

लोकलेखा समिती

(२०१५-२०१६)

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ चा स्थानिक संस्था
अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी
संबंधित (परिच्छेद क्र. २.१, ३.३, ३.४) व
नगरविकास विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ५.१),

चौदावा अहवाल

(हा अहवाल विधानसभा / विधानपरिषद सभागृहास
दिनांक डिसेंबर, २०१६ रोजी सादर करण्यात आला.)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय
विधान भवन, मुंबई/नागपूर.
डिसेंबर, २०१६

लोकलेखा समिती

२०१५-२०१६

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २००९-२०१० चा स्थानिक संस्था
अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी
संबंधित (परिच्छेद क्र. २.१, ३.३, ३.४) व
नगरविकास विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ५.१)

चौदावा अहवाल

(तीन)

लोकलेखा समिती

२०१५-२०१६

समिती प्रमुख

(१) श्री.गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री.शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.

(३) श्री.संजय सावकारे, वि.स.स.

(४) श्री.नानाजी शामकुळे, वि.स.स.

(५) श्री.हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.

(६) श्री.राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(७) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.

(८) श्री.योगेश सागर, वि.स.स.

(९) डॉ.अनिल बोंडे, वि.स.स.

(१०) श्री.प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.

(११) श्री.संजय केळकर, वि.स.स.

(१२) श्री. शंभुराज देसाई, वि.स.स.

(१३) श्री.सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.

(१४) श्री.वैभव नाईक, वि.स.स.

(१५) श्री.सुरेश गोरे, वि.स.स.

(१६) श्री.कालिदास कोळंबकर, वि.स.स.

(१७) श्री.वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.

(१८) श्री.जयंत पाटील, वि.स.स.

(१९) श्री.राजेश टोपे, वि.स.स.

(२०) श्री.भास्कर जाधव, वि.स.स.

(२१) श्री.जयंत पाटील, वि.प.स.

* (२२) श्री.सुनिल तटकरे, वि.प.स.

(२३) श्री.अमरसिंह पंडित, वि.प.स.

** (२४) श्री.माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.

(२४ अ) श्री.अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स.

(२५) श्री.संजय दत्त, वि.प.स.

(चार)

सदरहु समिती दिनांक १ मे, २०१५ रोजी विधानसभा व दिनांक २१ मे, २०१५ रोजी विधानपरिषद सदस्यांच्या नामनिर्देशनाद्वारे गठित करण्यात आली.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

- (१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव.
- (२) श्री. यु. के. चव्हाण, सचिव.
- (३) श्री. सु. सा. गायकवाड, वित्तीय सल्लागार.
- (४) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव.
- (५) श्री. ऋतुराज कुडतरकर, उप सचिव.
- (६) श्री. श्री. चु. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.
- (७) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव.
- (८) श्रीमती सुषमा पाठक, कक्ष अधिकारी.
- (९) श्री.रवींद्र म. मेस्त्री, कक्ष अधिकारी

*श्री. सुनिल तटकरे, वि.प.स. यांनी दिनांक २८ सप्टेंबर, २०१६ रोजी समिती सदस्यत्वाचा राजीनामा दिलेला असल्यामुळे सदर जागा रिक्त आहे.

**श्री.माणिकराव ठाकरे, वि.प.स. यांची दिनांक ५ ऑगस्ट २०१६ रोजी उप सभापती, विधानपरिषद पदी निवड झाल्यामुळे रिक्त झालेल्या जागेवर श्री.अशोक ऊर्फ भाई जगताप, वि.प.स. यांची मा.सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांनी दिनांक ३१ ऑगस्ट, २०१६ रोजी समिती सदस्य म्हणून नामनियुक्ती केली.

(पाच)

प्रस्तावना

मी, लोकलेखा समितीचा समिती प्रमुख, समितीने अहवाल सादर करण्याचा अधिकार दिल्यावरून भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ चा स्थानिक संस्था अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) (परिच्छेद क्र. २.१,३.३ व ३.४) व नगरविकास विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ५.१) यावर विचार करून लोकलेखा समितीचा ****अहवाल सादर करित आहे.

समितीने दिनांक १५ व १६ सप्टेंबर, २०१५ रोजी प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग तसेच दिनांक १७ व १८ नोव्हेंबर, २०१५, दिनांक ५ व ६ जानेवारी, २०१६, दिनांक २ फेब्रुवारी, २०१६ तसेच दिनांक २ मार्च, २०१६ रोजी प्रधान सचिव, नगरविकास विभागाच्या सचिवांची साक्ष विधानभवन, मुंबई येथे घेतली.

प्रधान महालेखाकार, लेखापरीक्षा-एक, महाराष्ट्र, मुंबई तसेच महालेखाकार, लेखापरीक्षा-दोन, महाराष्ट्र, नागपूर हे समितीच्या निमंत्रणावरून बैठकींना उपस्थित होते. त्यांनी समितीला केलेल्या बहुमोल मार्गदर्शनाबद्दल समिती त्यांची अत्यंत आभारी आहे.

तसेच सचिव, वित्त विभाग (लेखा व कोषागारे) यांनी समितीच्या बैठकींना उपस्थित राहून समितीला दिलेल्या सहकार्याबद्दल आणि संबंधित विभागाच्या सचिवांनी समितीसमोर साक्ष देऊन समितीला सहकार्य केले त्याबद्दल समिती त्यांची देखील आभारी आहे.

समितीच्या बैठकीच्या कामकाजाचे कार्यवृत्त स्वतंत्ररित्या ठेवण्यात आले असून तो अहवालाचा भाग आहे. समितीच्या झालेल्या बैठकांचे संक्षिप्त कार्यवृत्त परिशिष्ट 'अ' मध्ये देण्यात आलेले आहे.

समितीने दिनांक ३० नोव्हेंबर रोजी प्रारूप अहवालावर चर्चा केली व दिनांक ६ डिसेंबर, २०१६ रोजीच्या बैठकीत प्रारूप अहवाल विचारात घेतला व त्यातील शिफारशींवर सुधारणा सुचवून प्रारूप अहवालाला मान्यता दिली.

विधान भवन,

मुंबई/नागपूर.

दिनांक : ६ डिसेंबर, २०१६.

गोपालदास अग्रवाल,

समिती प्रमुख,

लोकलेखा समिती.

(सात)

अनुक्रमणिका

अ.क्र. (१)	विभाग व तपशील (२)	पृष्ठ क्रमांक (३)
	प्रस्तावना	(पाच)
(१)	ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग (परिच्छेद क्र. २.१, ३.३, ३.४)	१
(२)	नगरविकास विभाग (५.१)	५२

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

१.१ भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी त्यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालामधील परिच्छेद क्रमांक २.१ “ पंचायत राज संस्थांचे जिल्हा ग्रामीण सामाजिक क्षेत्र लेखापरिक्षण-वर्धा ” या संदर्भात महालेखापरीक्षकांनी खालील अभिप्राय व्यक्त केले आहेत.

पंचायत राज संस्थांचे जिल्हा ग्रामीण सामाजिक क्षेत्र लेखापरीक्षण – वर्धा

कार्यकारी सारांश

(१) ग्रामीण क्षेत्रात पंचायत राज संस्थांद्वारे ग्रामीण आणि कल्याण योजनांच्या कार्यान्वयनाकरिता महाराष्ट्र शासनाने ७३ व्या घटनादुरुस्तीच्या अनुपालनाकरिता, महाराष्ट्र योजना समिती (रचना व कामे) अधिनियम, १९९८ संमत केला आहे. वर्धा जिल्ह्यातील पंचायत राज संस्थांचे जिल्हा ग्रामीण सामाजिक क्षेत्र लेखापरिक्षण, (२०११ मध्ये) २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीकरीता केले गेले. असे दिसून आले की, वर्धा जिल्ह्यात, जिल्हा नियोजन समितीने पंच वर्षीय योजना/परिप्रेक्ष्य योजना तयार केली नाही. जिल्हा नियोजन समितीने आवश्यकतेशी संबंध नसलेले अनुदान मंजूर केले व दिले.

(२) २००९-१० वर्षाकरिता वार्षिक लेखे संकलित केले होते पण ते वित्त समितीने मंजूर केले नव्हते आणि २०१०-११ या वर्षाकरिता वार्षिक लेखे अद्यापपर्यंत संकलित केले नव्हते.

(३) दलित वस्ती सुधार योजनेखालील, रुपये ८.१७ कोटीची कामे सक्षम प्राधिका-याची मंजूरी प्राप्त न करता निष्पादित केली गेली. इंदिरा आवास योजनेचे अयोग्य नियोजन, संनियंत्रण यांचा परिणाम २००८-०९ ते २०१०-११ या दरम्यान बांधकाम करिता मंजूर झालेल्या ७७५३ घरकुलापैकी ७०५ घरकुले अपूर्ण राहण्यात व रुपये ३.०१ कोटीचा खर्च न होता पडून राहण्यात आला.

ज्ञापन

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

जिल्हा वार्षिक योजना अंतर्गत राबवावयाच्या विविध विकास विषयक योजना अंतर्गत कामाचे सविस्तर प्रस्ताव जिल्हा परिषद, नगरपरिषद यांचेकडून तसेच जिल्हा स्तरावरील योजनांचे संबंधित कार्यान्वयन अधिकारी यांचेकडून मागविले जातात. ग्राम स्तरावरील प्रस्ताव ग्रामपंचायतीमार्फत व पंचायत समिती स्तरावरील प्रस्ताव करून पंचायत समितीमार्फत एकत्रित संकलित करून जिल्हा परिषदांकडे सादर केले जातात व पंचायत समिती स्तरावरून आलेले प्रस्ताव संकलित करून जिल्हा स्तरीय अधिका-यांमार्फत जिल्हा नियोजन समितीला सादर केले जातात.

सन २००९-१० व सन २०१०-११ चे लेखे संकलित करण्यात आलेले आहेत.

दलित वस्ती सुधार योजनेअंतर्गत सविस्तर माहिती अ.क्र. २.१.८.२ मध्ये नमूद करण्यात आली आहे.

प्रस्तावना

महाराष्ट्रातील ३५ जिल्ह्यांपैकी वर्धा जिल्हा विदर्भ विभागात स्थित असलेला एक जिल्हा असून तो नागपूर पासून दक्षिणेकडे ७५ कि.मी. आहे. वर्धा जिल्ह्याची भौगोलिक आणि सर्वसाधारण माहिती खालील प्रमाणे आहे.

तपशील (१)	वर्धा जिल्हा (२)
एकूण क्षेत्रफळ	६३१० चौ.कि.मी.
एकूण लोकसंख्या(२००१च्या जनगणने प्रमाणे)	१२३०६४०
पुरुष	६३५७५१
स्त्रिया	५९४८८९
लोकसंख्येची घनता प्रति चौ.कि.मी.	१९५
ग्रामीण लोकसंख्या	९२१२४४(७४.८५ टक्के)
विकास गटांची संख्या	८
ग्राम पंचायती	५१७
गांवे	९७०

ज्ञापन

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही.

लेखापरीक्षण महादेश व पध्दती

मुख्य लेखापरीक्षक, स्थानिक निधी लेखापरीक्षण (मुलेपस्थानिले) हे पंचायत राज संस्थांकरिता सांविधानिक लेखापरीक्षक आहेत. तथापि, महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती (म.जि.प. आणि पं.स.) अधिनियम १९६१ च्या कलम १४२ अ अनुसार, जिल्हा परिषद आणि पंचायत समितीचे लेखे, महाराष्ट्र राज्याच्या महालेखाकार यांचे कडून केंव्हाही तपासल्या जावयास पाहिजेत. भारताचे महानियंत्रक व लेखापरीक्षकाची कर्तव्य, अधिकार व सेवाशर्ती अधिनियमचा कलम २०(१) खाली, महाराष्ट्र शासनाने, ग्राम पंचायतीचे लेखापरीक्षण ही भारताचे महानियंत्रक व लेखापरीक्षक यांच्या तांत्रिक मार्गदर्शन आणि पर्यवेक्षणाखाली (तां.मा.प.) सोपविलेले आहे (३१ मार्च २०११).

सुरुवातीची बैठक, मुख्य कार्यकारी अधिकारी (मुकाअ), जिल्हा परिषद, वर्धा यांचे बरोबर एप्रिल २०११ मध्ये घेतली गेली, ज्या मध्ये लेखापरीक्षणाची व्याप्ती आणि उद्दिष्टे चर्चिते गेली. निवडलेले विभाग आणि योजना यांच्या अभिलेखांची छाननी केली गेली आणि शेवटची बैठक सप्टेंबर २०११ मध्ये घेतली गेली.

ज्ञापन

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही.

लेखापरीक्षणाची व्याप्ती

२००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीच्या, योजनांची मांडणी प्रकलनांची प्रक्रिया, अर्थसंकल्प करणे आणि निधीचे वितरण या संबंधीच्या अभिलेखांची छाननी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, प्रकल्प संचालक (प्र.सं.), जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा (जि.ग्रा.वि.यं.) आणि जिल्हा नियोजन अधिकारी (जि.नि.अ.) यांच्या संबंधित जिल्हाधिकारी कार्यालयातील कार्यालये व मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी (मु.ले.व वि.अ.) यांच्या कार्यालयात केली गेली.

याशिवाय, सार्वजनिक बांधकाम, समाज कल्याण आणि ग्राम पंचायत यांच्या योजनांच्या कार्यान्वयनाकरिता, संबंधित लाईन विभागांचे कार्याच्या कार्यालयांतील अभिलेखांचीही चाचणी तपासणी केली गेली. संबंधित आठ पंचायत समिती आणि १६ ग्रामपंचायत वर्धा यांची कागदपत्रे तपासली.

ज्ञापन

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही.

लेखापरीक्षणाचे उद्दिष्टे

लेखापरीक्षणाची उद्दिष्टे ही खालील बाबींचा अंदाज घेण्याचा होता :

- जिल्ह्याच्या एकूण विकासाकरिता योजना योग्यरितीने तयार केल्या किंवा नाही ;
- वित्तीय आवश्यकतांचा अंदाज योग्यरितीने केला होता आणि निधीचा वापर, कार्यक्षमता काटकसरीने व परिणामकारकरीतीने केला होता ;

योजना व कार्यक्रम, परिणामकारकरीतीने आणि कार्यक्षमतेने कार्यान्वित केले गेले, पंचायत राज संस्थांतील अंतर्गत नियंत्रण प्रक्रिया आणि अंतर्गत लेखापरीक्षण पध्दती परिणामकारक होत्या.

ज्ञापन

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही.

संघटनात्मक व्यवस्था

राज्यस्तरावर सचिव हे ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या प्रमुख पदी असतात. जिल्हाधिकारी हे जिल्ह्याचे एकूण प्रभारी असतात. मुख्य कार्यकारी अधिकारी हे जिल्हा परिषदेचे प्रमुख प्रशासकीय अधिकारी व जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात. संघटनात्मक तक्ता खाली दिला आहे.

ज्ञापन

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही.

जिल्हा नियोजन

महाराष्ट्र शासनाने, महाराष्ट्र नियोजन समिती (रचना व कामे) अधिनियम, १९९८ संमत केला होता. जिल्हा नियोजन समितीला, पंचायत राज संस्था आणि नागरी स्थानिक संस्थांच्या योजना / प्रस्ताव यांचा विचार करून जिल्ह्यांकरिता वार्षिक आणि पंचवार्षिक योजना तयार करावी लागते आणि महाराष्ट्र शासनाला जिल्हा विकास योजनेवर (जि.वि.यो.) शिफारसी द्याव्या लागतात व भारताच्या घटनेच्या अनुच्छेद २४३ झेड डी च्या तरतुदीच्या अनुपालनाची सुनिश्चिती करावी लागते. जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा विकास योजनेच्या (जि.वि.यो.) प्रगतीचे संनियंत्रण केले पाहिजे व आढावा घेतला पाहिजे आणि मंजूर निधीचे काही पुनर्विनियोजन असल्यास त्याकरीता अनुदेश निर्गमित केले पाहिजेत. याप्रकारे, नियोजनाचे प्रस्ताव सर्वात खालच्या स्तराकडून आले पाहिजेत ज्यांचे एकत्रीकरण पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषद स्तरावर करावयाचे असते. महाराष्ट्र शासनाच्या नियोजन विभागाने निर्गमित केलेल्या (जुलै २०००) आदेशाप्रमाणे जिल्हा परिषद, नगर पालिका, नगर परिषदा आणि नगरपंचायती यांचेकडून आलेल्या प्रस्तावांची छाननी व एकत्रीकरण करून जिल्हा विकास योजना तयार करण्याकरीता एक लहान गट प्रस्थापित करावयाचा होता.

वर्धा जिल्ह्यात, वर्ष १९९९ मध्ये, मंत्रिमंडळ दर्जाचा जिल्ह्याचा मंत्री, हे अध्यक्ष व जिल्हाधिकारी हे सदस्य सचिव असलेली जिल्हा नियोजन समिती बनविण्यात आली. लेखापरीक्षणात खालील बाबी दिसून आल्या.

(१) चाचणी तपासणी केलेल्या एकाही ग्रामपंचायतीने कुठलाही अंदाजपत्रक प्रस्ताव तयार करून पंचायत समिती/जिल्हा परिषद किंवा जिल्हा नियोजन समितीकडे सादर केला नाही. तथापि, जिल्हा नियोजन समिती ने सन २००८-०९ पासून २०१०-११ पर्यंत गेल्या तीन लागोपाठच्या वर्षी मंजूर करून अनुदान दिले ज्यांची खालून केलेल्या नियोजनाशी जोडणी (लींक) नव्हती.

(२) जिल्हा नियोजन समितीला ग्रामपंचायत, पंचायत समिती व नगरपालिकाकडून प्रस्ताव मिळाले नाहीत. संबंधित प्रशासकीय विभाग प्रमुख जसे विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी (वि.जि.स.क.अ.), जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत), जिल्हा आरोग्य अधिकारी, इ. कडून मिळालेले एकत्रित प्रस्ताव लहान गटाला छाननी करिता आणि जिल्हा नियोजन समिती ला मंजुरी करिता सादर करण्याकरीता सादर केले होते. तथापि, लहान गटाच्या बैठकीच्या कार्यवृत्तांची जिल्हा नियोजन अधिका-याने नोंद ठेवली नाही.

(३) शासनाच्या १ जून १९९९ च्या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे जिल्हा नियोजन समितीने एकही पंचवार्षिक योजना किंवा परिप्रेक्ष्य योजना तयार केली नाही.

(४) जिल्हा नियोजन समिती ने सन २००९-१० आणि २०१०-११ मध्ये प्रत्येकी एक बैठक आयोजित केली होती. जे कमीतकमी प्रत्येकी दोन बैठकी करावयाच्या होत्या.

ज्ञापन

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (रचना व कामे) अधिनियम, १९९८ मधील कलम ११ अनुसार जिल्हा नियोजन समितीच्या कामकाजात सहाय्यभूत ठरेल अशा लहान गटाची रचना शासन निर्णय, नियोजन विभाग, दिनांक ३१ जुलै, २००० अन्वये करण्यात आली आहे. त्यानुसार सर्व जिल्ह्यांच्या जिल्हा नियोजन समितीमध्ये लहान गटाची स्थापना करण्यात आली आहे. जिल्ह्यातील पंचायती (जिल्हा परिषदा), नगरपालिका, नगर परिषदा आणि नगर पंचायती यांनी तयार केलेल्या योजना

एकत्रित करून संपूर्ण जिल्ह्यासाठी विकास योजनेचा एकत्रित मसुदा तयार करण्याकरीता जिल्हा नियोजन समितीला प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांची छाननी करण्याचे काम सदर लहान गटाद्वारे करण्यात येते. त्यानुसार तयार केलेला एकत्रित विकास योजनेचा मसुदा लहान गटाकडून जिल्हा नियोजन समितीला शिफारशीसह सादर करण्यात येतो.

वर्धा जिल्ह्याच्या लेखापरिक्षणामध्ये आढळून आलेल्या ४ बाबींपैकी अ.क्र.(१) ते (४) बाबत नमूद करण्यात येते की, ग्रामपंचायत, पंचायत समिती व नगरपालिका यांनी जिल्हा परिषदेमार्फत जिल्हा नियोजन समितीला अंदाजपत्रकांचा प्रस्ताव पाठविणे आवश्यक आहे. तथापि, तशी कार्यवाही सदर संस्थांनी केली नसल्याने, याबाबतचा खुलासा ग्रामविकास विभागाने देणे आवश्यक आहे. सन २००८-०९ पासून जिल्हा नियोजन समितीकडे प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांची छाननी लहान गटाने करून शिफारशीसह सादर केलेल्या एकत्रित योजना मसुद्यास जिल्हा नियोजन समितीने मान्यता देऊन निधी वितरीत केला. जिल्हा नियोजन समितीच्या बैठकीच्या कार्यवृत्ताची नोंद ठेवण्यात येते. तसेच याबाबत नियोजन विभागाने दिनांक १८/६/२०१२च्या परिपत्रकान्वये सूचना निर्गमित केल्या आहेत. लहान गटाच्या बैठकीचे कार्यवृत्तही ठेवणे आवश्यक असून त्याप्रमाणे कार्यवाही करण्याबाबत सर्व जिल्हा नियोजन समितींना सूचना निर्गमित करण्यात येतील.

शासन निर्णय, नियोजन विभाग, दिनांक १/६/१९९९ मधील सूचनांनुसार पंचवार्षिक योजना तथा परिप्रेक्ष्य योजना तयार करणे आवश्यक आहे. जिल्ह्यांना दरवर्षी जिल्हा वार्षिक योजना तयार करण्यासंदर्भात निर्गमित करण्यात येणा-या मार्गदर्शक सूचनांमध्ये एकात्मिक जिल्हा नियोजन आराखडा (Integrated District Plan) तयार करण्याबाबत व जिल्हा वार्षिक योजनेचा एकत्रित आराखडा तयार करतांना जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, ग्रामपंचायत व महानगरपालिका यांनी तयार केलेल्या व जिल्हास्तरीय यंत्रणांकडून प्राप्त झालेल्या योजना आराखड्यांचा विचार करण्याच्या सूचना वेळोवेळी देण्यात येतात.

शासन परिपत्रक, नियोजन विभाग, दिनांक २९/७/२०१० अन्वये, निम्न पातळीवर सूक्ष्म नियोजनाद्वारे एकात्मिक जिल्हा आराखडा तयार करण्यासाठी पथदर्शी प्रकल्प राबविण्याबाबतचा निर्णय घेतलेला आहे.

राज्यातील सहा विभागांतून खालीलप्रमाणे प्रत्येक एक तालुका पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यासाठी निवडण्यात आलेला आहे :-

अ.क्र. (१)	विभागाचे नाव (२)	जिल्ह्याचे नाव (३)	तालुक्याचे नाव (४)
१	औरंगाबाद	नांदेड	मुखेड
२	अमरावती	अमरावती	धारणी
३	नागपूर	चंद्रपूर	जिवती
४	नाशिक	नंदूरबार	अक्कलकुवा
५	पुणे	कोल्हापूर	चंदगड
६	कोकण	रायगड	म्हसाळा

निवडलेल्या या तालुक्यांतील गावांची सूक्ष्म नियोजनाद्वारे आराखडा तयार करण्यासाठी यशदा, पुणे यांच्यामार्फत कार्यवाही करण्यात आलेली आहे. या कार्यक्रमांतर्गत, गावनिहाय एकात्मिक सूक्ष्म नियोजनाद्वारे आराखडा तयार करण्याच्या प्रक्रियेत निवडलेल्या तालुक्यांतील सर्व स्तरावरील लोकप्रतिनिधीचा सक्रिय सहभाग करून घेण्यात आलेला आहे. या कार्यक्रमाच्या आढाव्यासाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा स्तरीय समिती व गट विकास अधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली तालुकास्तरीय समिती गठीत करण्यात आल्या. निवडलेल्या तालुक्यांचे सर्व अहवाल यशदा या संस्थेस प्राप्त झाले असून, सदर अहवालाचे संकलन करून एकत्रित अहवाल शासनास सादर करण्याबाबतची कार्यवाही यशदा, पुणे यांच्या अंतिम टप्प्यात आहे. यशदा, पुणे या संस्थेचा प्राप्त अहवाल विचारांत घेऊन, निम्न पातळीवर सूक्ष्म नियोजनाद्वारे एकात्मिक जिल्हा आराखडा सर्व जिल्ह्यांत राबविण्याबाबतचा निर्णय घेण्यात येईल.

महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (सभा घेणे) नियम, १९९९ मधील नियम ४(२) अनुसार जिल्हा नियोजन समितीच्या दर तीन महिन्यात एक याप्रमाणे एकूण चार सभा घेणे आवश्यक आहे. तथापि त्याप्रमाणे कार्यवाही होत नसल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आल्याने जिल्हा नियोजन समितीच्या वर्षात चार सभा घेण्याबाबत शासन परिपत्रक, दिनांक २८/६/२०१२ व दिनांक १३/३/२०१३ अन्वये सूचना निर्गमित केल्या आहेत.

वित्तीय व्यवस्थापन

निधी व्यवस्था

जिल्ह्याला विविध विकास कार्यक्रमांकरीता राज्याच्या अर्थसंकल्पाद्वारे निधी दिला गेला. याशिवाय जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा, केंद्र शासन, महाराष्ट्र शासन यांचेकडून थेट निधी दिला जातो व जिल्हा ग्रामविकास अधिकारी त्यानंतर पंचायत समितींना व इतर कार्यान्वयन करणा-या अभिकरणांना निधी दिला जातो. राज्य शासन जिल्हाधिकारीद्वारा, पंचायत राज संस्थाना त्यांचे स्वतःचे स्रोत जसे फी, दंड इ. यांचे शिवाय, जमीन महसूल, मुद्रांक शुल्क, वन महसूल, व्यवसाय कर, वाहन कर, खाणीवरील स्वामित्वधन यांचा महसूल हिस्सा प्रदान करते.

निवडलेल्या योजनांची प्रमाणभूत निधी ओध व्यवस्था खालील तक्त्यात दिली आहे.

योजना (१)	निधीची ओध व्यवस्था (२)
एकूण स्वच्छता मोहीम	केंद्र शासन, राज्य जल व स्वच्छता मंडळाला (रा.ज.स्व.मं.) निधी हस्तांतरित करते. राज्य जल व स्वच्छता मंडळ, जिल्हा कार्यान्वयन अभिकरणाला, म्हणजे जिल्हा जल व स्वच्छता मंडळाला राज्याच्या अनुरूप हिश्यासहीत हस्तांतरित करते. जिल्हा जल व स्वच्छता मंडळाकडून निधी पंचायत समितींना ग्राम-पंचायतमार्फत लाभार्थींना प्रदान करण्यासाठी हस्तांतरित केला जातो.
दलित वस्ती सुधार योजना	राज्य शासन संबंधित, जिल्हा परिषदच्या समाज कल्याण अधिका-याला, समाज कल्याण संचालक, पुणे यांच्यामार्फत निधी वाटप करते. समाज कल्याण अधिकारी जिल्हा परिषद, गट विकास अधिका-याना ग्रामसेवकांच्या मार्फत लाभार्थींना प्रदान करण्यासाठी निधी हस्तांतरित करते.
१२ वा वित्त आयोग	केंद्र शासन, राज्य शासनाला निधी देते. राज्य सरकार, जिल्हा परिषद पंचायत समिती व ग्रामपंचायत स्तरा करिता दिलेले निधी संबंधित जिल्हा परिषदांना अंदाजपत्रकीय तरतुदीद्वारा देते नंतर जिल्हा परिषद तो निधी संबंधित पंचायत समिती आणि ग्रामपंचायतींना देते.
इंदिरा आवास योजना	केंद्र शासन, संबंधित जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणाला निधी हस्तांतरित करते. महाराष्ट्र शासन अनुरूप हिस्सा जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणाला देते आणि जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा तो निधी, संबंधित लाभार्थींना प्रदान करण्यासाठी, संबंधित गट विकास अधिकारी (ग.वि.अ.) यांना देते.
जलपूर्ति सिंचन विहीर योजना	महाराष्ट्र शासन जिल्हाधिकारी द्वारा, जिल्हा परिषदांच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारींना निधी देते. पुढे मुख्य कार्यकारी अधिकारी तो निधी संबंधित गट विकास अधिकारींना, पुढे लाभार्थींना प्रदान करण्यासाठी देतात.

२००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत आय व खर्चाची स्थिती खालीलप्रमाणे होती.

(रु.कोटीत)

वर्ष	आय		खर्च	
	महसुली	भांडवली	महसुली	भांडवली
२००८-०९	२१८.४६	१५२.८३	३४५.९६	६.३१
२००९-१०	२९६.००	२०६.००	४९९.२६	६.१८
२०१०-११	३१२.४१	२२५.७६	५३०.४२	७.२२

जलपूर्ती सिंचन योजना : याबाबत नियोजन विभागाकडून स्वतंत्रपणे स्पष्टीकरणात्मक जापन देण्यात येईल.

ज्ञापन

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

दलित वस्ती सुधार योजना : दलित वस्ती सुधार योजने अंतर्गत मंजूर राज्य शासनाकडून मंजूर नियतव्ययप्रमाणे जिल्हा परिषदांना निधी प्राप्त होतो. प्राप्त झालेला निधी मंजूर कामांना गट विकास अधिकारीमार्फत संबंधित ग्रामपंचायतींना देण्यात येतो.

बारावा वित्त आयोग : सदर परिच्छेदात विविध योजनांची प्रमाणभूत निधी ओध व्यवस्था दर्शविण्यात आली असून सद्यस्थिती नमूद केली आहे. या परिच्छेदात आक्षेप नाहीत.

यास्तव, यावर विभागाचे अभिप्राय नाहीत.

इंदिरा आवास योजना : याबाबत विवक्षितपणे कोणताही आक्षेप उपस्थित केलेला नाही.

वित्तीय प्रतवेदन

(अ) वार्षिक लेखांना अंतिम रूप न देणे.

असे दिसून आले की, जरी २००९-१० या वर्षाचे लेखे संकलित केले होते, तरी ते महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती लेखा संहिता, १९६८ (संहिता) मधील नियम ६६ च्या आवश्यकतेप्रमाणे वित्त समितीने मंजूर केले नव्हते. २०१०-११ या वर्षाचे वार्षिक लेखे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांनी अद्यापपर्यंत संकलित केले नव्हते (मे २०१२).

(ब) रोकड वहीतील शिल्लकेचा बँकेतील शिल्लकेशी ताळमेळ.

मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांच्या अभिलेख्यांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, जरी संहितेच्या नियम ५७ खाली रोकड वहीतील शिल्लक यांचा मासिक ताळमेळ घेणे आवश्यक होते तरी तो नियमितपणे घेतला नव्हता. बहुतेक निधीच्या बाबतीत, ताळमेळ, परिशिष्ट III मधील तपशिलाप्रमाणे दोन ते पाच वर्षाकरिता प्रलंबित होता.

ज्ञापन

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

वर्धा जिल्हा परिषदेचे सन २००९-१० व सन २०१०-११ या वर्षाचे वार्षिक लेखे वित्त समितीने मंजूर केलेले असून ते आता संकलित केलेले आहेत. तरी सदरचे अनुपालन मान्य व्हावे, ही विनंती.

२००४-०५ पासून ते २०११-१२ पर्यंतचे रोख पुस्तकातील शिल्लक व बँकेतील शिल्लक याचा ताळमेळ घेण्याचे काम प्रलंबित होते. तथापि, सद्यःस्थितीत २०१२-१३ पर्यंतचे काम पूर्ण करण्यात आले आहे.

योजनांचे कार्यान्वयन.

संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कार्यान्वयनातील उणीवा.

केंद्र शासनाने, ग्रामीण जनतेच्या जीवनमानच्या गुणवत्तेची सुधारणा करण्यासाठी आणि शिवाय स्त्रियांना एकांत व प्रतिष्ठा देण्यासाठी, संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या (सं.स्व.मो.) खाली, १९८६ मध्ये केंद्र ग्राम स्वच्छता कार्यक्रम आरंभ केला. संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेचे मुख्य उद्दिष्ट, ग्रामीण भागात स्वच्छतेच्या प्रसाराला गती देणे, २०१२ पर्यंत सर्वांना स्वच्छता गृहांची उपलब्धता करून देणे, घन व द्रव कच-याच्या व्यवस्थापनावर लक्ष केंद्रित करून परिणामकारक आणि पर्यावरणदृष्ट्या सुरक्षित स्वच्छता पध्दतीला उत्तेजन देणे हे होते.

संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कार्यान्वयनात ग्रामपंचायतींची महत्त्वाची भूमिका आहे. ग्रामपंचायतींनी, गट कार्यान्वयन योजनांमध्ये एकत्रीकरण करण्यासाठी एक वार्षिक कार्यान्वयन योजना तयार केली पाहिजे. जिल्हा परिषदेतील जिल्हा जल व स्वच्छता मंडळाने गट संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या योजनांचे एकत्रीकरण करून जिल्हा कार्यान्वयन योजना तयार केली पाहिजे. वार्षिक कार्यान्वयन योजनेच्या परिणामकारक कार्यान्वयनाकरिता सर्वच पातळीवर मासिक व त्रैमासिक भौतिक व वित्तीय संनियंत्रण आवश्यक आहे.

वर्धा जिल्ह्यात, केंद्र शासनाने रु. ७.४९ कोटी मुल्यांचा प्रकल्प मंजूर केला (एप्रिल, २००४) ज्याचे मूल्य, घन व द्रव कचरा व्यवस्थापन घटकाच्या समावेशामुळे रु. १९ कोटी असे सुधारित केले गेले (डिसेंबर, २००६). असे आढळून आले की, मार्च, २०११ पर्यंत मिळालेल्या रु. १४.९३ कोटी पैकी रु. १२.८३ कोटी (८५.९३ टक्के) खर्च झाले.

तथापि, घन व द्रव कच-याचे व्यवस्थापन करावयाच्या (९९.८० टक्के), सार्वजनिक स्वच्छता गृहांच्या (३२.१४ टक्के) लक्षात खालील तपशिलाप्रमाणे अवाढव्य तूट होती.

बाब (१)	लक्ष्य (२)	साध्य (३)	तूट (४)	टक्केवारी (५)
आय.एच.एच.एल.ए.पी.एल.	७१०६९	५१६५५	१९४१४	७२.६८
आय.एच.एच.एल.बी.पी.एल.	६३३३९	५०९४६	१२३९३	८०.४३
सार्वजनिक स्वच्छता गृहे	५६	३८	१८	६७.८६
आर.एस.एम.व पी.सी.	२०	१६	४	८०.००
घन व द्रव कचरा व्यवस्थापन	५१७	१	५१६	०.१९

मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांनी नमूद केले (नोव्हेंबर, २०११) की, महाराष्ट्र शासनाने घन व द्रव कचरा व्यवस्थापन घटकाच्या कार्यान्वयनाकरीता मार्गदर्शक तत्वे नोव्हेंबर, २०११ मध्ये दिल्यामुळे खर्च झाला नव्हता.

पुढे असे आढळून आले की, एकाही ग्रामपंचायत व पंचायत समिती ने अद्यापपर्यंत वार्षिक कार्यान्वयन योजना तयार केली नव्हती. या प्रकारे, अगदी खालच्या व ग्रामपंचायत व पंचायत समितीकडून सहभागाच्या विचाराने काहीही निश्चित योजना शिवाय प्रकल्पाच्या कार्यान्वयनाचा परिणाम गेल्या सहा वर्षांपासून प्रकल्पाचे कार्यान्वयन होवून ही लक्ष्य साध्य न होण्यात झाला.

शिवाय जरी महाराष्ट्र शासनाच्या अनुदेशाप्रमाणे संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेचे जिल्हा स्तरावरील समिती (कार्यकारी समिती) गठित केली होती (डिसेंबर २००२), तरी सदर समितीने संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कामांचे संनियंत्रण/ निरीक्षण केल्याबद्दलचे अभिलेख, विनंती करूनही, सादर केले गेले नाहीत. ज्यांच्या अभावी मार्गदर्शक तत्वांमध्ये नमूद केलेल्या तपासण्या केल्या जात होत्या किंवा नाही, हे जाणून घेता आले नाही.

ज्ञापन :-

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

वर्धा जिल्ह्यात केंद्र शासनाने संपूर्ण स्वच्छता अभियानांतर्गत रुपये ७.४९ कोटी किंमतीचा प्रकल्प एप्रिल, २००४ मध्ये मंजूर झाला व डिसेंबर, २००६ मध्ये घन व द्रव कचरा-याचे व्यवस्थापन या घटकाचे समावेशामुळे रुपये १९.०० कोटी असे सुधारित केले गेले. त्यात घन व द्रव कचरा व्यवस्थापन याकरिता रु. १.७५ कोटी तरतूद करण्यात आली. उर्वरित तरतूद ही वैयक्तिक शौचालयाची किंमत वाढलेली असल्याने झाली आहे.

मार्च, २०११ पर्यंत मिळालेल्या रुपये १४.९३ कोटी पैकी रुपये १२.८३ कोटी रुपये खर्च करता आले. सन २००८-०९ व २००९-१० या वित्तीय वर्षात केंद्र शासनाचा कोणताही निधी संपूर्ण स्वच्छता कार्यक्रमाकरिता उपलब्ध झाला नाही. तसेच सन २०१०-११ या वित्तीय वर्षात रुपये २.१९८६ कोटी निधी दोन टप्प्यात रुपये १.०५९३ कोटी माहे सप्टेंबर, २०१० व रुपये १.०५९३ कोटी ३१ मार्च २०११ मध्ये प्राप्त झाला. त्यात रुपये १.७५ कोटी रुपये घन व द्रव कचरा व्यवस्थापन या घटकावर खर्च करावयाचे होते. परंतु घन व द्रव कचरा व्यवस्थापनाबाबत गावाची निवड, करावयाची कामे व त्यावर मंजूर करावयाचा निधी याबाबत शासन निर्णय नोव्हेंबर, २०११ मध्ये आल्याने घन व द्रव कचरा व्यवस्थापनाची कामे करता आली नाहीत, त्यामुळे त्यावर खर्च सुध्दा करता आला नाही. केंद्र शासनाचा सन २०१०-११ मध्ये रुपये १.०५९३ कोटी निधी दि. ३१/३/२०११ रोजी आल्याने १०० टक्के खर्च करता आला नाही.

संपूर्ण स्वच्छता अभियान प्रकल्प हा मागणी आधारित असल्याने व अभियानाचा केंद्रबिंदू वैयक्तिक शौचालय असल्याने ज्या लाभार्थ्यांच्या मानसिकतेमध्ये बदल झाला त्यांनी आपले वैयक्तिक शौचालयाचे बांधकाम केले त्यात केवळ दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाना प्रोत्साहन बक्षीसाची रक्कम देण्यात येत होती. तसेच ज्या ग्रामपंचायतींनी निर्मल ग्राम पुरस्कार योजनेत भाग घेतला आहे, अशा ग्रामपंचायतीमध्ये १०० टक्के शौचालयाचे बांधकाम करण्यात येत होते. उर्वरित ग्रामपंचायतीमध्ये १०० टक्के शौचालयाचे बांधकाम लाभार्थ्यांच्या मागणीनुसार केले जात होते. त्यामुळे वैयक्तिक शौचालय बांधकामात तूट दिसून येत आहे.

एप्रिल, २००४ मध्ये सादर केलेल्या प्रकल्पामध्ये सामूहिक शौचालय किंमत केंद्रीय दर सुचीनुसार रु. ४४ हजार ठरवून त्यानुसार अंदाजपत्रक तयार करण्यात आले होते व मागणीनुसार ३८ सार्वजनिक शौचालय पूर्ण करण्यात आले. सन २००६ नंतर सुधारित केंद्रीय दरसुचीनुसार रु. २७.२४ कोटी किंमतीचा प्रकल्प राज्य शासनमार्फत केंद्र शासनास सादर करण्यात आला, परंतु सुधारित प्रकल्प कृती आराखड्यास मंजुरी न मिळाल्याने तसेच ग्रामपंचायतीमध्ये १०० टक्के वैयक्तिक शौचालयाचे बांधकाम झाले असल्याने सार्वजनिक शौचालयाची आवश्यकता नव्हती, त्यामुळे सार्वजनिक शौचालयाचे उद्दिष्ट पूर्ण करता आले नाही.

केंद्र शासनाकडून मंजूर प्रकल्पामध्ये ग्रामीण साहित्य केंद्र ६ व उत्पादन केंद्र २ असे आर.एस.एम/पी.सी.करीता केवळ ८ चे उद्दिष्ट होते. ऑन लाईनवरील उद्दिष्ट २० हे चुकीने टाकण्यात आले आहे. ग्रामीण भागातील लोकांना स्वच्छताविषयक साहित्य कमी किंमतीत तसेच वाहतुकीस योग्य होईल याकरीता पंचायत समितीच्या विस्ताराचा विचार करून २ आर.एस.एम. याप्रमाणे १६ आर.एस.एम.ची निर्मिती करण्यात आली आहे.

घन व द्रव कचरा व्यवस्थापन अंतर्गत करावयाच्या कामाबाबतचा शासन निर्णय नोव्हेंबर, २०११ मध्ये प्राप्त झाल्याने मार्च, २०११ मध्ये घन व द्रव कचरा व्यवस्थापनाचे काम करता आले नाही. प्रायोगिक तत्वावर वर्धा जिल्ह्यातील केवळ १ ग्रामपंचायतीमध्ये घन व द्रव कचरा व्यवस्थापनाचे काम करण्यात आले.

डिसेंबर, २००२ च्या शासन निर्णयानुसार कार्यकारी समितीची स्थापना करण्यात आली असून कार्यकारी समितीची बैठक शासन निर्णयानुसार तीन महिन्यातून एकदा घेतली जाते. परंतु समन्वय सभा यामध्ये मुख्य कार्यकारी अधिकारी तथा अध्यक्ष संपूर्ण स्वच्छता अभियानाचा आढावा सर्व गटविकास अधिकारी यांचेकडून घेण्यात येतो. प्रत्येक महिन्यात जिल्हा परिषद अध्यक्ष यांच्या अध्यक्षेखाली स्थापन केलेली जलव्यवस्था समिती सभामध्ये उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी तथा सदस्य सचिव संपूर्ण

स्वच्छता अभियान हे प्रत्येक महिन्यात विस्तार अधिकारी पंचायत यांचा आढावा घेऊन त्यांना पुढील नियोजनाबाबत सूचना देत असतात. याच पध्दतीने संपूर्ण स्वच्छता अभियानाचे संनियंत्रण करण्यात येते.

दलित वस्ती सुधार योजनेचे नियमबाह्य कार्यान्वयन.

हरिजन वस्त्यांची राहण्याची परिस्थिती सुधारण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने १९७४ पासून, स्वच्छता सुविधा, नळाचे पाणी, पोहचमार्ग, क्षेत्राचे विद्युतीकरण, इ. उपलब्ध करून, दलित वस्ती सुधार योजना (द.व.सु.यो.) प्रस्तुत केली होती.

आधिचे सर्व निर्णय, परिपत्रक रद्द करून महाराष्ट्र शासनाने आदेश निर्गमित केले (नोव्हेंबर, २००८) आणि विहित केले की ५० पेक्षा जास्त दलित लोकसंख्या असलेली प्रत्येक खेड्यातील वस्ती संबंधित ग्रामपंचायत ने ठराव मंजूर करून संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी दलित वस्ती म्हणून घोषित करावी.

(अ) मास्टर प्लान ला मंजूरी न घेणे.

वर्ष	मंजूर केलेल्या कामांची संख्या	कामांचे मूल्य	मिळालेले अनुदान	ग्राम-पंचायतींना वितरीत केलेले अनुदान	पूर्ण झालेल्या कामाची संख्या	अपूर्ण राहिलेल्या कामांची संख्या
			(रु. कोटीत)			
२००८-०९	१८४	४.५६	३.६७	३.६७	१७५	९
२००९-१०	६७	२.०४	१.८७	१.८७	६०	७
२०१०-११	११८	२.८७	२.६३	२.६३	९	१०९
एकूण	३६९	९.४७	८.१७	८.१७	२४४	१२५

अभिलेखांच्या छाननीवरून असे उघडकीस आले की, मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी जिल्ह्यात प्रस्तावित केलेल्या दलित वस्ती सुधार योजना कामांच्या बृहत योजनेला विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांची मंजूरी घेतली नाही. आणि २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत दलित वस्ती सुधार योजनांच्या कामांवर रु. ८.१७ कोटी इतका नियमबाह्य खर्च केला गेला.

विभागाने नमूद केले (जुलै, २०११) की, बृहत योजनेला विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांची मंजूरी प्राप्त केली जाईल. हे उत्तर मान्य करण्यासारखे नाही, कारण अधिकृत नसलेली कामे केल्यानंतर मंजूरी घेणे ही केवळ सिध्द गोष्ट असते.

(ब) अर्थसंकल्पीय अंदाजपत्रक व प्रगती अहवाल तयार न करणे.

मार्गदर्शक तत्वांमध्ये असे अभिप्रेत होते की, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, प्रत्येक वर्षी ऑक्टोबर मध्ये मागण्यांचे प्रस्ताव सादर करतील व गेल्या वर्षी घेतलेल्या कामांचा प्रगती अहवाल एप्रिल मध्ये सादर करतील.

तथापि, छाननीत असे उघड झाले की, एकाही ग्रामपंचायत व पंचायत समितीने वार्षिक अंदाजपत्रक प्रस्ताव म्हणजेच वार्षिक अर्थसंकल्पीय अंदाज तयार करून जिल्हा परिषदेला सादर केले नव्हते. विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, वर्धा यांनी नमूद केले (ऑगस्ट, २०११) की जिल्हा नियोजन समितीला केलेल्या मागण्या गेल्यावर्षी दिलेल्या निधीवर आधारलेल्या

होत्या. शिवाय, वित्तीय आणि वास्तविक मासिक प्रगती अहवाल गट विकास अधिकारी यांनी जिल्हा परिषदेला सादर केले नाहीत. फक्त २००६-०७ ते २००८-०९ या कालावधीचा प्रगती अहवाल जिल्हा परिषदेने जुलै २०११ मध्ये संचालकांना सादर केले आणि पुढील कालावधी करीता प्रगती अहवाल सादर केले गेले नाहीत.

(क) संनियंत्रणाचा अभाव.

मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी (वि.स.क.अ.) यांचेकडे योजनेच्या संनियंत्रणा करीता थेट नियंत्रण राहिल आणि संनियंत्रणाचा अहवाल संचालक, समाज कल्याण (स.क.), पुणे आणि शासनाला पाठवावयाचा होता. शिवाय असे अभिप्रेत होते की संचालक, समाजकल्याण पुणे, दुस-या जिल्ह्यांचा विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी द्वारा योजनेखाली निष्पादित झालेल्या कामांचे निरीक्षण करेल. पाच टक्के कामांची तपासणी संचालक, समाज कल्याण, पुणे यांनी करावयाची होती व दोन टक्के कामांची तपासणी शासकीय स्तरावर करावयाची होती.

छाननीत असे उघड झाले की, शासकीय स्तरावर, जिल्हा स्तरावर व गट स्तरावर तपासणी व संनियंत्रण पथके गठित झाली नव्हती. २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत वर्धा जिल्ह्यातील कामांची तपासणी किंवा संनियंत्रण दुस-या जिल्ह्यांच्या पथकाने केले नाही. पुढे असे आढळून आले की, दलित वस्ती सुधार योजना कामांची तपासणी जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी/ समाज कल्याण अधिकारी यांचे कडून झाली नाही. विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, वर्धा यांनी मान्य केले (ऑगस्ट २०११) की, कर्मचा-यांच्या अभावी, योजने खालील कामांना भेट देणे आणि त्यांची तपासणी करणे याकरीता पथके गठित केली गेली नाहीत.

(ड) वास्तविक(फिजीकल) पडताळणी शिवाय अंतिम हप्ता देणे.

अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांनी आदेश दिले (ऑक्टोबर २००८) की, ४० टक्के रक्कम काम सुरु करताना पहिला हप्ता म्हणून, दुसरा हप्ता ५५ टक्के, उप अभियंत्या कडून पहिल्या हप्त्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर आणि अभिलेखांची छाननी केली असता असे उघडकीस आले की, २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत १३२ कामांची रु.०.३० कोटीचा तिसरा आणि अंतिम हप्ता, समाज कल्याण अधिकारी यांनी कामाची पडताळणी केल्या शिवाय दिला गेला.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

महाराष्ट्र शासनाचे शासन निर्णय क्रमांक: दवसु-२००८/प्र.क्र.५२४/विघयो-१/दि. १४ नोव्हेंबर, २००८ च्या शासन निर्णयातील प्रक्रियेचा अवलंब करुन या कार्यालयाचे आदेश क्रमांक ५५/०९, दिनांक २३ जानेवारी, २००९ नुसार मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांना दलित वस्त्या घोषित केलेल्या आहेत.

(अ) मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे करावयाच्या कामाचा पंचायत समितीनिहाय बृहत आराखडा तयार करुन मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची स्वाक्षरी घेण्यात आली. जिल्हा परिषदेचे समाज कल्याण अधिकारी यांचा कार्यभार तत्कालीन विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांचेकडे असल्याने तयार केलेल्या बृहत आराखड्यावर विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांची स्वाक्षरी घेण्यात आली परंतु नजरचुकीने शिक्का समाज कल्याण अधिकारी जिल्हा परिषदेचा मारण्यात आलेला आहे.

पंचायत समिती निहाय बृहत आराखड्याचे एका पुस्तिकेत एकत्रीकरण करुन तयार केलेल्या बृहत आराखड्यास विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांची मंजूरी घेण्यात आली आहे. तत्कालीन विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांचेकडेच जिल्हा परिषद समाज कल्याण अधिकारी या पदाचा कार्यभार असल्याने तयार केलेल्या बृहत आराखड्यावर त्यांची स्वाक्षरी असल्याने सन २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत आराखड्यानुसार दलित वस्ती सुधार योजनाच्या कामांवर रुपये ८.१७ कोटी नियमानुसार खर्च केलेला आहे. कृपया उपरोक्त अनुपालन मान्य करावे ही विनंती.

(ब) जिल्हा नियोजन समितीकडे वार्षिक अर्थ संकल्पीनय अंदाजपत्रक तयार करुन सादर करण्यात येते. सदर अंदाजपत्रक मागील वर्षी प्राप्त झालेल्या तसेच मंजूर नियमव्ययाच्या ४० टक्के वाढ करुन सादर करण्यात येते.

ग्रामपंचायत कडून कामांचे प्रस्ताव पंचायत समितीला सादर करण्यात येते. सदर प्रस्ताव पंचायत समितीमार्फत समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांचेकडे प्राप्त होतात. पंचायत समितीकडून वार्षिक अर्थसंकल्पीय अंदाज तयार करुन जिल्हा परिषदेकडे सादर करण्यात येत नाही. मार्च अखेर कामाचा, खर्चाचा अहवाल एप्रिल मध्ये विभागीय समाज कल्याण अधिकारी यांचेकडे सादर करण्यात आलेले आहे.

(क) शासन स्तरावर, जिल्हा स्तरावर तपासणी व संनियंत्रण पथके गठीत झाली नसल्याने जिल्ह्यातील कामाची तपासणी किंवा संनियंत्रण दुस-या जिल्ह्याच्या पथकाने केले नाही. समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी दौ-याच्या वेळी दलित वस्ती सुधार योजनेच्या कामावर भेट देऊन तपासणी केलेली आहे.

(ड) योजनेअंतर्गत मंजूर केलेल्या कामांना काम सुरु करणेकरिता १ ला हप्ता ४० टक्के देण्यात आला तसेच दुस-या हप्त्याची ५५ टक्के रक्कम देण्याकरिता १ला हप्त्याची रक्कम खर्च केल्याची उपयोगिता प्रमाणपत्र, उपअभियंता यांचे मुल्यांकन प्रमाणपत्र संबंधित गटविकास अधिकारी यांनी सादर केल्यानंतर दुस-या हप्त्याची रक्कम ग्रामपंचायत अदा करण्याची परवानगी देण्यात आली व त्यानुसार पंचायत समितीने २रा हप्त्याची रक्कम ग्रामपंचायतींना वितरीत केली.

सन २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत पूर्ण झालेल्या कामाचा अंतिम हप्ता देण्याकरिता गटविकास अधिका-यांकडून कामांचे मुल्यांकन व कामाचा पूर्णत्वाचा दाखला उपअभियंता यांच्या स्वाक्षरीचा अंतिम हप्त्याचा प्रस्ताव सोबत सादर केलेल्या प्रमाणपत्राच्या आधारे उपरोक्त कालावधीत पूर्ण झालेल्या १३२ कामांना तिस-या हप्त्याची रक्कम देण्यात आली आहे. सदर हप्ता समाज कल्याण अधिकारी यांनी कामांची वास्तविक पडताळणी केल्यानंतर द्यावयाचा होता ही बाब सत्य आहे. यापुढे कामाची पडताळणी केल्यानंतर अंतिम हप्ता देण्यात येईल याबाबत नोंद घेण्यात आली कृपया उपरोक्त अनुपालन मान्य करुन परिच्छेद वगळण्यात यावा, ही विनंती.

इंदिरा आवास योजनेच्या कार्यान्वयनातील उणीवा :

इंदिरा आवास योजना (इं.आ.यो.) ही एक केंद्र पुरस्कृत योजना असून तिच्या करीता निधी केंद्र शासन व राज्य शासन यांच्यातील हिस्से आधारावर मिळतो तिचा उद्देश ग्रामीण क्षेत्रातील अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमातीतील, मुक्त केलेले बंधकग्रस्त मजूर आणि शिवाय अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमातीतील नसलेले पण दारिद्र्य रेषेखालील गरीब कुटुंबांना विनामुल्य रहाण्यास घरे देणे हा आहे.

वर्धा जिल्ह्यात सन २००८-११ या कालावधीत इंदिरा आवास योजना ची वित्तीय व वास्तविक संपादनूक खालील प्रमाणे होती.—

वित्तीय स्थिती.

वर्ष	सुरुवातीची शिल्लक	मिळालेले अनुदान		इतर जमा (व्याज)	खर्च	अखर्चित शिल्लक
		केंद्र	राज्य			
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)
२००८-०९	०.४३	७.८३	२.३६	०.२०	८.१९	२.६३
२००९-१०	२.६३	९.५२	१२.१०	०.१९	२१.०६	३.३८
२०१०-११	३.३८	८.१९	८.४६	०.१०	१७.१२	३.०१

वास्तविक (फिजीकल) स्थिती :

वर्ष	वार्षिक लक्ष्य	वर्षात मंजूर केलेली घरे					पूर्ण झालेली घरे	बांधकाम सरु असलेली घरे
		अ.जा.	अ.ज.	अल्प संख्य	इतर	एकूण		
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)
२००८-०९	१८१४	५४५	५४२	२७२	४५५	१८१४	१४५२	३६२
२००९-१०	३५१२	११६३	९४६	५२७	८७६	३५१२	३२८७	२२५
२०१०-११	२४२७	७२६	७५१	३०४	६४६	२४२७	२३०९	११८
एकूण	७७५३	२४३४	२२३९	११०३	१९७७	७७५३	७०४८	७०५

निवडलेल्या घटकांच्या अभिलेखांच्या छाननीत पुढील बाबी उघडकीस आल्या.—

(अ) वस्तुसूची न ठेवणे :

छाननीत असे उघडकीस आले की, आठ पैकी सहा पंचायत समिती जवळ, इंदिरा आवास योजना मधील घरकूल बांधकाम सुरु व ते पूर्ण केल्याची तारीख, घरकूल असलेल्या गांवाचे नाव, गटाचे नांव, लाभार्थीचे व्यवसाय व प्रवर्ग आणि केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या (एप्रिल २००४) मार्गदर्शक तत्वांमध्ये अभिप्रेत असलेला इतर संबंधित तपशील दर्शविणारी सूची नव्हती. याचा परिणाम निर्मिलेल्या मत्तांची व लाभ झालेल्या लाभार्थींची माहिती उपलब्ध न होण्यात झाला. जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा ने नमूद केले (नोव्हेंबर २०११) की एकत्रित सूची ठेवण्याचे अनुदेश पंचायत समितींना देण्यात आले होते.

(ब) अनुदानाचा वापर न होणे :

केंद्र शासनाने रु. १६ लाखांचे अनुदान जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा, वर्धाला दिले(ऑगस्ट २०१०) आणि ज्यांच्या जवळ ना जमीन ना घरासाठी जागा आहे अशा इंदिरा आवास योजनेच्या दारिद्र्य रेषे खालील स्थायी प्रतिकार्ये मधून निवडावयाच्या पात्र लाभार्थींना द्यावयासाठी ३२० होमस्टेड साईट्स च्या लक्ष्याची खरेदी/ संपादन करण्यास मंजूरी दिली. तथापि, प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणाने ना कोणी लाभार्थी निवडता ते अनुदान ऑगस्ट २०११ पर्यंत अखर्चित ठेवले.

(क) घरकुले स्त्रियांना वाटप केली नाहीत :

मार्गदर्शक तत्वांमध्ये असे अभिप्रेत होते की, घरकुलांचे वाटप कुटुंबातील महिला व्यक्तिकांना नांवाने केले पाहिजे किंवा दुसरा पर्याय म्हणजे ते वाटप पती आणि पत्नी दोघांच्याही नांवाने करता येईल. छाननीत असे उघडकीस आले की, २४२७ प्रकरणांपैकी ६८५ प्रकरणांमध्ये, सन २०१०-११ मध्ये रु.४.६९ कोटी किंमतीच्या बांधलेल्या घरांचे वाटप कुटुंबातील पुरुष व्यक्तींना करण्यात आले. प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणाने नमूद केले (नोव्हेंबर २०११) की, सर्व गट विकास अधिका-यांना, घराचे वाटप, मार्गदर्शक तत्वांनुसार कुटुंबातील पति व पत्नी अशा दोघांच्याही नांवाने करण्यासाठी अनुदेश दिले आहेत.

(ड) अपर्याप्त निरीक्षण व संनियंत्रण :

मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे राज्य स्तरावरील दक्षता व संनियंत्रण समिती जिल्ह्याचे उप विभागाचे व गट पातळी वरील कार्यक्रम आणि अधिकारी यांवर संनियंत्रण ठेवील. त्या समितीने इंदिरा आवास योजना च्या सर्व पैलूवर कामांच्या जागांना बारीक संनियंत्रण भेटी देऊन ठेवले पाहिजे. तपासणीची एक सूची ज्यामध्ये, राज्य स्तरापासून गट स्तरापर्यंत प्रत्येक व पर्यवेक्षी अधिका-याच्या कामाच्या जागी द्यावयाच्या न्यूनतम भेटी विहित केल्या असतील अशी तयार केली पाहिजे व तिचे काटेकोरपणे पालन केले पाहिजे.

अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, राज्य स्तरावरील समितीने वर्धा जिल्ह्यातील इंदिरा आवास योजना खालील कामांच्या जागांना भेट दिली नाही. प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा, वर्धा यांनी नमूद केले (ऑगस्ट

२०११) की, जिल्हा ग्रामीण विकास अधिका-यांच्या कार्यकारी मंडळाने सन २००८-०९ मध्ये चार बैठका घेतल्या होत्या आणि प्रत्येक वर्षी १२ बैठकीचे लक्ष्य असताना, सन २००९-१० व २०१०-११ या वर्षात एकही बैठक घेतली गेली नाही. तसेच, गर्डनींग बॉडीच्या कायम केलेल्या चार बैठकां ऐवजी सन २०१०-११ मध्ये फक्त दोन बैठका घेतल्या गेल्या. प्रकल्प संचालक यांनी पुढे नमूद केले की, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा च्या संनियंत्रण व मुल्यमापन विभागाने ७००८ कामांचे संनियंत्रण आणि मुल्यमापन केले. तथापि, बैठकीचा आणि निरीक्षण / संनियंत्रण केल्याचा लेखी पुरावा विनंती केल्यावरही लेखापरिक्षणाकरिता सादर केला गेला नाही.

तसेच असेही आढळून आले की, मार्गदर्शक तत्वांमध्ये पूर्वकल्पित केलेला, कार्यक्रमाचा परिणाम जाणण्याकरीता करावयांचा मुल्यमापन अभ्यास महाराष्ट्र शासनाने केला नाही.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

वर्ष (१)	सुरुवातीची शिल्लक (२)	मिळालेले अनुदान (३)	इतर जमा (४)	खर्च (५)	अखर्चित शिल्लक (६)
		केंद्र	राज्य		
२००८-०९	०.४३	७.८३	०.२०	८.१९	२.६३
२००९-१०	२.६३	९.५२	०.१९	२१.०६	३.३८
२०१०-११	३.३८	८.१९	०.१०	१७.१२	३.०१

वास्तविक उफिजिकल स्थिती :

वर्ष (१)	वार्षिक लक्ष्य (२)	वर्षात मंजूर केलेली घरे					पूर्ण झालेली घरे (८)	बांधकाम सुरु असलेली घरे (९)
		अ.जा. (३)	अ.ज. (४)	अल्प संख्य (५)	इतर (६)	एकूण (७)		
२००८-०९	१८१४	५४५	५४२	२७२	४५५	१८१४	१४५२	३६२
२००९-१०	३५१२	११६३	९४६	५२७	८७६	३५१२	३२८७	२२५
२०१०-११	२४२७	७२६	७५१	३०४	६४६	२४२७	२३०९	११८
एकूण	७७५३	२४३४	२२३९	११०३	१९७७	७७५३	७०४८	७०५

इंदिरा आवास योजनेतर्गत बांधण्यात आलेल्या घरकुलांच्या वस्तुस्थितीमध्ये लाभार्थीचे नांव, पत्ता, व्यवसाय, वर्गवारी तसेच बांधकामाच्या सुरुवातीची व बांधकाम पूर्ण झाल्याची दिनांक इ. माहिती पंचायत समिती स्तरावर उपलब्ध आहे. तथापि, ती विहित प्रपत्रात एकत्रित/संकलीत करण्यात आली नाही. ती सर्व माहिती विहित प्रपत्रात संकलीत करण्याचे निर्देश संबंधित पंचायत समित्यांचे गटविकास अधिका-यांना देण्यात आले आहेत. त्यानुसार पंचायत समिती, गटविकास अधिकारी यांनी विहित प्रपत्रात इंदिरा आवास योजनेअंतर्गत बांधण्यात आलेल्या घरकुलांची अनुसूची ठेवण्यात येत आहे.

स्वतःचे मालकीची जमीन अथवा घर नसलेल्या इंदिरा आवास योजनेतील प्रतीक्षा यादी व दारिद्र्य रेषेखालील प्रतीक्षा यादीतील लाभार्थ्यांच्या घरकुलांसाठी केंद्र शासनाने ३२० घरकुलांचे भौतिक लक्ष देवून रु १६ लक्ष अर्थसहाय्य निधी वितरीत केला. १०७६ चौ. फूट जागेसाठी रु. १०,०००/- ग्राह्य घरण्यात आले. सन २०११-१२ या आर्थिक वर्षात लाभार्थ्यांना लाभ देण्यात आला. परंतु खुल्या बाजारात केंद्र शासनाने निश्चित करून दिलेल्या दरापेक्षा ज्यादा दर असल्याने लाभार्थ्यांसाठी रु. १०,०००/- निधीमध्ये जमीन संपादन करण्यात अडचणी निर्माण झाल्या. परिणामी जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेकडे निधी अखर्चित राहिला. तथापि, योजनेवर खर्च करण्यासाठी जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा प्रयत्नशील आहे.

सद्यस्थितीमध्ये सदरचा अखर्चित निधी नियमित योजनेखाली केंद्र शासनाने वित्तिय वर्ष २०१२-१३ मध्ये वर्ग केला असल्याने सध्या या योजनेखाली निधी अखर्चित नाही.

सन २०१०-११ या वर्षात इंदिरा आवास योजनेतून २४२७ पुरुष लाभार्थ्यांतून ६८५ लाभार्थ्यांना लाभ देण्यात आला. इंदिरा आवास योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार घरकुलांचे वाटप कंटुंबातील महिला सदस्यांच्या नावांने करावयाचे आहे किंवा वाटप पती-पत्नी दोघांच्याही नावे असावे. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांचे पालन व्हावे यासाठी सर्व गटविकास अधिका-यांना घरकुलांचे वाटप पती-पत्नी दोघांच्याही नावे करण्याच्या सुचना देण्यात आल्या. तसेच ग्रामपंचायत स्तरावर प्रपत्र क्र.८ मध्ये तशी नोंद घेण्याचे आदेश देण्यात आले आहेत.

त्यानुसार इंदिरा आवास योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार प्राधान्याने महिला यांचे नावे घरकुलांचे वाटप करण्यात येत आहे. वित्तिय वर्ष २०११-१२ मधील २३७१ पैकी महिला १९६६ पुरुष ४०५, वित्तिय वर्ष २०१२-१३ मधील २७३२ घरकुलांपैकी १४७५ महिला व १२५७ पुरुष यांचे नावे व वित्तिय वर्ष २०१३-१४ मधील नोव्हेंबर २०१३ अखेर पूर्ण १११ घरांपैकी ९० महिला व २१ पुरुष यांना घराचे वाटप केलेली आहेत.

ग्रामपंचायत स्तरावर घरकुलांचे बांधकामाचे विविध बांधकाम स्थितीवर कार्यकारी अभियंता व ग्रामसेवक यांचे निरीक्षण / संनियंत्रण करण्यात येते. बांधकामाच्या अवस्थेनुसार त्या प्रमाणात पंचायत समिती स्तरावरून लाभार्थ्यांचे खात्यात निधी जमा करण्यात येतो.

तसेच जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा स्तरावरील अभियंता, सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी व प्रकल्प संचालक यांचे योजनेचे संनियंत्रण व प्रत्यक्ष पाहणी करण्यात येते. यापुढे जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणेच्या कार्यकारी समिती, दक्षता व संनियंत्रण समित्यांचे विहित वेळापत्रकानुसार नियमित बैठका घेण्यात येतील.

कृपया अनुपालन मान्य करून आक्षेप वगळावा ही विनंती.

जलपूर्ती सिंचन विहीर कार्यक्रमाचे सुस्त कार्यान्वयन :

महाराष्ट्र शासनाच्या नियोजन विभागाने, रोजगार हमी योजने खाली, विदर्भाच्या सहा जिल्ह्यात शेतक-यांना जलपूर्ती सिंचन विहिरी धडक कार्यक्रमाखाली सिंचन विहिरी बांधण्याचा एक कार्यक्रम सुरु केला (डिसेंबर २००६). मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे, प्रत्येक तालुक्यातील १००० लाभार्थी विहिरी बांधण्याकरीता विचारात घ्यावयाचे होते. सिंचन विहिरी बांधण्याकरीता प्रति विहीर रु. एक लाख अर्थ सहाय्य होते. विहिरी बांधकाम करण्याकरीता निवडलेल्या लाभार्थी करार निष्पादित करावयाचा होता आणि अंदाजित किंमतीच्या १० टक्के रक्कम अग्रिम म्हणून द्यावयाची होती जी नंतरच्या देयकां मधून वसूल करावयाची होती. मार्गदर्शक तत्वांमध्ये असे अभिप्रेत होते की, जिल्हाधिका-याने, तपासणी करण्यासाठी आणि नियतकालिक अहवाल देण्यासाठी एक यंत्रणा विकसित केली पाहिजे. जिल्हाधिकारी, वर्धा यांनी (जून २००७) एक कार्यक्रम सूची निर्गमित केली ज्यामध्ये असे अभिप्रेत होते की, विहिरीचे बांधकाम मार्च २००८ पूर्वी पूर्ण झाले पाहिजे. जिल्हाधिकारी यांनी फेब्रुवारी २००९ ते जुलै २०१० या दरम्यान आठ तालुक्यात ७९४९ विहिरी बांधण्या करीता प्रशासकीय मान्यता दिली आणि निष्पादित करण्याचे काम त्या तालुक्याच्या विविध शासकीय अभिकरणांना वाटून दिले. तालुका स्तरावरील समितीच्या सभासद सचिव म्हणून गट विकास अधिकारीला नियुक्त केले जो योजनेच्या खर्चाचे संनियंत्रण करण्यासाठी आणि निष्पादित करणा-या सर्व अभिकरणांकडून उपयोगिता प्रमाणपत्र (उ.प्र.) घेऊन ते सादर करण्याकरीता जबाबदार होता.

चाचणी तपासणी केलेल्या आठ गट विकास अधिका-यांमध्ये असे उघडकीस आले की, ७९४९ सिंचन विहिरी पूर्ण करण्याकरीता मार्च २००८ ची लक्ष्य तारीख असतांना फक्त २७४४ विहिरी (३४.५२ टक्के) मार्च २०११ च्या अखेरीपर्यंत पूर्ण

झाल्या. तसेच ७९४९ विहिरी करीता आश्वयक निधी रु. ७९.४९ कोटी पैकी रु. ४५.७९ कोटी निधी (५७.६० टक्के) दिला गेला आणि रु. ४२.०१ कोटी (५२.८४ टक्के) योजनेवर प्रत्यक्ष खर्च केले गेले. रु.३.७८ कोटीचा खर्च न झालेला निधी सहा गट विकास अधिका-यांजवळ पडून होता.

छाननीत पुढे असे उघडकीस आले की, संबंधित गट विकास अधिका-यांना अनुदानाचे एकही उपयोगिता प्रमाणपत्र मिळाले नाही. तसेच, राज्य / जिल्हा किंवा गट स्तर संनियंत्रण समितीने, कामाची गुणवत्ता आणि हेतूची संपादनूक (अॅचीव्हमेंट) यांची पडताळणी करण्याकरीता संनियंत्रण व तपासणी केली नाही.

प्रत्यक्ष पूर्ण झालेल्या विहिरींची संख्या, सिंचनाकरीता वापरलेल्या विहिरींची संख्या गट विकास अधिकारींना दिलेल्या अनुदानाचा तपशील, संनियंत्रण यंत्रणेच्या उपलब्धतेचा तपशील इ. संबंधी माहिती जरी मागितली होती (सप्टेंबर २०११), तरी दिली गेली नाही (मे २०१२).

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

सदरहू परिच्छेद नियोजन विभाग (रोहयो) शी संबंधित असून त्यांना विभागाचे पत्र क्र. स्थासंअ २०१३/प्र.क्र.२२/जल-१९, दिनांक २४ जुलै, २०१३ अन्वये कार्यवाहीसाठी पाठविण्यात आले आहे. सदरहू परिच्छेदांबाबतची माहिती या विभागास अद्याप अप्राप्त आहे.

बाराव्या वित्त आयोगाच्या अनुदानाचे उपयोजन (युटीलायझेन) :

पंचायत राज संस्थांच्या बळकटीकरण करीता १२ व्या केंद्र वित्त आयोगाने केलेल्या शिफारसीचे कार्यान्वयन करण्याकरीता, महाराष्ट्र शासनाने, एप्रिल २००५ ते मार्च २०१० या कालावधीत जिल्हा परिषद / पंचायत समिती / ग्राम पंचायत च्या प्रत्येक फळीला (टीयर) अनुदान देण्याचे ठरविले (डिसेंबर २००५). निधीच्या आवश्यकते करीता, एक योजना तयार केली पाहीजे व पंचायत राज संस्थांच्या सर्वसदस्य मंडळा कडून मंजूर करून घेतली पाहीजे. मुख्य कार्यकारी अधिकारी हे जिल्हा पातळी वरील नियंत्रक अधिकरण राहतील आणि अनुदाने पंचायत समिती आणि ग्राम पंचायतीना शासनाने निश्चित केलेल्या अभिलक्षणा प्रमाणे देण्यात येईल.

मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांच्या अभिलेखांच्या छाननीत (एप्रिल २०११) असे उघडकीस आले की, जिल्हा परिषदेला सन २००५-१० या कालावधीत कामांच्या निष्पादनासाठी १२ व्या वित्त आयोगा खाली रु. ४१.८७ कोटीची रक्कम खाली दर्शविल्या प्रमाणे मिळाली होती.—

(रु. कोटीत)

तपशील (१)	मिळालेले अनुदान (२)
जिल्हा परिषद स्तरावर निष्पादित करण्याची कामे	१०.१७
पंचायत समिती स्तरावर निष्पादित करण्याची कामे	१०.१७
ग्राम पंचायत स्तरावर निष्पादित करण्याची कामे	२०.३४
नगर विकासाच्या कामांकरीता	०.५९
ग्राम पंचायत भवने बांधण्याकरीता	०.६०
एकूण	४१.८७

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांनी पंचायत समिती व ग्राम पंचायत यांना मिळालेले अनुदान व केलेल्या खर्च यांचे वेगवेगळ्या लेख्यांचे संच ठेवावयाचे आणि पुढील महिन्याच्या तारखेपर्यंत उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्राम पंचायत) यांना मासिक विवरण पाठविण्याचा आदेश दिले होते (जानेवारी २००६). छाननीमध्ये पुढील उणीवा / पध्दती चुका उघडकीस आल्या.—

- (१) अर्थ संकल्पीय अंदाज तसेच, हातात घ्यावयाची कामे व लागणारा निधी दर्शविणारी वा.का.यो. ग्राम पंचायत, पंचायत समिती तसेच जिल्हा परिषद ने तयार केली नव्हती. पंचायत राज संस्थाना मंजूर करुन अनुदान दिल्यानंतर त्या-त्या पंचायत राज संस्थाच्या सर्वसाधारण मंडळाच्या बळकटी करीता नियोजनाचा अभाव दर्शविते.
- (२) पंचायत समिती देवळी वगळता, पंचायत समिती व ग्राम पंचायत स्तरांवर निष्पादित केलेल्या कामांचा तपशील देणारी मत्ता नोंदवही ठेवली गेली नव्हती.
- (३) चाचणी तपासणी केलेल्या एकाही पंचायत समिती व ग्राम पंचायत ने, वर्षनिहाय अनुदानाची आय व त्यामधून केलेला खर्च दाखविणारी अर्थसंकल्प नियंत्रण नोंद वही ठेवली नव्हती.
- (४) पंचायत समितीनी वर्षनिहाय मंजूर झालेली कामे व प्रत्येक कामाची मंजूर केलेली दर्शविणारी किंमत कामाची नोंदवही व तांत्रिक मंजूरी नोंदवही ठेवली नाही.
- (५) उपयोगिता प्रमाणपत्रे संबंधित पंचायत समिती, समुद्रपूर अभिलेखांचे छाननीत (जून २०११) असे उघडकीस आले की, रु. १२५.५८ लाख अनुदान अभिस्वीकृत केले होते. तथापि, रोकड वही आणि अनुदान वितरण आदेशांप्रमाणे रु. १२७.३० लाख अनुदान मिळाले होते. याप्रकारे, रु. १.७९ लाखांची रक्कम अधिक दाखविली गेली. तथापि, गट विकास अधिकारीने या विसंगती करीता काहीही निर्दिष्ट उत्तर सादर केले नाही.
- (६) असेही आढळून आले की, गट पातळी, जिल्हा पातळी व राज्य पातळी वरील एकाही समितीने किंवा अधिका-याने पूर्ण झालेल्या कामांचे निरीक्षण केले नाही.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

१२ व्या वित्त आयोगाच्या अनुदान व खर्चाबाबत मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांचेकडून प्राप्त अहवालानुसार तयार केलेले अनुपालन खालीलप्रमाणे आहे.—

- (१) १२ व्या वित्त आयोगाचा प्राप्त होणारा निधी हा शासन निर्णय ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग मंत्रालय, मुंबई बाविआ-२००५/प्र.क्र.३९०/वित्त-४, दिनांक ३ डिसेंबर, २००५ मध्ये नमूद केलेल्या निकषाच्या आधारे शासन स्तरावरून जिल्हा परिषदांना वाटप करण्यात येत असतो. त्यामुळे १२ व्या वित्त आयोगातून प्राप्त होणा-या रक्कमेतून घ्यावयाच्या कामाचे अर्थसंकल्पीय अंदाजपत्रक तयार करण्याबाबत शासनाच्या सूचना नव्हत्या. तसेच, सदर निधीमधून घ्यावयाच्या कामाचा आराखडा तयार करुन कामाचे नियोजन करण्यात आले होते.
- (२) सर्व पंचायत समितीमध्ये १२ वा वित्त आयोगाच्या प्राप्त निधीमधून केलेल्या कामाचा तपशील दर्शविणारी मत्ता नोंदवही ठेवण्यात आलेली आहे.
- (३) प्राप्त अनुदान व खर्च दर्शविणारी अर्थसंकल्प नियंत्रण नोंदवही सर्व पंचायत समितीमध्ये ठेवण्यात आलेली आहे.
- (४) मंजूर केलेल्या कामाची किंमत दर्शविणारी कामाची नोंदवही आणि तांत्रिक मंजूरीची नोंदवही सर्व पंचायत समितीमध्ये ठेवण्यात आलेली आहे.
- (५) पंचायत समिती समुद्रपूर यांना वाटप केलेल्या एकूण अनुदान रु. १२५.५८ लक्ष अभिस्वीकृत केले होते. अशाप्रकारे एकूण अनुदान रु. १२७.३० लक्ष अनुदान व्याजासहीत खर्च करण्यात आलेले होते. त्यामुळे खर्च झालेली रक्कम एकूण रु.१२७.३०चे उपयोगिता प्रमाणपत्र पंचायत समिती समुद्रपूर यांनी सादर केलेले आहे.
- (६) प्रत्येक पंचायत समितीच्या उपअभियंता बांधकाम/गटविकास अधिकारी यांनी प्रत्यक्ष पूर्ण झालेल्या कामांचे निरीक्षण करुन कामाचे अंतीम प्रदान करण्यात आलेले आहे.

तरी वरील स्पष्टीकरण मान्य करुन सदर परिच्छेद वगळण्यात यावा, ही विनंती.

अंतर्गत नियंत्रण कार्यतंत्र.

पंचायत राज संस्था मधील अंतर्गत नियंत्रण कार्यतंत्र.

संहितेतील परिशिष्ट IV च्या नियम १८ अनुसार मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी हा अंतर्गत लेखापरीक्षा आणि जिल्हा परिषद / पंचायत समिती च्या विविध विभागांनी ठेवलेल्या लेखांच्या अंतर्गत लेखापरीक्षा व नियतकालिक तपासणी करता जबाबदार आहे.

जिल्हा परिषद, वर्धा मध्ये असे आढळून आले की, २००८-११ या कालावधीत एकाही विभागाचे/ पंचायत समिती चे अंतर्गत लेखापरीक्षण केले गेले नाही. मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांनी नमूद केले (जून २०११) की, १९९७ मध्ये निर्मिलेले अंतर्गत लेखापरीक्षण अधिकारी चे पद महाराष्ट्र शासनाने मार्च २००१ मध्ये निरास केले व स्थानिक निधी लेखापरीक्षक, महालेखापाल व आयुक्त यांचे लेखांचे लेखापरीक्षण आणि लेखापरीक्षण आक्षेप या संबंधी समन्वयन करण्याचे काम वरिष्ठ लेखाधिकारी यांना दिले होते. अपु-या मनुष्यबळामुळे अंतर्गत लेखापरीक्षण केले गेले नाही.

अंतर्गत लेखापरीक्षण अस्तित्वात नसल्याचा परिणाम जादा प्रदान, अग्रिमांचे समायोजन न होणे व संहितेतील तरतुदीचे अनुपालन न होणे, यात होऊ शकेल.

ज्ञापन :

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे—

अंतर्गत लेखापरीक्षणासाठी अंतर्गत लेखापरीक्षण अधिकारी हे पद जिल्हा परिषदेकरिता १९९७ मध्ये मंजूर करण्यात आले होते. परंतु, सदर पद २००१ पासून कमी करण्यात आले. तथापि, उपलब्ध कर्मचा-यांचे पथक तयार करून पंचायत समित्यांचे व जिल्हा परिषदांच्या विभागाचे अंतर्गत लेखापरीक्षणाचे काम त्यांच्याकडून करून घेण्यात येते. सन २०१२-१३ मध्ये अंतर्गत लेखापरीक्षणाचा कालबद्ध कार्यक्रम निश्चित करून अंतर्गत लेखापरीक्षणाचे काम पूर्ण करण्यात आले आणि सन २०१३-१४ या वर्षाकरिता अंतर्गत लेखापरीक्षणाचा कालबद्ध कार्यक्रम नुकताच निश्चित करण्यात आला आहे. त्यानुसार अंतर्गत लेखापरीक्षणाचे काम करण्यात येईल.

पंचायत राज संस्था मधील लेखापरीक्षण व्यवस्था :

(अ) मुख्य लेखापरीक्षक स्थानिक निधी लेखा यांच्या प्रतिवेदनातील प्रलंबित परिच्छेद :

मुंबई स्थानिक निधी लेखापरीक्षण अधिनियम, १९३० च्या कलम ३ मध्ये, महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत राज समिती अधिनियम, १९६१ खाली प्रस्थापित स्थानिक प्राधिकरणांच्या निधीच्या लेखापरीक्षणाचे विनियमन करण्याची तरतूद आहे.

अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, मुख्य लेखापरीक्षक स्थानिक निधी लेखा यांनी चाचणी तपासणी केलेल्या विभागांचे व वर्धा जिल्हा परिषदेच्या पंचायत समितीचे २००९-१० पर्यंत लेखापरीक्षण केले आहे. प्रलंबित परिच्छेद आणि त्यांचे निराकरण यांची २०१०-११ मधील परिस्थिती खालील प्रमाणे होती.—

वर्षाच्या सुरुवातीला प्रलंबित असणारे परिच्छेद	नवीन परिच्छेदांची भर	परिच्छेदांचे निराकरण परिच्छेद	३१-३-२०११ ला प्रलंबित परिच्छेद	लेखापरीक्षण झालेल्या जिल्हा परिषदेच्या विभागांची संख्या	लेखापरीक्षण झालेल्या पंचायत समितीची संख्या
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)
२३३४	३७०	१८०	२७०४	१३	८

यावरून हे दिसून येते की, संबंधित विभागांनी व पंचायत समितींनी जुन्या परिच्छेदांच्या निराकरणासाठी फार कमी प्रयत्न केले आहेत.

(ब) महालेखापाल यांच्या निरीक्षण प्रतिवेदनातील प्रलंबित परिच्छेद

महालेखापाल यांच्या स्थानिक लेखापरीक्षेत प्रारंभिक लेख्यातील दोष वित्तीय नियमबाहयता यावरील लेखापरीक्षण अभीक्षणे, कार्यालय प्रमुखांना आणि विभागीय प्राधिका-यांना निरीक्षण प्रतिवेदनांद्वारे कळविली होती. २०१०-११ मधील प्रलंबित परिच्छेद आणि त्यांचे निराकरण यांची परिस्थिती खालील प्रमाणे होती.

वर्षाच्या सुरुवातीला प्रलंबित असणारे परिच्छेद (१)	नवीन परिच्छेदांची भर (२)	निराकरण झालेला परिच्छेद (३)	३१.३.२०११ ला प्रलंबित परिच्छेद (४)	लेखापरीक्षण झालेल्या जिल्हा परिषद घटकांची संख्या (५)
१९२	५१	३४	२०९	१९

प्रलंबित परिच्छेदांची थकित बाकी संबंधित जिल्हा परिषद मधील दुर्बल अंतर्गत नियंत्रण कार्यतंत्र दर्शविते.

ज्ञापन

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

(अ) जिल्हा परिषदांकडे २००७-०८ पासून प्रलंबित असलेल्या परिच्छेदांचे निराकरण करण्यात आले असून त्यांचा गोषवारा खालीलप्रमाणे आहे.

वर्ष (१)	वर्षाच्या सुरुवातीला प्रलंबित असणारे परिच्छेद (२)	नविन परिच्छेदांची भर (३)	परिच्छेदांचे निराकरण (४)	३१.३.२०१३ प्रलंबित परिच्छेद (५)
२००७-०८	२६३८	६४७	४४९	२८३६
२००८-०९	२८३६	६०४	९३२	२५०८
२००९-१०	२५०८	३८५	५५९	२३३४
२०१०-११	२३३४	४२१	५३१	२२२४
२०११-१२	२२२४	३८६	२०९	२४०१
२०१२-१३	२४०१	२४७	३५०	२२९८
२०१३-१४	२२९८	-	२४	२२७४

उर्वरित प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा करण्याची कार्यवाही जिल्हा परिषदेकडून सुरु आहे

(ब) महालेखापाल यांचेकडील सन २०१०-११ मध्ये २०९ परिच्छेद प्रलंबित होते. त्यापैकी जून २०१३ पर्यंत एकूण ५३ परिच्छेद निकाली काढण्यात आले असून उर्वरित २०३ परिच्छेद निकाली काढण्याबाबतची कार्यवाही जिल्हा परिषद स्तरावर सुरु आहे.

वर्ष (१)	नवीन परिच्छेदांची भर (२)	निराकरण झालेले परिच्छेद (३)	३१.३.२०१३ ला प्रलंबित परिच्छेद (४)
२००७-०८	२२१	७२	१४९
२००८-०९	२८८	२६	२६२
२००९-१०	३२६	६३	२६३
२०१०-११	३२७	११८	२०९
२०११-१२	२५२	४५	२०७
२०१२-१३	२०७	०८	१९९
२०१३-१४	२०३	-	२०३

पारदर्शकता, सामाजिक लेखापरीक्षण व दक्षता कार्यतंत्र

जिल्हा परिषद, वर्धा ने एक अधिकृत वेबसाईट संकल्पचित्रित केली आहे त्यामध्ये प्रशासकीय, वित्तीय आणि शासकीय योजनांची माहिती दिली आहे व ती सर्वसामान्य जनतेला इंटरनेटवर उपलब्ध आहे. तथापि, असे आढळून आले की ती माहिती नियमित पणे अद्ययावत केली गेली नाही सध्या (सप्टेंबर २०११) वेबसाईट वर २००८-०९ या वर्षाची माहिती उपलब्ध आहे या प्रकारे न वापरता येण्याजोगी लुप्तप्राय माहिती सर्वसामान्य जनतेला उपलब्ध केली गेली आणि जी माहिती हवी आहे त्यापासून तिला वंचित करण्यात आले.

चाचणी तपासणी केलेल्या योजनांच्या अभिलेखांपासून असे उघडकीस आले की, जिल्ह्यात कार्यान्वयन झालेल्या योजनांचा परिणाम जाणण्यासाठी असलेले निरीक्षण व संनियंत्रण कार्यतंत्र पर्याप्त नव्हते, राज्यस्तरीय, जिल्हास्तरीय, आणि गटस्तरीय नियतकालिकता व लक्ष्ये विनिर्दिष्ट करणा-या संनियंत्रण समित्या, प्रस्थापित केल्या गेल्या नाहीत. चाचणी तपासणी केलेल्या घटकांनी असे नमूद केले (ऑगस्ट/सप्टेंबर २०११) की विविध योजनांखाली निष्पादित झालेल्या कामांचे निरीक्षण उपअभियंते, विस्तार अधिकारी किंवा गट विकास अधिकारी यांनी ग्रामपंचायत ना दिलेल्या भेटीच्या वेळी केले होते पण त्याचे रेकॉर्ड उपलब्ध नव्हते.

ज्ञापन

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे

जिल्हा परिषद, वर्धाची अधिकृत संकेतस्थळ वेबसाईटस www.zpwardha.in, www.zpwardha.org संकल्पचित्रित केली आहे.

सदर वेबसाईटवर जिल्हा परिषदेची संपूर्ण माहिती सर्वसामान्य जनतेला उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

संकेत स्थळावरील माहिती वेळोवेळी अद्यावत करण्यात येते.

निष्कर्ष

जिल्हा नियोजन समितीने पंचवार्षिक जिल्हा विकास योजना तसेच दृश्य योजना (परस्पेक्टिव प्लॅन) बनविलेले नाहीत. ग्राम पंचायतीना नियोजनाच्या कार्यपद्धतीमध्ये समाविष्ट केले नाही. जिल्हा नियोजन समितीने एकदम तळाशी असणा-या पंचायत राज संस्थेच्या आवश्यकतेचा कोणताही संदर्भ न घेता अनुदान मंजूर करून वितरीत केले आहे.

जिल्हा परिषद, वर्धाने सन २००९-१० व २०१०-११ करीता वार्षिक लेखे तयार केले नाहीत. निधीचे ताळमेळ होणे शिल्लक होते. नियोजन व देखरेख यांच्या अभावामुळे टि एस् सी व डब्ल्युएसवाय अंतर्गत उद्दिष्ट सफल झालेले नाही. इंदिरा आवास योजना व बारावा वित्त आयोग अनुदानातून बांधलेल्या घरांची सविस्तर यादी आठ पैकी सहा पंचायत समित्यांमध्ये ठेवलेली नाही. दरवर्षी १२ बैठका (सभा) होण्याचे उद्दिष्ट असताना सुद्धा जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा ने सन २००८-०९ मध्ये चार तसेच वर्ष २००९-१० व २०१०-११ मध्ये एकही बैठक घेतलेली नाही. योजनेसाठी वर्षनिहाय मिळालेला निधी व खर्च दर्शविणारे अंदाजपत्रक नियंत्रण नोंदवही टेस्ट चेक केलेल्यांपैकी एकाही ग्राम पंचायतीने ठेवलेली नाही. लुप्त (ऑब्सलीट) होणारी माहिती वेबसाईट वर उपलब्ध होती त्यामुळे सर्वसाधारण जनतेसाठी पारदर्शकता नाकारणे हेच सिद्ध होते. महाराष्ट्र सरकारने टेस्ट चेक केलेल्यांपैकी कोणत्याही योजनेचा मूल्यमापन अभ्यास केलेला नाही.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

जिल्ह्यांना दरवर्षी जिल्हा वार्षिक योजना तयार करण्यासंदर्भात निर्गमित करण्यात येणा-या मार्गदर्शक सूचनांमध्ये एकात्मिक जिल्हा नियोजन आराखडा (Integrated District Plan) तयार करण्याबाबत व जिल्हा वार्षिक योजनेचा एकत्रित आराखडा तयार करतांना जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, ग्रामपंचायत, व महानगर पालिका यांनी तयार केलेल्या व जिल्हास्तरीय यंत्रणांकडून प्राप्त झालेल्या योजना आराखड्यांचा विचार करण्याच्या सूचना वेळोवेळी देण्यात येतात. त्यानुसार जिल्हा नियोजन समितीने कार्यवाही करावयाची आहे.

जिल्हा वार्षिक योजनेमध्ये विविध प्रासकीय विभागांच्या जिल्हास्तरीय योजना राबविण्यात येतात व अशा जिल्हास्तरीय योजनांसाठी जिल्हा नियोजन समितीकडून निधी देण्यात येतो. शासन निर्णय, नियोजन विभाग, दिनांक १६/२/२००८ मधील परिच्छेद क्र.६ मधील सूचना. स्वयंस्पष्ट असून जिल्हा वार्षिक योजनेतील योजनांच्या खर्चाचा ताळमेळ, खर्चाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र, काम पूर्णत्वाचे दाखले, विनियोजन लेखे, विधीमंडळ कामकाज, लेखा आक्षेप, लोकलेखा समिती, जिल्हा योजनेतील गैरव्यवहार इत्यादी बाबींबाबत कार्यवाही संबंधित योजनेच्या संबंधित प्रासकीय विभागाने करावयाच्या आहेत.

इंदिरा आवास योजना व बारावा वित्त आयोगाच्या अनुदानातून बांधलेल्या घरांची माहिती, सदर योजनेचे, मूल्यमापन करणे व त्याचा अभ्यास करणे या बाबींचा संबंध प्रशासकीय विभाग म्हणून ग्राम विकास विभागाशी येत असून सदर विभागाने त्याबाबत परस्पर खुलासा करणे आवश्यक आहे.

शिफारशी.

- जिल्हा परिषदेने महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियमांच्या कलम १३६ अनुसार लेख्यांचे विवरण तयार केले पाहिजे व शासकीय राजपत्रात १५ नोव्हेंबर पूर्वी प्रसिध्द केले पाहिजे.
- जिल्हा नियोजन समितीने पंचवर्षीय जिल्हा विकास योजना तसेच परिप्रेक्ष्य योजना तयार केली पाहिजे. तळागाळाच्या. पातळीच्या आवयकता विचारात घेतल्या पाहिजेत आणि योजना प्रक्रियेत पंचायत राज संस्थांनी सादर केलेल्या योजनांचे प्रस्ताव एकत्रित केले पाहिजेत व त्यांची छाननी केली पाहिजे.

- मागदर्शक तत्वांना अनुसरून शासनाने निचिती केले पाहिजे की घरकुलांचे वाटप महिला लाभार्थीच्या नावाने किंवा दुस-या पर्यायात संयुक्त नावाने केले पाहिजे.
- राज्यस्तरीय, जिल्हास्तरीय, गटस्तरीय, निरीक्षण व संनियंत्रण समित्या, योजनांच्या कार्यान्वयनाचे संनियंत्रण करण्यासाठी आणि दलित वस्ती सुधार योजना कामांचे निरीक्षण करण्यासाठी प्रस्थापित केल्या पाहिजेत.

ही बाब शासनास नोव्हेंबर २०११ मध्ये कळविण्यात आली; अद्याप उत्तर प्राप्त झाले नाही (मे २०१२).

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

जिल्हा परिषद अधिनियमाच्या कलम १३६(९) अनुसार जिल्हा परिषद व पंचायत समित्यांच्या लेख्याचे विवरण तयार करून ते शासकीय राजपत्रात १५ नोव्हेंबर पर्यंत प्रसिध्द करण्याच्या सूचना जिल्हा परिषदांना देण्यात आलेल्या आहेत. तरी सदरचे अनुपालन मान्य व्हावे, ही विनंती.

जिल्ह्यांना, दरवर्षी जिल्हा वार्षिक योजना तयार करण्यासंदर्भात निर्गमित करण्यात येणा-या मार्गदर्शक सूचनांमध्ये एकात्मिक जिल्हा नियोजन आराखडा (Integrated District Plan) तयार करण्याबाबत व जिल्हा वार्षिक योजनेचा एकत्रित आराखडा तयार करतांना जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, ग्रामपंचायत व महानगरपालिका यांनी तयार केलेल्या व जिल्हास्तरीय यंत्रणांकडून प्राप्त झालेल्या योजना आराखड्यांचा विचार करण्याच्या सूचना वेळोवेळी देण्यात येतात. त्यानुसार जिल्हा नियोजन समितीने कार्यवाही करावयाची आहे.

तसेच सन २०१०-११ च्या स्थानिक स्वराज्य संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक २.१.६ बाबत सादर केलेल्या अभिप्रायांनुसार शासन परिपत्रक, नियोजन विभाग दिनांक २९/७/२०१० अन्वये, निम्न पातळीवर सुक्ष्म नियोजनाद्वारे एकात्मिक जिल्हा आराखडा तयार करण्यासाठी पथदर्शी प्रकल्प राबविण्याबाबतचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे. राज्यातील सहा विभागांतून प्रत्येकी एक तालुका पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यासाठी निवडण्यात आलेला आहे.

निवडलेल्या सदर तालुक्यांतील गावांचा सुक्ष्म नियोजनाद्वारे आराखडा तयार करण्यासाठी यशदा, पुणे यांच्या मार्फत कार्यवाही करण्यात आलेली आहे. या कार्यक्रमांतर्गत, गावनिहाय एकात्मिक सुक्ष्म नियोजनाद्वारे आराखडा तयार करण्याच्या प्रक्रियेत निवडलेल्या तालुक्यांतील सर्व स्तरावरील लोकप्रतिनिधींचा सक्रिय सहभाग करून घेण्यात आलेला आहे. या कार्यक्रमाच्या आढाव्यासाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा स्तरीय समिती व गट विकास अधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली तालुकास्तरीय समिती गठीत करण्यात आल्या. निवडलेल्या तालुक्यांचे सर्व अहवाल यशदा या संस्थेस प्राप्त झाले असून, सदर अहवालाचे संकलन करून एकत्रित अहवाल शासनास सादर करण्याबाबतची कार्यवाही यशदा, पुणे यांच्या अंतिम टप्प्यात आहे. यशदा,पुणे या संस्थेचा प्राप्त अहवाल विचारांत घेऊन, निम्न पातळीवर सुक्ष्म नियोजनाद्वारे एकात्मिक जिल्हा आराखडा सर्व जिल्ह्यांत राबविण्याबाबतचा निर्णय घेण्यात येईल.

इंदिरा आवास.योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार प्राधान्याने महिला यांचे नावे घरकुलांचे वाटप करण्यात येत आहे वित्तीय वर्ष २०११-१२ मधील २३७१-पैकी महिला १९६६ पुरुष ४०५, वित्तीय वर्ष २०१२-१३ मधील २७३२-घरकुलांपैकी १४७५ महिला व १२५७ पुरुष यांचे नावे व वित्तीय वर्ष २०१३-१४ मधील नोव्हेंबर २०१३ अखेर पूर्ण १११ घरांपैकी ९० महिला व २१ पुरुष यांना घराचे वाटप केलेले आहेत.

शासन स्तरावर, जिल्हा स्तरावर तपासणी व संनियंत्रण पथके गठीत झाली नसल्याने जिल्ह्यातील कामाची तपासणी किंवा संनियंत्रण दुस-या जिल्ह्याच्या पथकाने केले नाही. समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद यांनी दौ-याच्या वेळी दलित वस्ती सुधार योजनेच्या कामावर भेट देऊन तपासणी केलेली आहे.

कर्मचारी निवासस्थानांच्या बांधकामावर वायफळ गुंतवणूक.

ऑगस्ट २००४ आणि डिसेंबर २००९ या दरम्यान पंचायत समिती आर्णी व पूर्णा येथे रु.१.६५ कोटी खर्च करून बांधलेली ४३ कर्मचारी निवासस्थाने विज व पाणी पुरवठा जोडण्यांची तरतूद न केल्याने दोन ते सात वर्षांच्या कालावधीकरीता रिक्त राहिली होती.

नव्याने निर्माण केलेल्या पंचायत समित्यांमध्ये सुविधांची तरतूद करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने, पंचायत समितीची इमारत, कृषी गोदाम आणि कर्मचारी निवासस्थाने बांधण्यास मान्यता दिली (जून १९९८).

कार्यकारी अभियंता, बांधकाम विभाग क्र. २, जिल्हा परिषद (जि.प.), यवतमाळ यांच्या अभिलेख्यांच्या फेब्रुवारी २०११ मध्ये केलेल्या आणि जिल्हा परिषद परभणी खालील गट विकास अधिकारी पूर्णा यांच्या अभिलेख्यांच्या एप्रिल २०११ मध्ये केलेल्या छाननीत असे उघडकीस आले की, अंदाजे किंमत रु. १.६३ कोटी असलेल्या ४३ कर्मचारी निवासस्थानांचे बांधकाम पंचायत समिती आर्णी व पूर्णा येथे मे १९९९ व मार्च २००८ दरम्यान बांधकाम हाती घेण्यात आले आणि ऑगस्ट २००४ व डिसेंबर २००९ दरम्यान रु. १.६५ कोटीला पूर्ण केले. ही निवासस्थाने ऑगस्ट २००४ ते डिसेंबर २००९ या दरम्यान हस्तांतरीत करण्यात आली. तथापि, ही निवासस्थाने विज व पाणी पुरवठा जोडण्यांच्या अभावी कर्मचा-यांना वाटप करण्यात आली नाहीत (जानेवारी २०१२).

या प्रकारे, कर्मचारी निवासस्थाने कुणीही न वापरण्याचा परिणाम रु. १.६५ कोटीच्या, दोन ते सात वर्षांच्या कालावधीकरीता वायफळ गुंतवणूकीत झाला आणि ही निवासस्थाने बरीच वर्षे रिकामी राहिल्याने ती खराब होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

गट विकास अधिकारी, आर्णी यांनी नमूद केले (एप्रिल २०११) की, विज व पाणी पुरवठा जोडण्यांच्या अभावी निवासस्थाने रिकामी राहिली.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, परभणी ने विलंब मान्य करताना (जानेवारी २०१२) नमूद केले की, जबाबदारी निश्चित करण्यासाठी कार्यवाही केली जात आहे.

विभागाचे उत्तर मान्य करण्याजोगे नव्हते. ही निवासस्थाने रिकामी राहिल्यामुळे सुदुर क्षेत्रात नेमणूक झालेल्या पंचायत समितीच्या कर्मचा-यांना निवास सुविधा देण्याचा मोठा हेतू साध्य झाला नाही. शिवाय २००५-११ या कालावधीत कर्मचा-यांना घरभाडे भत्ता देण्यात रु. १३.१० लाखांचा टाळता येण्याजोगा खर्च झाला.

ही बाब शासनास नोव्हेंबर २०११ मध्ये कळविण्यात आली ; अद्याप उत्तर प्राप्त झाले नाही (मे २०१२).

ज्ञापन

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

राज्यातील नवनिर्मित २२ पंचायत समितीच्या ठिकाणी नवीन प्रशासकीय इमारत, सभापती, अधिकारी-कर्मचारी निवासस्थान व गोदामाचे बांधकाम करण्यासाठी एकूण रु. १७८.०० लक्ष ढोबळ अंदाजित खर्चाच्या कामास दिनांक १२ जून, १९९८ च्या शासन निर्णयान्वये प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली होती. त्यामध्ये यवतमाळ जिल्ह्यातील आर्णी व परभणी जिल्ह्यातील पूर्णा पंचायत समितीच्या इमारत बांधकामांचा समावेश होता.

यवतमाळ जिल्ह्यातील नवनिर्मित आणि पंचायत समितीच्या ठिकाणी जिल्हा परिषदेने रु. १७८.०० लक्ष प्रशासकीय मान्यता किंमती पैकी, पहिल्या टप्प्यात रु. १,०१,४३,३३६ रकमेमध्ये नवीन प्रशासकीय इमारतीचे बांधकाम, रस्ता व नाली बांधकाम, संरक्षक भिंत, एका गोदामाचे बांधकाम आणि सभापती व गटविकास अधिकारी यांच्या निवासस्थानाचे बांधकाम सन १९९९ ते २००७-०८ या कालावधीत हाती घेतले. त्यावर माहे मार्च, २०१० अखेर एकूण १,१९,०५,४८२ इतका खर्च केला. दुस-या टप्प्यात प्रशासकीय मान्यता किंमतीच्या उर्वरीत रु. ७६,५६,९०४ रकमेत वर्ग-३ कर्मचारी निवासस्थानांच्या १६ गाळ्यांपैकी १२ गाळ्यांचे बांधकाम मार्च, २००८ मध्ये हाती घेवून, त्यावर माहे डिसेंबर, २००९ अखेर रु. ५८,९५,६९३ इतका खर्च केला. प्रशासकीय मान्यतेनुसार वरील कामांवर एकूण रु. १७८.०० लक्ष इतका खर्च यवतमाळ जिल्हा परिषदेने केला आहे.

सदरील वर्ग-३ कर्मचारी यांच्या १२ निवासस्थानांपैकी ३ निवासस्थानांचे अंतर्गत विद्युतीकरणाचे काम पूर्ण झाले असून, उर्वरित ६ निवासस्थानांचे अंतर्गत विद्युतीकरण तसेच १२ निवासस्थानांकरिता पाणी पुरवठ्याची व्यवस्था नसल्याने सदरील निवासस्थानांचे वाटप अद्याप संबंधित कर्मचा-यांना करण्यात आलेले नाही.

प्रशासकीय मान्यतेनुसार दुस-या टप्प्यासाठी रु. ७६.०० लक्ष इतकी तरतूद उपलब्ध असतांना, रु. ८५.०० लक्ष रकमेचे सदरील १२ निवासस्थानांचे कार्यांभ आदेश देण्यात जबाबदार असलेले तत्कालीन कार्यकारी अभियंता, उपविभागीय अभियंता व शाखा अभियंता यांना जिल्हा परिषदेने कारणे दाखवा नोटीसा बजाविलेल्या आहेत आणि पंचायत समिती येथे ३९ कर्मचारी कार्यरत असून, केवळ वर्ग-३ कर्मचा-यांच्या १२ निवासस्थानांचे बांधकाम हाती घेण्यात येवून ते माहे डिसेंबर, २००९ मध्ये पूर्ण करण्यात आले. सदरील निवासस्थाने वापरात न आल्याने वर्ग-३ च्या १२ कर्मचा-यांसाठी प्रतिमाह रु. १६७५ प्रमाणे एकूण रु. ३.०० लक्ष इतका घरभाडे भत्ता द्यावा लागला. त्यामुळे या निवासस्थानांपोटी रु. १३.१० लाखांचा टाळता येण्याजोगा खर्च झाला, अशी वस्तुस्थिती नाही. तसेच सदरील १२ निवासस्थानांची अंदाजपत्रकीय किंमत रु. ८५ लक्ष इतकी असल्याने रु. १.६५ कोटी रक्कम दोन ते सात वर्षांच्या कालावधीकरिता वायफळ गुंतवणूकीत झाली, अशी देखील वस्तुस्थिती नाही.

सदरहू १२ निवासस्थानांचे विद्युतीकरण व पाणी पुरवठ्याची व्यवस्था करण्याकरिता रु. २५.०० लक्ष निधी आवश्यक असून त्यासाठी जिल्हा परिषद सेस मधून रु. २.०० लक्ष तरतूद करण्यात आली आहे. उर्वरित तरतूदीसाठी सविस्तर अंदाजपत्रक तयार करून, त्यास शासनाची मान्यता घेवून सदरील निवासस्थाने माहे डिसेंबर, २०१३ अखेर वापरात आणण्यात येत असल्याचे अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, यवतमाळ यांनी कळविले आहे.

तसेच परभणी जिल्ह्यातील पूर्णा पंचायत समितीच्या निवासस्थानांची उपकामे पूर्ण करण्यात आली असून, गटविकास अधिकारी पूर्णा, जिल्हा परभणी यांनी एकूण ३० निवासस्थाने संबंधितांना दिनांक २५-२-२०१२ च्या आदेशान्वये वाटप केलेली असल्याने, सदरील निवासस्थाने वापरात आणण्यात आल्याचे अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, परभणी यांनी कळविले आहे.

तसेच परभणी जिल्ह्यातील पूर्णा पंचायत समितीच्या निवासस्थानांची उपकामे पूर्ण करण्यात आली असून, गटविकास अधिकारी पूर्णा, जिल्हा परभणी यांनी एकूण ३० निवासस्थाने संबंधितांना दिनांक १५-२-२०१२ च्या आदेशान्वये वाटप केलेली असल्याने, सदरील निवासस्थाने वापरात आणण्यात आल्याचे अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, परभणी यांनी कळविले आहे.

वरील वस्तुस्थिती विचारात घेवून प्रस्तुतचा आक्षेप वगळण्याची मा. महालेखापाल यांना विनंती करण्यात येते.

३.४

कंत्राटदाराला गैरवाजवी खर्च

रु. १५.०३ लाखांच्या विम्याच्या हप्त्याची वसूली जारी न करण्याचा परिणाम कंत्राटदाराला गैरवाजवी लाभ होण्यात झाला.

महाराष्ट्र शासन वित्त विभागाने आदेश दिले (ऑगस्ट १९९८) की, सर्व शासकीय विभाग आणि त्यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील सर्व महामंडळे, नगर परिषदा, महानगरपालिका, जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती यांनी विमापत्र फक्त विमा संचालक यांचेकडूनच घेतले पाहिजे. या आदेशांचा पुनरुच्चार ग्रामीण विकास विभागाने केला (सप्टेंबर २००३) प्रमाण बोली..... आहे की, कंत्राटदारांनी कामाला सुरुवात करण्यापूर्वी, अभियंत्याला विमा पत्रे सादर केली पाहिजेत. दरसूची मध्ये विनिर्दिष्ट केलेले दर हे विम्याचे मूल्य समाविष्ट केलेले होते आणि प्रमाण बोली दस्ताऐवजाच्या खंड १३(अ) मध्ये अशी तरतूद होती की, विमा हप्त्यासाठी मान्य प्रकल्प मुल्याच्या (मा.प्र.मु.) एक टक्का वसूल करावे.

कार्यकारी अभियंता, बांधकाम विभाग, जिल्हा परिषद, जालना, यांच्या अभिलेखांच्या छाननीत (जुलै २००९) असे उघडकीस आले की, कंत्राटदारांनी रु. १५.०३ कोटी मान्य प्रकल्प मुख्य असलेल्या २३ कामांच्या बाबतीत सुनिश्चित करून घेतले. काम सुरु होण्यापूर्वी विमा पॉलिसी सादर केल्या नाहीत शिवाय कार्यकारी अभियंत्याने हे ही सुनिश्चित केले नाही.

कार्यकारी अभियंत्यांनी वस्तुस्थितीची पुष्टी करतांना नमूद केले (नोव्हेंबर २०११) की, वारंवार स्मरणपत्रे पाठवूनही कंत्राटदारांनी विमापत्रे सादर केली नाहीत.

याप्रकारे रु. १५.०३ लाखांच्या विमा हप्त्याची वसुली जारी न करण्याचा परिणाम कंत्राटदाराला अहेतूक लाभ होण्यात झाला.

ज्ञापन

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजनेअंतर्गत टप्पा ५ मध्ये १३ पॅकेजच्या निविदांची किंमत रु. ४३६४.११ लक्ष इतकी होती. या रकमेवर १ टक्का विम्याची रक्कम रु. ४३.६४ लक्ष इतकी होते. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना आणि निविदा अटी व शर्तीनुसार ठेकेदाराने कामांचा विमा केंद्र शासनाच्या धोरणानुसार अस्तित्वात असलेल्या सार्वजनिक क्षेत्रातील विमा कंपन्यांकडून उतरविणेचा आहे. जर ठेकेदाराने विमा उतरविला नसेल तर त्याच्या देयकातून १ टक्का इतकी रक्कम वसूल करून विमा उतरविणे अपेक्षित आहे. यानुसार काही ठेकेदाराने रु. २८३७.५३ लक्ष किंमतीच्या कामांचा विमा सार्वजनिक क्षेत्रातील विमा कंपन्यांकडून उतरविलेला आहे. उर्वरित ठेकेदारांनी वेळेत विमा कागदपत्रे सादर केली नसल्याने त्यांच्या देयकामधून १ टक्का रक्कम रु. १५.०३ लक्ष वसूल केलेली असून कार्यकारी अभियंता, (प्रधानमंत्री ग्रामसडक योजना) जालना यांच्याकडे जमा आहे.

सादर पॅकेज मधील सर्व कामे आता पूर्ण झालेली असून कामांच्या कालावधीत कोणतेही नुकसान झालेले नसल्याने पर्यायाने शासनास कोणत्याही आर्थिक बाबींचा भुर्दंड पडलेला नाही.

साक्ष

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात दिनांक १५ सप्टेंबर, २०१५ रोजी प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग व इतर विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेण्यात आली. साक्षीच्या वेळी मुद्दा क्रमांक २.१ मध्ये सन २००९-२०१० या वर्षाचे संकलित केलेले वार्षिक लेखे वित्त समितीने मंजूर का केले नाहीत ? याबाबत स्पष्टीकरण देण्यास सांगितले असता दिनांक १९ डिसेंबर, २०११ रोजी अहवाल वर्षातील वार्षिक लेखे मंजूर करण्यात आले आहेत, असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

परिच्छेद क्र. २.१.६ “जिल्हा नियोजन”

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात वर्धा जिल्ह्यात चाचणी तपासणी केलेल्या कोणत्याही ग्रामपंचायतीने अंदाजपत्रकीय प्रस्ताव तयार करून पंचायत समिती/जिल्हा परिषद किंवा जिल्हा नियोजन समितीकडे सादर न करण्याची कारणे काय आहेत ? अशी समितीने विचारणा केली असता ग्रामपंचायत, पंचायत समिती व जिल्हा परिषदेच्या पातळीवर जिल्हा नियोजन विकास समितीने लहान गटाची स्थापना केली आहे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडून आलेल्या प्रस्तावांची छाननी करून त्यांचे एकत्रिकरण करून त्या प्रस्तावांना मंजुरी घेण्यासाठी लहान गटाकडून ते प्रस्ताव जिल्हा नियोजन समितीकडे शिफारशीसाठी पाठविण्यात येतात. स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडील जे प्रस्ताव डीपीसीकडे जात नाहीत त्या प्रस्तावात १० टक्के वाढ होऊ शकते. या कामासाठी पाच लाख रुपयांचे नियोजन करण्यात आले होते. लहान गटाची बैठक झाल्यानंतर त्याचे इतिवृत्त मंजूरीसाठी जिल्हा नियोजन समितीकडे सादर करण्यात आले होते. जो डिमांड होती हे उसके हिसाब से यदि १०० रुपये का बजट होता है तो १० प्रतिशत ही वसूल करके दिया है, हम पाँच साल का नियोजन कर रहे हैं. नियमित बैठक बाद में हुई है, अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

वर्धा जिल्ह्या तपासणी करण्यात आल्यानंतर ग्रामपंचायतीचे अंदाजपत्रक तपासणीसाठी अहवाल वर्षात पाठविण्यात आलेले नाही. जे विभागाकडून सांगण्यात येत आहे ते आताच्या काळात करण्यात आले आहे, त्याचा काहीही उपयोग नाही. अहवाल काळात या बाबी वेळेत का करण्यात आल्या नाहीत तसेच वर्धा जिल्ह्यात डीपीसीची बैठक झाली किंवा नाही हे पाहण्याचे काम जिल्हाधिकारी यांचे आहे, त्या समितीचे सचिव जिल्हाधिकारी असतात. ७३ व्या घटना दुरुस्तीनुसार जिल्हाधिका-यांना ते अधिकार देण्यात आले आहेत, सत्तेचे विकेंद्रीकरण करणे हा महत्त्वाचा मुद्दा ७३ व्या घटना दुरुस्तीचा होता. डीपीसीच्या बैठकीला जिल्हापरिषद सदस्य, नगरपालिकांचे सदस्य व इतर सदस्य त्या समितीचे सदस्य असतात. या बैठकीच्या संदर्भातील माहिती जिल्हाधिकारी देऊ शकतील. परंतु जिल्हा अधिकारी बैठकीस अनुपस्थित असल्यामुळे समितीस माहिती प्राप्त होऊ शकली नाही.

पुढे समितीने अशी विचारणा केली की, जिल्हा नियोजन समितीने पंचवार्षिक योजनेचा आराखडा का तयार केलेला नाही यावर जिल्हा नियोजन समितीच्या संदर्भातील नियोजन व इतर बाबींसाठी जिल्हाधिकारी जबाबदार असतात, असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

जिल्हा नियोजन समितीची बैठक वर्षातून किती वेळा घेणे बंधनकारक आहे अशी विचारणा समितीने केली असता, जिल्हा नियोजन समितीची बैठक वर्षातून चार वेळा म्हणजे तीन महिन्यातून एक वेळा घेणे अपेक्षित आहे, असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीला सांगितले.

जे नियम व निकष ठरले आहेत त्यानुसार कामे व्हायला पाहिजेत. जिल्हा नियोजन समितीची भूमिका जिल्हा परिषदेने पार पाडली पाहिजे. महालेखाकार कार्यालयाने आक्षेप घेतले असल्यामुळे ते जिल्हा परिषदेच्या कामाबाबत समाधानी नाहीत. तसेच जिल्हा नियोजन समितीची बैठक न होता इतिवृत्त तयार करण्यात आले असेल तर, ही अतिशय गंभीर बाब आहे.

जिल्हा नियोजन समितीचे सचिव जिल्हाधिकारी असल्यामुळे जिल्हाधिकारी यांच्याकडून सचिवांनी बिफ्रींग घेणे आवश्यक होते किंवा या बैठकीला जिल्हाधिकारी उपस्थित राहावयास पाहिजे होते असे स्पष्ट मत समितीने व्यक्त केले यावर सचिवांनी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या समवेत बैठक घेतली होती असे सांगितले.

जिल्हा नियोजन समितीचे कामकाज नियमाप्रमाणे झाले होते काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता, लहान गटाचे कार्यवृत्त आढळून आलेले नाही. लहान गटाचे कार्यवृत्त सादर करण्याच्या सूचना शासन स्तरावरून देण्यात येतील, असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीला सांगितले.

जिल्हा नियोजन समितीच्या एका वर्षात चार बैठका घेणे बंधनकारक आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता जिल्हा नियोजन समितीच्या एका वर्षात चार बैठका झाल्या पाहिजेत अशा गाईडलाईन्स आहेत, असे विभागीय सचिवांनी समितीला सांगितले.

जिल्हा नियोजन समिती ही वित्तीय बाबीसंदर्भातील महत्त्वाची समिती आहे. या समितीच्या माध्यमातून कामाचे व पैशाचे नियोजन करण्यात येते. जिल्हा नियोजन समितीचे सचिव जिल्हाधिकारी असल्यामुळे या सर्व कामकाजासाठी जिल्हाधिकारी यांची असते. सदर बाब गांभीर्याने घेणे आवश्यक आहे, ७३ व्या घटना दुरुस्तीनुसार जिल्हा परिषद, पंचायत समिती व ग्रामपंचायती सक्षम करावयाच्या आहेत. त्यामुळे या संदर्भात जिल्हा नियोजन समिती व लहान गटांना काही अडचणी येत असतील तर त्यासंदर्भातील शिफारस शासनाकडे करता येईल. शासकीय स्तरावर काम करताना पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी यांना ज्या अडचणी येतात त्यांचा देखील विचार करण्याची गरज आहे असे समितीचे मत आहे.

नियोजन विभागाच्या आदेशानुसार लहान गट तयार करण्यात आलेला नाही असा आक्षेप महालेखाकार कार्यालयाने नोंदविलेला आहे. जिल्हा नियोजन समितीचे सचिव जिल्हाधिकारी असतात, आजच्या बैठकीला जिल्हाधिकारी यांना बोलविणे आवश्यक होते. जिल्हाधिकारी बैठकीला नसल्यामुळे हा विषय प्रलंबित ठेवून समितीने पुढील कामकाज विचारात घेतले.

जिल्हा नियोजन समितीच्या वर्षातून चार बैठका होणे आवश्यक आहेत, त्यापैकी किती बैठका झालेल्या आहेत, त्यापैकी किती बैठका झालेल्या आहेत अशी विचारणा समितीने केली. यावर विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, एका वर्षात जिल्हा नियोजन समितीच्या चार बैठका का झाल्या नाहीत याबाबत जिल्हाधिकारी वर्धा यांच्याकडून खुलासा मागविण्यात येईल व तो समितीला सादर करण्यात येईल. तथापि, सदर अहवाल समितीला अद्याप अप्राप्त आहे.

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात अधिक माहिती जाणून घेण्याकरिता समितीने पुन्हा दिनांक ३० सप्टेंबर, २०१५ रोजी विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली असता साक्षीच्या वेळी समितीने महालेखाकारांनी केलेल्या आक्षेपाबाबत खुलासा करावा असे समितीने विभागास सांगितले असता विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, सन २००९-२०१० मध्ये जिल्ह्याचा प्लॅन तयार करीत असताना ग्राम पंचायत आणि पंचायत समितीशी सल्लामसलत केली नाही, त्यांचे म्हणणे विचारात घेतले नाही, असा आक्षेप आहे. तथापि, ही वस्तुस्थिती नाही. कारण, वार्षिक प्लॅन तयार करण्याची प्रक्रिया सर्व जिल्ह्यांमध्ये एकसारखी आहे. पंचायत समिती आणि ग्रामपंचायत यांच्या सल्ल्यानुसारच प्लॅन तयार केला जातो. ही प्रक्रिया वर्धा जिल्ह्यामध्ये सन २००९-२०१० मध्ये झालेली नाही, अशी वस्तुस्थिती नाही सन २००९-२०१० मध्ये वर्धा जिल्ह्यात ही प्रक्रिया झालेली आहे.

या संदर्भात राज्य शासनाकडून मार्गदर्शक तत्वे निर्गमित केली जात असतात. त्यानंतर जिल्हाधिकारी त्यांच्या स्तरावर सर्व विभाग प्रमुखांना पत्र पाठवितात. त्यानुसार जिल्हा परिषदेच्या विभाग प्रमुखांनाही पत्र पाठविले जाते. यासाठी एका लहान गटाची निर्मिती करण्यात आली आहे. जिल्ह्यातील जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, नगरपालिका आणि नगरपंचायती यांनी तयार केलेल्या योजना एकत्रित करून संपूर्ण जिल्ह्यासाठी विकास योजनेचा एकत्रित मसुदा तयार करण्याकरिता जिल्हा नियोजन समितीला प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांची छाननी करण्याचे काम सदर लहान गटाद्वारे करण्यात येते व यानुसार तयार झालेला एकत्रित विकास योजनेचा मसुदा लहान गटाकडून जिल्हा नियोजन समितीला शिफारशीसह सादर करण्यात येतो. त्याचप्रमाणे सन २००९-२०१० मध्ये प्रक्रिया झालेली आहे.

या संदर्भात घेण्यात आलेला आक्षेप वस्तुस्थितीला धरून आहे, असे समितीचे मत आहे. नियोजनाच्या संदर्भात जिल्हा स्तरावर लहान गटाची निर्मिती केलेली आहे, हे बरोबर आहे. परंतु, आमच्या माहितीनुसार पंचायत समिती आणि ग्राम पंचायत स्तरावर करण्यात आलेले नियोजन या लहान गटासमोर येतच नाही. हे सर्व नियोजन जिल्हा स्तरावरील अधिकारी करीत असतात आणि तेच प्रस्ताव जिल्हा नियोजन समितीसमोर येतात. शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनानुसार अंमलबजावणी होत असल्याचे समितीला दिसून आले नाही. ग्राम पंचायतीला आणि पंचायत समित्यांना नियोजनाच्या संदर्भात विचारले गेले पाहिजे, त्या सर्वांचे मत घेऊन एकत्रित ब्ल्युप्रिंट तयार झाली पाहिजे. अशा प्रकारची दक्षता विभागातर्फे घेण्यात येणार आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता सीईओ यांनी दिलेल्या कागदपत्रानुसार प्रस्ताव ग्रामपंचायतीकडून संबंधित खात्याच्या प्रमुखांकडे पाठविण्यात आला. त्यांनी तो कंपाईल करून जिल्हाधिका-यांकडे पाठविला. त्यानंतर प्रस्ताव लघुगटाची बैठक झाली आणि त्यांनी तो जिल्हा नियोजन समितीपुढे सादर केला असा खुलासा सचिव, नियोजन विभाग यांनी केला.

यावर महालेखाकार यांनी अशी विचारणा केली की, लघु गटांच्या बैठकीचे मिनिट्स नाहीत असे सांगितले आहे, मग कशाच्या आधारावर प्रस्ताव संमत केले ते सांगावे त्यासाठी आधारभूत डेटा कोणता होता ? या अनुषंगाने विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, सन २००९ च्या पत्रानुसार जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हापरिषद वर्धा यांनी जिल्हा नियोजन अधिका-यांकडे प्रस्ताव पाठविला. लघु गटाच्या बैठकीचे इतिवृत्त नाही मात्र बैठक झाली त्याचे आऊटपूट आहे. इतर जिल्ह्यांच्या बाबतीत ही बाब तपासली नाही. वर्धा जिल्हा प्रशासनाचे असे म्हणणे आहे की, इतिवृत्ताची गरज नाही. लहान गट हे असिस्ट करण्यासाठी आहेत. समितीच्या माहितीप्रमाणे लघु गट व जिल्हाधिकारी यांची बैठक होते. मग लघु गटाच्या बैठकीचे मिनिट्सही असले पाहिजेत. लघु गटाच्या बैठकीचे मिनिट्स तयार करण्याची पद्धत नाही काय ? अशी समितीने विचारणा केली. तसेच ७३ वी घटनादुरुस्ती विकेंद्रीकरणाच्या दृष्टीने झालेली आहे. मात्र त्याची अंमलबजावणी होत नाही हे सर्वांच्याच लक्षात आलेले आहे. ग्रामपंचायत, पंचायत समितीच्या शिफारशीप्रमाणे सर्व कामे व्यवस्थित झाली पाहिजेत असे जर वाटत असेल तर, त्या अनुषंगाने नवीन ब्ल्यू प्रिंट तयार करण्याच्या संदर्भात नव्याने आदेश निर्गमित केले पाहिजेत असे समितीने सूचित केले.

लघु गटाच्या बैठकीच्या मिनिट्सची आवश्यकता आहे की नाही, याबाबत काय पद्धत आहे ? अशी पृच्छा समितीने केली असता वर्धा जिल्हा प्रशासनाचे असे म्हणणे आहे की, लघु गटाच्या बैठकीच्या मिनिट्सची आवश्यकता नाही. तरीही प्रत्येक जिल्ह्यात याबाबत काय पद्धत आहे, याची तपासणी करून घेण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

जिल्हाधिकारी लघु गटाची बैठक बोलावतात आणि कोणतीही बैठक होते तिचे मिनिट्स ठेवलेच पाहिजेत, ही साधी व स्पष्ट गोष्ट आहे. संपूर्ण जिल्ह्यातील कामांच्या आराखड्याला लघु गट मंजुरी देत असतील तर, लघु गटाच्या बैठकीचे इतिवृत्त ठेवलेच पाहिजे. जिल्हाधिकारी हे डीपीसीचे सदस्य सचिव असतात. लघु गटाच्या बैठकीच्या मिनिट्सवर डिस्कशन करूनच मंजुरी दिली असेल ना ? अशी पृच्छा समितीने केली असता प्रत्येक जिल्ह्याला लघु गटांच्या बैठकीचे मिनिट्स ठेवले जात नसतील तर ते ठेवणे बंधनकारक असल्याबाबतच्या सूचना निर्गमित केल्या जातील असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

जिल्हा नियोजन समितीने एकही पंचवार्षिक योजना तयार केली नाही ती करणे आवश्यक असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले असता वर्धा जिल्ह्यात ते झाले नाही याबाबत विभागाने माहिती घेतली असून दुर्दैवाने कोणत्याही जिल्ह्यात ते झालेले नाही असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला. तसेच याबाबत अंमलबजावणी होणार असल्याचे समितीस अवगत केले.

जिल्हापरिषदेमध्ये सीईओ, आरोग्य अधिकारी, तसेच पीडब्ल्यूडीचे अधिकारी विविध कामांचे नियोजन करीत असतात. त्यामुळे गावस्तरावरच्या ग्रामपंचायतींचा विचार लहान गटाच्या कमिटीमध्ये होतो हे चुकीचे आहे. ७००-८०० लोकसंख्येचे गाव असेल तर त्यांचा आवाज तर कोणीही ऐकत नाही, प्रत्येक गावाला त्यांच्या मागणीप्रमाणे कामांकरिता निधी मिळेलच असे नाही. तालुकास्तरावर नियोजन झाले पाहिजे असे केवळ बोलले जाते. सरकारी समित्या या केवळ गाईडलाईन्सच्या चौकटीत काम करतात. एखादी आकस्मिक बाब उद्भवली तरच निधी वाढवून दिला जातो असे समितीने विभागास सांगितले तसेच यातील मूळ मुद्दा हाच आहे की, रेकॉर्ड असल्याशिवाय व ते पाहिल्याशिवाय काय बरोबर आहे काय चूक आहे हे कळू शकणार नाही. त्यामुळे रोजगार हमी योजनेच्या धर्तीवर ब्ल्यू प्रिंट तयार केली पाहिजे. पंचायत समितीने तयार केलेल्या ब्ल्यू प्रिंटच्या आधारावर विभागाने कामे हाती घेतली पाहिजेत, अशी सूचना केली तर त्यांना महत्त्व येईल. पंचायत समित्यांच्या शिफारशीशिवाय त्या भागातील कामे होऊ नयेत अशी व्यवस्था लागू केली तर ग्रामीण पातळीवरील या स्थानिक स्वराज्य संस्थांनाही महत्त्व येऊन नवीन सुरुवात होईल असे समितीने सूचित केले असता याबाबत शासनाकडून आवश्यकतेप्रमाणे कारवाई करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले.

यावर महालेखाकार यांनी अशी विचारणा केली की, मिनिट्सचा आग्रह याकरिता असतो कारण, जे लोक त्या बॉडीवर असतात त्यांचा कालावधी ५-६ वर्षांचा नसतो तर २-३ वर्षांनी त्यांची बदली होते. त्यामुळे रेकॉर्ड नसेल तर आधी कोणते काम केले, नंतर कोणते काम करावयाचे आहे हे कसे समजणार ?

समितीने या अनुषंगाने असे अवगत केले की लघु गटांच्या बैठकीत विभागनिहाय किती खर्च झाला, या वर्षाचे बजेट किती आहे विभागाचे अधिकारी तेवढीच माहिती घेऊन येतात. तेथे केंद्र सरकारची योजना अशा आहेत व राज्य सरकारच्या योजना अशा आहेत, त्या करिता एवढा निधी लागणार आहे किंवा वाढीव निधी लागणार आहे एवढीच चर्चा होते. मात्र हे काम घ्यायचे की नाही याबाबत कोणतीही चर्चा तेथे होत नाही. ग्रामपंचायत, पंचायत समितीला कोणीही विचारत नाही हीच वस्तुस्थिती असल्याचे समितीने सांगितले.

डीपीसीच्या सन २००७-२००८ मध्ये २, सन २००८-२००९ मध्ये ३, सन २००९-२०१० मध्ये १, २०१०-२०११ मध्ये १, २०११-२०१२ मध्ये २ व २०१२-२०१३ मध्ये ३, २०१३-२०१४ मध्ये २ बैठका झाल्या होत्या असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला. तसेच सर्वसाधारणपणे ४ पेक्षा जास्त बैठका घेऊ नये असे आहे. ३ महिन्यांतून एकदा बैठक झाली पाहिजे असेही समितीस अवगत केले. ३ महिन्यांमध्ये बैठक झालीच पाहिजे याबाबत जिल्हाधिकारी किंवा पालकमंत्री महोदयांना सांगता येणार नाही का ? अशी विचारणा समितीने केली असता सदस्य सचिव केवळ प्रस्ताव देऊ शकतात ते बैठकीची तारीख निश्चित करू शकत नाहीत असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

विभागाने जे आता सांगितले ते बरोबर असले तरी, त्यामुळे योजना राबविण्यात अडचणी निर्माण होतात. त्यामुळे ३ महिन्यांत बैठक झालीच पाहिजे अशी व्यवस्था होण्याची आवश्यकता आहे. पालकमंत्री महोदयांना जर बैठक घेण्याकरिता वेळ

मिळत नसेल किंवा इतर अडचणींमुळे ते बैठक लावत नसतील तर कमिशनरच्या अध्यक्षतेखाली मिटिंग घेण्याबाबतची पर्यायी व्यवस्था निर्माण करण्याबाबत शिफारस केली पाहिजे. पालक मंत्री महोदय जर ३ महिन्यांत बैठक घेत नसतील तर, जिल्हाधिका-यांनी कमिशनरना लेखी स्वरूपात बैठक घेण्याबाबत सांगितले पाहिजे किंवा कमिशनरानीही तसे सुचविले तरी चालेल अथवा याबाबतीत जिल्हाधिका-यांशी चर्चा करुन ठरविले तरी चालेल असे समितीने विभागास सांगितले तसेच जिल्हाधिकारी किंवा कमिशनर यांनी बैठकीबाबत प्रस्तावित करुन त्याबाबतचे रेकॉर्ड ठेवावे असेही विभागास सूचित केले.

वर्धा जिल्ह्यात सन २००९-२०१० चा अपवाद वगळता नंतरच्या वर्षात २ किंवा ३ बैठका झालेल्या असल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले. डीपीसीच्या एका वर्षात कमीत कमी २-३ बैठका झाल्या पाहिजेत, जिल्हाधिका-यांनी एका वर्षात कमीत कमी २-३ बैठका घेणे बंधनकारक असल्याबाबतचा प्रस्ताव कमिशनरना पाठविण्याबाबत समितीने सांगितले असता तशी शिफारस केल्यास शासन त्याप्रमाणे विचार करेल असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

जिल्हा परिषदेची निवडणूक झाल्यानंतर जिल्हा नियोजन समिती किती कालावधीत गठीत झाली पाहिजे यासंदर्भात काही कालमर्यादा घालून देण्यात आली आहे काय ? गोंदिया व भंडारा जिल्ह्यात जिल्हा परिषदेच्या निवडणुका होऊन तीन वर्षे झाले तरी जिल्हा नियोजन समितीच्या सदस्यांची नियुक्ती करण्यात आलेली नाही. त्यामुळे यासाठी काही कालमर्यादा आहे काय ? या समितीच्या प्रश्नावर याबाबतची माहिती समितीस सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले.

जिल्हा परिषदेच्या निवडणुका झाल्यानंतर जिल्हा नियोजन समिती गठीत करणे बंधनकारक आहे, परंतु किती दिवसात ही समिती गठीत करणे आवश्यक आहे, यासंदर्भातील सविस्तर माहिती १० दिवसात समितीला सादर करावी असे निदेश यावेळी समितीने दिले. तसेच जिल्हा परिषदेने प्रस्ताव पाठवून प्रतिनिधीची निवड केली पाहिजे. जिल्हा परिषदेच्या निवडणुका झाल्यानंतर तीन महिन्यात जिल्हा नियोजन समिती गठीत होणे आवश्यक असून जिल्हाधिकारी यांनी तसा प्रस्ताव पाठविणे आवश्यक आहे. पालकमंत्री यांच्याकडे जिल्हाधिकारी प्रस्ताव पाठवितात व पालकमंत्री महोदय त्या प्रस्तावाला मान्यता देतात. डीपीसीच्या कामाच्या संदर्भात देखील तीच प्रक्रिया राबविण्यात येते. कामांच्या प्रस्तावाची यादी जिल्हाधिकारी पालकमंत्री यांना पाठवितात व पालकमंत्री मान्यता देतात. गोंदिया व भंडारा जिल्ह्यात डीपीसी गठीत झालेली नसल्यामुळे विकास कामे होत नाहीत. जिल्हा नियोजन समितीमध्ये नगरपरिषदेचे सदस्य असतात, नगरपरिषदेला जिल्हा नियोजन समितीमधून निधी देता येत नाही काय ? अशी विचारणा समितीने केली. यावर जिल्हा नियोजन समितीकडून नगरपरिषद परिसरात कामे करण्यासाठी निधी देता येतो असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

परिच्छेद क्र. २.१.७.२ “वित्तीय प्रतवेदन”

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात विभागीय सचिवांना माहिती देण्यास समितीने सांगितले असता वर्धा जिल्हा परिषदेचे सन २००९-१० व सन २०१०-११ या वर्षांचे वार्षिक लेखे वित्त समितीने मंजूर केलेले असून ते आता संकलित केलेले आहेत ते लेखे आता अंतिम व फायनल करण्यात आले आहेत. २००९ ते २०११ चे वार्षिक लेखे दिनांक १९-१२-२०११ पर्यंत केले असून सन २०१३-२०१४ पर्यंतचे काम पूर्ण झाले आहे अशी माहिती सचिवांनी समितीला दिली.

जिल्हापरिषदेमध्ये काम करणा-या कॅफोचे अधिकार व कर्तव्ये काय असतात ? अशी विचारणा समितीने केली यावर जिल्हापरिषदेच्या कॅफोचे कर्तव्य हे असते की, जिल्हापरिषदेतील सर्व आर्थिक व्यवहारांवर नियंत्रण ठेवणे, आर्थिक व्यवहार नियमाप्रमाणे अचूक होत आहेत की नाहीत, याकडे लक्ष देणे हे होय. या प्रकल्पाच्या कामासंदर्भात जिल्हापरिषदेच्या कॅफोने त्याचे कर्तव्य पार पाडले नाही, म्हणून हे घडलेले आहे ही बाब विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती देताना मान्य केले.

नियमाप्रमाणे १५ तारखेपर्यंत अकाऊंट तयार व्हायला पाहिजे होते. परंतु अद्यापही मागील वर्षीच्या व्यवहाराची माहिती नोंदविली गेलेली नाही ही बाब समितीने विभागीय सचिवांच्या निदर्शनास आणून दिली असता सन २०१४-१५ हे आर्थिक वर्ष संपून २०१५-२०१६ हे आर्थिक वर्ष सुरु झालेले आहे. तरीदेखील मागील अकाऊंट व त्यामधील व्यवहारांची नोंद अजून क्लियर झालेली नाही. याकरिता विलंब लागलेला आहे ही बाब खरी असल्याची माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

विलंबाला कारणीभूत जो कॅफो आहे, त्याच्याकडून कोणत्याही प्रकारचा खुलासा मागविण्यात आलेला नाही का ? असे समितीने विचारले असता या बाबीला कारणीभूत कॅफो आहे. कॅफोने त्याची जबाबदारी पार न पाडल्यामुळे हे अकाऊंट्स तयार झालेले नाहीत. परंतु कॅफोवर कोणत्या प्रकारची कारवाई करणार याची माहिती सचिवांनी दिली नाही.

रिकन्सिलिएशन झालेले नाही तर अकाउंट्स तरी कसे तयार होतील ? ही गंभीर बाब असून ही संपूर्ण जबाबदारी संबंधित कॅफोची आहे असे समितीने मत व्यक्त केले. यावर विभागाने असे स्पष्टीकरण दिले की, जिल्हापरिषदांची लेखा परीक्षण किंवा लेखा विवरण पद्धती सुधारणे अत्यावश्यक आहे. या लेखा पद्धतीनुसार टप्प्याटप्प्याने लेखापरीक्षण करण्याकरिता विलंब लागतो.

विभागाने जे सांगितले आहे ते प्रोस्पेक्टिव्ह असू शकतो. भूतकाळात कॅफोने जबाबदारी पार न पाडल्यामुळे अकाउंट्स प्रिपेअर झाले नाहीत. रिकन्सिलिएशन वेळेवर न केल्यामुळे अनेक अडचणींचा सामना करावा लागला असे मत समितीने व्यक्त केले. समितीने चर्चा करताना यांसंदर्भात कायद्यात अथवा नियमामध्ये काही सुधारणा करावी ? असे विचारले असता केवळ लेखा अहवाल मॅटेन करण्याची पद्धत सुधारणे आवश्यक आहे, असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

या संदर्भातील रिकन्सिलिएशन न करण्याची कारणे काय आहेत ? रिकन्सिलिएशन न केल्याशिवाय अकाउंट्स कशा प्रकारे प्रिपेअर केली जाणार आहेत ? आता तर या आजच्या संगणकीय युगात रोजच्या रोज आज्ञाप्रणालीच्या सहाय्याने अकाउंट्स प्रिपेअर केली जातात. संगणकीय आज्ञाप्रणालीच्या सहाय्याने अकाउंट मॅटेन करणे, रिकन्सिलिएशन करणे फार विशेष बाब नसतांनाही त्यामध्ये त्रुटी आढळून आलेल्या आहेत, हे योग्य नसून संबंधित कॅफोविरुद्ध कोणत्या प्रकारची कारवाई करण्यात येणार आहे, याची माहिती समितीला देण्यात यावी अशी सूचना समितीने विभागीय सचिवांनी दिली परंतु केलेल्या कारवाईचा अहवाल अद्याप अप्राप्त आहे.

रिकन्सिलिएशनशिवाय अकाउंटस् प्रिपेरेशनच्या बाबतीत काही करता येऊ शकत नाही. मागील काही वर्षातील आर्थिक व्यवहारासंदर्भात केलेली अॅडजस्टमेंट संबंधित अकाउंटमध्ये अपडेट केली गेलेली नाही. ज्यावेळी आर्थिक व्यवहार मॅन्युअली मॅटेन केले जात होते. त्यावेळी जर प्रॉब्लेम झाला असता तर ठीक होते. परंतु आताच्या संगणकीय व अत्याधुनिक आज्ञाप्रणालीच्या युगात अशाप्रकारच्या चुका अकाउंट मॅटेनन्समध्ये राहणे अपेक्षित नाही. संगणकीय युगातील गेल्या पाच वर्षांपासूनच्या अकाउंटन्समध्ये रिकन्सिलिएशन न केल्यामुळे अनेक प्रकारच्या अडचणी निर्माण झाल्या आहेत. गेल्या पाच सहा वर्षांपासून या आर्थिक व्यवहारांचे रिकन्सिलिएशन झालेले नाही.

या संदर्भातील अधिक माहिती देताना विभागीय सचिवांनी असे सांगितले की, मागील काही वर्षांमधील आर्थिक व्यवहारांचे रिकन्सिलिएशन अॅडजस्टमेंट करून कधीच अकाउंटस् मॅटेन केले जात नाही. रिकन्सिलिएशन आणि अकाउंटस् प्रिपेरेशन ही एक ऑनगोईंग प्रोसेस आहे.

यावर समितीने असे सांगितले की, परंतु ही प्रोसेस मॅलाफाईड असून ती विहित वेळेतच पूर्ण करणे बंधनकारक असते. अन्यथा याचा परिणाम त्यापुढील आर्थिक व्यवहारांवर झालेला दिसून येतो. ५-५ वर्षे रिकन्सिलिएशन झालेले नाही ही बाब योग्य नाही. मागील काळांमध्ये खासदार निधीच्या खर्चाचेही रिकन्सिलिएशन झालेले नव्हते. तालुका निधीचे रिकन्सिलिएशन तीन वर्षांपासून झालेले नाही. खासदार निधीमधील खर्चाचे रिकन्सिलिएशन न झाल्यामुळे त्यांचे अकाउंट प्रिपेअर झाले नव्हते. संपूर्ण ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या निधीचे चार-चार वर्षे रिकन्सिलिएशनचे काम झालेले नाही. सीईओनी याविरुद्ध काहीतरी कारवाई करणे आवश्यक होते ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली.

जिल्हा वार्षिक योजना अंतर्गत राबवायच्या विविध विकास विषयक योजना अंतर्गत कामाचे सविस्तर प्रस्ताव जिल्हा परिषद, नगरपरिषद यांचेकडून तसेच जिल्हा स्तरावरील योजनांचे संबंधित कार्यान्वयन अधिकारी यांचेकडून मागविले जातात. ग्राम स्तरावरील प्रस्ताव ग्रामपंचायतीमार्फत व पंचायत समिती स्तरावरील प्रस्ताव करून पंचायत समितीमार्फत एकत्रित संकलित करून जिल्हापरिषदांकडे सादर केले जातात व पंचायत समिती स्तरावरून आलेले प्रस्ताव संकलित करून जिल्हा स्तरीय अधिका-यांमार्फत जिल्हा नियोजन समितीला सादर केले जातात. सन २००९-२०१० व सन २०१०-२०११ चे लेखे संकलित करण्यात आलेले आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केले. तसेच अकाउंट प्रिपेअर झाल्याशिवाय शासकीय निधीच्या जमा-खर्चाच्या हिशेबाला सेन्सिबिलिटी येत नाही. शासकीय निधीच्या खर्चाच्या तपशीलाचे रिकन्सिलिएशन विहित वेळेच्या मर्यादेत होणे अत्यावश्यक आहे ही बाब विभागीय सचिवांनी समितीसमोर मान्य केली.

सन २००४-२००५ पासून ते सन २०११-२०१२ पर्यंतचे रोख पुस्तकातील शिल्लक व बँकेतील शिल्लक याचा ताळमेळ घेण्याचे काम प्रलंबित होते. कॅश बुक आणि बँकेतील अकाउंटमधील बॅलन्स यांचा वेळोवेळी ताळमेळ बसणे आवश्यक आहे. धुळे महानगरपालिकेमध्ये खासदार व आमदार निधीमधील कामांच्या खर्चाच्या रिकन्सिलिएशनमध्ये घोळ झाल्याने महालेखापालांनी

सदरहू बाब तपासली होती. सदरहू प्रकरणामध्ये आमदार व खासदार निधीमधील कामांच्या तपशीलांतर्गत अनेक कामांचे दुप्लिकेशन व त्याचे वेगवेगळे खर्च अकाऊंटमध्ये दाखविण्यात आले होते. तसेच गत आठ वर्षांमध्ये तीन कॅफो बदलले. या तीन कॅफोंच्या प्रलंबित रिकन्सिलिएशनचे काम चौथ्या कॅफोने केले.

जिल्हापरिषदेच्या कॅफोंनी आपापली जबाबदारी नीट न पार पाडल्यामुळे संबंधितांविरुद्ध कारवाई करावी व शासकीय निधीच्या जमा-खर्चाचा तपशील जबाबदारीने सांभाळण्याचे गांभीर्य कोणालाही नसल्याचे समितीचे मत असल्याचे समितीने सांगितले तसेच एवढा मोठा घोळ होऊनही संबंधितांविरुद्ध कोणतीही कारवाई या माहितीमध्ये प्रस्तावित केली असल्याचे दिसून येत नाही. याचा अर्थ असाच होतो की, शासकीय निधीचे कोणत्याही जबाबदार शासकीय अधिका-याला महत्व नाही. याबाबत परिच्छेद आल्यानंतरही संबंधित विभागालाही या बाबीचे गांभीर्य नाही, असेच समितीला आढळून आले. समिती याबाबत तीव्र नाराजी व्यक्त करित आहे. समितीच्या असे लक्षात येते की, ही चूक केवळ कॅफोच्या पातळीवर झालेली नसून याची सखोल तपासणी करून याचा शोध घेणे आवश्यक आहे. तसेच यापुढे अशा प्रकारचे गैरप्रकार होणार नाहीत याबाबत विभागाने नियोजन करावे असे समितीने सांगितले असता याबाबतची सखोल चौकशी करून जबाबदारी निश्चित करून संबंधित दोषी अधिका-यांविरुद्ध नियमाप्रमाणे योग्य ती कारवाई विशिष्ट कालमर्यादेत करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीला आश्वासित केले होते परंतु अद्याप विभागाकडून माहिती अप्राप्त आहे.

सन २००४-२००५ पासून ते सन २०११-२०१२ पर्यंतचे रोख पुस्तकातील शिल्लक व बँकेतील शिल्लक याचा ताळमेळ घेण्याचे काम प्रलंबित होते असे यामध्ये म्हटलेले नाही. कॅश बुक आणि बँकेतील अकाऊंटमधील बॅलन्स यांचा वेळोवेळी ताळमेळ बसणे आवश्यक आहे. असे असतांनाही यामध्ये असे म्हटले गेलेले आहे की, सद्यःस्थितीत सन २०१२-२०१३ पर्यंतचे काम पूर्ण करण्यात आले आहे. इतक्या वर्षांपासून रिकन्सिलिएशन न झाल्यामुळे अकाऊंट प्रिपेअर नव्हते. एकाच वेळी इतक्या वर्षांचा हिशेब करित असतांना कॅश बूक आणि अकाऊंट यामध्ये काहीतरी तफावत येणे स्वाभाविक आहे. या तफावतीची रक्कम अकाऊंटमध्ये कशी व कधी जमा करण्यात आली, याची चौकशी होणे आवश्यक आहे. या वर्षांच्या हिशोबाचे लेखापरिक्षण करणे आवश्यक आहे. कॅश बूक व अकाऊंट हे रोजच्या रोज अत्याधुनिक संगणकीय आज्ञाप्रणालीच्या माध्यमातून टॅली होणे आवश्यक आहे असे समितीने सांगितले असता माहे जुलै, २०१३ पर्यंत कॅश बूक व अकाऊंट बॅलन्स यांच्या टॅलीचे काम पूर्ण झालेले असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केले.

परिच्छेद क्र. २.१.८.१ “योजनांचे कार्यान्वयन संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कार्यान्वयनातील उणीवा”

योजनांचे कार्यान्वयन, संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कार्यान्वयनातील उणीवा या मुद्यासंदर्भात चर्चा करताना वर्धा जिल्ह्यात केंद्र शासनाने संपूर्ण स्वच्छता अभियानांतर्गत रुपये ७.४९ कोटी किंमतीचा प्रकल्प एप्रिल, २००४ मध्ये मंजूर झाला व डिसेंबर, २००६ मध्ये घन व द्रव कचरा-याचे व्यवस्थापन या घटकाचे समावेशामुळे रुपये १९.०० कोटी असे सुधारित केले गेले त्यात घन व द्रव कचरा व्यवस्थापन याकरिता १.७५ कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली. उर्वरित तरतूद ही वैयक्तिक शौचालयाची किंमत वाढलेली असल्याने झाली आहे काय अशी विचारणा केली असता घन व द्रव कचरा व्यवस्थापनाबाबत गावाची निवड, करावयाची कामे व त्यावर मंजूर करावयाचा निधी याबाबत शासन निर्णयानुसार कामे करता आली नाहीत. त्यामुळे त्यावर खर्च करता आला नाही. केंद्र शासनाचा सन २०१०-२०११ मध्ये रुपये १.०५९३ कोटी निधी दिनांक ३१ मार्च, २०११ रोजी असल्याने १०० टक्के खर्च करता आला नाही अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

गावांची निवड का करता आली नाही ? गट संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेंच्या योजनांचे एकत्रिकरण करून जिल्हा कार्यान्वयन योजना तयार केली पाहिजे होती. वार्षिक कार्यान्वयन योजनेच्या परिणामकारक कार्यान्वयनाकरिता सर्वच पातळीवर मासिक व त्रैमासिक भौतिक व वित्तीय संनियंत्रण आवश्यक आहे. परंतु असे काही यामध्ये घडलेले दिसून येत नाही यावर खुलासा करताना विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, संपूर्ण स्वच्छता अभियान प्रकल्प हा मागणी आधारित असल्याने व अभियानाचा केंद्रबिंदू वैयक्तिक शौचालय असल्याने ज्या लाभार्थ्यांच्या मानसिकतेमध्ये बदल झाला त्यांनी आपले वैयक्तिक शौचालयाचे बांधकाम केले त्यात केवळ दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाना प्रोत्साहन बक्षीसाची रक्कम देण्यात येत होती.

यामधील दहा टक्के निधी घनकचरा व्यवस्थापनाकरिता खर्च करण्याचे नियोजन करण्यात आले होते. याकरिता हा पैसा मात्र खर्च झालाच नाही. गावाची निवड करता आली नाही. असे असतांना हा निधी जर या कामाकरिता खर्च झाला नाही तर तो वैयक्तिक शौचालयाच्या कामांकरिता वळविण्याची मुभा जिल्हापरिषदेला होती का ? अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी नाही असे नकारात्मक उत्तर समितीसमोर दिले.

घुढे चर्चा करीत असताना समितीने अशी विचारणा केली की, सचिव महोदयांना याबाबतचे लेखी आदेश देण्याचे अधिकार आहेत. योजनेचे बजेट टोटल सॅनिटेशनच्या अंतर्गत स्वच्छतेच्या इतर कामांकरिता वळविण्याचे अधिकार आहेत. परंतु ज्या कामाकरिता निधी वितरित केला आहे, त्या कामाव्यतिरिक्त वैयक्तिक शौचालयाच्या कामाकरिता सदरहू निधी वळविण्याचे अधिकार अधिका-यांना नाहीत. याबाबतचे वैयक्तिक शौचालय व सार्वजनिक हिताच्या योजनांकरिता असे शीर्ष बरोबर आहेत का ? यावर या दोन्ही वेगवेगळ्या कामांकरिता एकाच विभागांतर्गत वेगवेगळ्या शीर्षांतर्गत निधी वितरित करण्यात आलेला आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

सचिव महोदयांना घनकचरा व्यवस्थापनाकरिता असलेला विहित निधी गावांची निवड न झाल्यामुळे अखर्चित राहिला होता. सदरहू अखर्चित निधी वैयक्तिक शौचालयांच्या कामांकरिता लेखी आदेश देण्याचे अधिकार सचिव पातळीवर आहेत का? किंवा अश प्रकारचे आदेश शासनाच्या माध्यमातून देण्यात आले होते का ? सदरहू आदेश दिल्याबाबतचे पत्र अथवा नोंद विभागाकडे असल्याबाबत विचारले असता सदरहू प्रकरणासंबंधीच्या आदेशाचे पत्र रेकॉर्डला आहे का, याबाबतची माहिती घेऊन समितीला सादर करण्यासंदर्भात समितीला आश्वासित करण्यात आले होते परंतु माहिती अप्राप्त आहे.

वैयक्तिक शौचालये तयार करण्याचे अधिकार राज्य व केंद्र सरकारच्या माध्यमातून जिल्हा परिषदेला देण्यात आले आहेत. यासाठी शासनाकडून निधी उपलब्ध करून देण्यात येतो. त्या निधीचा विनियोग योग्यरितीने झाला पाहिजे याकडे संबंधितांनी लक्ष देणे गरजेचे आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता ग्रामविकास विभागाने पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागास यासंदर्भात पत्राने कळविले आहे व सन २०११ मध्ये मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी वैयक्तिक शौचालयासाठी जी रक्कम होती ती पूर्णपणे खर्च करणे अपेक्षित होते असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

सामूहिक शौचालये व वैयक्तिक शौचालये या दोन्ही योजना वेगवेगळ्या आहेत, या योजनेसाठी शासनाकडून प्राप्त झालेला १०० टक्के निधी अहवाल वर्षात खर्च करणे अपेक्षित आहे, परंतु तसे न झाल्यामुळे १०० टक्के उद्दिष्ट सफल झालेले नाही असे विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले असता अनेक गावांमध्ये वैयक्तिक शौचालयाची बांधकामे मोठ्या प्रमाणात करण्यात आली आहेत असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

घन कचरा व्यवस्थापनाची कामे करण्यात आली आहेत काय ? अशी विचारणा केली असता संपूर्ण स्वच्छता अभियान हा प्रकल्प मागणीवर आधारित असल्यामुळे या अभियानातून वैयक्तिक शौचालयांची कामे करण्यात आली आहेत. त्याचप्रमाणे महाराष्ट्र राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या माध्यमातून काही कामे नवीन पद्धतीने करण्यात आली असल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

वर्धा जिल्ह्यातील कोणत्या ग्रामपंचायतीमध्ये घन व द्रव्य कचरा व्यवस्थापनाचे काम करण्यात आले आहे. प्रत्यक्ष कोणत्या गावात काम केले त्या गावाचे नाव समितीला सांगावे व त्या कामावर किती रुपये खर्च झाला आहे त्याची देखील माहिती देण्यात यावी यावर घन व द्रव्य कचरा व्यवस्थापनावर १ लाख १९ हजार रुपये खर्च करण्यात आले आहेत. त्या गावातील गटारे साफ करण्यात आली होती. वृक्षांची लागवड करण्यात आली होती या कच-यापासून खते तयार करण्यात येत असल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

केंद्र व राज्य शासनाकडून या योजनेसाठी निधी मिळतो, हा निधी केंद्र सरकारचा होता की, राज्य सरकारचा होता अशी विचारणा केली असता या योजनेसाठी केंद्र शासनाकडून निधी मिळाला असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस सांगितले.

केंद्र शासनाकडील निधी या योजनेसाठी आला असेल त्या निधीचा विनियोग दुस-या कोणत्याही योजनेसाठी करण्याचा अधिकार राज्य शासनाला नसल्याचे समितीने सांगितले असता यावर अधिक खुलासा करताना सचिवांनी असे सांगितले की, या योजनेचा निधी खर्च करताना शिर्षक बदलण्यात आले आहे. शासनाच्या गाईडलाईन्सप्रमाणे १० टक्के पर्यंतचा निधी सामूहिक शौचालयासाठी वापरता येतो. १० टक्के निधी खर्च करणे बंधनकारक आहे. त्यासंदर्भातील अधिकार जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी यांना आहेत. या निधीचे नियोजन करणे, त्यासाठी प्लॅन तयार करणे, त्याचा हिशोब ठेवणे हे या संदर्भातील अधिकार मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना आहेत. दरम्यानच्या काळात शौचालयासाठी अनुदानात वाढ झाल्यामुळे अनेक ठिकाणी शौचालयाची कामे करण्यात आली आहेत.

सदरहू योजनेसाठी केंद्र शासनाकडून निधी मिळाला होता. त्याचप्रमाणे या योजनांसाठी केंद्र व राज्य शासनाकडून निधी मिळतो. हा निधी कोणत्या ठिकाणी खर्च केला यासंदर्भातील सविस्तर कागदपत्र समितीला सादर करावीत असे समितीने विभागास सांगितले परंतु अद्यापपर्यंत माहिती अप्राप्त आहे.

संपूर्ण स्वच्छता मोहिम या योजनेसाठी राज्य व केंद्र शासनाने निधी दिलेला असून वर्धा जिल्हापरिषदेने घन व द्रव्य कचरा व्यवस्थापन ही योजना ५१७ गावात राबविणे आवश्यक असताना फक्त एकाच गावात राबविली आहे. गेल्या सहा वर्षात या योजनेवर खर्च करण्यासाठी जिल्हा परिषदेकडून कोणतेही नियोजन करण्यात आलेले नाही. त्यामुळे या योजनेची अंमलबजावणी होऊ शकली नाही. ही अतिशय गंभीर बाब असल्याचे मत समितीने यावेळी व्यक्त केले.

राज्य व केंद्र शासनाच्या योजनांचे दर वर्षी नियोजन करणे आवश्यक आहे, सहा वर्षात योजनेचे नियोजन करण्यात आलेले नाही. यासाठी जिल्हा परिषदेचे तत्कालीन मुख्य कार्यकारी अधिकारी जबाबदार आहेत त्यांच्यावर जबाबदारी निश्चित करणे आवश्यक आहे असे समितीने सूचविले.

निर्मल भारत में तरतूद की गई थी. राज्य में जो टारगेट दिया है वह पूरा होना चाहिए. योजना का जो मुख्य उद्देश्य है वह साध्य होना चाहिए. निर्मल भारत की संकल्पना सन २०१२ में आयी. उसमें कुछ गांव चुने गए और जो गांव नहीं चुने गए वे नरेगा में आते हैं. जो कटऑफ डेट दी गई थी वह सन २०१२ दी गई. वर्धा में ९३ हजार शौचालय नहीं बने थे. इस बारे में अब सारी जानकारी वेबसाईट पर उपलब्ध रहती है. या योजनेतील अनेक कामे महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेच्या माध्यमातून करण्यात आली आहेत अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीला दिली.

या सर्व योजनांवर किती खर्च झालेला आहे. त्याचप्रमाणे कोणत्या गावात कोणती कामे करण्यात आलेली आहेत यासंदर्भातील संपूर्ण माहिती गोळा करून समितीला ३० दिवसांच्या आत माहिती सादर करावी अशी सूचना विभागाला दिली. यावर जी माहिती मागितली आहे ती सर्व गोळा करून तीस दिवसात समितीला सादर करण्यात येईल असे विभागाकडून आश्वासित करण्यात आले होते परंतु माहिती अद्याप अप्राप्त आहे.

परिच्छेद क्र. २.१.८.२ “दलित वस्ती सुधार योजनेचे नियमबाह्य कार्यान्वयन”

दलित वस्ती सुधार योजनेचे नियमबाह्य कार्यान्वयन संदर्भात चर्चा करताना ग्राम विकास विभागाच्या अखत्यारित या सर्व योजना येत असल्यामुळे या सर्व योजनांच्या संदर्भातील सविस्तर माहिती ग्राम विकास विभागाच्या प्रधान सचिवांनी सादर करावी असे समितीने सांगितले असता ग्रामविकास विभाग व सामाजिक न्याय विभागाकडून अनेक योजना राबविल्या जातात. ग्राम विकास विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या योजनांच्या संदर्भातील जी माहिती आता उपलब्ध झालेली नाही ती समितीला नंतर सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीला आश्वासित केले.

दलित वस्ती योजनेचा निधी जिल्हापरिषदेला मिळाला होता. त्यानंतर योजनेचा आराखडा मंजूर करण्याची जबाबदारी विभागाची आहे. दलित वस्तीमध्ये सामाजिक न्याय विभागाकडून निधी येतो. या निधीचा विनियोग करणे व त्यासंदर्भातील आराखडा तयार करणे, निकष बदलणे ही सर्व कामे ग्रामविकास विभागाकडून करण्यात येतात. त्यादृष्टीकोनातून विभागाने समितीला माहिती द्यावी. यावर विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, वर्धा जिल्हा परिषदेअंतर्गत ९२५ दलित वस्त्या आहेत, त्यानंतर नवीन नियमानुसार ज्या गावात ५० टक्के पेशा जास्त दलित लोकसंख्या आहेत ती खेडी दलित वस्ती म्हणून ग्रामपंचायतीने ठराव करून जाहिर करावीत अशा प्रकारे जाहीर केलेल्या दलित वस्त्यांची संख्या ६९१ आहे. तत्कालीन विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांचेकडील जिल्हा परिषद समाज कल्याण अधिकार या पदाचा कार्यभार असल्याने तयार केलेल्या बृहत आराखड्यावर त्यांची स्वाक्षरी घेऊन आराखड्यानुसार दलित वस्ती सुधार योजनेच्या कामावर ८.१७ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले आहेत.

एकच व्यक्ती दोन पदावर असताना त्यांनी स्टॅम्प मारून सही केलेली आहे. सदर योजनेचा आराखडा मंजूर करण्यासाठी समाज कल्याण अधिकारी यांच्या कार्यालयात पाठविण्यात आला होता काय ? अशी विचारणा केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी असा खुलासा केला की, जिल्हा परिषद समाज कल्याण अधिकारी यांनी आराखडा तयार करून तो मुख्य मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद यांच्याकडे पाठविण्यात येतो.

यापुढे समितीने अशी विचारणा केली की, जिल्हा परिषदेच्या समाज कल्याण अधिका-यांनी प्रस्ताव तयार केला व तो मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्याकडे पाठविला होता काय ? शासन स्तरावर व जिल्हा स्तरावर यासंदर्भातील तपासणी करण्यात आली होती काय ? तसेच दलित वस्तीतील कामे समाज कल्याण विभागाकडून करण्यात आली आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली तसेच मुख्य कार्यकारी अधिकारी चुकीच्या बाबीचे समर्थन करीत असल्याचे मत व्यक्त केले. यावर विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, जिल्हा नियोजन समितीकडे मागील वर्षाच्या अंदाजपत्रकापेक्षा ४० टक्के वाढ करून पुढील वर्षाचे अंदाजपत्रक सादर करण्यात येते. यामध्ये २५/२५ व ५० टक्के असे विभाजन करण्यात आले आहे. यामध्ये नवीन वर्षाचे अंदाजपत्रक तयार करताना १० टक्के वाढ करण्यात येते.

पुढे समितीने अशी विचारणा केली की, सन २००८ ते २०११ या अहवाल वर्षात दलित वस्ती सुधार योजनेची कोणती कामे कोणत्या यंत्रणेकडून करण्यात आली आहेत. यावर पाच टक्के कामांची तपासणी समाज कल्याण अधिका-यांकडून करण्यात येते त्याचप्रमाणे गट विकास अधिकारी, ज्युनिअर इंजिनिअर यांच्याकडून कामांचा तपासणी अहवाल प्राप्त करून घेण्यात येतो. त्यानंतर संबंधित कामाचे पेमेंट रिलीज करण्यात येते अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

गट विकास अधिकारी व समाज कल्याण अधिकारी यांनी कामांची तपासणी न करता संबंधितांना पेमेंट देण्यात आले आहे काय ? यावर असा प्रकार झाला नसल्याचे समितीस सांगितले.

शासन निर्णयानुसार जे बदल करण्यात आले आहेत, त्यानुसार कार्यवाही करणे अपेक्षित होते. यामध्ये जे दोषी आहेत त्यांच्यावर विभागामार्फत काय कारवाई करण्यात आली आहे ? यावर विभागीय सचिवांनी माहिती देताना असे सांगितले की, सदर शासन निर्णय सामाजिक न्याय विभागाचा असून संबंधित विभागाच्या सचिवांकडून माहिती घेवून समितीस सादर करण्यात येईल परंतु अद्यापही माहिती अप्राप्त आहे.

बीडीओ, जिल्हा परिषद आणि डायरेक्टर अशा ३ पातळीवर कामकाज केले जाते. डायरेक्टर पातळीवरील कामकाजासंबंधी समितीला माहिती देऊ शकत नाही. पंचायत समितीच्या माध्यमातून शाखा अभियंत्याकडून कामांची एमबी रेकॉर्ड केली जाते. त्यानंतर सर्व माहिती जिल्हा परिषदेकडे पाठविली जाते. डेप्युटी सीईओ तसेच अॅडीशनल सीईओ यांच्या स्तरावर पथक तयार करून दलित वस्ती सुधार योजनेच्या कामांची तपासणी केली जाते. हम आपको बताना चाहते है कि दलित वस्ती सुधार कार्यक्रम के काम को नियमित रूप से चेक किया जाता है. सदर काळात जिल्हा परिषदेत समाजकल्याण अधिकारी नव्हते त्यांच्या पदाचा अतिरिक्त कार्यभार विशेष समाजकल्याण अधिकारी यांच्याकडे होता. यामुळे सदर चूक झाली आहे. ही वस्तुस्थिती विभागीय प्रतिनिधींनी समितीला अवगत केली.

यावर नियमानुसार कामे झाल्यानंतर त्यांची एमबी रेकॉर्ड केली जाते एमबीमध्ये कामांची तपासणी केल्याची नोंद असते त्यानंतर वित्त विभागाकडून कामांचे पेमेंट केले जाते. अधिकारी कार्यरत नसल्यामुळे योजना राबवायच्या नाहीत का ? अतिरिक्त कार्यभार असला तरी संबंधित अधिका-यांनी सर्व कामे जबाबदारीने पार पाडली पाहिजे. परंतु त्यांनी कर्तव्यात चूक केली आहे, यामुळे ते जबाबदार आहेत असे मत समितीने व्यक्त केले.

दलित वस्ती सुधार योजनेच्या संदर्भात डायरेक्टर, समाजकल्याण विभाग, पुणे यांच्याकडून जिल्हा परिषदेला ट्रान्सफर होतो आणि बिडीओच्या माध्यमातून वितरित होतो अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

कामाची मंजूरी जिल्हा परिषदेकडून दिली जाते. प्राप्त निधी नुसार प्रथम ४० टक्के त्यानंतर ५५ टक्के व शेवटी ५ टक्के निधी दिला जातो. टक्केवारीनुसार जिल्हा समाजकल्याण अधिका-यांनी कामांची सखोल तपासणी न केल्याचे आढळून आले. या संदर्भात मास्टर प्लॅन मंजूर करून घेणे अपेक्षित होते परंतु तसे घडले नाही. नियमांना बदल देऊन कामे झालेली आहेत. या संदर्भात समाजकल्याण विभागाची जबाबदारी आहे. यामुळे समाजकल्याण विभागाचे सचिव तसेच समाजकल्याण विभागाचे डायरेक्टर यांची साक्ष घेण्याचा निर्णय समितीने घेतला.

लेखी स्पष्टीकरणात पृष्ठ क्रमांक ४३ वर सन २००८-०९ मध्ये ९, सन २००९-१० मध्ये ७ आणि सन २०१०-११ मध्ये १०९ अशी एकूण १२५ कामे अपूर्ण असल्याचे नमूद केले आहे. परंतु कामे पूर्ण करीत असताना प्राप्त झालेले ८.१७ कोटी रुपये पूर्णपणे खर्च केले आहेत. यामुळे अपूर्ण राहिलेल्या १२५ कामांचे पैसे दिले आहेत का ? तसेच या संदर्भात ३६९ कामांकरिता ९.१७ कोटी रुपयांचा निधी होता. त्यापैकी ८.१७ कोटी रुपये प्राप्त झाले असून त्यातून २४४ कामे पूर्ण झाली आहेत व १२५

कामे अपूर्ण आहेत. अपूर्ण राहिलेल्या १२५ कामांची सद्यःस्थिती काय आहे ? यासंदर्भात खुलासा करताना प्राप्त झालेल्या ८.१७ कोटी रुपयांमधून २४४ कामे पूर्ण झाली आहेत. उर्वरित निधी प्राप्त झाल्यानंतर १२५ अपूर्ण कामे पूर्ण केली जातील. सन २००८-०९ मध्ये एकही काम रद्द झालेले नाही. सन २००९-१० मध्ये ६७ पैकी ४६ कामे पूर्ण झाली असून एक काम रद्द झाले आहे. सन २०१०-११ मध्ये ११५ कामे पूर्ण झाली असून २ कामे रद्द झालेली आहेत अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

परिच्छेद क्र. २.१.८.२ संदर्भात दलित वस्ती सुधार योजनेबाबत अधिक माहिती जाणून घेण्याकरिता समितीने दिनांक ३० सप्टेंबर, २०१६ रोजी विभागीय सचिवांची पुन्हा साक्ष घेतली. दलित वस्ती संदर्भात जिल्हाधिका-यांच्या भूमिकेच्या अनुषंगाने माहिती देण्याबाबत समितीने सांगितले असता मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे करावयाच्या कामांचा तपशील देणा-या योजनेचे एका पुस्तिकेत एकत्रिकरण करून विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांची मंजूरी घ्यावयाची होती. मात्र ग्रामीण पातळीवर मास्टरप्लानला वरच्या स्तरावरून म्हणजे स्टेट सेक्टरच्या जिल्हा समाजकल्याण अधिका-यांकडून मान्यता घेण्यात आलेली नव्हती, असा महालेखाकारांचा शोरा आहे. या संदर्भात जिल्हापरिषदेकडून असे सांगण्यात आले आहे की, त्यावेळेस जे अधिकारी जिल्हापरिषदेमध्ये समाजकल्याण अधिकारी होते, तेच स्टेट सेक्टरमध्ये विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी होते. कार्यपद्धतीप्रमाणे दोन अधिका-यांची सही असली पाहिजे. मात्र ते दोन्ही अधिकारी एकच असल्याने त्यांनीच सही केलेली होती असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

मास्टर प्लानला जिल्हापरिषदेच्या समाज कल्याण अधिका-यांच्या मान्यतेची तसेच जिल्हापरिषदेच्या जनरल बॉडीच्या मान्यतेची आवश्यकता आहे की नाही अशी विचारणा समितीने केली असता स्टेट सेक्टरचे प्रतिनिधित्व करीत असल्याने मान्यता जिल्हा समाजकल्याण अधिका-यांकडूनच देण्यात येते. जिल्हापरिषदेच्या जनरल बॉडीकडून मान्यता घेण्याची तरतूद दिसत नसून जनरल बॉडीची मान्यता बंधनकारक आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी समितीसमोर केला.

समितीने पुढे अशी विचारणा केली की, त्यावेळेस जे अधिकारी जिल्हापरिषदेमध्ये समाजकल्याण अधिकारी होते, तेच स्टेट सेक्टरमध्ये विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी होते. त्यावेळेस यापैकी नेमके कोणते पद रिक्त होते, तसेच अशी कोणती परिस्थिती होती की, ज्यामुळे एकाच अधिका-याकडे हे दोन्ही चार्जेस होते आणि असे करणे योग्य आहे काय ? यावर जिल्हा परिषदेच्या समाजकल्याण अधिका-यांचे पद रिक्त होते असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

या अनुषंगाने समितीने अशी विचारणा केली की, जिल्हापरिषदेच्या सर्वसाधारण सभेची मान्यतेची आवश्यकता नाही. मात्र जिल्हापरिषदेला जिल्हा नियोजन समितीकडून विविध विकास कामांकरिता मोठ्या प्रमाणावर निधी दिला जातो त्यामुळे जिल्हापरिषदेच्या सर्वसाधारण सभेच्या मान्यतेला महत्त्व आहे. समितीने मान्यता दिली आहे की नाही ? जर मान्यता दिली नसेल तर यामध्ये अनियमितता झालेली आहे. तसेच शासनाने जरी एखाद्या कामाला मंजूरी दिली असली तरी, जिल्हापरिषदेच्या सर्वसाधारण सभेची त्याला मान्यता मिळाली नाही तर ते काम पूर्ण होत नाही. जिल्हापरिषदेच्या विषय समितीलाही अधिकार आहेत. कामे प्रस्तावित करण्यासाठी, आराखडा तयार करण्यासाठी जिल्हा समाजकल्याण अधिका-यांनी मान्यता दिल्यानंतर विषय संपला असे होत नाही.

विभागाच्या अभिप्रायामध्ये पंचायत समितीचे अर्थसंकल्पीय अंदाज १५ फेब्रुवारी नंतर नसेल अशा तारखेला तयार केले जातात आणि २५ फेब्रुवारी पूर्वी ते जिल्हापरिषदेकडे जिल्हापरिषद अंदाजपत्रकामध्ये समाविष्ट करण्याकरिता पाठवितात आणि त्यास जिल्हापरिषद सर्वसाधारण सभेत प्रत्येक वर्षी २७ मार्च पूर्वी मान्यता घेता येते.” तसेच “ग्रामपंचायतीकडून कामांचे प्रस्ताव पंचायत समितीला सादर करण्यात येतात. सादर प्रस्ताव पंचायत समिती मार्फत समाजकल्याण अधिकारी, जिल्हापरिषद वर्धा यांच्याकडे प्राप्त होतात. पंचायत समितीकडून वार्षिक अर्थसंकल्पीय अंदाज तयार करून जिल्हापरिषदेकडे सादर करण्यात येत नाही.” असे नमूद केले आहे. या विसंगतीबाबत माहिती द्यावी तसेच यामध्ये विसंगती असण्याचे कारण काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता निधी आल्यानंतर जिल्हापरिषदेच्या सर्वसाधारण सभेसमोर ठराव सादर करून तिच्या मान्यतेनेच कामे केली जातात असा खुलासा सचिव, ग्रामविकास विभाग यांनी केला.

यासंदर्भात सामाजिक न्याय विभागाच्या सचिवांनी असे विदित केले की, दलित वस्तीबाबतच्या शासननिर्णयानुसार एखाद्या गाव किंवा जिल्हातील वस्ती ही दलित वस्ती म्हणून घोषित करण्याबाबतचा ठराव पंचायत समिती, गट विकास अधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, मुख्य कार्यकारी अधिकारी व जिल्हापरिषद अशाप्रकारे सादर केला जातो.

सामाजिक न्याय विभागाच्या सचिवांनी व्यक्त केलेल्या मतानुषंगाने समितीने अशी विचारणा केली की, सदरहू शासन निर्णय दलित वस्ती गठित करण्याबाबत असून दलित वस्ती घोषित करण्याचा मुद्दा वेगळा आहे आणि कामाचा आराखडा तयार करणे हा वेगळा मुद्दा आहे. कामाच्या आराखड्याला सर्वसाधारण सभेची मान्यतेची आवश्यकता आहे काय ?

उपरोक्त समितीच्या प्रश्नावर विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, जिल्हा परिषदेकडे स्वनिधी असतो, जिल्हा परिषदेतील कल्याण समितीची मान्यता घेऊन कामे करण्यात येतात. तसेच समाज कल्याण समितीच्या मार्फत कामांचा आराखडा तयार करण्यात येतो व जिल्हा परिषदेच्या सर्वसाधारण सभेची त्या कामांच्या आराखड्याला मान्यता घ्यावी लागते. तसेच समाज कल्याण समिती निधीबाबत मान्यता देऊ शकत नाही विषय समित्यांच्या कामांना सर्वसाधारण सभेची मान्यता घ्यावी लागते.

महालेखाकार यांनी असा आक्षेप नोंदविला आहे की, या जिल्हा परिषदेमध्ये संनियंत्रणाचा अभाव आहे. पाच टक्के कामांची तपासणी संचालक, समाज कल्याण पुणे यांनी करावयाची होती व दोन टक्के कामांची तपासणी शासकीय स्तरावर करावयाची होती. तथापि, छाननीत असे उघड झाले की, जिल्हा व शासन स्तरावर तपासणी व संनियंत्रण पथके गठित झाली नव्हती. सन २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत वर्धा जिल्ह्यातील कामाची तपासणी व संनियंत्रण दुस-या जिल्ह्याच्या पथकाने केले नाही. पुढे असेही आढळून आले आहे की, दलित वस्ती सुधार योजना या कामाची तपासणी जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी व समाज कल्याण अधिकारी यांचेकडून झाली नाही. जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांनी मान्य केले की, कर्मचा-यांच्या अभावी योजनेखालील कामांना भेटी देणे आणि त्यांची तपासणी करणे याकरिता पथके गठीत केली नाहीत. याबाबतची माहिती समितीला देण्यात यावी असे समितीने सांगितले असता शासन निर्णयाप्रमाणे सर्व कामांची तपासणी होणे आवश्यक होते. यापुढील काळात तशा प्रकारची काळजी घेण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

मागील तीन वर्षांच्या कालखंडात यासंदर्भात कारवाई झालेली नाही. मागील काळात जी दक्षता घ्यावयास पाहिजे होती ती न घेतल्यामुळे संबंधितांवर कोणती कारवाई करण्यात येणार आहे अशी विचारणा समितीने केली असता या विषयाबाबत गेल्या वर्षी आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे यांनी सविस्तर परिपत्रक काढले आहे. कोणत्या स्तरावर किती टक्के कामांची तपासणी करावी अशा संदर्भातील आदेश निर्गमित करण्यात आले आहेत. मागील काळात ज्यांनी तपासणी केली नाही त्यांच्याकडून खुलासा मागवून तो समितीला सादर करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

आता ज्या चुका झालेल्या आहेत त्याबाबत समितीला सविस्तर अहवाल सादर करावा व यापुढे मुख्य कार्यकारी अधिकारी व इतर संबंधित अधिका-यांनी दक्षता बाळगावी अशा त्यांना लेखी सुचना द्याव्यात असे समितीने विभागास सूचित केले असता यासंदर्भातील सविस्तर अहवाल समितीला सादर करण्याचे समितीस आश्वासित केले तथापि माहिती अप्राप्त आहे.

अहवाल वर्षात दलित वस्तीची एकूण किती कामे होती. तसेच या कामांचा मासिक अहवाल पाठविण्याची पद्धती आहे त्यानुसार कार्यवाही करण्यात आलेली आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता सन २००८-०९ मध्ये दलित वस्तीची १८४ कामे होती ती पूर्ण झालेली असून मासिक कामाच्या प्रगतीचा अहवाल पाठविण्यात येतो अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

सन २००८-०९ ते २०१३-१४ पर्यंत समाज कल्याण अधिका-याचे पद जिल्हापरिषदेमध्ये रिक्त होते. एकाच अधिका-याकडे दोन ठिकाणचा कार्यभार देण्यात आला होता. सदर पद पाच वर्षे रिक्त ठेवण्याचे काय कारण होते ? दुस-या अधिका-यांना कामांची तपासणी करण्याचे अधिकार असताना एकाच अधिका-याकडे पाच वर्षे त्या पदाचा कार्यभार देणे कितपत योग्य आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी हे पद दिनांक ७-१२-२००७ पासून दिनांक १५-८-२०१० पर्यंत रिक्त होते. त्या पदाचा अतिरिक्त कार्यभार समाज कल्याण अधिकारी यांच्याकडे देण्यात आला होता असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

जिल्हा परिषदेमध्ये पदे रिक्त असल्यामुळे आपण कामांना भेटी दिलेल्या नाहीत. जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी व विशेष समाज कल्याण अधिकारी यांची पदे रिक्त आहेत. गोंदिया जिल्ह्यात देखील ही पदे रिक्त आहेत. राज्यामध्ये किती समाज कल्याण अधिका-यांची पदे रिक्त आहेत. या सर्व कामांचा घोषवारा समितीला सचिवांनी सादर करावा असे समितीने निदेश दिले तथापि, माहिती अद्याप अप्राप्त आहे.

४० टक्के रकमेचा पहिला हप्ता देण्यात येतो व त्या कामाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यावर समाज कल्याण अधिकारी कामाची प्रत्यक्ष पाहणी करतात व त्यानंतर दुसरा हप्ता देण्यात येतो. असा शासनाचा नियम आहे. १३२ कामांसाठी ३० लाख रुपयांचा अंतिम हप्ता उपयोगिता प्रमाणपत्र प्राप्त न करता व समाज कल्याण अधिकारी यांनी कामाची पाहणी न करता कसा काय दिला आहे ? या संदर्भात जे अधिकारी दोषी असतील त्यांच्यावर जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी व त्यांच्यावर केलेल्या कारवाईचा अहवाल समितीला सादर करावे असे समितीने विभागास सांगितले असता माहिती देण्याचे विभागाने आश्वासित केले तथापि माहिती अप्राप्त आहे.

परिच्छेद क्र. २.१.८.३ “इंदिरा आवास योजनेच्या कार्यान्वयनातील उणीवा”

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात वस्तुसूची न ठेवण्याबाबत समितीला थोडक्यात माहिती द्यावी अशी समितीने विचारणा केली असता संबंधित पंचायत समित्यांनी वस्तुसूची ठेवली नव्हती ही बाब विभागास मान्य आहे. वस्तुस्थिती ठेवण्याची जबाबदारी पंचायत समित्यांची होती असा खुलासाही विभागीय सचिवांनी केला.

या संदर्भात संबंधित अधिका-यांनी नियमाचे पालन न केल्यामुळे त्यांच्याकडून लेखी स्पष्टीकरण मागवून घेणे आवश्यक होते असे मत समितीने व्यक्त केले. यावर सन २०११ मध्ये एर्जीचे ऑडिट झाल्यानंतर त्यात दुरुस्ती केली असल्याचे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जिल्हा ग्रामिण विकास अधिका-यांच्या कार्यकारी मंडळाने सन २००८-०९ मध्ये चार बैठका घेतल्या होत्या. प्रत्येक वर्षी १२ बैठकींचे लक्ष असताना सन २००९ -१० मध्ये २०१०-११ या वर्षामध्ये एकही बैठक घेण्यात आली नाही याबाबत समितीने विचारणा केली असता जहां तक बैठक लेने का संबंध है, यह बात सही है कि बैठकें होनी चाहिए. संसद सदस्य जब समय देते हैं तो उसके अनुसार बैठक ली जाती है. खासदार महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली दक्षता समिती असते. त्यांच्या वेळेच्या उपलब्धतेनुसार समितीच्या बैठका घेतल्या जातात असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

या संदर्भात खासदारांना विनंती करण्यात यावी की, ते बैठकीला उपस्थित राहू शकत नसल्यास जिल्हा परिषदेच्या अध्यक्षतेखाली बैठक घेण्याची अनुमती द्यावी. तसेच या संदर्भात सीईओ यांनी को-ऑर्डिनेशन करणे आवश्यक असते असे समितीने नमूद केले. पुरुषांच्या नावाने घरकुलांचे वाटप करण्यात आले आहे. तथापि, सदर घरकुले पती व पत्नीच्या नावे वाटप करणे अत्यावश्यक होते. या संदर्भात समितीला माहिती द्यावी असे समितीने विभागास सांगितले असता घरकुल वाटप करीत असताना ते कुटुंबातील महिला सदस्यांच्या नावाने किंवा पती-पत्नी या दोघांच्या नावे अशा केंद्र शासनाच्या सूचना आहेत. तसेच या संदर्भात ग्रामपंचायत प्रपत्र क्रमांक ८ मध्ये तशी नोंद घेण्याचे आदेश दिलेले आहेत. दरम्यान घरकुलांचे वाटप करीत असताना महिला सदस्यांच्या नावाने बँकेत अकाऊंट नव्हते, पुरुषांच्या नावाने अकाऊंट होते. या संबंधीची कार्यवाही तातडीने व्हावी म्हणून पुरुष सदस्यांच्या नावाने घरकुलाचे वाटप करण्यात आले परंतु आता त्यात सुधारणा करण्यात आली आहे. यापुढे महिला सदस्यांच्या नावे घरकुलांचे वाटप केले जाईल असे आश्वासन विभागीय सचिवांनी समितीस दिले तसेच वाटप केलेली सदर घरकुले नंतर महिलांच्या नावे करण्यात आली नाहीत असेही विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले.

पती व पत्नी या दोघांच्या नावाने घरकुलाचे वाटप करून त्या संदर्भात ग्रामपंचायतीच्या स्तरावर प्रपत्र क्रमांक ८ मध्ये नोंद घेण्यात यावी, अशी समितीने विभागास सूचना केली. ऑगस्ट, २०११ पर्यंत १६ लाख रुपयांचे अनुदान अखर्चित राहिले, या बाबत समितीला माहिती द्यावी असे विभागास सांगितले असता इंदिरा आवास योजनेअंतर्गत भूखंड नसलेल्या लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाकडून १० हजार रुपये आणि महाराष्ट्र शासनाकडून १० हजार रुपये द्यावयाचे आहेत. परंतु खुल्या बाजारात केंद्र शासनाने निश्चित करून दिलेल्या दरापेक्षा जास्त दर असल्यामुळे लाभार्थ्यांना अडचणी आल्या. यामुळे २० हजार रुपयांच्या योजनेला प्रतिसाद मिळाला नाही. काही महिन्यांपूर्वी या संदर्भात लाभार्थ्यांना ५० हजार रुपये देण्याबाबत फेरविचार सुरू झाला आहे. या संदर्भात उच्च पातळीवर निर्णय होणे गरजेचे असून सदर योजनेअंतर्गत २.७७ लाख लाभार्थी पात्र आहेत. या संदर्भात लवकरात लवकर निपटारा करावा असे कळविले आहे. जमिनीची खरेदी करणे, एनए करणे या संदर्भात कायद्यातील काही अटी शिथिल कराव्या लागतील या संदर्भात कार्यवाही सुरू केली असल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

सदरहू योजनेमध्ये राज्य आणि केंद्र सरकार दोघांनी मिळून मॅचिंग ग्रांटच्या सहाय्याने काम करावयाचे आहे. राज्य शासन ४०,००० रुपये केंद्र शासन यामध्ये १०,००० रुपये इतका निधी देणे अपेक्षित आहे. हे काम लवकरात लवकर पूर्ण होणे, समितीला अपेक्षित असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले असता राज्यस्तरीय व केंद्र स्तरीय समितीने या इंदिरा आवास योजनेसंदर्भातील समितीला घरकुल बांधकामाचे उद्दिष्ट दिलेले आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

याबाबत वरिष्ठ पातळीवरील अधिका-यांनी प्रत्यक्ष भेट देणे आवश्यक असून त्या कामांना भेट कोणी दिलेली आहे का ? असा प्रश्न समितीने विचारला असता प्रत्यक्ष भेट दिली नाही. परंतु या कामांची पाहणी करून ते लवकरात लवकर पूर्ण करण्याच्या दृष्टीने शासन पातळीवरून आदेश देण्यात येतील असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

२.१.८.४ जलपूर्ती सिंचन विहिर कार्यक्रमाचे सुस्त कार्यान्वयन

शासनाच्या नियोजन विभागाने, रोजगार हमी योजनेखाली यासंबंधीच्या मार्गदर्शक तत्वांमध्ये असे अभिप्रेत होते की, जिल्हाधिका-याने, तपासणी करण्यासाठी आणि नियतकालिक अहवाल देण्यासाठी एक यंत्रणा विकसित केली पाहिजे. सन २०१३ नंतर या योजनेची काय परिस्थिती आहे ? याबाबतचा पाठपुरावा विभागाने केलेला आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबतची माहिती समितीला सादर केली असल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

जलपूर्ती सिंचन विहीरी कार्यक्रमाचे सुप्त कार्यक्रम या अंतर्गत जलपूर्ती सिंचन विहीरी धडक कार्यक्रम या योजनेबाबत समितीला सविस्तर माहिती देण्यात यावी असे समितीने विभागास सांगितले असता वर्धा जिल्ह्यातील धडक सिंचन विहीरी कार्यक्रमाचा हा विषय असून हा कार्यक्रम विदर्भातील सहा जिल्ह्यांसाठी राबविण्यात आला होता. तसेच या परिच्छेदाबाबत महालेखाकार कार्यालयाकडून असा आक्षेप नोंदविण्यात आला आहे की, जो निधी मिळालेला आहे तो पूर्ण खर्च करण्यात आलेला नाही. वर्धा जिल्ह्यातील ८ तालुक्यातील ७९४९ विहीरीकरिता प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली होती. त्यासाठी ४९ कोटी ७८ लाख रुपये इतका निधी उपलब्ध करून देण्यात आला होता. त्यापैकी ४८ कोटी ३६ लाख रुपये खर्च करण्यात आलेले आहेत. उर्वरित निधी रिफंड करण्यात आलेला आहे. निधी रिफंड केल्यामुळे एजी कार्यालयाने आक्षेप नोंदविला आहे. यासंदर्भात जिल्हाधिकारी यांच्याकडून सन २०१० ते २०१२ या कालावधीमध्ये कामाच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण तीन वर्षात ५४ बैठका घेण्यात आल्या होत्या. अशा प्रकारचा खुलासा जिल्हाधिकारी यांनी केलेला असल्याचेही विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

जलपूर्ती सिंचन धडक कार्यक्रम विदर्भात सुरु करण्यात आला होता. विदर्भातील शेतक-यांच्या आत्महत्या जास्त प्रमाणात झाल्यामुळे हा कार्यक्रम राज्य सरकारतर्फे राबविण्यात येत आहे. विदर्भात त्यावेळी जे पॅकेज देण्यात आले होते त्या पॅकेजमधून सिंचन विहिरींचा कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे. या जिल्ह्यात विहिरी घेतांना त्यासाठी लाभार्थ्यांची निवड कशी करावी असा प्रश्न निर्माण झाला होता त्यावेळी या विषयावर खूप चर्चा झाली होती. जिल्हाधिकारी यांनी चिट्ठ्या टाकून विहिरींचे वाटप करावे अशी सूचना केली होती. त्यानंतर यासंदर्भात जो शासन निर्णय काढण्यात आला त्यामध्ये तीन ते चार वेळा बदल करण्यात आले होते. सिंचन विहिरी पूर्ण करण्यासाठी जो निधी उपलब्ध झाला होता तो निधी व रोजगार हमी योजनेच्या माध्यमातून काही सिंचन विहिरी करण्याचा निर्णय त्यावेळी शासनाने घेतला होता. त्यानंतर एमआरईजीएस मधून सिंचन विहिरी घेण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे. काही ठिकाणी या योजनेतून कामे सुरु करण्यात आली होती. काही कामे पूर्ण झाली तर काही कामे अपूर्ण होती. ती अपूर्ण कामे पूर्ण करण्यासाठी पुन्हा शासनातर्फे विशेष योजना राबवून त्या विहिरी पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करण्यात आलेला आहे. आता या योजनेच्या नावात बदल केलेला आहे. विदर्भ व मराठवाड्यातील ज्या अपूर्ण विहिरी आहेत त्या लवकरात लवकर पूर्ण करण्यासाठी शासन काय प्रयत्न करीत आहे. शेतकरी आत्महत्या करीत असल्यामुळे हा कार्यक्रम लवकरात लवकर पूर्ण करण्यासाठी शासनाने कोणत्या प्रकारचे नियोजन केले आहे. याबाबत समितीने विचारणा केली असता राज्यातील सहा जिल्ह्यांमध्ये एकूण ६३९६२ विहिरींना मान्यता दिली गेली होती. यासंदर्भातील समिती सुरवातीला जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली होती. त्यानंतर यासंदर्भातील समिती पालकमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली नेमण्यात आली. या कार्यक्रमांचा विहिरींचा लक्षांक ८३,२०० विहिरी इतका होता. त्यापैकी ६३९६२ विहिरींना मान्यता मिळाली. यापैकी पूर्ण झालेल्या विहिरींची संख्या ३५,९८५ विहिरी इतकी होती. यापैकी १६,६६७ विहिरी रद्द झाल्या

त्यांना धडक विहिरी योजनेतर्गत पूर्ण करण्यात आले. माननीय मुख्यमंत्री महोदयांच्या आदेशानुसार रद्द झालेल्या विहिरींची पुनर्तपासणी केली असता त्यापैकी ८००७ विहिरींना मान्यता देण्यात आली. याकरिता राज्य शासनाने २१० कोटी रुपयांची तरतूद केलेली आहे. शिवाय काही विहिरी नरेगा अंतर्गत पूर्ण करण्याकरिता वर्ग करण्यात आलेल्या आहेत अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

या योजनेच्या माध्यमातून एकूण या ६ जिल्ह्यांमधील १६,००० विहिरी रद्द झालेल्या आहेत हा आकडा मोठा असून या विहिरींचे वाटप तालुकानिहाय झाले होते. परंतु काही कारणास्तव १६००० विहिरी रद्द करण्यात आल्या होत्या या संदर्भात माहिती देताना विभागीय प्रतिनिधींनी असे विदित केले की, तालुकानिहाय सिंचनास मदत करण्याकरिता किंवा शेतक-यांची अधिकाधिक जमीन ओलिताखाली यावी याकरिता विहिरी मंजूर केल्या गेल्या होत्या. परंतु त्यापैकी काही विहिरी म्हणजेच १६००० विहिरी काही तांत्रिक कारणास्तव रद्द करण्यात आल्या.

रद्द झालेल्या विहिरींची कारणे सात/बाराचा उतारा, जमिनीची हद्द व इतर तांत्रिक व किरकोळ कारणे होती. काही ठिकाणी विहिरी तांत्रिकदृष्ट्या व्हिजिबल नव्हत्या, म्हणून बांधण्यात आल्या नाहीत. तसेच, १६,००० विहिरींच्या प्रस्तावांपैकी काही प्रस्तावांचे ड्युप्लिकेशन झाले होते, ड्युप्लिकेट प्रस्ताव रद्द झाले.

१६००० रद्द विहिरींची तपासणी केल्यानंतर त्यापैकी ८००७ विहिरींच्या प्रस्तावांना पुनर्मान्यता मिळालेली आहे. याचा अर्थ असा होतो की, पूर्वीच्या छाननीमध्ये या १६००० विहिरींपैकी ८००७ विहिरींच्या प्रस्तावांचा विचार सकारात्मकदृष्ट्या केला नव्हता का ? तसेच १६००० रद्द विहिरींच्या प्रस्तावांपैकी काही प्रस्तावांच्या कागदपत्रांची पूर्तता नव्हती, ही बाब खरी आहे. परंतु त्यापैकी काही विहिरींचे प्रस्ताव ज्यामध्ये काही निकष पूर्ण होत होते, त्यांचा याबाबत सहानुभूतिपूर्वक शेतक-यांच्या दृष्टीने विचार करणे आवश्यक होते. केवळ तांत्रिक बाबींवर प्रस्ताव फेटाळून विभाग विहिरी बांधण्याचा लक्षांक कमी करित असेल तर शेतक-यांच्या जमिनी ओलिताखाली येणार नाहीत असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणले व जिल्हाधिका-यांच्या मार्फत सदरहू विहिरींचे प्रस्ताव कार्यान्वित होत असत. यासंबंधी संनियंत्रण करण्याकरिता जिल्हाधिकारी कार्यालयामध्ये कोणत्या प्रकारची यंत्रणा विकसित केली गेली होती का ? मंजूर विहिरींच्या विवरणपत्रांची पडताळणी करण्यात आली होती का ? अशी विचारणा समितीने केली.

मंजूर विहिरींच्या विवरणपत्रांची पडताळणी करण्यात आली होती. संनियंत्रण करण्याकरिता जिल्हाधिका-यांनी यंत्रणा नेमली होती तसेच जिल्हाधिकारी कार्यालयातून ५४२ कोटी रुपये ३ वर्षांमध्ये विहिरींकरिता खर्च करण्यात आले असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

एक विहीर पूर्ण झाल्यानंतर त्याचा युटिलिटी रिपोर्ट व त्यासंबंधी अनुषंगिक कार्यवाही किती दिवसांमध्ये करण्यात येते. जर एखाद्या विहिरीला तिचे बांधकाम पूर्ण होऊनदेखील पाणी लागले नाही तर त्याचा युटिलिटी रिपोर्ट शून्य दाखविला जातो. तसेच, त्या विहिरींचे पुनर्बांधणी प्रमाणपत्र इश्यू करण्याची कार्यवाही करण्यात येते का ? सदरहू प्रमाणपत्र ग्रामपंचायतीत प्राप्त होते का ? तसेच ५,९४९ विहिरींचे काय झाले. ज्या विहिरींचे काम पूर्ण झालेले आहे, त्यांच्यापासून सिंचनास मदत होते का ? याची माहिती देण्यास विभागास सांगितले असता जिल्हाधिकारी यांनी असे विदित केले की, ३६० विहिरींना अजूनही इलेक्ट्रिसिटी पंप कनेक्शन दिले गेलेले नाही. अशा कनेक्शन न दिल्या गेलेल्या विहिरींपासून शेतीला पाणी मिळू शकत नाही. या पूर्ण व पाणी लागलेल्या विहिरींची युटिलिटी यामुळे तपासता येत नाही. शासनाला सादर करावयाच्या रिपोर्टमध्ये या विहिरींविषयीचे विवरण व त्यांच्या युटिलिटीबाबतची माहिती लिहिता येत नाही.

या अनुषंगाने महालेखाकार यांनी पुढील मत व्यक्त केले. ज्या विहिरींचे मॉनिटरिंग मेकॅनिझम पूर्ण झालेले आहे, त्यांचाही आढावा घेण्यात आलेला आहे. ज्या पूर्ण झालेल्या विहिरी आहेत, त्यांचा बहुतांशी सिंचनामध्ये सहभाग आहे. परंतु या पूर्ण विहिरींची नोंद संबंधित शेतक-यांच्या सात/बाराच्या उता-यावर घेण्यात आलेली नाही. या अनुषंगाने समितीने पुढे असे मत व्यक्त केले की, ७/१२ च्या उता-यावर या विहिरींची नोंद नाही. संबंधित लाभार्थ्यांना यामुळे या विहिरींकरिता कनेक्शन मिळालेले नाही. काही ठिकाणी तर अशी परिस्थिती आहे की, सात/बाराच्या उता-यावर विहिरींची नोंद केल्याशिवाय त्यांना विजेचे कनेक्शन मिळणार नाही.

शेतक-यांना लवकर वीज जोडणी प्राप्त होऊन विहिरीतील पाण्याचा खरोखर सिंचनाकरिता उपयोग होऊन सिंचन क्षमतेमध्येही वाढ होणे आवश्यक आहे. राज्यातील शेतक-यांच्या सिंचनक्षमतेमध्ये वाढ झाल्याशिवाय राज्य सुजलाम सुफलाम होणार नाही. तसेच विहिरी पूर्ण झाल्यानंतर त्यांना उपयोगिता प्रमाणपत्र प्राप्त होते. ते नसेल तर आणि जर त्या विहिरीचा सिंचनाकरिता उपयोग होऊ शकत नसेल तर पुनर्बांधणी प्रमाणपत्रही जारी केले जाते. अशा परिस्थितीत या सर्व प्रक्रिया लवकर झाल्या नाही तर पुढील सर्व प्रक्रियाही लवकर होत नाहीत असे मत समितीने व्यक्त करत या विषयासंबंधातील सचिव व जिल्हाधिकारी पातळीवरून सविस्तर माहिती समितीला सादर करणे आवश्यक असल्याचे सुचित केले असता समितीला लवकरात लवकर यासंबंधीची सविस्तर माहिती सादर करण्यात येईल असे आश्वासित केले तथापि माहिती अप्राप्त आहे.

शासनाचे प्रतिनिधी म्हणून विभागीय प्रतिनिधींनी विहिरींच्या कामांना प्रत्यक्ष भेटी देऊन त्यामधील इम्प्लिकेशन्स प्रस्तावित करणे आवश्यक होते. तसेच, या विहिरींचे बांधकाम चालू असता या कामांना व्हिजिट देणे व विहिरींच्या कामांमध्ये व त्यांना मिळणा-या सुविधांचे मॉनिटरिंग करून त्याचे कम्प्लायन्स करणे आवश्यक होते असे समितीने सांगितले तसेच विहिरी मंजूर करण्यापूर्वी प्रस्तावांची छाननी करत असतांना तेथील भूस्तरावरील पाणी पाहण्यात येते का ? या समितीच्या प्रश्नाला होकारार्थी उत्तर देत जीएसडीए यासंदर्भातील पाण्याच्या पातळी संबंधीचे प्रमाणपत्र देते. तसेच काही गावांमध्ये जीएसडीएच्या माध्यमातून भूगर्भातील पाण्याच्या पातळीचा अंदाज घेणे शक्य होत नाही. काही विहिरींचे प्रस्ताव मंजुरीआधी अपूर्णावस्थेत राहतात. अशा प्रकारच्या अपूर्णावस्थेत राहणा-या विहिरींकरिता शासनाने प्रत्येकी २.५ लाख रुपयांचे अनुदान दिलेले आहे असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

विहिरींचे प्रस्ताव मान्य केल्यानंतर त्यांच्या फायनल इन्स्पेक्शन बीडींगच्या वेळी त्याखाली असलेले भूगर्भातील पाण्याची पातळी व इतर तांत्रिक बाबींचा पुन्हा एकदा अंतिमतः विचार करून बांधकामास सुरुवात करणे आवश्यक आहे. अन्यथा अर्धवट निधी खर्च केल्यानंतर तांत्रिक अडचणी आल्यानंतर त्या विहिरी अपूर्ण राहतात. एकदा विहीर खोदायला घेतल्यानंतर त्याकरिता पुढील पैशांची तरतूद प्रस्तावित करण्याची आवश्यकता नसते. याकरिता विहिरींच्या प्रस्तावांना मान्यता देतांना शेतक-यांच्या जमिनीचा जास्तीत जास्त भाग ओलिताखाली आला पाहिजे, या दृष्टिकोनातून विचार करणे आवश्यक असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले.

२.१.८.५ बाराव्या वित्त आयोगाच्या अनुदानाचे उपयोजन (युटीलायझेशन)

बाराव्या वित्त आयोगाच्या उपयोजन याबाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, यासंबंधीच्या अंमलबजावणीमध्ये काही त्रुटी राहिलेल्या आहेत. पंचायत समिती देवळी वगळता, पंचायत समिती व ग्रामपंचायत स्तरावर निष्पादित केलेल्या कामांचा तपशील देणारी मत्ता नोंदविली गेली नव्हती. चाचणी तपासणी केलेल्या एकाही पंचायत समिती व ग्रामपंचायतने वर्षनिहाय अनुदानाची व त्यामधून केलेला खर्च दाखविणारी अर्थसंकल्प नियंत्रण नोंदवही ठेवली नव्हती. पंचायत समितीने वर्षनिहाय मंजूर केलेली कामे व प्रत्येक कामाची मंजूर केलेली दर्शविणारी किंमत, कामाची नोंदवही व तांत्रिक मंजुरी नोंदवही ठेवली नाही. असे आढळून आले की, गट पातळी, जिल्हा पातळी व राज्य पातळी यावरील एकाही समितीने किंवा अधिका-यांने पूर्ण झालेल्या कामांचे निरीक्षण केले नाही. यामध्ये जे काही बंधनकारक आहे, ते बंधनकारक आहे, ते बंधनकारक यापुढेही असणार आहे त्याशिवाय ही कामे विभाग करू शकत नाही. यावर विभागाने असे अभिप्राय नोंदविले की, बाराव्या वित्त आयोगाची निष्पादित केलेल्या कामांचा तपशील देणारी मत्ता नोंदवही जिल्हा परिषद व पंचायत समिती स्तरावर ठेवण्यात आलेली आहे. चाचणी तपासणी केलेल्या वर्षनिहाय अनुदानाची जमा व त्यामधून केलेला खर्च दाखविणारी अर्थसंकल्प नियंत्रण नोंदवही जिल्हा परिषद व पंचायत समितीस्तरावर ठेवण्यात आलेली आहेत. वर्षनिहाय मंजूर केलेली कामे व प्रत्येक कामाची मंजूर केलेली दर्शविणारी किंमत, कामाची नोंदवही व तांत्रिक मंजुरी नोंदवही सर्व पंचायत समितीस्तरावर ठेवण्यात आलेली आहे. सर्व पंचायत स्तरावर झालेल्या कामांचे उपयोगिता प्रमाणपत्र प्राप्त झालेले आहे.

पाच वर्षापूर्वी ज्या लोकांनी चूक केली, त्यांच्यावर विभागाने कोणती कारवाई प्रस्तावित केलेली आहे ? जर त्यांच्याविरुद्ध कोणतीही कारवाई प्रस्तावित केली नसेल तर का केली नाही याची कारणे देखील समितीसमोर सादर करण्यात यावीत असे समितीने निदेश दिले असता याचे मुख्य कारण एरर ऑफ सबमिशन आहे. काही जणांवर हलगर्जीपणामुळे झालेल्या नुकसानीसंबंधीची कारवाई प्रस्तावित आहे. या प्रस्तावित कारवाईसंबंधीची माहिती समितीला सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले. तथापि, माहिती अद्याप अप्राप्त आहे.

यासंबंधीच्या पूर्ण झालेल्या कामाचे निरीक्षण विभागाने केलेले आहे का ? यामध्ये महालेखाकार यांनी माहिती दिल्याप्रमाणे याकरिता प्रस्तावित असलेला निधी यापूर्वी याच कामाकरिता वापरण्यात आला होता का ? अशी विचारणा समितीने केली असता तालुका पातळीवर भेट दिलेली नाही असे नाही. काम झाले आहे किंवा नाही हे जे. इ. बघतो असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

आपल्याकडे काम झाले किंवा नाही हे तपासण्यासाठी काही यंत्रणा होती का ? तसेच यासाठी राज्य किंवा जिल्हा स्तरावर समिती आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता राज्यस्तरावर समिती नसल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला. विभागाने इन्स्पेक्शन का केलेले नाही ? या समितीच्या प्रश्नाला वित्तीय आयोगाचे पैसे खर्च झाले आहेत किंवा नाही हे पाहण्यासाठी स्वतंत्र समिती नियुक्त करण्यात आली नव्हती. इन्डीव्हीज्युयल इन्स्पेक्शन झालेले आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला. तसेच बाराव्या वित्त आयोगाअंतर्गत घेण्यात आलेल्या कामांचे विशिष्ट असे इन्स्पेक्शन झालेले नसल्याचेही विभागीय सचिवांनी विदित केले.

या अनुषंगाने महालेखाकार यांनी असे विदित केले की, जिल्हा परिषद वर्धा अंतर्गत येणा-या पंचायती राज समितीचे ऑडिट केले त्यावेळी त्यांना अनेक त्रुटी आढळून आलेल्या आहेत. सदर भेटीच्या वेळी असेट रजिस्टर मॅटेन केले नव्हते. त्यामुळे महालेखाकारांना लेखापरीक्षण पूर्ण करता आले नाही. बजेट कंट्रोल रजिस्टर देखील प्रस्तुत करण्यात आले नव्हते. तसेच, कोणतेही वर्क रजिस्टर, टेक्निकल सॅक्शन रजिस्टर उपलब्ध करून दिलेले नाही. हे सर्व रेकॉर्ड ऑडिटच्या वेळी उपलब्ध झालेले नाही त्यामुळे बाराव्या वित्त आयोगाच्या अनुदानाचा उपयोग करण्यात आला आहे किंवा कसा याबाबत शंका निर्माण होते. मुख्य कार्यकारी अधिकारी व उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी भेट देऊन काम खरोखर झाले आहे किंवा नाही हे जाणून घेण्याचा प्रयत्न ऑडिटने केला आहे. कोणत्याही प्रकारचे रजिस्टर मॅटेन केलेले नसल्यामुळे ऑडिटमध्ये काहीही कळणार नाही. त्यामुळे रेकॉर्ड ठेवणे आवश्यक आहे येथे दहा कामे झाले असतील तर त्या सर्व कामांना मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी भेट दिली पाहिजे असे आम्हाला देखील अपेक्षित नाही. मात्र, किमान दोन कामांना तरी भेटी देणे आवश्यक आहे. तेथे कशाप्रकारे काम झालेले आहे हे पाहणे महत्त्वाचे असते.

हा सन २०१०-११ चा विषय असून ३१ मार्च २०१२ रोजी देखील असाच अहवाल आलेला आहे. त्यानंतर कोणत्याही प्रकारची अॅक्टीव्हिटी विभागाने केलेली नाही. बाराव्या वित्त आयोगाअंतर्गत आपल्याला जो निधी मिळालेला आहे त्याचा विनियोग योग्य प्रकारे झाला आहे किंवा नाही यासंबंधीचा सॅम्पल सर्व्हे झालेला आहे. यामध्ये हलगर्जीपणा झालेला आहे. त्यामुळे यात विभागाने स्वतःहून कारवाई करणे अपेक्षित होते पण तशा प्रकारची कारवाई केलेली नाही तेव्हा यासंबंधी विभागाने कारवाई करून समितीला कळवावे. तसेच, जी कामे मंजूर झाली आहेत त्याच कामावर निधी खर्च झाला आहे की त्यात नंतर बदल केला आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता जिल्हा स्तरावरची ८१९, पंचायत स्तरावरील १३१७ व ग्रामपंचायत स्तरावर २१९७ कामे मंजूर होती ती सगळी कामे पूर्ण झालेली असल्याचा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

पंचायती समितीस्तरावर याचा आधार घेऊन ग्रामपंचायत सदस्य, पंचायत समिती स्तरावरील अधिकारी व बांधकाम अधिकारी संगनमताने काम करित असतात. त्यामुळे कामाची क्वालिटी चांगली नसते. त्यामुळेच महालेखाकारांनी आक्षेप घेतलेला आहे त्यामुळे या पुढच्या काळामध्ये सिस्टीम डेव्हलप केली पाहिजे. पंचायत समिती स्तरावरील निधीचा विनियोग योग्य प्रकारे झाला नाही तर या योजनांचा काहीच उपयोग होणार नाही यासाठी विभागाने सिस्टीम विकसित केली पाहिजे असे समितीने सुचित केले.

महालेखाकारांनी भेट दिल्यानंतर रजिस्टर ठेवण्यात आले आहे. १४ व्या वित्त आयोगाअंतर्गत जवळ-जवळ १५ हजार कोटी रुपये ग्रामपंचायतींना येत आहेत. त्यामुळे या वर्षी कोणताही शेअर मिळणार नाही. महाराष्ट्रामध्ये जवळ-जवळ २८ हजार ग्रामपंचायती असून विभागाला साधारणतः ३ हजार कोटी रुपये प्राप्त होतील म्हणजे प्रत्येक ग्रामपंचायतीला दरवर्षी १० लक्ष रुपये मिळणार आहेत. या निधीचा विनियोग करण्यासाठी विभागाला सन २०१५ ते २०२० पर्यंत नियोजन करावे लागणार आहे. आतापर्यंत वित्त आयोगामार्फत देण्यात येणा-या निधीचा विनियोग हा रस्ते, गटार यावर करण्यात आलेला आहे. पण आता विभागाकडून नवीन सिस्टीम तयार करण्यात येत आहे असे विभागीय सचिवांनी विदित केले.

विभागाला कोणत्या कामाची आवश्यकता आहे याचे नियोजन केले तर बरे होईल. रस्ते आणि गटाराची कामे वित्त आयोगाच्या निधीतून होतच असतात. त्यामुळे विभागाने प्रत्येक गावासाठी एक मास्टर प्लॅन तयार करणे आवश्यक आहे. यासाठी विभागाने मार्गदर्शक तत्त्वे दिली पाहिजेत असे समितीने सुचविले असता विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, रँडम पद्धतीने काही ग्रामपंचायतींना भेट दिलेल्या आहेत त्यात असे आढळून आले आहे की, १/३ ग्रामपंचायतींनी चांगली कामे केलेली आहेत, १/३ ग्रामपंचायतींचे काम समाधानकारक नाही, १/३ ग्रामपंचायती या मध्यम आहेत.

या अनुषंगाने समितीने पुढील मत व्यक्त केले की, प्रत्येक ग्रामपंचायतीला दरवर्षी रुपये १०.०० लाख मिळणार आहेत असे सांगितले आहे. पण येथे आपण लोकसंख्या देखील विचारात घेतली पाहिजे असे समितीला वाटते. काही ग्रामपंचायती मोठ्या लोकसंख्येच्या, तर काही ग्रामपंचायती ह्या कमी लोकसंख्येच्या असतात. लहान ग्रामपंचायती असतात त्यांच्याकडे तांत्रिक मार्गदर्शन करणारा माणूस उपलब्ध नसतो. त्यामुळे त्यांना जिल्हा परिषद किंवा पंचायत समितीचे मार्गदर्शन घ्यावे लागते. पूर्ण तालुक्यामध्ये एकच जे.इ. असतो व त्याच्याकडे डेप्युटी इंजिनियरचा चार्ज असतो. त्यामुळे त्याला कोणत्याही कामाकडे नीट लक्ष देता येत नाही, ही वस्तुस्थिती आहे या सर्वांचा परिणाम प्रत्यक्ष कामावर होत असतो. आज प्रत्येक जिल्हा परिषदेमध्ये, पंचायत समित्यांमध्ये प्रचंड मोठ्या प्रमाणावर तांत्रिक पदे रिक्त आहेत. अशीच अवस्था “क” वर्ग नगरपालिकांची आहे. तेथेही तांत्रिक पदांचे कर्मचारी/अधिकारी उपलब्ध नाहीत. तेव्हा याकडे शासन म्हणून आपण पाहणे आवश्यक आहे. तांत्रिक पदे प्रचंड प्रमाणावर रिक्त असल्यामुळे जिल्हा परिषद व पंचायत समिती पातळीवर गैरप्रकार देखील भरपूर होतात. जे. इ. कडे भरपूर काम असल्यामुळे त्याच्या समोर जो कागद येईल त्यावर त्याला काहीही न पाहता सही करावी लागते. त्यामुळे मग निरनिराळे प्रश्न निर्माण होतात. समितीची अशी सूचना आहे की, जिल्हा परिषदेसाठी तांत्रिक संवर्गासाठी एक स्वतंत्र कॅडर निर्माण केला पाहिजे. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अभियंत्यांनी किमान ३ वर्षे जिल्हा परिषदेमध्ये काम केल्याशिवाय पदोन्नती दिली जाणार नाही अशा प्रकारचा नियम करून त्यांना तीन वर्षे जिल्हा परिषदेमध्ये काम करणे अनिवार्य केले पाहिजे असे मला वाटते. आज कर्मचारी वर्ग कमी असल्यामुळे यासंबंधी विभागाने गांभीर्याने विचार करावा असे समितीस वाटते.

तालुका पातळीवर जे.इ. वाढून देता येतील काय ? आज जे.इ. ची एकूण मंजूर पदे किती असून त्यापैकी किती पदे भरलेली आहेत ? जी पदे पूर्वी पासून मंजूर आहेत त्यातील किती पदे रिक्त आहेत ? या समितीच्या प्रश्नाला जे.इ. ची संख्या कमी आहे त्यामुळे आता विभागाने कंत्राटी पद्धतीने तांत्रिक संवर्गातील कर्मचारी वर्ग घेतलेला आहे. जिल्हा परिषदेमध्ये शाखा अभियंता, कनिष्ठ अभियंता, उप अभियंता, कार्यकारी अभियंता असा तांत्रिक वर्गाचा संवर्ग असतो. जिल्हा परिषदेतील उप अभियंता व कार्यकारी अभियंता ही पदे राज्यस्तरावरून भरली जातात असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

तीन वर्षे जिल्हा परिषदेमध्ये काम केल्याशिवाय पदोन्नती देऊ नये अशी समितीची सूचना आहे त्याचा विभागाने नक्की विचार करावा असे समितीने सूचित केले. तसेच ज्या तालुक्यांमध्ये जे.इ. ची पदे रिक्त आहेत तेथील पदे भरण्यासाठी सचिवांनी प्रयत्न करावेत असे निदेशही विभागास दिले.

सन १९९७ मध्ये निर्माण केलेले अंतर्गत लेखा परिक्षण अधिकारी हे पद सन २००१ मध्ये रद्द करण्यात आले व हे काम वरिष्ठ लेखाधिकारी यांच्याकडे सोपविण्यात आले. याचे कारण काय आहे ? अंतर्गत लेखापरीक्षणासाठी त्या कार्यालयात कोणकोणत्या स्तरावर अधिकारी असतात व जिल्हा परिषद, पंचायत समिती यांचे लेखापरीक्षण कोण करते ? अशी विचारणा समितीने केली असता जिल्हा परिषदेमध्ये मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी हे ८ पंचायत समितीकरिता एक साहायक लेखा

अधिकारी तसेच त्यांना सहाय्य करण्यासाठी एक वरिष्ठ साहाय्यक (लेखा) यांचे पथक निर्माण करतात. या पथकामार्फत जिल्ह्यातील आठही पंचायत समित्यांचे अंतर्गत लेखा परीक्षण पूर्ण केले जाते. परंतु, सन २००८ ते सन २०११ या कालावधीत अशा प्रकारचे लेखापरीक्षण झालेले नाही, असा आक्षेप काढण्यात आला आहे व तो बरोबर आहे असे विभागीय सचिवांनी विदित केले.

सन २००१ च्या शासन निर्णयानुसार लेखापरीक्षणाची यंत्रणा रद्द करून वरिष्ठ लेखा अधिकारी यांच्याकडे हे काम सोपविण्यात आले असल्याबाबत समितीने विचारणा केली असता लेखापरीक्षणाची कार्यपद्धती बदललेली नसून पदनामात बदल करण्यात आला आहे. पूर्वी 'अंतर्गत लेखापरीक्षण अधिकारी' असे पदनाम होते ते बदलण्यात येऊन 'वरिष्ठ लेखा अधिकारी' असे करण्यात आले आहे.

परिच्छेद क्रमांक २.१.९.२ "पंचायत राज संस्थामधील लेखापरीक्षण व्यवस्था"

मुंबई स्थानिक निधी लेखा परीक्षण यांच्या प्रतिवेदनातील प्रलंबित परिच्छेद

विभागाकडे प्रलंबित असलेल्या लेखापरिच्छेदांची सद्यःस्थिती काय आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता स्थानिक निधी लेखापरीक्षणाच्या एकूण २४८२ परिच्छेदांपैकी ७३५ परिच्छेद सादर केले असून १२३ परिच्छेद निकाली निघाले आहेत. उर्वरित २३५९ प्रलंबित परिच्छेदांपैकी ६६१ परिच्छेदांचे खुलासे पाठविण्यात आले असून ९९१ परिच्छेदांची उत्तरे तयार आहेत. महालेखापाल यांनी केलेल्या लेखापरीक्षणाच्या संदर्भात एकूण १७० पैकी ६७ परिच्छेद महालेखापाल यांचेकडे असून ३० परिच्छेद नव्याने तयार करण्यात आलेले आहेत. सद्यः ७३ परिच्छेदांचे अनुपालक तयार करणे शिल्लक असल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

परिच्छेद क्रमांक ३.३ "कर्मचारी निवासस्थानांच्या बांधकामावर वायफळ गुंतवणूक"

यवतमाळ जिल्ह्यातील आणि येथील बांधकाम सन १९९९ मध्ये मंजूर झाले होते. त्यानंतर तीन ते चार वेळा बांधकामाची जागा बदलण्यात आली. अद्याप हे बांधकाम पूर्ण झालेले नाही याची नेमकी कारणे काय आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, आणि येथील काही निवासस्थाने ताब्यात घेण्यात आलेली आहेत. परंतु, काही बांधकाम अद्याप पूर्ण झालेले नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. महाराष्ट्रात काही नवीन तालूके निर्माण झाले त्या काळात २२ पंचायत समित्या होत्या केंद्र शासनाने एका पॅकेज अंतर्गत प्रत्येक ठिकाणी पंचायत समिती कार्यालय आणि निवासस्थाने मंजूर केली यापैकी ३२ निवासस्थाने तयार आहेत. परंतु, ही निवासस्थाने कर्मचा-यांनी ताब्यात घेतली नाहीत. शासनाने या निवासस्थानांवर खर्च केला असल्यामुळे ते वापराविना पडून राहणे बरोबर नाही. त्यामुळे असा विचार होत आहे की, पंचायत समितीला या निवासस्थानाची आवश्यकता नसेल तर अन्य शासकीय कर्मचा-यांना या निवासस्थानांचे वाटप करावे. समितीने विभागाच्या असे निदर्शनास आणून दिले की, एका बाजूला शासकीय निवासस्थाने पडून आहेत तर दुस-या बाजूला आपण कर्मचा-यांना घरभाडे भत्ता अदा करीत आहोत. त्यामुळे शासनाचा निधी दुहेरी पध्दतीने खर्च होत आहे. अनेक ठिकाणी असे झाले आहे की, ९० टक्के बांधकाम पूर्ण झाले असून ५/१० टक्के काम पूर्ण करण्यामध्ये ८-१० वर्षे निघून जातात. यावर विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, जिल्हा परिषद इमारत आणि कार्यालय यासाठी फार मोठ्या प्रमाणावर मागणी आहे. जिल्हा परिषद निवासस्थानांचा निधी कमी करून या कामांसाठी निधी वाढविण्याचा विभागाने प्रयत्न करून देखील ही वस्तुस्थिती आहे की, कर्मचा-यांना घरभाडे भत्ता मिळत असल्यामुळे निवासस्थानांसाठी मागणी आहे.

निवासस्थान उपलब्ध असताना आणि ते वितरित केले असताना जर कर्मचारी ते निवासस्थान स्विकारण्यास तयार नसतील तर त्यांचा घरभाडे भत्ता विभागाने थांबवावा असे समितीने सूचित केले असता जिल्हा परिषद आणि पंचायत समितीची किती शासकीय निवासस्थाने पडून आहेत, वगैरे बाबींचा आढावा घेऊन त्या संदर्भात एक धोरण निश्चित करण्याचे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

गोंदिया जिल्हा परिषदेची इमारत, पदाधिका-यांची निवासस्थाने, अध्यक्षांचे निवासस्थान, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे निवासस्थान यांचे बांधकाम दिनांक ९ मे, २००० पासून सुरू झाले व ते ९५ टक्के पूर्ण झाले आहे. विभागाने १ कोटी

रुपयांचा निधी अपूर्ण कामे पूर्ण करण्यासाठी वितरित केला आहे अजूनही १ कोटी रुपयांची आवश्यकता आहे तेवढा निधी दिला तर हे बांधकाम पूर्ण होईल व अधिका-यांच्या घरभाडे भत्त्यावर जो निधी खर्च होत आहे तो वाचू शकेल. त्यामुळे उर्वरित निधी देण्याबाबत विभागाने प्राधान्याने विचार करावा. तसेच अनेक ठिकाणी पंचायत समित्यांच्या इमारती तयार झाल्या आहेत. परंतु, थोड्या निधीसाठी त्या वापरात येऊ शकलेल्या नाहीत. २५-५० लक्ष रुपयांसाठी ही कार्यालये नवीन इमारतीत स्थलांतरित होऊ शकलेली नाहीत. नांदेड जिल्ह्यातील धर्माबाद तालुक्यात इमारत तयार आहे. परंतु, कार्यालय स्थलांतरित करण्यासाठी अडचण आहे. उर्वरित निधी दिल्यास ही कार्यालये नवीन इमारतीत स्थलांतरित करणे शक्य होईल असे समितीने विभागास सूचित केले असता ज्या इमारतीची कामे ८० ते ९० टक्क्यांपर्यंत पूर्ण झाली आहेत, त्यांना प्राधान्याने निधी उपलब्ध करून देण्याचा निर्णय घेण्यात आला असल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

राज्यात काही नवीन जिल्हे व तालुके निर्माण करण्यात आले आहेत. तेथील अनेक बांधकामे निधीअभावी अपूर्ण आहेत. अशा सर्व कामांचा आढावा घेऊन ती पूर्ण करण्याचा प्रयत्न आपण प्राधान्याने केला पाहिजे. काही ठिकाणी केवळ विजेची जोडणी नाही, पाण्याची जोडणी नाही किंवा काही तांत्रिक कामे रखडली आहेत. ही सर्व कामे तातडीने पूर्ण करून घेण्याची आवश्यकता आहे. नवनिर्मित जिल्हे व तालुक्यांना निधी देण्याबाबत प्राधान्य दिले पाहिजे. तसेच ९५ टक्के बांधकाम पूर्ण असले तरी निधीचे कारण देऊन ते पूर्ण करायचे नाही आणि निवासस्थानांमध्ये रहावयास जायचे नाही, असेही घडते. गोंदिया येथील जिल्हाधिकारी, पोलीस अधीक्षक आणि अन्य अधिकारी यांनी शासकीय निवासस्थानांमध्ये रहावयास जावे, यासाठी फार पाठपुरावा करावा लागला. गेल्या १५ वर्षांपासून येथील इमारतींचे काम पूर्ण होत नाही. अन्य कामांसाठी निधी उपलब्ध आहे परंतु याच कामांसाठी निधी मिळत नाही. केवळ निधीची कमतरता ही अडचण नसून अधिका-यांची शासकीय निवासस्थानांमध्ये जाण्याची इच्छाशक्तीच नाही. किती अधिका-यांना शासकीय निवासस्थानांचे वाटप करण्यात आले आहे, किती अधिका-यांनी निवासस्थाने स्विकारली आहेत व किती अधिका-यांनी स्विकारली नाहीत, याचाही आढावा सचिवांनी घ्यावा. त्या ठिकाणी इमारती तयार आहेत केवळ काही तांत्रिक कामे शिल्लक असून निवासस्थानांमध्ये कुणीही रहात नसल्यामुळे आहे त्या इमारतींची दूर्दशा होत आहे असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले असता गोंदिया येथील जिल्हा परिषदेचे अध्यक्ष, सभापती, मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी निवासस्थान ताब्यात घेतले आहे. अन्य ठिकाणी पाणी पुरवठ्याचे काम राहिले होते ही कामे पूर्ण करण्यासाठी २ कोटी रुपयांची मागणी करण्यात आली होती त्यापैकी १ कोटी रुपयांचा निधी वितरित करण्यात आला असून उर्वरित १ कोटी रुपयांचा निधी लवकरच देण्यात येईल. तसेच नवीन जिल्हे व तालुक्यांमधील कामांना प्राधान्य देण्याचा शासनाचा विचार असल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले. कामे पूर्ण करण्याचा कालावधी निश्चित करून ही सर्व कामे कालबद्धरितीने पूर्ण करण्याचा प्रयत्न शासनाने करावा असे समितीने विभागास सांगितले.

परिच्छेद क्रमांक ३.४ “कंत्राटदाराला गैरवाजवी लाभ”

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात अधिक माहिती देताना विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, एकूण कामाच्या १ टक्के रक्कम विमा हप्त्यासाठी कपात करणे आवश्यक होते. काही ठेकेदारांनी वेळेत विमा कागदपत्र सादर केली नसल्याने त्यांच्या देयकातून १ टक्के रक्कम रु. १५.०३ लक्ष वसूल केली असून सदर रक्कम प्रोग्रॅम फंड अकाउंटमध्ये जमा करण्यात आली आहे. भविष्यात सुरुवातीलाच विमा रक्कम कपात करण्याबाबतची काळजी घेण्यात येत आहे.

एकूण १३ कामांपैकी १० कामांमध्ये विमा रकमेची कपात केली होती. ३ कामांची रक्कम कपात करण्यात आली नव्हती नंतर १५ लक्ष रुपये वसूल करण्यात आले असून केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनानुसार हा निधी स्टेट बँक ऑफ इंडियाच्या प्रोग्रॅम फंड अकाउंटमध्ये जमा करावा लागतो प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये या प्रकारचे अकाउंट आहे. वसूल केलेली रक्कम या बँक अकाउंटमध्ये ठेवण्यात आली आहे आता हा निधी आपण पुढील प्रकल्पासाठी वापरू शकतो. डायरेक्टर ऑफ इन्शुरन्स यांच्याकडून निर्गमित झालेल्या सक्थुलरनुसार काम सुरु होण्यापूर्वीच या रकमेची कपात करण्यात येते व कार्यकारी अधिकारी आणि विमा अधिकारी यांच्या नावाने खाते सुरु करून त्या खात्यामध्ये रक्कम जमा केली जाते असा खुलासाही विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

शिफारस क्र. (१) :- परिच्छेद क्र. २.१.६ : “जिल्हा नियोजन”

महाराष्ट्र शासनाने, महाराष्ट्र नियोजन समिती (रचना व कामे) अधिनियम, १९९८ संमत केला होता. जिल्हा नियोजन समितीला, पंचायत राज संस्थांना नागरी स्थानिक संस्थांच्या योजना/प्रस्ताव यांचा विचार करून जिल्ह्यांकरिता वार्षिक व पंचवार्षिक योजना तयार करावी लागते आणि महाराष्ट्र शासनाला जिल्हा विकास योजनेवर (जिवियो) शिफारशी द्याव्या लागतात व भारताच्या घटनेच्या अनुच्छेद ३४३ झेड डी च्या तरतुदींच्या अनुपालनाची सुनिश्चिती करावी लागते. जिल्हा नियोजन समितीने जिल्हा विकास योजनेच्या (जिवियो) प्रगतीचे संनियंत्रण केले पाहिजे व आढावा घेतला पाहिजे आणि मंजूर निधीचे काही पुनर्विनियोजन असल्यास त्याकरिता अनुदेश निर्गमित केले पाहिजेत. याप्रकारे नियोजनाचे प्रस्ताव सर्वात खालच्या स्तराकडून आले पाहिजेत व ज्यांचे एकत्रीकरण पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषद स्तरावर करावयाचे असते. महाराष्ट्र शासनाच्या नियोजन विभागाने माहे जुलै, २००० मध्ये निर्गमित केलेल्या आदेशाप्रमाणे जिल्हा परिषदा, नगरपालिका, नगर परिषदा आणि नगर पंचायती यांचेकडून आलेल्या प्रस्तावाची छाननी व एकत्रीकरण करून जिल्हा विकास योजना (जिवियो) तयार करण्याकरिता एक लहान गट प्रस्थापित करावयाचा होता. सन १९९९ मध्ये मंत्रीमंडळ दर्जाचा जिल्ह्याचा मंत्री हे अध्यक्ष व जिल्हाधिकारी हे सदस्य सचिव असलेली जिल्हा नियोजन समिती बनविण्यात आली.

(१) चाचणी तपासणी केलेल्या एकाही ग्रामपंचायतीने कुठलाही अंदाजपत्रक प्रस्ताव तयार करून पंचायत समिती अथवा जिल्हा परिषद किंवा जिल्हा नियोजन समितीकडे सादर केला नाही. तथापि, जिल्हा नियोजन समितीने लागोपाठ तीन वर्षे अनुदान मंजूर केले ज्याची ग्रामपंचायत व पंचायत समिती स्तरावरून केलेल्या नियोजनाशी जोडणी (लिंक) नव्हती. (२) जिल्हा नियोजन समितीला संबंधीत प्रशासकीय विभाग प्रमुख हे विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा, उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत), जिल्हा आरोग्य अधिकारी इत्यादींकडून मिळालेले एकत्रीत प्रस्ताव लहान गटाला छाननीकरिता आणि जिल्हा नियोजन समितीला मंजुरीकरिता सादर करण्याकरिता सादर केले होते. तथापि, लहान गटाच्या बैठकीच्या कार्यवृत्ताची जिल्हा नियोजन अधिका-यांनी नोंद ठेवलेली नव्हती. (३) शासनाच्या दिनांक १-६-१९९९ च्या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे जिल्हा नियोजन समितीने एकही पंचवार्षिक योजना किंवा परिप्रेक्ष्य योजना तयार केली नाही. (४) जिल्हा नियोजन समितीने सन २००९-१० आणि २०१०-११ मध्ये महाराष्ट्र जिल्हा नियोजन समिती (सभा घेणे) नियम, १९९९ मधील ४(२) अनुसार जिल्हा नियोजन समितीच्या दर तीन महिन्यात एक याप्रमाणे चार सभा घेणे आवश्यक असताना या दोन्ही वर्षात प्रत्येकी एक बैठक आयोजित केली होती असा आक्षेप महालेखापालांनी नोंदविला.

लहान गटाच्या निर्मितीबाबत महालेखापालांनी नोंदविलेल्या आक्षेपाशी सहमती दर्शविताना समितीने स्पष्ट केले की, पंचायत समिती आणि ग्रामपंचायत स्तरावर करण्यात आलेले नियोजन या लहान गटासमोर येतच नाही. हे सर्व नियोजन जिल्हा स्तरावरील अधिकारी करीत असतात आणि त्याचे प्रस्ताव जिल्हा नियोजन समितीसमोर येतात. त्यामुळे शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनेनुसार अंमलबजावणी होत नाही ही बाब गंभीर आहे. ग्रामपंचायतीला आणि पंचायत समित्यांना नियोजनाच्या संदर्भात विश्वासात घेतले गेले पाहिजे. त्या सर्वांची मते घेवून एकत्रीत ब्ल्यू प्रिंट तयार झाली पाहिजे. लहान गटाच्या बैठकीचे इतिवृत्त असणे आवश्यक आहे.

या संदर्भात ग्रामपंचायत व पंचायत समितीच्या शिफारशीप्रमाणे सर्व कामे व्यवस्थित झाली पाहिजेत. त्या अनुषंगाने नवीन ब्ल्यू प्रिंट तयार करण्याच्या संदर्भात नवीन आदेश विभागाने निर्गमित करावेत असे समितीने सूचित केले. त्याचप्रमाणे जिल्हा नियोजन समितीने एकही पंचवार्षिक योजना तयार केली नाही ही बाब योग्य नाही. अशी कार्यपध्दती दुर्दैवाने इतरही जिल्ह्यांमध्ये आढळून येते ही बाब देखील आक्षेपार्ह आहे. पंचवार्षिक योजना तयार करण्याबाबत सर्व जिल्ह्यांना सक्त सूचना देण्यात याव्यात. जिल्हा नियोजन समितीच्या बैठका तीन महिन्यातून एकदा झाल्याच पाहिजेत अशी व्यवस्था होण्याची आवश्यकता आहे. पालक मंत्री महोदयांना जर बैठक घेण्याकरिता वेळ नसेल तर किंवा इतर अडचणींमुळे ते बैठक लावत नसतील तर विभागीय आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठक घेण्याबाबतच्या पर्यायाबाबत विभागाने विचार करावा. काही जिल्हा परिषदेच्या जिल्हा नियोजन समिती सदस्यांच्या नियुक्त्या विहित वेळेत होत नाहीत. जिल्हा परिषदेच्या निवडणुका झाल्यानंतर तीन महिन्यात जिल्हा नियोजन समिती गठीत होणे आवश्यक असून जिल्हाधिकारी यांनी तसा प्रस्ताव पाठविणे आवश्यक आहे. **जिल्हा नियोजन समिती गठीत करणेबाबत शासनाचे नियम व कायद्यामध्ये स्पष्ट तरतूद असताना ज्या जिल्ह्यांमध्ये अश्या समित्या गठीत केल्या नाहीत अशा सर्व जिल्ह्यांचा आढावा मुख्य सचिवांनी घ्यावा. समित्या गठीत करण्यास झालेल्या विलंबाबाबत संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करण्यात यावी व भविष्यात असा विलंब होणार नाही याकरिता निश्चित स्वरूपाची उपाययोजना करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावी अशी समितीची शिफारस आहे.**

शिफारस क्र. (२) :- परिच्छेद क्र. २.१.७.२ : “वित्तीय प्रतिवेदन”

मुख्य लेखा व वित्तीय अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांच्या अभिलेख्यांच्या छाननीत असे निदर्शनास आले की, जिल्हा परिषद लेखा संहितेच्या नियम ५७ खाली रोकड वहीतील शिल्लक यांचा मासिक ताळमेळ घेणे आवश्यक होते. तरीही तो नियमितपणे घेतला गेला नव्हता. बहुतेक निर्धीच्या बाबतीत ताळमेळाचे काम दोन ते पाच वर्षाकरिता प्रलंबित होते. या संदर्भात खुलासा सादर करताना, सन २००४-०५ ते २०११-१२ पर्यंतची रोख पुस्तकातील शिल्लक व बँकेतील शिल्लक यांच्या ताळमेळाचे काम सन २०१२-१३ पर्यंत पूर्ण करण्यात आलेले आहे असे विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले. तथापि, ताळमेळाच्या कामाची जबाबदारी गांभीर्याने वेळीच पार पाडलेली नाही व महालेखापालांनी आक्षेप नोंदविला तो पर्यंत ही बाब जिल्हा परिषदेने गांभीर्याने हाताळलेली नाही याबाबत समितीने तीव्र नाराजी व्यक्त केली.

ताळमेळाचे काम प्रलंबित असण्यास जबाबदार अधिका-यांची सखोल चौकशी करावी तसेच यापुढे अशाप्रकारचे गैरप्रकार होणार नाहीत याबाबत विभागाने नियोजन करावे असे समितीने बैठकी दरम्यान निर्देश दिले. त्यानुसार सखोल चौकशी करून जबाबदारी निश्चित करून संबंधित दोषी अधिका-यांविरुद्ध नियमाप्रमाणे योग्य ती कार्यवाही विशिष्ट कालमर्यादेत करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी दिनांक १५-०९-२०१५ रोजीच्या बैठकीत आश्वासित केले. तथापि, कार्यवाही अहवाल अद्यापही अप्राप्त आहे. ही बाब अतिशय गंभीर आहे व समितीचा अवमान करणारी आहे. या संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस एक महिन्याच्या आत सादर करावा व समितीसमोर आश्वासित करूनही सदर कार्यवाहीच्या विलंबास जबाबदार अधिका-यांवर सुध्दा कार्यवाही करून त्याचा अहवाल समितीस सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे. जिल्हा परिषद, वर्धा शिवाय राज्यातील अन्य जिल्हा परिषदांकडील प्रलंबित ताळमेळाच्या कामांचा आढावा घ्यावा व ताळमेळाचे काम प्रलंबित असल्यास ते तातडीने पूर्ण करण्याच्या सूचना विभागाकडून देण्यात याव्यात. उपरोक्त शिफारशीबाबतची कार्यवाही ३ महिन्यात पूर्ण करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. (३) :- परिच्छेद क्र. २.१.८.१ : “संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कार्यान्वयनातील उणिवा”

केंद्र शासनाने ग्रामीण जनतेच्या जीवनमानाच्या गुणवत्तेची सुधारणा करण्यासाठी आणि शिवाय स्त्रियांना एकांत व प्रतिष्ठा देणे, संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या योजनेखाली सन १९८६ मध्ये केंद्र ग्राम स्वच्छता कार्यक्रम आरंभ केला. संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेचे मुख्य उद्दिष्ट ग्रामीण भागात स्वच्छतेच्या प्रसाराला गती देणे, सन २०१२ पर्यंत सर्वांना स्वच्छता गृहांची उपलब्धता करून देणे, घन व द्रव्य कच-याच्या व्यवस्थापनावर लक्ष केंद्रित करून परिणामकारक आणि पर्यावरणदृष्ट्या सुरक्षीत स्वच्छता पध्दतीला उत्तेजन देणे हे होते. संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कार्यान्वयात ग्रामपंचायतीची महत्वाची भूमिका आहे. ग्रामपंचायतीने गट कार्यान्वयन योजनांमध्ये एकत्रीकरण करण्यासाठी एक वार्षिक कार्यान्वयन योजना तयार केली पाहिजे. जिल्हा परिषदेतील जिल्हा जल व स्वच्छता मंडळाने संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या योजनेचे एकत्रिकरण करून जिल्हा कार्यान्वयन योजना तयार केली पाहिजे. वार्षिक कार्यान्वयन योजनेच्या परिणामकारक कार्यान्वयनाकरिता केंद्र शासनाने माहे एप्रिल, २००४ मध्ये रु. ७.४९ कोटीचा प्रकल्प मंजूर केला. त्यानंतर घन व द्रव्य कचरा व्यवस्थापन घटकाचा समावेश करून रु. १९ कोटीचा सुधारित प्रकल्प माहे डिसेंबर, २००६ मध्ये मंजूर केला. जिल्हा परिषदेने प्राप्त रु. १४.९३ कोटी पैकी रु. १२.८३ कोटी एवढा खर्च माहे, २०११ पर्यंत केला होता. तथापि, एकही ग्रामपंचायत व पंचायत समितीने अद्यापपर्यंत वार्षिक कार्यान्वयन योजना तयार केली नव्हती. त्यामुळे ग्रामपंचायत व पंचायत समितीकडून योजनेमध्ये सहभागाच्या विचाराने कोणतीही निश्चित योजना सादर न केल्यामुळे योजनेचे उद्दिष्ट साध्य होवू शकले नाही.

याशिवाय महाराष्ट्र शासनाच्या आदेशानुसार संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेची जिल्हा स्तरावरील समिती (कार्यकारी समिती) माहे डिसेंबर, २००२ मध्ये गठीत केली होती. तथापि, सदर समितीने संपूर्ण स्वच्छता मोहिमेच्या कामाचे संनियंत्रण/निरीक्षण केल्याबाबत कोणतेही अभिलेख/दस्तऐवज लेखा परिक्षणात उपलब्ध करून दिलेले नाहीत. घन कचरा व्यवस्थापनाकरिता असलेला विहित निधी गावाची निवड न झाल्यामुळे अखर्चित राहिला होता. **जिल्हा स्तरावरील समिती (कार्यकारी समिती) तिचे समिती सदस्य सचिव यांनी बैठक आयोजित करणे आवश्यक होते तथापि त्यांनी वेळोवेळी अशा बैठकीचे आयोजन केलेले नाही त्यामुळे**

निधी उपलब्ध असूनही गावांची निवड न झाल्यामुळे निधी खर्च होवू शकला नाही त्यामुळे बैठकीच्या सदस्य सचिवांवर जबाबदारी निश्चित करणे आवश्यक आहे. संबंधित सदस्य सचिवांवर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करण्यात यावी व तसा अहवाल समितीस सादर करण्यात यावा. सदरहू अखर्चित निधी वैयक्तिक शौचालय कामाकरिता खर्च करताना यासाठी शासन स्तरावरून मान्यता देण्यात आली होती काय ?, शासन मान्यतेचे आदेश समितीसमोर सादर करण्याबाबत समितीने सूचित केले असता त्याबाबतची माहिती तपासून सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी बैठकीत आश्वासित केले. तथापि, अशी माहिती सादर केलेली नाही. वैयक्तिक शौचालय तयार करण्याचे अधिकार राज्य व केंद्र शासनाच्या माध्यमातून जिल्हा परिषदांना देण्यात आले. यासाठी शासनाकडून निधी उपलब्ध करून देण्यात येतो. या निधीचा विनियोग योग्यरितीने झाला पाहिजे. याकडे संबंधितांनी लक्ष देणे आवश्यक असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले. सामूहिक शौचालय व वैयक्तिक शौचालय या दोन्ही योजना वेगवेगळ्या आहेत. या योजनांसाठी शासनाकडून प्राप्त झालेला १०० टक्के निधी त्यात्या वर्षात खर्च करणे आवश्यक आहे. परंतु सदर निधी खर्च न झाल्यामुळे योजनेचे १०० टक्के उद्दिष्ट सफल झालेले नाही ही बाब गंभीर आहे.

“संपूर्ण स्वच्छता मोहिम” या योजनेसाठी राज्य व केंद्र शासनाने निधी दिलेला असून वर्धा जिल्हा परिषदेने घन व द्रव्य कचरा व्यवस्थापन ही योजना ५१७ गावांमध्ये राबविणे आवश्यक असताना फक्त एकाच गावात राबविली आहे. गेल्या सहा वर्षात या योजनेवर खर्च करण्यासाठी जिल्हा परिषदेकडून कोणतेही नियोजन करण्यात आलेले नाही. त्यामुळे या योजनेची अंमलबजावणी होवू शकली नाही ही बाब देखील अतिशय गंभीर आहे. **निधी उपलब्ध असताना ५१६ गावांमध्ये योजना न राबविण्यास जबाबदार अधिका-यांवर कारवाई करावी.** राज्य व केंद्र शासनाच्या योजनेचे दरवर्षी नियोजन करणे आवश्यक असताना सहा वर्षात योजनेचे नियोजन करण्यात आलेले नाही. यासाठी जिल्हा परिषदेचे तत्कालिन जे-जे अधिकारी जबाबदार आहेत. त्या सर्व अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी **व केलेल्या कारवाईचा अहवाल समितीस सादर करावा.** या सर्व योजनेवर किती खर्च झाला, त्याचप्रमाणे कोणत्या गावात कामे करण्यात आली. या संदर्भातील संपूर्ण माहिती समितीला तीस दिवसात सादर करण्याबाबत दिनांक १५-०९-२०१५ रोजीच्या बैठकीत समितीने सूचना दिली असता सदर माहिती सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले. तथापि, माहिती अद्यापही सादर केलेली नाही ही बाब अतिशय गंभीर **व समितीचा अवमान करणारी आहे. विभागीय सचिवांनी आश्वासित करूनही जी माहिती अद्याप सादर केलेली नाही. त्याबाबत मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांनी चौकशी करावी व दोषी अधिका-यांवर कारवाई करावी.** उपरोक्त सर्व मुद्द्यांबाबतची कार्यवाही व निश्चित उपाययोजना ३ महिन्यांच्या आत करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस सादर करावा, अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. (४) :- परिच्छेद क्र. २.१.८.१ : “दलित वस्ती सुधार योजनेचे नियमबाह्य कार्यान्वयन”

हरिजन वस्त्यांची राहण्याची परिस्थिती सुधारणासाठी महाराष्ट्र शासनाने सन १९७४ पासून स्वच्छता सुविधा, नळाचे पाणी, पोहचमार्ग, क्षेत्राचे विद्युतीकरण इ. उपलब्ध करून दलित वस्ती सुधार योजना (दवसुयो) सुरू केली आहे. सन २००८ मध्ये महाराष्ट्र शासनाने सुधारित आदेश निर्गमित करून निर्देश दिले की, ५० पेक्षा जास्त दलित लोकसंख्या असलेल्या प्रत्येक खेड्यातील वस्ती संबंधित ग्रामपंचायतीने ठराव मंजूर करून संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी दलित वस्ती म्हणून घोषित करावी. शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे निष्पादित करावयाच्या कामाचा तपशिल देणारी एक बृहत योजना ग्रामपंचायतीने तयार करावयाची होती. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी अशा सर्व बृहत योजनांचे एका पुस्तिकेत एकत्रीकरण करून विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांची मंजूरी घ्यावयाची होती. तथापि, जिल्हा परिषद, वर्धाच्या अभिलेख्यांच्या छाननीत असे निदर्शनास आले की, मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी जिल्ह्यात प्रस्तावित केलेल्या दलित वस्ती सुधारणा योजना कामाच्या बृहत योजनेला विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी यांची मंजूरी घेतलेली नाही आणि सन २००८-०९ ते २०१०-११ या कालावधीत दलित वस्ती सुधारणा योजनेच्या कामावर रु. ८.१७ कोटी इतका नियमबाह्य खर्च केला असा आक्षेप महालेखापालांनी नोंदविला.

या संदर्भात विभागीय सचिवांच्या साक्षीमध्ये समितीने विचारणा केलेल्या विविध मुद्याबाबत विभागाने खुलासा केला की, जिल्हा नियोजन समितीकडे मागील वर्षीच्या अंदाजपत्रकापेक्षा ४०% वाढ करून पुढील वर्षाकरिता निधी मागणी अंदाजपत्रक सादर करण्यात येते. ५% कामाची तपासणी समाज कल्याण अधिका-यांकडून करण्यात येते. त्याचप्रमाणे गटविकास अधिकारी व ज्युनिअर इंजिनियर यांचेकडून कामाचा तपासणी अहवाल प्राप्त करून घेण्यात येतो. त्यानंतरच संबंधितांचे पेमेंट रिलिज करण्यात येते. सदर काळात जिल्हा परिषदेत समाज कल्याण अधिकारी कार्यरत नव्हते. त्यांच्या पदाचा अतिरिक्त कार्यभार विशेष समाज कल्याण अधिकारी यांच्याकडे होता. त्यामुळे मास्टर प्लॅन मंजूर करून घेतलेला नाही ही चूक झाली आहे, ही वस्तुस्थिती विभागीय सचिवांनी समितीला अवगत केली. याबाबत अतिरिक्त कार्यभार असला तरी संबंधित अधिका-यांनी दोन्ही पदांच्या कार्यभाराची सर्व कामे जबाबदारीने पार पाडली पाहिजेत. परंतु त्यांनी कर्तव्यात चूक केलेली आहे. या संदर्भात संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी, तसेच ५% कामाची तपासणी संचालक, समाज कल्याण, पुणे यांनी करावयाची होती व २% कामाची तपासणी शासकीय स्तरावर करावयाची होती. तथापि, जिल्हा व शासन स्तरावर तपासणी व संनियंत्रण पथके गठीत झाली नाहीत. याशिवाय वर्धा जिल्ह्यातील कामाची तपासणी व संनियंत्रण दुस-या जिल्ह्याच्या पथकानेही केले नाही. या संदर्भात मागील काळात ज्यांनी तपासणी केलेली नाही त्यांचेकडून खुलासा प्राप्त करून त्याबाबतचा अहवाल समितीस सादर करण्याबाबत निर्देश देण्यात आले होते. तथापि, असा अहवाल अद्यापही सादर करण्यात आलेला नाही ही बाब गंभीर आहे. या संदर्भात तातडीने कार्यवाही करण्यात यावी. प्रलंबित सर्व कामांची तपासणी संबंधित अधिकारी व संनियंत्रण पथकाकडून करण्यात यावी व याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल १ महिन्यात समितीस सादर करावा, तसेच राज्यात किती जिल्हा समाज कल्याण अधिका-यांची व विशेष समाज कल्याण अधिका-यांची पदे रिक्त आहेत याचा विभागाने आढावा घ्यावा व रिक्त पदे तातडीने भरण्यात यावीत, ज्या कामाचा अंतिम हप्ता देण्यापूर्वी समाज कल्याण अधिकारी यांचे तपासणी प्रमाणपत्र आणि उपयोगिता प्रमाणपत्र प्राप्त न करता अंतिम हप्ता अदा करण्यात आला. या अनियमित कार्यवाहीस जबाबदार **अधिका-यांना तात्काळ निलंबित करून त्यांची विभागीय चौकशी करण्यात यावी व दोषी अधिका-यांवर कार्यवाही करण्यात यावी** अशीही समितीची शिफारस आहे. समितीच्या उपरोक्त सर्व शिफारशीनुसार केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. (५) :- परिच्छेद क्र. २.१.८.३ : “इंदिरा आवास योजनेच्या कार्यान्वयनातील उणिवा”

इंदिरा आवास योजना (इंआयो) ही एक केंद्र पुरस्कृत योजना असून तिच्याकरिता निधी केंद्र शासन व राज्य शासन यांच्यातील हिस्सा आधारावर मिळतो. तिचा उद्देश ग्रामीण क्षेत्रातील अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, मुक्त केलेले बंधकग्रस्त मजूर आणि शिवाय अनुसूचित जाती/जमातीतील नसलेले पण दारिद्र्य रेषेखालील गरीब कुटुंबाना विनामुल्य राहण्यास घरे देणे हा आहे. जिल्हा परिषद, वर्धाच्या लेख्यांच्या परिक्षणात असे उघडकीस आले की, ८ पैकी ६ पंचायत समित्यांजवळ इंदिरा आवास योजनेमधील घरकुल बांधकाम सुरु व ते पूर्ण केल्याची तारीख, घरकुल असलेल्या गावाचे नाव, गटाचे नाव, लाभार्थ्यांचे व्यवसाय व प्रवर्ग व केंद्र शासनाने निर्गमित केलेल्या मागदर्शक तत्वामध्ये अभिप्रेत असलेला इतर संबंधित तपशिल दर्शविणारी सूची नव्हती. त्यामुळे निर्माण झालेली मत्ता व लाभार्थ्यांची संख्या याबाबतची माहिती उपलब्ध होवू शकली नाही. केंद्र शासनाने वर्धा जिल्ह्यातील इंदिरा आवास योजनेतील दारिद्र्य रेषेखालील ज्यांच्या जवळ ना जमीन वा घरासाठी जागा आहे अशा इंदिरा आवास योजनेच्या दारिद्र्य रेषेखालील स्थायी प्रतिकार्यी म्हणून निवडावयाच्या पात्र लाभार्थ्यांना द्यावयाच्या ३२० होमस्टेड साईटकरिता मंजूर रु. १६ लक्ष माहे ऑगस्ट, २०१० पासून ऑगस्ट, २०११ पर्यंत अखर्चित होते. घरकुलाचे वाटप कुटुंबातील महिला व्यक्तीच्या नावाने केले पाहिजे किंवा दुसरा पर्याय म्हणजे ते वाटप पती व पत्नी दोघांच्या नावाने करता येईल. तथापि, लेखा परिक्षणात असे दिसून आले की, ६८५ प्रकरणांमध्ये सन २०१०-११ मध्ये रु. ४.६९ कोटी किंमतीच्या बांधलेल्या घरांचे वाटप कुटुंबाच्या पुरुष व्यक्तींना करण्यात आले. प्रत्येक वर्षी बारा बैठकांचे लक्ष असतांना जिल्हा ग्रामीण विकास अधिका-यांच्या कार्यकारी मंडळाने सन २००८-०९ मध्ये फक्त चार बैठका घेतल्या होत्या आणि सन २००९-१० व २०१०-११ या वर्षात एकही बैठक घेतली नाही. तसेच **Governing Body** च्या कायम केलेल्या चार बैठकांऐवजी सन २०१०-११ मध्ये फक्त दोन बैठका घेतल्या गेल्या, असे गंभीर आक्षेप महालेखापालांनी नोंदविलेले आहेत. समाजातील अनुसूचित जाती,

अनुसूचित जमाती, दारिद्र्य रेषेखालील गरीब कुटुंबाकरिता राबवायच्या योजनेकडे जिल्हा परिषदांनी व जिल्हा ग्रामीण यंत्रणेने अत्यंत दुर्लक्ष केलेले आहे. राज्य शासन व केंद्र शासनाकडून निधीची उपलब्धता असताना सदर निधी वेळीच खर्च न करणे, निर्धारित बैठका न घेणे, पुरुष सदस्यांच्या नावे घरकुलाचे वाटप करणे या बाबी गंभीर स्वरूपाच्या आहेत. विभागाने ज्या घरकुलांचे वाटप पुरुष व्यक्तींच्या नावे केलेले आहे त्या घरकुलाचे वाटप पती व पत्नी या दोघांच्या नावाने त्वरीत करावे व ग्रामपंचायत स्तरावर प्रपत्र क्रमांक ८ मध्ये तशी नोंद घेण्यात यावी. ज्या कामाना वरिष्ठ अधिका-यांनी भेट दिलेली नाही त्यांना तातडीने कामाची पाहणी करण्याबाबत शासन स्तरावरून सूचना देण्यात याव्यात. जिल्हा ग्रामीण विकास अधिका-यांच्या कार्यकारी मंडळाची बैठक घेण्याकरिता मा. खासदार महोदयांना बैठकीस उपस्थित राहणे शक्य नसल्यास जिल्हा परिषदेचे अध्यक्ष यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठक घेणे संदर्भात अनुमती देता येईल काय, याबाबत विभागाने तपासणी करावी व त्याबाबत योग्य त्या सूचना सर्व जिल्हा परिषदांना देण्यात याव्यात अशी समितीची शिफारस आहे. विभागाने उपरोक्त मुद्द्यांबाबत निश्चित उपाययोजना करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. (६) :- परिच्छेद क्र. २.१.८.४ : “जलपूर्ती सिंचन विहीर कार्यक्रमाचे सुस्त कार्यान्वयन”

या संदर्भात समितीसमोर विस्तृत चर्चा झालेली असून विदर्भातील ०६ आत्महत्याग्रस्त जिल्ह्यांसाठी शासनाने या जलपूर्ती सिंचन विहिरींचा धडक कृती कार्यक्रम राबविला असून त्यास मोठ्या प्रमाणात निधी देखील देण्यात आलेला होता. अशा परिस्थितीत शासनाने ही योजना अतिशय गांभीर्याने व तातडीने राबवून आत्महत्याग्रस्त जिल्ह्यातील शेतक-यांना दिलासा देणे अपेक्षित होते असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. तरीही प्रशासकीय स्तरावरून ही योजना गांभीर्याने राबविण्यात आल्याचे समितीला दिसून आले नाही. सदरहू विहिरींचा धडक कृती कार्यक्रम राबविताना अनेक स्तरावरून अनेक कारणास्तव वेगवेगळ्या प्रकारे विलंब झाल्याचे समितीच्या निदर्शनास आले आहे. विशेषतः प्रशासकीय मान्यतेकरिता प्रस्ताव वेळीच सादर न करणे, प्रशासकीय मान्यता उशिरा प्राप्त करणे, प्रत्यक्ष विहिरींचे बांधकामास विलंब लागणे, उपयोगिता प्रमाणपत्र वेळीच सादर न करणे, ७/१२ वर विहिरींची नोंद न करणे, परिणामी विज कनेक्शन मिळण्यास विलंब होणे अशा सर्व स्तरावर विलंब झाल्याने केवळ ३२% विहिरींचे काम पूर्ण झालेले आहे. ज्या उद्देशाने शासनाने या धडक कृती कार्यक्रमास मंजूरी दिली होती तो उद्देश प्रशासकीय दिरंगाई व उदासिनता यामुळे सफल होवू शकला नाही. त्यामुळे आत्महत्याग्रस्त जिल्ह्यांना पाहिजे तेवढा दिलासा मिळू शकला नाही. तसेच अन्य विहिरींचे काम अद्याप पूर्ण होवू शकले नाही. ही बाब शासनास भुषणावह नाही.

अतः या प्रकरणी शासनाने या संपूर्ण जलपूर्ती सिंचन विहीर कार्यक्रमाच्या कार्यान्वयनाची सखोल चौकशी करून या कार्यक्रमाचा उद्देश ज्याज्या प्रशासकीय स्तरावर वाटून देण्यात आला होता त्याचा सखोल आढावा घेवून ज्या ठिकाणी हा कार्यक्रम राबविण्याबाबत प्रशासकीय दिरंगाई व उदासिनता दिसून येते त्या सर्व स्तरावरील अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी व विहित कालमर्यादेत दिलेले उद्दिष्ट पूर्ण न करणा-यांवर कार्यवाही करण्यात यावी व याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. ७ : परिच्छेद क्र. २,१,८,५ : “१२ व्या वित्त आयोगाच्या अनुदानाचे उपयोजन (Utilisation)”

पंचायत राज संस्थांच्या बळकटीकरणाकरिता १२ व्या केंद्र वित्त आयोगाने केलेल्या शिफारशींचे कार्यान्वयन करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने माहे एप्रिल, २००५ ते मार्च, २०१० या कालावधीत जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ग्रामपंचायतीच्या प्रत्येक फळीला (Tear) अनुदान देण्याचे ठरविले. निधीच्या आवश्यकतेकरिता एक योजना तयार केली पाहिजे व पंचायत राज संस्थांच्या सर्व सदस्य मंडळाकडून मंजूर करून घेतली पाहिजे. मुख्य कार्यकारी अधिकारी हे जिल्हा पातळीवरील नियंत्रक अधिकारी राहतील आणि अनुदान पंचायत समिती आणि ग्रामपंचायतींना शासनाने निश्चित केलेल्या अभिलक्षणाप्रमाणे देण्यात येईल. जिल्हा परिषद, वर्धा यांचे कार्यालयातील मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांच्या अभिलेख्यांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, जिल्हा परिषद, वर्धाकरिता सन २००५ ते २०१० या कालावधीत कामाच्या निष्पादनासाठी १२ व्या वित्त आयोगाखाली रु. ४१.८७ कोटी रक्कम मिळाली होती. सदर रकमेच्या खर्चाच्या लेखापरिक्षणात महालेखाकारांनी अर्थसंकल्पीय अंदाज तसेच हातात घ्यावयाची कामे व लागणारा निधी दर्शविणारी वार्षिक कार्यान्वयन योजना (वाकायो) ग्रामपंचायत, पंचायत समिती

तसेच जिल्हा परिषदेने तयार केली नव्हती. मत्ता नोंदवही वर्षनिहाय प्राप्त अनुदान, झालेला खर्च दर्शविणारी अर्थसंकल्पीय नोंदवही ठेवली नव्हती, पंचायत समितीस्तरावर कामनिहाय तांत्रिक मंजूरीची नोंद वही ठेवली नव्हती. रोकड वही मध्ये रु. १.७९ लक्ष एवढा अधिक खर्च दर्शविला होता. जिल्हा व राज्य पातळीवरील एकाही समितीने झालेल्या कामाची तपासणी केली नव्हती, असे गंभीर आक्षेप महालेखाकारांनी नोंदविले आहेत. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, वर्धा यांनी पंचायत समिती व ग्रामपंचायत यांना मिळालेले अनुदान व केलेला खर्च यांचे वेगवेगळे लेख्यांचे संच ठेवावयाचे आणि पुढील महिन्यात उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत) यांना मासिक विवरण पत्र पाठविणे आवश्यक होते. तथापि, अर्थसंकल्पीय अंदाज तसेच हातात घ्यावयाची कामे व लागणारा निधी दर्शविणारी वार्षिक कार्यान्वयन योजना (वाकायो) ग्रामपंचायत, पंचायत समिती तसेच जिल्हा परिषदेने तयार केली नव्हती. पंचायत समिती, देवळी वगळता कोणत्याही पंचायत समिती व ग्रामपंचायत स्तरावर निष्पादित केलेल्या कामाचा तपशिल दर्शविणारी मत्ता नोंदवही ठेवली गेली नव्हती, चाचणी तपासणी केलेल्या एकाही पंचायत समिती व ग्रामपंचायतीने वर्षनिहाय प्राप्त अनुदान व त्यामधून केलेला खर्च दर्शविणारी अर्थसंकल्प नियंत्रण नोंदवही ठेवलेली नव्हती, पंचायत समितीने वर्षनिहाय मंजूर झालेली कामे व प्रत्येक कामाची मंजूर केलेली दर्शविणारी रक्कम, कामाची नोंदवही व तांत्रिक मंजूरी नोंदवही ठेवलेली नव्हती. उपयोगिता प्रमाणपत्र संबंधित पंचायत समिती, समुद्रपूर यांचे अभिलेखांचे छाननीत असे उघडकीस आले की, रु. १२५.५८ लक्ष अनुदान अभिस्वीकृत केले होते. तथापि, रोकड वही आणि अनुदान वितरण आदेशाप्रमाणे रु. १२७.३० लक्ष अनुदान मिळाले होते. याप्रकारे रु. १.७९ लक्ष रक्कम अधिक दर्शविली. याशिवाय गट पातळी, जिल्हा पातळी व राज्य पातळीवरील एकाही समितीने किंवा अधिका-याने पूर्ण झालेल्या कामाचे निरीक्षण केलेले नाही, असे गंभीर आक्षेप महालेखापालांनी नोंदविलेले आहेत.

याबाबत विभागीय सचिवांच्या साक्षीमध्ये आक्षेपाधीन सर्व मुद्यांवर जिल्हा परिषद स्तरावरून कार्यवाही करण्यात आल्याचे साक्षी दरम्यान स्पष्ट केले. तथापि, सदरची कार्यवाही महालेखापालांनी नोंदविलेल्या आक्षेपानंतरच झालेली आहे. प्रस्तुत प्रकरणी संबंधित अधिकारी/कर्मचा-यांनी वेळीच कार्यवाही केलेली नाही, याबाबत समितीने नाराजी व्यक्त केली. ज्या अधिकारी/कर्मचा-यांनी वेळीच कार्यवाही केलेली नाही व कामात हलगर्जीपणा दाखविलेला आहे त्यांचेवर कारवाई करण्याबाबत समितीने निर्देश दिले असता, विभागीय सचिवांनी कार्यवाही करून अहवाल सादर करण्यात येईल असे साक्षी दरम्यान आश्वासित केले. तथापि, अद्यापही कार्यवाही अहवाल अप्राप्त आहे. ही बाब गंभीर आहे व समितीचा अवमान करणारी आहे या संदर्भात विलंबाच्या कारणासह केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस १ महिन्यात सादर करावा.

तसेच १२ व्या वित्त आयोगाच्या कामाचे निरीक्षणासाठी पंचायत समिती, जिल्हा परिषद व राज्य स्तरावर समित्या नियुक्त केलेल्या नव्हत्या. त्यामुळे झालेल्या कामांचे अपेक्षित निरीक्षण होवू शकले नाही ही बाब गंभीर आहे. ज्या कामांचे निरीक्षण/तपासणी झालेली नाही ती सर्व कामे समित्यांची नियुक्ती करून तपासण्यात यावीत. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी काही कामांना भेट देणे आवश्यक आहे. तसेच भविष्यात अशाप्रकारचे आक्षेप उद्भवणार नाहीत याकरिता निश्चित स्वरूपाची कार्यपध्दती ठरविण्यात यावी व त्यानुसार कार्यवाही करावी, जेणेकरून स्थानिक स्वराज्य संस्था स्तरावर प्राप्त होणा-या निधीचा योग्य वापर होईल. याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा, अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. ८ : परिच्छेद क्र. २,१,८,५ :

प्रत्येक ग्रामपंचायतीला दरवर्षी रुपये १०.०० लाख मिळणार आहेत. येथे लोकसंख्या देखील विचारात घेतली पाहिजे, असे समितीला वाटते. काही ग्रामपंचायती मोठ्या लोकसंख्येच्या, तर काही ग्रामपंचायती ह्या कमी लोकसंख्येच्या असतात. लहान ग्रामपंचायती असतात त्यांच्याकडे तांत्रिक मार्गदर्शन करणारा माणूस उपलब्ध नसतो. त्यामुळे त्यांना जिल्हा परिषद किंवा पंचायत समितीचे मार्गदर्शन घ्यावे लागते. पूर्ण तालुक्यामध्ये एकच कनिष्ठ अभियंता असतो व त्याच्याकडे डेप्युटी इंजिनियरचा कार्यभार असतो. त्यामुळे त्याला कोणत्याही कामाकडे नीट लक्ष देता येत नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. या सर्वांचा परिणाम प्रत्यक्ष कामावर होत असतो. आज प्रत्येक जिल्हा परिषदेमध्ये, पंचायत समित्यांमध्ये प्रचंड मोठ्या प्रमाणावर तांत्रिक पदे रिक्त आहेत.

अशीच अवस्था “क” वर्ग नगरपालिकांची आहे. तेथेही तांत्रिक पदांचे कर्मचारी/अधिकारी उपलब्ध नाहीत. याप्रकरणी शासनाने तातडीने कार्यवाही करावी. तांत्रिक पदे प्रचंड प्रमाणावर रिक्त असल्यामुळे जिल्हा परिषद व पंचायत समिती पातळीवर गैरप्रकार देखील भरपूर होतात. समितीची अशी सूचना आहे की, जिल्हा परिषदेसाठी तांत्रिक संवर्गासाठी एक स्वतंत्र संवर्ग (कॅडर) निर्माण करण्यात यावे. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अभियंत्यांनी किमान ३ वर्षे जिल्हा परिषदेमध्ये काम केल्याशिवाय पदोन्नती दिली जाणार नाही अशा प्रकारचा सेवानियम करून त्यांना तीन वर्षे जिल्हा परिषदेमध्ये काम करणे अनिवार्य करण्यात यावे, तालुका पातळीवर कनिष्ठ अभियंत्यांची पदे देण्यात यावी, तसेच आज कनिष्ठ अभियंत्यांची एकूण मंजूर पदे किती असून त्यापैकी किती पदे भरलेली आहेत, याची माहिती समितीला देण्यात यावी. जी पदे पूर्वी पासून मंजूर आहेत त्यातील काही पदे विभागाने कंत्राटी पध्दतीने तांत्रिक संवर्गातील कर्मचारी वर्ग घेतलेला आहे. जिल्हा परिषदेमध्ये शाखा अभियंता, कनिष्ठ अभियंता, उप अभियंता, कार्यकारी अभियंता असा तांत्रिक वर्गाचा संवर्ग असतो. जिल्हा परिषदेतील उपअभियंता व कार्यकारी अभियंता ही पदे राज्य स्तरावरून भरली जात असली तरी तीन वर्षे जिल्हा परिषदेमध्ये काम केल्याशिवाय पदोन्नती देऊ नये, अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. (९) : परिच्छेद क्र. २,१,९,२ : “पंचायत राज संस्थांमधील लेखापरिक्षण व्यवस्था”

मुंबई स्थानिक निधी लेखापरिक्षण अधिनियम, १९३० च्या कलम ३ मध्ये महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ खाली प्रस्थापित स्थानिक प्राधिकरणांच्या निधीच्या लेखापरिक्षणाचे विनियमन करण्याची तरतूद आहे. अभिलेखाच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी लेखा यांनी चाचणी तपासणी केलेल्या विभागांचे व वर्धा जिल्हा परिषदेच्या पंचायत समितीचे सन २००९-१० पर्यंत लेखापरिक्षण केलेले आहे. जिल्हा परिषद, वर्धा यांच्याकडे दि. ३१-३-२०११ पर्यंत २७०४ लेखापरिक्षण परिच्छेद प्रलंबित होते. याशिवाय महालेखापालांनी केलेल्या लेखापरिक्षणातील परिच्छेदापैकी दि. ३१-३-२०११ पर्यंत २०९ परिच्छेद प्रलंबित होते. या संदर्भात खुलासा करताना विभागीय सचिवांनी सादर केले की, सर्व प्रलंबित परिच्छेदाच्या अनुपालनाची कार्यवाही करण्यात येत आहे. विभागाने जिल्हा परिषद, वर्धा यांना अनुपालन कार्यवाही तातडीने पूर्ण करण्याबाबत सक्त सूचना द्यावी व प्रलंबित असलेल्या परिच्छेदाचा आढावा घ्यावा व पुढील ३ महिन्यात सर्व प्रलंबित परिच्छेद निकाली काढावेत याशिवाय राज्यातील अन्य जिल्हा परिषदांकडे प्रलंबित असलेल्या स्थानिक निधी लेखा परिक्षण व महालेखापाल यांच्याकडील आक्षेपांचा आढावा घेऊन सर्व प्रलंबित आक्षेप ३ महिन्यांत निकाली काढण्यात यावेत व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस सादर करावा, अशी समितीची शिफारस आहे.

शिफारस क्र. (१०) : परिच्छेद क्र. ३.३ : “कर्मचारी निवासस्थानांच्या बांधकामावर वायफळ गुंतवणूक”

माहे ऑगस्ट, २००४ आणि डिसेंबर, २००९ या दरम्यान पंचायत समिती, आर्णी व पूर्णा येथे रु. १.६५ कोटी खर्च करून बांधलेली ४३ कर्मचारी निवासस्थाने वीज व पाणी पुरवठा जोडणीची तरतूद न केल्याने दोन वर्षांपासून सात वर्षांच्या कालावधीकरिता रिक्त राहिली, या संदर्भात विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, यवतमाळ जिल्ह्यातील आर्णी येथील बांधकाम सन १९९९ मध्ये मंजूर झाले. त्यानंतर ३ ते ४ वेळा बांधकामाची जागा बदलण्यात आली. त्यामुळे बांधकाम पूर्ण होवू शकले नाही. जी निवासस्थाने पूर्ण आहेत ती अद्याप occupy (ऑक्युपाय) झालेली नाहीत. याबाबत समितीने नाराजी व्यक्त केली व एका बाजूला शासकीय निवासस्थाने पडून आहेत तर दुस-या बाजूला कर्मचा-यांना घरभाडे भत्ता अदा करण्यात येत आहे. अशा पध्दतीने शासनाचा निधी दुहेरी पध्दतीने खर्च होत आहे, ही बाब गंभीर स्वरूपाची आहे. जिल्हा परिषदेकडील अशा सर्व रिक्त निवासस्थानांचा आढावा घेण्यात यावा. गोंदिया जिल्ह्यातील जिल्हा परिषदेची इमारत, पदाधिका-यांची निवासस्थाने, अध्यक्षांचे निवासस्थान व उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे निवासस्थानाचे काम सन २००० पासून सुरु असून ते ८०% ते ९०% पूर्ण झालेले आहे. ही अपूर्ण कामे व राज्यातील अशा सर्व अपूर्ण बांधकामांचाही आढावा घ्यावा व ८०% ते ९०% काम पूर्ण झालेल्या बांधकाम इमारतींचे उर्वरित बांधकामाकरिता प्राधान्याने निधी उपलब्ध करून द्यावा. जेणेकरून यापूर्वी झालेला खर्च उपयोगात येईल. विभागाने या संदर्भात निश्चित स्वरूपाची कार्यपध्दती तयार करून अखर्चित निधी खर्च करावा व अपूर्ण बांधकामे पूर्ण करण्यासंदर्भात कार्यवाही करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

नगरविकास विभाग

२.१ भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी त्यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालामधील परिच्छेद क्रमांक ५.१ “ जवाहरलाल नेहरु राष्ट्रीय नागरी नवीकरण मंडळ (यू. आय. जी. आणि यू. आय. डी. एस. एस. एम. टी.) ” या संदर्भात महालेखापरीक्षकांनी खालील अभिप्राय व्यक्त केले आहे.

मलप्रणाली उपचार संयंत्रात जादा गुंतवणूक :

CPHEEO च्या प्रमाणकाप्रमाणे पुरवठा केलेल्या पाण्याच्या एकूण परिमाणापैकी ७० ते ८० टक्के मलप्रणालाची निर्मिती होते.

नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या अभिलेखांच्या छाननीवरून (जानेवारी, २०११) असे उघड झाले की, महापालिका तिच्या नागरिकांना दररोज ३२९ दशलक्ष लिटर पाण्याचा पुरवठा करते. त्यानुसार मलप्रणालाची निर्मिती २३० दशलक्ष लिटर प्रतिदिन (७० टक्के) इतकी होते. नंतर असे दिसून आले की, नवी मुंबई महापालिकेजवळ डी. पी. आर. तयार करण्याच्यावेळी २८० दशलक्ष लिटरची तीन मलप्रणाल पाण्यावर उपचार (STPs) करण्यासाठी होती, जी अस्तित्वात असलेल्या १०५.१५ दशलक्ष लिटर प्रतिदिन प्राथमिक मलप्रणाल उपचार करण्याची क्षमता असलेल्या पाच एस.टी.पी. व्यतिरिक्त होती. या प्रकारे नवी मुंबई महानगरपालिकेने बांधलेली व तिच्याजवळ उपलब्ध असलेली क्षमता २१.७ टक्के जास्त होती आणि जर प्राथमिक सुविधांचा ही विचार केला तर ती जानेवारी, २०११ ला असलेल्या आवश्यकतेपेक्षा ६७ टक्के जास्त होती. पुरेशी उपचार क्षमता मंडळाच्या खाली नवी मुंबई महानगरपालिकेने प्रस्तावित केलेली १४४ दशलक्ष लिटर प्रतिदिन क्षमता असणारी आणखी तीन STPs मंजूर केल्या आणि निष्पादित केल्या गेल्या. याप्रकारे, ताबडतोब आवश्यकता नसतांना रु. ४६७.७५ कोटी खर्चाची तीन आणखी STPs घेतलेली मंजूरी समर्थनीय नव्हती.

नवी मुंबई महानगरपालिकेने नमूद केले (जानेवारी २०११ व ऑक्टोबर २०११) की सुरुवातीला, डी. पी. आर. मध्ये अस्तित्वातील तीन उपचार सुविधा वापरण्याचा प्रस्ताव होता. पण हा पर्याय तांत्रिक मुल्यांकनाचे वेळी, CPHEEO येथे पुन्हा सविस्तर स्पष्ट केला गेला आणि CSMC ने अतिरिक्त STPs करता मंजूरी दिल्या नंतरच कामे हातात घेतली गेली. नोव्हेंबर, २०११ मध्ये न झालेल्या शेवटच्या बैठकीत नवी मुंबई महानगरपालिकेने असेही नमूद केले की, अतिरिक्त क्षमता भविष्यातील गरजेकरता राहिल.

नवी मुंबई महानगरपालिकेचे म्हणणे समर्थनीय नव्हते कारण CSMC चे ही असे मत होते की, नवी मुंबई महानगरपालिकेजवळ प्रमाणकाप्रमाणे STPs ची पुरेशी क्षमता होती. तसेच नवी मुंबई महानगरपालिकेजवळ उपलब्ध असलेली मलप्रणाल उपचार क्षमता सध्याच्या आवश्यकतेपेक्षा ६७ टक्के जास्त होती आणि नजिकच्या भविष्यकाळाकरीता अतिरिक्त १४४ दशलक्ष लिटर प्रतिदिन क्षमता समर्थनीय नव्हती आणि उपलब्ध निधी दुस-या क्षेत्रामध्ये जसे स्टॉर्म वॉटर ड्रेन, रहदारी व वाहतूक इ. करिता वापरला जाऊ शकला असता ज्याकरिता CDP मध्ये रु. ८६८.२९ कोटीची गुंतवणूक प्रस्तावित केली होती.

ज्ञापन :

महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नवी मुंबई महानगरपालिकेने मलनिःसारण व्यवस्थेच्या सुधारणेसाठी तयार करण्यात आलेला सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) महाराष्ट्र शासनामार्फत केंद्र शासनाला (CPHEEO) सन २००९ मध्ये मंजूरी करिता सादर करण्यात आला होता. सादर प्रस्तावित प्रकल्पाची अंदाजित रक्कम रु. ३५३.६६ कोटी इतकी होती.

दिनांक १९-१-२००९ व दिनांक २१-१-२००९ रोजी सादर सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) च्या छाननीसाठी व मुल्यापनासाठी नवी मुंबई महानगरपालिकेचे अधिकारी व CPHEEO (Central Public Health and Environment Engineering Organisation) चे अधिकारी यांच्या नवी दिल्ली येथे झालेल्या बैठकीत CPHEEO (Central Public Health and Environment Engineering Organisation) यांनी सुचविलेल्या दोन पर्यायापैकी जुन्या STP ऐवजी नवीन STP बांधण्याचा पर्याय निवडला व त्याची शिफारस करण्यात आली.

त्याप्रमाणे केंद्रीय मान्यता व संनियंत्रण समिती (CSMC) च्या दिनांक २२-१-२००९ रोजी झालेल्या ६५ व्या बैठकीतील सादर सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) ला मंजूरी देण्यात आली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) खुलाशानुसार दोन प्रस्तावांपैकी शासनाच्या CPHEEO ने जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राच्या जागी नवीन मलप्रक्रिया केंद्र बांधण्याचा प्रस्ताव सुचविला असताना, नवी मुंबई महानगरपालिकेने जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राचा पूर्ण क्षमतेने वापर होत नसताना देखील जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राची पुनर्बांधणी करण्याऐवजी आवश्यकता नसताना रु. ४६७.७५ कोटी इतक्या रक्कमेचे तीन नवीन मलप्रक्रिया केंद्रे बांधणे प्रस्तावित केले आहे.

(२) जुनी १५५.१५ द. ल. लि. क्षमतेची मलप्रक्रिया केंद्र अस्तीत्वात असताना अतिरिक्त तीन १४४ द. ल. ली. क्षमतेची मलप्रक्रिया केंद्रे बांधणेच्या आवश्यकतेबाबत लोकलेखा समितीस खुलासा करण्यात यावा.

(३) मलप्रक्रिया केंद्राच्या बांधकामाची सद्यस्थिती, त्यावर झालेला खर्च व ते कार्यान्वीत केल्याचा दिनांक.

(४) नवी मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रात मलजल निर्मितीचे प्रमाण व सद्यस्थितीबाबत लोकलेखा समितीस माहिती देण्यात यावी.

(५) मलप्रक्रिया केंद्राचे आयुर्मान किती असते ?

सदरच्या जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राचे आयुर्मान पुर्ण झाले आहे काय ?

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) नवी मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील मलनिःसारण व्यवस्था अंतर्गत ६ मलप्रक्रिया केंद्रे सिडकोने नवी मुंबई शहराच्या स्थापनेवेळी सन १९७० च्या सुमारास बांधलेली होती. नवी मुंबई शहराची भौगोलिक परिस्थिती लक्षात घेऊन सिडकोने बेलापूर, नेरुळ, सानपाडा, वाशी, कोपरखैरणे व ऐरोली नोड येथे प्रत्येक नोडसाठी स्वतंत्र व विकेंद्रीकृत (Decentralized) मलनिःसारण व्यवस्था सिडकोमार्फत बांधण्यात आली. CPHEEO नुसार मलप्रक्रिया केंद्राचे आयुर्मान (Design Life) ३० वर्षे इतके असल्यामुळे व सदर जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राची मोठ्या प्रमाणावर दुरावस्था झाली असल्याने नवी मुंबई महानगरपालिकेमार्फत सन २००८ मध्ये नेरुळ, वाशी व ऐरोली येथे जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राच्या जागेवर ३ अत्याधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित मलप्रक्रिया केंद्रे बांधून कार्यान्वित करण्यात आले. सिडकोमार्फत तयार करण्यात आलेली मलनिःसारण व्यवस्था विकेंद्रीकृत पद्धतीची असल्यामुळे त्या एकमेकांशी जोडणे शक्य नव्हते. त्यामुळे CPHEEO च्या शिफारशीनुसार व CSMC च्या मंजूरीनुसार केंद्रशासनाच्या JNNURM कार्यक्रमांतर्गत बेलापूर, सानपाडा व कोपरखैरणे नोड मधील जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राच्या जागेवर अत्याधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित (SBR, C-Tech) केंद्रे बांधून ती सन २०११-२०१२ मध्ये कार्यान्वित करण्यात आली आहेत. केंद्र शासनाच्या JNNURM कार्यक्रमांतर्गत मंजूर सविस्तर प्रकल्प आराखड्यात (DPR) मलप्रक्रिया केंद्र बांधणे, मलउदंचन केंद्र बांधणे, मल उदंचन केंद्रातील विद्युत व यांत्रिकी स्वरूपाच्या सुधारणा करणे, मलनिःसारण वाहिन्या टाकणे या बाबींचा समावेश असून त्याची एकूण निविदा रक्कम रु. ४६७.७५ कोटी इतकी आहे व त्यापैकी सदर मलप्रक्रिया केंद्रावरील एकूण खर्च रु. १५४.६७ कोटी इतका आहे. उपरोक्त सहाही मलप्रक्रिया केंद्रे CPHEEO Manual च्या मार्गदर्शक तत्वानुसार पुढील तीस वर्षांची (सन २०४१) लोकसंख्या विचारात घेवून बांधण्यात आली आहे.

(२) उपरोक्त नमूद केलेनुसार नवी मुंबई महानगरपालिका क्षेत्राच्या भौगोलिक परिस्थितीचा विचार करुन सिडकोने प्रत्येक नोडसाठी स्वतंत्र व विकेंद्रीकृत पद्धतीने मलनिःसारण व्यवस्था निर्माण केली. त्यानुसार प्रत्येक नोडमध्ये मलजल वाहून नेण्यासाठी मलनिःसारण वाहिन्या, मलउदंचन केंद्र व त्यावर प्रक्रिया करण्यासाठी मलप्रक्रिया केंद्राची व्यवस्था करण्यात आली. सिडकोमार्फत सदर मलनिःसारण व्यवस्थेसाठी प्रत्येक नोडसाठी स्वतंत्रपणे व विकेंद्रीकृत पद्धतीने विकसीत करण्यात आल्यामुळे ती एकमेकांशी जोडलेली नाही. त्यामुळे नवी मुंबई महानगरपालिकेने केंद्रशासनाच्या जे. एन. एन. यु. आर. एम. कार्यक्रमांतर्गत बेलापूर, सानपाडा व कोपरखैरणे येथील सिडकोमार्फत बांधण्यात आलेल्या जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राच्या जागी नवीन अत्याधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित (एस. बी. आर., सी-टेक) मलप्रक्रिया केंद्राची पुनर्बांधणी केली आहे.

(३) तीनही मलप्रक्रिया केंद्रे कार्यान्वीत करण्यात आली असून त्यावर झालेला खर्च व कार्यान्वीत केल्याचा दिनांक याबाबतचा तपशिल खालीलप्रमाणे आहे.

अ. क्र.	ठिकाण	बांधण्यासाठी झालेला खर्च (रु. कोटी)	कार्यान्वीत केल्याचा दिनांक
(१)	(२)	(३)	(४)
१	बेलापूर . .	२१.४७	०७-१०-२०११
२	सानपाडा . .	४०.५०	१५-०४-२०१२
३	कोपरखैरणे . .	९२.७९	२७-०१-२०१२

(४) नवी मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रात सद्यस्थितीत प्रतिदिन सुमारे १८० ते २१० द. ल. ली. इतक्या मलजलाची निर्मिती होते व त्यावर १०० टक्के प्रक्रिया केली जाते. त्याचप्रमाणे प्रक्रियाकृत सांडपाण्याचे निकष हे महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळाच्या निकषांच्या प्रमाणात राखले जातात.

(५) CPHEEO Manual च्या मार्गदर्शक तत्वानुसार मलप्रक्रियाचे आयुर्मान हे ३० वर्षे इतके धरण्यात येते, त्यानुसार सिडकोमार्फत सन १९७० च्या सुमारास बांधण्यात आलेल्या जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राचे आयुर्मान पुर्ण झाले आहे. त्याचप्रमाणे सदर सिडकोमार्फत जुन्या पारंपारिक तंत्रज्ञानावर (अरेटेड लगून) बांधण्यात आलेली जुनी मलप्रक्रिया केंद्रे अत्यंत वाईट परिस्थितीत होती व ती व्यवस्थीत काम करीत नव्हती. त्यातील प्रक्रियाकृत सांडपाण्याचे निकष हे महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळाच्या निकषांच्या मर्यादेत नव्हते. त्यामुळे परिसरातील पर्यावरणास धोका निर्माण होत असल्यामुळे महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळाकडून नवी मुंबई महानगरपालिकेस अनेक वेळा नोटीसा प्राप्त झाल्या होत्या.

डी. पी. आर. तयार करण्याकरिता निष्फळ खर्च :

मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे महानगरपालिकांनी डी. पी. आर. SLNA द्वारा CSMC कडे मंजूरी करीता सादर करणे आवश्यक होते. प्रकल्प प्रस्ताव सादर करण्याकरीता महानगरपालिका स्तरावर किंवा संख्यात्मक मर्यादा विहित केली नव्हती. तथापि, ऑगस्ट २००९ मध्येच केंद्र शासनाने अर्थसंकल्पीय वाटपाच्या मर्यादेमुळे SLNA ने डीपीआर सादर करण्याकरीता निर्बंध घालण्याचा निर्णय कळविला.

SLNA च्या अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले आहे की, केंद्र शासनाला रक्कम रुपये ७४०६६.४८ कोटी रकमेचे २१८ DPRs पाठविले होते त्यापैकी रुपये १२४८९.३९ कोटी रकमेचे फक्त ९३ DPRs मंजूर केले गेले आणि रुपये ६१५७७.०९ कोटीचे उर्वरित १२५ DPRs मंडळ संचालनालयाजवळ प्रलंबित आहेत या प्रकारे १२५ DPRs तयार करण्यावर केलेल्या रुपये २५० कोटीचा खर्च DPRs किंमतीच्या एक टक्का प्रति DPRs ला २ कोटी या मर्यादेत निष्फळ राहिला.

उत्तरामध्ये MMRDA ने नमूद केले (जानेवारी २०११) की, केंद्र शासनाने कळविल्याप्रमाणे (ऑगस्ट २००९), महाराष्ट्र शासनाकरीता असलेली वाटणी संपल्याने DPRs केंद्र शासनाच्या दुस-या प्रकल्पांकरीता, वित्तीय सहाय्याच्या वेगवेगळ्या योजनांकरीता वापरता येतील.

हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण न वापरलेले DPRs भविष्यातील प्रकल्पांकरीता काही कालावधी लोटल्यानंतर शहराच्या लोकसंख्या शास्त्रातील, तसेच आधार सामुग्रीतील आणि प्रत्यक्ष वातावरणातील बदलामुळे उपयोगी नसतील. पुढे DPRs सादर करण्यावरील प्रतिबंध मंडळाचे कार्य सुरु होण्याच्यावेळी कळविण्याऐवजी ऑगस्ट २००९ मध्ये म्हणजे ब-याच उशीरा कळविण्यात आले.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार महानगरपालिकेकडून प्राप्त झालेले सविस्तर प्रकल्प अहवाल DPRs SLNA द्वारा SLSC च्या मान्यतेनंतर केंद्रीय मान्यता व संनियंत्रण समिती (CSMC) च्या मान्यतेकरीता पाठविण्यात येत होते. केंद्र सरकारच्या दिनांक १०-८-२००९ च्या पत्रान्वये कळविल्यानुसार महाराष्ट्र शासनाकरिता असलेली वाटणी संपल्याने यापुढे DPRs सादर करण्यात येवू नये असे कळविले होते. सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करण्याच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार सदर सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) पुढील ३० वर्षांची परिस्थिती विचारात घेवून तयार करण्यात येतात. यामुळे ते भविष्यकाळात उपयोगी ठरू शकतात.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) केंद्र सरकारने मंजूर न केलेले रुपये २५० कोटी इतक्या किंमतीचे १२५ डी.पी.आर. पैकी किती डी. पी. आर. ऑगस्ट, २००९ नंतर पुन्हा वापरणेत आले.

(२) जे. एन. एन. यु. आर. एम. अंतर्गत सदर रुपये १४८१३.३० कोटीचा राज्य शासनाचा हिस्सा कसा देण्याचा प्रस्तावित केला होता.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) केंद्र शासनाने मंजूर न केलेल्या सदर १२५ डी. पी. आर. पैकी सद्यस्थितीत डी. पी. आर. वापरणेत आला नसला तरी केंद्र शासनाकडून नव्याने घोषित करण्यात आलेल्या अमृत अभियानांतर्गत सदर प्रस्तावांचा वापर करता येवू शकेल.

(२) सदर DPR मंजूर न झालेने राज्य शासन हिस्सा प्रस्तावित करण्याचा प्रश्न उद्भवत नाही.

चालू प्रकल्प मंडळाखालचे म्हणून समाविष्ट केले :

मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे फक्त नवीन आधार सामुग्री प्रकल्प मंडळाखाली अनुज्ञेय राहतील. तथापि, नागपूर शहर महानगरपालिकेत आणि पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेत रु. ५३.०८ कोटी मुल्याचे इतर चालू व पूर्ण झालेले प्रकल्प ही मार्गदर्शक तत्वाचे उल्लंघन करून खाली दिल्याप्रमाणे मंडळाखाली समाविष्ट केले गेले.

रु. कोटीत

मनपाचे नाव (१)	कामाचा तपशील (२)	कामांची संख्या (३)	निविदा रक्कम (४)	निविदा दिल्याच्या तारखा (५)	DPRs मंजूर झाल्याचा महिना (६)
पिंपरी चिंचवड	मलप्रणाल कामे	१०	६.३९	ऑगस्ट, २००४ व जून, २००५	ऑक्टोबर, २००६
नागपूर शहर महानगरपालिका	पाणी पुरवठा प्रकल्प	२	४६.६९	मार्च व जुलै, २००५	मार्च, २००६

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की, या कामांच्या निविदा डिसेंबर, २००५ मध्ये मंडळाचे काम प्रारंभ होण्याआधीच दिल्या होत्या.

पिंपरी चिंचवड महानगरपालिका व नागपूर महानगरपालिका यांनी नमूद केले (जानेवारी, २०११ व नोव्हेंबर, २०११) की SLSC ने प्रकल्प मंजूर केल्यानंतर हा प्रस्ताव CSMC/केंद्र शासन यांना कार्यादेश निर्गमित करण्याआधी सादर केला होता आणि कामे सार्वजनिक हिताकरीता त्वरेने पूर्ण करण्यासाठी, प्रकल्प मंजूर होण्याच्या अपेक्षेने घेतली गेली.

हे उत्तर समर्थनीय नाही कारण हे चालू प्रकल्प होते जिथे केंद्र शासनाने मंडळ प्रारंभ करण्यापूर्वी निविदा दिल्या गेल्या होत्या.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नागपूर : प्रकरणाधीन अभिन्यांसाठी नागरिकांना नळाद्वारे पाणीपुरवठा उपलब्ध करून देण्याची निकड लक्षात घेता तसेच अभियानाचे उद्दिष्ट पूर्ण करण्याचे दृष्टीने विशेषतः टँकरद्वारे होणा-या पाणी पुरवठ्यावरील खर्च कमी करण्यास्तव पाणीपुरवठा प्रकल्पासाठी महानगरपालिकेने अभियान सुरु होण्यापूर्वी एकूण मंजूर प्रकल्प खर्च रुपये ३७.९३ कोटीपैकी रुपये ११.२५ कोटी खर्चाची कामे आधी होती घेण्यात आली.

पिंपरी-चिंचवड : केंद्रीय मान्यता व संनियंत्रण समिती (CSMC) ने सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) मंजूर करताना चालू कामाकरिता प्रकल्पात धरण्यात आलेली किंमत रु. १४ कोटी वजावट करून रु. ११९.३८ कोटीच्या प्रकल्पास मंजूरी देण्यात आलेली आहे.

सदरची १० कामे ही प्रकल्पाचाच भाग असल्यामुळे मनपामार्फत आपल्या निधीतून पूर्ण करण्यात आलेली आहेत.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) पिंपरी चिंचवड व नागपूर महानगरपालिकेच्या सदर प्रकल्पांच्या मंजूर प्रकल्प किंमती, सदर प्रकल्पांसाठी झालेला खर्च व महानगरपालिकेमार्फत सदर प्रकल्पांसाठी महानगरपालिकेने उभा केलेला निधी याचा तपशिल लोकलेखा समितीस सादर करण्यात यावा.

(२) नागपूर महानगरपालिकेने सन २००९ ते २०१५ या कालावधीत टँकरद्वारे केलेल्या पाणीपुरवठ्याच्या खर्चाचे विवरण सादर करावे.

(३) जे. एन. एन. यु. आर. एम. सुरु होण्यापूर्वी सुरु असलेल्या प्रकल्पांकरिता केलेल्या तरतुदीबाबत काय झाले याचा तपशिल सादर करणेत यावा.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) **नागपूर :** या प्रकल्पाची एकूण मंजूर किंमत रुपये ३७.९३ कोटी असून एकूण झालेला खर्च रुपये ३२.६३ कोटी एवढा आहे. या प्रकल्पाकरिता प्राप्त अनुदान पुढीलप्रमाणे आहे.

केंद्र शासन रुपये १५.२८ कोटी

राज्य शासन रुपये ६.५४ कोटी

मनपा रुपये १०.८१ कोटी

पिंपरी-चिंचवड : या प्रकल्पाची एकूण मंजूर किंमत रुपये ११९.३८ कोटी असून एकूण झालेला खर्च रुपये १५१.७७ कोटी एवढा आहे. या प्रकल्पाकरिता प्राप्त अनुदान पुढीलप्रमाणे आहे.

केंद्र शासन रुपये ५९.६९ कोटी

राज्य शासन रुपये २३.८८ कोटी

मनपा रुपये ६८.२० कोटी

(२) सन २००९ ते सन २०१५ पर्यंत टँकरद्वारे पाणीपुरवठा केलेला खर्च पुढीलप्रमाणे आहे.

सन २००९-१० रुपये १०.२९ कोटी	सन २०१२-१३ रुपये ८.५ कोटी
सन २०१०-११ रुपये ११.६८ कोटी	सन २०१३-१४ रुपये १३.५५ कोटी
सन २०११-१२ रुपये २०.७२ कोटी	सन २०१४-१५ रुपये १६.४३ कोटी

(३) JNNURM सुरु होण्यापूर्वी नागपूर मनपाने स्वतःच्या निधीतून तरतूद केली होती. त्यामधून या प्रकल्पास नागपूर मनपाने रुपये १०.८१ कोटी स्वतःचा हिस्सा म्हणून खर्च केला आहे. या प्रकल्पाकरिता दुस-या कोणत्याही योजनेतून निधी प्राप्त झालेला नाही.

पिंपरी-चिंचवड मनपाने चालू प्रकल्पाकरिता धरण्यात आलेली १० कामांची किंमत रुपये १४ कोटी वजावट करूनच प्रकल्पास केंद्र शासनाने मान्यता दिली आहे.

जमीनीचे संपादन न करता प्रकल्प प्रारंभ करणे :

मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे महानगरपालिकेने केंद्र शासन DPR सादर करण्यापूर्वी प्रकल्पाला आवश्यक असलेली जमीन मालकी हक्काची किंवा महानगरपालिकेने संपादन केली असलीच पाहिजे याची खात्री करून घेतली पाहिजे आणि तिला स्पष्ट हक्क असला पाहिजे व ती भारग्रस्त असली पाहिजे.

तीन महानगर पालिकांच्या अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की या महानगर पालिकांनी रुपये २४५.३३ कोटी किंमतीच्या पाच प्रकल्पांच्या बाबतीत जमिनीच्या करारनिविष्ट संपादनाशिवाय केंद्र शासनाला DPRs सादर केले होते.

उत्तरामध्ये या महानगरपालिकांनी नमूद केले (सप्टेंबर, २०१० ते नोव्हेंबर, २०११ की बहुतेक प्रकरणामध्ये जमीन संपादनाचे काम सुरु होते. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण नगरपालिकांजवळ जमिनीचा पूर्वताबा असणे ही मंडळाची पूर्वावश्यकता होती. तसेच या पाच प्रकल्पांपैकी एक सुरु झाला नाही आणि उर्वरित चारमध्ये प्रगती पाच ते ४५ टक्के दरम्यान आहे परिशिष्ट X).

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

पिंपरी-चिंचवड :

- सांगवी येथील प्रकरणाधीन STP बाधण्याची जागा बदलून पाटबंधारे विभागाच्या जमिनीत सदरचा STP बांधून कार्यान्वित केलेला आहे. (जुलै, २०१२).
- पावसाळी पाण्याची निचरा व्यवस्था प्रकल्पासाठी प्रत्यक्षात आवश्यक जमिनीचा ताबा घेऊन सुधारित (Modified) DPR प्रमाणे सदरच्या प्रकल्पाचे काम पूर्ण करण्यात आलेले आहे. (मार्च, २०१३).

कल्याण-डोंबिवली : प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करतवेळी जलशुद्धीकरण केंद्राची जागा निश्चित करण्यात आली होती. जागा हस्तांतरीत करून ताब्यात मिळणेच्या प्रक्रियेत काही काळ वाया गेला. परंतु सदर जागा प्राप्त करून १०० द. ल. लि. पाणीपुरवठा प्रकल्प हा पूर्ण झाला असून दिनांक ३१-८-२०१२ पासून कार्यान्वित करणेत आला आहे.

नाशिक : महानगरपालिकेने घनकचरा प्रक्रिया व विल्हेवाट केंद्र शहराजवळ असल्याने ट्रान्सफर स्टेशनची आवश्यकता भासली नाही. त्यामुळे सदर काम रद्द करून प्रकल्प पूर्ण करण्यात आला.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

सदर प्रकल्पांचे प्रस्ताव केंद्र शासनास पाठविण्यापूर्वी जागेची उपलब्धता का करणेत आली नाही याचा खुलासा सादर करावा व खालील मुद्द्यांच्या अनुषंगाने अतिरिक्त माहिती लोकलेखा समितीस सादर करावी.

(१) सदर अनुषंगाने पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेचे प्रकल्प निहाय मंजूर किंमत, झालेला खर्च याची माहिती सादर करावी तसेच सुधारीत डी. पी. आर. तयार करण्यासाठी झालेला खर्च याची माहिती सादर करावी व सुधारीत डी.पी.आर. तयार करताना कोणी चुकीची माहिती पुरविली याबाबत तपशिल सादर करावा.

(२) नाशिक महानगरपालिकेचा प्रकल्प रद्द केला त्यामुळे त्या अनुषंगाने प्राप्त निधीच्या उपयोगीतेबाबत तपशिल सादर करणे यावा.

(३) कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने दिलेले उत्तर अपुर्ण आहे. डोंबिवली पूर्व व पश्चिम येथे मलउदंचन केंद्र व मलशुद्धीकरण केंद्र बांधणे, रायझिंग मेन टाकणे या कामाची सद्यस्थिती लोकलेखा समितीस अवगत करावी.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

प्रकल्प प्रस्ताव सादर करताना जागेची उपलब्धता गृहीत धरून प्रस्ताव सादर केले होते. तथापि, उत्तरात उल्लेख केल्याप्रमाणे जागेच्या उपलब्धतेबाबत तद्नंतर आवश्यक बदल झालेले आहेत.

(१) पिंपरी-चिंचवड मनपाच्या प्रकल्पांचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

(अ) एसटीपी सांगवी प्रकल्प :

प्रकल्प किंमत रुपये ११.६६ कोटी

प्रत्यक्षात झालेला खर्च रुपये १५.१७ कोटी

(ब) पावसाळी गटर्स योजना :

(i) मूळ प्रकल्प किंमत रुपये ११६.३० कोटी

(ii) सुधारित प्रकल्प किंमत रुपये ८४.५७ कोटी

➤ सुधारित डी. पी. आर. करणेसाठीचा खर्च र. रुपये ५.७५ लाख

➤ चुकीचे डी. पी. आर. तयार केलेल्या संस्थेचे नाव सायन्स अँड टेक्नॉलॉजी पार्क, इंडिया या संस्थेने सादरचा चुकीचा डी. पी. आर. सादर केलेला होता. सादर संस्थेकडून संबंधित रक्कम वसूल करणेत आलेली आहे.

(२) रद्द झालेल्या कामासाठी शासनाकडून निधी देण्यात आला नाही त्यामुळे रद्द कामाचा निधी इतरत्र वापरणेचा प्रश्न येत नाही.

(३) सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करताना डोंबिवली पूर्व व पश्चिम येथे मलउदंचन केंद्र बांधणी, मलशुद्धीकरण केंद्र बांधणे व रायझिंग मेन टाकणे याच्या जागा निश्चित होत्या. प्रकल्प मंजूरीच्या कालावधी दरम्यान व प्रकल्प मंजूर झाल्यानंतर संबंधिताकडून जागा ताब्यात घेण्यात आल्या. रायझिंग टाकणेकरीता तीन ठिकाणी रेल्वे क्रॉसिंग करणे आवश्यक आहे. त्याकरीता रेल्वेने जून, २०१५ मध्ये परवानगी दिली व पावसाळ्यानंतर काम सुरु करण्याबाबत कळविले. काही ठिकाणी काम करणेस स्थानिकांनी विरोध केला सद्यस्थितीत डोंबिवली पूर्व व पश्चिम येथे मलउदंचन केंद्र बांधणी, मलशुद्धीकरण केंद्र बांधणे व रायझिंग मेन टाकणे ही संपूर्ण काम ९० टक्के पूर्ण झाली असून उर्वरित काम प्रगतीपथावर आहेत.

अयोग्य नियोजनामुळे निष्फळ खर्च :

UIDSSMT (योजना) चे मुख्य उद्दिष्टे लहान व मध्यम शहरामध्ये पुढील २५-३० वर्षासाठी प्रारंभिक साधन सामुग्री जसे की मलनिस्सारण, पाणीपुरवठा इ. चा Holistic विकास करणे हे आहे. त्यामुळे या योजनेखाली मंजूर झालेले प्रकल्प योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणेच असले पाहिजेच आणि त्यावर केलेल्या खर्चाने उद्दिष्ट साध्य झाले पाहिजे.

लातूर नगरपरिषदेच्या अभिलेखांच्या छाननीवरून असे उघडकीस आले (ऑगस्ट २०११) की, उघडे जलनिस्सारण, रस्ते पदपथ, विभाजक यांचा बांधकामाचा प्रकल्प लातूर नगरपरिषदेने एप्रिल २००८ ते मार्च २०११ या कालावधीत रुपये ९० कोटी या निविदा किंमतीच्या १९.३२ टक्के जास्त या दराने हाती घेतला, हे करतांना CPHEEO जे मत (जुलै, २००६) होते की, लातूरमध्ये स्वतंत्र मलप्रणाल पद्धती आणि Storm Water जलनिस्सारण पद्धती पर्यावरण सुधारण्यासाठी कायम व टिकाऊ उपाय म्हणून कार्यान्वित पद्धती आहे ना Storm Water जलनिस्सारण पद्धती आहे, त्याच्याकडे दुर्लक्ष करण्यात आले.

लातूर नगरपरिषदेने नमूद (ऑगस्ट २०११) केले की, CPHEEO मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे मलप्रणाल पद्धती हे फक्त त्या शहरांना लागू आहे. जिथे पाणीपुरवठा १३५ लिटर पर कॅपिटा पर डे (lpcd) आहे जेव्हा की लातूरमध्ये पाणीपुरवठा फक्त ७० lpcd आहे व प्रकल्प योग्य मान्यता व तुंबण्याची समस्या दूर करण्याकरीता कार्यान्वित केला गेला.

हे उत्तर समर्थनीय नाही कारण १३५ lpcd ही CPHEEO च्या मार्गदर्शक तत्वांत विहित केलेले पाणीपुरवठ्याचे महत्तम परिमाण आहे. केंद्र शासनाच्या व नागरी विकास मंत्रालयाने मलप्रणाल प्रकल्पाला मान्यता देतांना त्याच मंत्रालयातील तांत्रिक संघटनेचे विचार लक्षात घेतले नाहीत त्यांनी स्पष्टपणे मत दिले होते की, उघडी मलप्रणाल पद्धती हातात घेऊ नये, याप्रकारे उघड्या मलप्रणाल पद्धतीवर केलेला रुपये १०७ कोटींचा खर्च हा सांडपाण्याच्या विल्हेवाटीची भविष्यातील आवश्यकते करीता उपयोगी पडणारा उपाय नव्हता.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

तत्कालीन लातूर नगरपरिषदेने सविस्तर प्रकल्प अहवाल तयार करून तसे सादरीकरण केंद्र शासनाच्या सक्षम समितीकडे सादर केले होते व केंद्र शासनाने सादर अहवालास मंजूरी देवून निधी वितरीत केलेला आहे. भुयारी गटार योजनेसाठी केंद्र शासनाचे CPHEEO (Central Public Health and Environment Engineering Organisation) विभागाचे निकषानुसार किमान १३५ LPCD पाणीपुरवठा असणे अनिवार्य आहे त्यामुळे लातूर मनपास भुयारी गटार योजनेचा प्रस्ताव सादर करता आला नाही.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) CPHEEO च्या शिफारसीनुसार स्वतंत्रपणे स्टॉर्म वॉटर ड्रेन अथवा भुयारी गटार का घेतल्या नाहीत.

(२) स्वतंत्रपणे भुयारी गटार योजना व स्टॉर्म वॉटर ड्रेन न घेण्याचा निर्णय कोणी घेतला.

(३) सद्यस्थितीत उघड्या गटारीमधून Sewerage Water वाहून घेतले जाते का असेल तर ते आरोग्याच्या दृष्टीने किती सुरक्षित आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) CPHEEO कडून प्राप्त अभिप्राय विचारात घेऊनच केंद्र शासनाच्या केंद्रिय प्रकल्प मान्यता व संनियंत्रण समितीने सदर प्रकल्पास मान्यता दिलेली आहे.

(२) लातूर नगरपरिषद सर्वसाधारण सभा दिनांक ६-४-२००६ ठराव क्रमांक २२/०३ अन्वये प्रकल्प अहवालास मंजूरी दिल्याप्रमाणे प्रकल्प अहवाल केंद्र शासनाकडे पाठविण्यात आला व त्यास केंद्राने मंजूरी दिली.

(३) सदर गटारीमधून सद्यस्थितीत पावसाचे पाणी व सांडपाणी वाहून नेले जाते. सेप्टिक टँकमधून येणारे पाणी व इतर सांडपाणी गटारीतून वाहून नेले जाते. वर उल्लेख केल्याप्रमाणे भुयारी गटार योजनेचा प्रकल्प अहवाल तयार करण्याचे काम चालू आहे.

वितरण व्यवस्थेशिवाय पाणीपुरवठा योजनेचे निष्पादन :

कुठल्याही पाणीपुरवठा योजनेचा हेतू तेव्हाच संपादन झाला असे म्हटले जाते जेव्हा ज्यांच्याकरिता योजना कल्पिली गेली तिचे कार्यान्वयन झाले अशा प्रत्येक नागरिकापर्यंत पाणी पोहचले.

जालना नगरपरिषदेच्या अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की CDP मध्ये पाणीपुरवठा पद्धती व वितरण व्यवस्था दोन्ही समाविष्ट केल्या होत्या आणि DPR मध्ये मंजूरीकरीता प्रस्तावित केल्या तथापि महाराष्ट्र शासनाने वितरण व्यवस्था वगळून फक्त पाणीपुरवठा प्रकल्पाला मंजूरी दिली व जालना नगरपरिषदेकडून रुपये १०४.७७ कोटीच्या निविदा किंमतीच्या ९५.४८ टक्के जास्त दराने ते काम घेतले गेले ऑगस्ट २००९, (सप्टेंबर) २००९ पर्यंत या कामावर रुपये १४४.६० कोटी खर्च झाले आणि तो प्रकल्प अद्याप पूर्ण झाला नाही ऑक्टोबर, २०११ व्यापक नियोजनाच्या आभावी प्रमुख बांधकामे पुरवठा पाईप लाईन आणि पाणी उपचार संयंत्र यांच्या बांधकामाचा समावेश असलेला पाणीपुरवठा ज्यावर रुपये ११४.६० कोटीचा खर्च झाला वायफळ राहिल कारण ऑक्टोबर २०११ पर्यंत वितरण व्यवस्थेच्या बांधकामाची स्वतंत्र योजना मंजूर झालेली नाही.

जालना नगर परिषदेने नमूद केले सप्टेंबर, २०११ की महाराष्ट्र शासनाने वितरण व्यवस्थेला मंजूरी न दिल्याने फक्त पाणीपुरवठा योजना कार्यान्वित केली गेली आणि वितरण व्यवस्थेचे काम महाराष्ट्र शासनाच्या दुस-या एखाद्या योजनेमधून कार्यान्वित केले जाईल.

हे उत्तर मान्य करण्यासारखे नाही. कारण सध्या महाराष्ट्र शासनाने वितरण व्यवस्था मंजूर केलेली नाही. महाराष्ट्र शासनाने वितरण व्यवस्था मंजूर करुन तिचे प्रत्यक्ष बांधकाम होईपर्यंत रुपये ११४.६० कोटी खर्चाचे पाणीपुरवठा योजना आणि तिचे अधीन बांधलेले घटक वायफळ राहतील.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

जालना नगरपरिषदेची रुपये १२३.९९ कोटीची पाणीपुरवठा UIDSSMT अंतर्गत दिनांक २८-९-२००६ रोजी मंजूर करण्यात आली होती. सदरचे योजनेस केंद्र शासनाकडून उशीरा निधी प्राप्त झाल्याने योजनेची निविदा सन २००९ मध्ये काढण्यात आली. मूळ डीपीआर मधील दरसूची व निविदा बोलविल्या त्या वर्षातील दरसूची यामधील फरक ९०.२६ टक्के असल्याचे कार्यकारी अभियंता, मजिप्रा, जालना यांना प्रमाणित केले असल्याने निविदा चालू दरसूचीनुसार ५.२२ टक्के इतकी

जास्त आहे. तसेच एप्रिल, २०१३ रोजी योजना पूर्ण झाली असून जालना नगरपरिषदेने प्राप्त झालेल्या विविध अनुदानातून रुपये ५.३० कोटीची वितरण व्यवस्थेचे काम करून त्यामधून व जुन्या निजामकालीन वितरण व्यवस्थेमधून शहरात पाणीपुरवठा केला जात आहे. त्यामुळे पाणीपुरवठा योजनेवर केलेला खर्च वायफळ जाण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

- (१) वितरण व्यवस्थेच्या DPR ची किंमत किती होती.
- (२) शासनाने वितरण व्यवस्थेचा प्रस्ताव नाकारला त्याची कारणे काय ?
- (३) जालना शहरात ५.३० कोटी किंमतीची वितरण व्यवस्था मा. मुख्यमंत्री निधी, मा. आमदार निधी, १३ व्या वित्त आयोगांतर्गत करण्यात आलेल्या वितरण व्यवस्थेची माहिती सादर करावी.
- (४) ११४.६० कोटी खर्च केल्यानंतर शहराचा झालेला फायदा.
- (५) वितरण व्यवस्था पूर्ण करण्यासाठी येणारा अंदाजित खर्च.
- (६) निजामकाळत उपलब्ध असणारी यंत्रणेची थोडक्यात माहिती.
- (७) निजामकालीन व्यवस्था, नवीन व्यवस्थेचे करण्यात आलेली जुळवाजुळव.
- (८) जुनी निजामकालीन व्यवस्था खराब असल्याचे ठोस कारणे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण विभागामार्फत जालना शहरातील वितरण व्यवस्था करण्यासाठी सन २००५-०६ च्या दरसूचीवर आधारित रुपये ३४.९९ कोटी किंमतीचा DPR सादर करण्यात आला होता.

(२) SLSC ने प्रथम स्त्रोत, (जायकवाडी ते जालना) पर्यंतचे बळकटीकरण करावे व त्यानंतरच वितरण व्यवस्थेचे काम हाती घ्यावे असे सुचविले होते. त्यानुसार महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण विभागामार्फत सन २००५-२००६ च्या दरसूचीवर आधारित रुपये १४५.३४ कोटी किंमतीचा DPR सादर केल्याप्रमाणे काही किरकोळ बदल सूचवित रुपये १२३.९९ कोटी किंमतीची योजना जालना शहरासाठी मंजूर केली होती.

(३) सदर योजना मे, २०१३ रोजी पूर्णत्वास येऊन जालना शहरातील विविध प्रभागात मा. मुख्यमंत्री निधी, १३ व्या वित्त आयोगांतर्गत प्राप्त निधी व आमदार निधी अंतर्गत नवीन विकसित भागात वितरण व्यवस्था रुपये ५.३० कोटी किंमतीची टाकण्यात आली असून त्याद्वारे व शहरातील जुनी अस्तित्वातील वितरण व्यवस्थेद्वारे सुरळीत व नियमित ५-६ दिवसाआड पाणीपुरवठा सुरु आहे. (सदर कामाची यादी समितीस सादर करण्यात येईल).

(४) हि योजना पूर्ण होण्यापूर्वी शहरात जुनी जालना अंबड संयुक्त पाणी पुरवठा योजनेद्वारे शहरातील अस्तित्वातील वितरण व्यवस्थेच्या पाईप लाईनद्वारे एका महिन्यातून केवळ एकदाच पाणी पुरवठा करण्यात येत होता. परंतु, आता आठवड्यातून एकदा पणी पुरवठा करण्यात येतो.

(५) वितरण व्यवस्था पूर्ण करण्यासाठी अंदाजे रुपये १२७.७२ कोटीचा खर्च अपेक्षित आहे.

(६) जालना शहरापासून ८ कि.मी. अंतरावर घाणेवाडी तलाव सन १९३० मध्ये निजामसरकारने बांधला होता. सदर तलावातून गुरुत्वबलाने पाणी पुरवठा शहरास उपलब्ध होवून शुद्धीकरण करून नागरीकांना पाणी पुरवठा करण्यात येतो.

(७) जुनी घाणेवाडी तलाव हा ३० हजार लोकसंख्येस पाणी पुरवठा करण्यासाठी बांधण्यात आला होता. आता संदर्भातील जालना शहराची लोकसंख्या ३,४२,००० एवढी असून जायकवाडी धरणातून कायमस्वरूपी स्त्रोत उपलब्ध करण्यात आलेला आहे.

(८) सदरची योजना हि १९३० पासूनची असल्यामुळे व सद्याच्या लोकसंख्येस अपूरी पडत असल्यामुळे नवीन स्त्रोत बळकटीकरण करणे आवश्यक आहे.

DPR मध्ये पुर्नअभिसरण संप आणि पंपघर यांची तरतूद न करणे :

कुठल्याही पाणी उपचार संयंत्रात, पुर्नअभिसरण आणि पंपघर ही आवश्यक बाब आहे कारण त्यामुळे फिल्टर बेडस धुतल्यानंतर प्राप्त झालेल्या पाण्याचे पुर्नअभिसरण होते आणि त्या प्रमाणात पाण्याचा अपव्यय कमी होतो कच्च्या पाण्याची आवश्यकता कमी होते. धुण्याकरीता वापरलेले पाणी, पुर्नअभिसरणाशिवाय सोडून देण्याने प्रदूषणात वाढ होते कारण ते पाणी पूर्णपणे गाळ भरलेले असते.

अभिलेखाच्या छाननीत (ऑगस्ट व सप्टेंबर २०११) असे उघडकीस आले की, वाशिम, जालना आणि काटोल नगरपरिषदांमध्ये पाणी पुरवठा प्रकल्पाखाली घेतलेल्या पाणी उपचार संयंत्राच्या DPR मध्ये धुण्याकरीता वापरलेल्या पाण्याच्या पुर्नअभिसरण करण्याकरीता पुर्नअभिसरण व पंप घराची तरतूद केली नव्हती याचा परिणाम नुसता पाण्याचा अपव्यय होणार नाही पण शिवाय प्रदुषणाचा धोका वाढेल याशिवाय नगर परिषदांना पाण्याच्या जलचक्रामुळे मिळणारे लाभ व बचत याचा फायदा मिळाला नाही.

जालना नगरपरिषदेने नमूद केले की, (सप्टेंबर २०११) हि काम पाणी उपचार संयंत्राच्या कामाच्या बचती मधून निष्पादीत केले जाईल आणि काटोल नगरपरिषदेने नमूद केले (h गस्ट २०११) की धुण्याकरीता वापरलेले पाणी बागकाम/पोहणे इ. करता वापरले जाईल.

हे उत्तर समर्थनीय नाही कारण पुर्नअभिसरण व पंप घर ही कुठल्याही पाणी उपचार संयंत्राची महत्त्वाची बाब आहे आणि प्रती दिन दोन ते तीन लाख लीटर पाण्याच्या अपव्यय समर्थनीय नव्हता. उपचार न केलेले धुण्याकरीता वापरलेले पाणी, पोहणे किंवा बागकाम करता वापरले जाईल हे म्हणणे अव्यवहारार्थ आहे.

शेवटच्या बैठकीत (नोव्हेंबर २०११) संचालक, नगरपालिका प्रशासन यांनी आश्वासन दिले की, मुख्य अभियंता त्यांना पाणी पुरवठा प्रकल्पांकरिता DPR चा प्रस्ताव करतांना पुर्नअभिसरण व पंपघराची तरतूद समाविष्ट करावी याकरीता अनुदेश निर्गमित केले जातील.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

काटोल नगरपरिषदेने मंजूर योजनेनुसार काम केलेले आहे व काटोल नगरपरिषद पुर्नअभिसरण संप आणि पंपघर चे काम नविन डी.पी.आर. तयार करून करणार असल्याचे कळविलेले आहे. संबंधित नगरपरिषदेस नवीन प्रकलने तयार करतांना पुर्नअभिसरण संप व पंपघराची तरतूद करण्याबाबत सुचना देण्यात येईल.

जालना नगरपरिषदेने मंजूर योजनेनुसार काम केलेले आहे व जालना नगरपरिषदेने पुर्नअभिसरण संप आणि पंपघर चे काम येत्या सर्वसाधारण सभेत प्रस्तावित करणार असल्याचे कळविले आहे. संबंधित नगरपरिषदेस नवीन प्रकलने तयार करतांना पुर्नअभिसरण संप व पंपघराची तरतूद करण्याबाबत सुचना देण्यात येईल.

वाशिम नगरपरिषदेने मंजूर योजनेनुसार काम केलेले आहे व वाशिम नगरपरिषद पुर्नअभिसरण संप आणि पंपघर चे काम नगरपरिषद निधीमधून करणार असल्याचे कळविलेले आहे. संबंधित नगरपरिषदेस नवीन प्रकलने तयार करतांना पुर्नअभिसरण संप व पंपघराची तरतूद करण्याबाबत सुचना देण्यात येईल.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) रिसायकलिंग पंप व संप हाऊसची व्यवस्था DPR मध्ये का धरण्यात आली नाही.

(२) सदरचे रिसायकलिंग चे पंप हाऊस व संप न बांधल्यामुळे २.३ लाख लीटर पाणी दर दिवशी वाया जाते सदरचे पाणी कसे वापरले याची माहिती द्यावी.

(३) सदरच्या कामाचा समावेश DPR मध्ये का करण्यात आला नाही याचा खुलासा द्यावा.

(४) किती नगरपरिषदेमध्ये सदरचे रिसायकलिंग पंप गृह व संप ची व्यवस्था उपलब्ध नाही.

(५) स्वतंत्र पाईप लाईन टाकून सदरचे पाणी हे गार्डनसाठी, पोहण्यासाठी वापरण्यात येते काय ? त्याकरीता किती खर्च येतो ? सदरचा खर्च कोण करते ?

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

- (१), (२) व (३) याबाबत अहवाल सादर करण्याबाबत संबंधितांना सूचना देण्यात येतील.
- (४) याबाबतची माहिती क्षेत्रीय कार्यालयाकडून उपलब्ध करून अलाहिदा सादर करण्यात येईल.
- (५) सदरचे पाणी पोहण्यासाठी वापरले जात नाही. सदरचे पाणी बागेसाठी वापरले जाते.

प्रकल्पाच्या किंमतीतील वाढ :

मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे केंद्र आणि राज्य यांचे सहाय्य प्रक्षेपित किंमती वरील मान्य प्रमाणात दिले जाईल. तथापि, दिलेल्या कामाची किंमतच प्रकल्पाचे प्राकलन व प्रत्यक्ष निष्पादन यातील वेळेचे अंतर, दरातील फरक इ.मुळे प्रक्षेपित किंमतीपेक्षा सात ते ६६ टक्के इतकी जास्त झाली आणि त्याचा परिणाम महानगरपालिका करीता अतिरिक्त भार होण्यात झाला. प्रकल्पाच्या किंमतीत प्रकल्पांची मंजूरी व निष्पादन यातील वेळेचे अंतरामुळे होणा-या अतिरिक्त किंमती करता काही तरतूद केली नव्हती.

MMRDA च्या अभिलेखांच्या छाननीत (जुलै २०१० व जानेवारी २०११) असे उघडकीस आले की, चाचणी तपासणीकरीता निवडलेल्या २५ प्रकल्पांपैकी १९ प्रकल्पांमध्ये दिलेल्या कामाची प्रत्यक्ष किंमत कामाच्या मंजूर किंमतीपेक्षा सात ते ६६ टक्के जास्त होती. १९ प्रकल्पांच्या विविध कामांचा तपशील, ज्यामध्ये दिलेल्या कामाची किंमत मंजूर किंमतीपेक्षा जास्त झाली, (परिशिष्ट XI) मध्ये दिला आहे.

MMRDA ने नमूद केले (जुलै २०१०/सप्टेंबर २०१०) की किंमतीतील वाढ संबंधित सोसतील.

शेवटच्या बैठकीत (नोव्हेंबर २०११) असे निदर्शनास आले की, राज्याने “ड” वर्ग महानगरपालिकांच्या प्रकरणामध्ये किंमतीतील वाढकीकरीता निधी देण्याचे मान्य केले आहे आणि इतर महानगरपालिकांच्या बाबतीत अशी तरतूद अभिप्रेत नव्हती. परिणामी इतर महानगर पालिकांना वित्तीय संस्थांकडून रुपये १११४.८२ कोटीचा निधी कर्जरूपाने घ्यावा लागेल.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

JNNURM योजनेअंतर्गत मंजूर झालेल्या प्रकल्पाच्या रकमेपेक्षा जास्तीचा खर्च हा संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेने कारणे अपेक्षित आहे. त्यानुसार अधिकचा खर्च संबंधित महानगरपालिकेमार्फत करण्यात आला आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) सविस्तर खुलासा सादर करणे आवश्यक आहे.

(२) सदर परिच्छेदामधील परिशिष्ट ११ मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या प्रकल्पांच्या मंजूर किंमतीच्या अधिकच्या खर्चाच्या अनुषंगाने नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी उपलब्ध केलेल्या निधीचा तपशील समितीस सादर करावा.

(३) किती ड वर्ग महानगरपालिकांच्या प्रकल्पांच्या किंमतीत वाढ झाली व त्यासाठी त्यांना किती निधी आवश्यक आहे व त्यापैकी किती निधी शासनाने उपलब्ध करून दिला. सदर प्रकल्प पूर्ण झाले आहेत का याचा तपशील उपलब्ध करून दयावा.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) व (२) याबाबत सविस्तर तपशील समितीसमोर स्वतंत्ररीत्या सादर करण्यात येईल.

(३) नांदेड १ परिशिष्ट क्र. ११ मध्ये दर्शविल्यानुसार नांदेड महानगरपालिकेचे चारही प्रकल्प पूर्ण झाले आहेत. “ड” वर्ग महानगरपालिकेसाठी राज्य शासनाने दरसूची बदलामुळे प्रकल्पांच्या किंमतीत झालेल्या वाढीचा ५० टक्के हिस्सा पूरक अनुदान नांदेड महानगरपालिकेस वितरीत केला असून उर्वरीत रक्कम नांदेड महानगरपालिकेने भरून प्रकल्प पूर्ण करण्यात आले. त्याचा तपशील मा. समितीसमोर स्वतंत्ररित्या सादर करण्यात येईल.

मंडळाकडून प्राप्त झालेल्या रु. २७.९३ कोटीचा वापर न करणे :

अभिलेखांच्या छाननीवरून हे उघडकीस आले की, नागपूर महानगरपालिकेला रु. २७.९३ कोटीचे अनुदान (रुपये २२.७६ कोटी) टाकाऊ पाण्याचे पुनचक्र व पुर्नवापर प्रकल्पाच्या कामासाठी व पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेला रु. ५.१७ कोटीचे अनुदान घन कचरा व्यवस्थापन प्रकल्पाकरीता घरगुती कचरा पात्रांच्या खरेदीसाठी अनुक्रमे मार्च २००७ व एप्रिल २००८ मध्ये दिले होते. हे प्रकल्प डिसेंबर २००८ व जानेवारी २०१० पर्यंत पूर्ण होणे आवश्यक होते. या महानगरपालिकांनी या निधीचा वापर काम न देण्यामुळे/SWM प्रकल्पाकरीता यंत्र सामुग्री खरेदी न केल्यामुळे केला नाही आणि ती रक्कम बँकेमध्ये पडून आहे (नोव्हेंबर २०११) या प्रकारे रुपये २७.९३ कोटी बिनावापर राहिले.

नागपूर महानगरपालिकेने नमूद केले (जून २०१० व नोव्हेंबर २०११) की प्रकल्पाच्या जागेतील बदलामुळे काम सुरु होऊ शकले नाही आणि निधी प्रकल्पाचे निष्पादन झाल्यावर वापरला जाईल. पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर २०१०) घरगुती पात्रे यथोचित खरेदी केली जातील.

शेवटच्या बैठकीच्या वेळी (नोव्हेंबर २०११) पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने नमूद केले की, ती रक्कम परत करण्यात येईल, जेव्हा की नागपूर महानगरपालिकेने नमूद केले की, कामाची जागा निश्चित केली आहे आणि करारनाम्याचे पत्र अंतिम पातळीवर आहे.

कामाच्या या बाबी प्रकल्पांच्या त्यांच्या सर्व मॉडेलस सहित एकात्मिक व व्यापक निष्पादनाकरीता गंभीर होत्या. उदाहरणार्थ कुटुंबांना वितरीत करावयाची घरगुती पात्रे ही कोरडा व ओला कचरा वेगवेगळा करण्यासाठी त्यांच्या प्राथमिक निर्मितीच्या स्त्रोताच्या जागीच म्हणजे घरातून गोळा करण्याकरीता होती आणि त्यांच्या खरेदीच्या अभावी घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्पाचा एक भाग म्हणून बांधलेल्या वेर्मी मिश्र खत कारखान्याचे काम व परिणामकारकता, परिच्छेद ५.१.८.१६ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे बिघडली.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नागपूर : प्रकल्पामध्ये मूलतः समाविष्ट असलेल्या मौजा-वाजरी येथे सांडपाणी प्रक्रिया केंद्राची (STP) उभारणी या जागेवर अनधिकृत वसाहती असल्याने तसेच स्थानिक नागरीकांचा सुद्धा STP उभारण्यास विरोध असल्याने प्रयत्न करूनही जागा प्राप्त करता आली नाही.

दरम्यान महाजेन्को सोबत प्रक्रिया केलेले पाणी विक्री करण्याबाबत दिनांक ४-१०-२००८ रोजी सामंजस्य करार करण्यात आला. MOU नुसार नागपूर महानगरपालिका (NMC) आणि Mahagenco ने भांडेवाडी येथील जागेवर STP उभारण्यास सहमती दर्शविली. त्यानुसार मनपाने स्वमालकीची १४ एकर जागा Mahagenco ला दिनांक २७-०७-२०१० ला हस्तांतरीत केली Mahagenco ने मागणीनुसार मनपाने रु. ९.५० कोटी चा निधी दिनांक २९-१२-२०१० ला हस्तांतरीत केला. तसेच Mahagenco ने दिनांक २६-०७-२०११ ला मे. NJS Consultant Co. Ltd., Pune यांची तांत्रिक सल्लागार म्हणून नियुक्ती केली आहे. प्रक्रियेनुसार Mahagenco ने रितसर निविदा बोलावून ३४ निविदाकारांमधून निम्नतम मे. SMS Infrastructure Pvt. Ltd., या कंत्राटदाराची नियुक्ती केली आहे.

आतापर्यंत सदर प्रकल्पाची भौतिक प्रगती ९५ टक्के झाली असून वित्तीय प्रगती १४३ टक्के इतकी झाली आहे.

सदर प्रकल्प पूर्णत्वाच्या मार्गावर असून ट्रायल रन्स सुरु आहेत.

पिंपरी चिंचवड :

- सन २००७-०८ व २००८-०९ मध्ये दोन वेळा निविदा प्रक्रिया राबविली तथापि, सदरच्या प्रक्रिया रद्द केल्या.
- JNNURM अंतर्गत घनकचरा व्यवस्थापनाचा प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी PLASTIC DUSTBIN खरेदी करणे आवश्यक असल्याने सन २०१३-१४ मध्ये नव्याने निविदा काढून प्राप्त निधिचा (रु. ५.१७ कोटी) वापर करून काम पूर्ण करण्यात आले.
- सदर कचरा पात्रातून प्राप्त होणारा ओला कचरा वर्मीकंपोस्ट कारखान्याला उपलब्ध करून देणे मूळ DPR नुसार अभिप्रेत नव्हते.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) नागपूर महानगरपालिकेने रुपये २२.७६ कोटी इतके अनुदान प्राप्त झाले असताना रुपये ९.५० कोटी इतकेच अनुदान महाजेनकोला का वळते करणेत आले. उर्वरीत राशी रुपये १३.२६ कोटी बाबत काय झाले याचा तपशील सादर करावा.

(२) पिंपरी चिंचवड महानगरपालिका, खरेदी करणेत आलेल्या बकेटची (कचरा पात्र) एकूण संख्या, प्रतिनग किंमत, बकेट वाटप केलेल्या कुटुंबांची संख्या, पुरवठा करणेत आलेल्या बकेटची सद्यःस्थिती.

(३) सन २००७-०८ व २००८-०९ मध्ये निविदा प्रक्रीया रद्द करणेची कारणे.

(४) २०१३-१४ मध्ये बकेट खरेदी करणेत आल्या आहेत, त्यापूर्वी २००७ ते २०१३ मध्ये घनकच-याचे व्यवस्थापन कशा प्रकारे केले जात होते.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) JNNURM अंतर्गत सांडपाण्याचा पुनर्वापर करण्याबाबत १३०.११ कोटीच्या प्रकल्पास दिनांक २२-१२-२००६ प्रमाणे मंजूरी प्राप्त आहे या अंतर्गत प्रकल्प अनुदानाचा पहिला हप्ता रुपये २२.७६ कोटी नागपूर मनपास दिनांक २८-३-२००७ ला प्राप्त झाला. महाजेनकोद्वारे मागणी केल्याप्रमाणे टप्याटप्याने निधी वळता करण्यात आला आहे. आतापावेतो रुपये ९१.०७ कोटी पैकी रुपये ७९.०९ कोटी रुपये महाजेनकोला वळती करण्यात आले असून या प्रकल्पावर एकूण रुपये १८७.५३ कोटी खर्च झाला आहे. कामाची भौतिक प्रगती ९७ टक्के इतकी असून डिसेंबर, २०१५ पर्यंत प्रकल्प पूर्णपणे कार्यान्वित करण्याचे प्रस्तावित आहे.

(२) खरेदी करण्यात आलेल्या बकेटची (कचरा पात्र) एकूण संख्या ९,३०,३४४, प्रतिनग किंमत रुपये ७०.९०, बकेट वाटप केलेल्या कुटुंबांची संख्या ४,४८,९३४. पुरवठा करण्यात आलेल्या बकेटची सद्यःस्थिती-सदरच्या बकेट नागरिकांना वाटप करण्यात आलेल्या असून त्याद्वारे कच-याचे संकलन करण्यात येत आहे. नागरिकांना कचरा अलगीकरणबाबत प्रोत्साहित करणेत येत आहे.

(३) सन २००७-०८ मध्ये निविदा प्रक्रीया दरम्यान तक्रार प्राप्त झाल्याने निविदा प्रक्रीया रद्द करण्यात आली. तसेच २००८-०९ मध्ये म.न.पा. ने कचरा वेचकांद्वारे ओला व सुका कचरा वेगळा करणेचे प्रस्तावित असल्याने निविदा प्रक्रीया रद्द केली. तथापि, सन २०१२ मध्ये कचरा वेचकांचे संघटनेस दिलेले काम बंद झाल्याने बकेट खरेदीचा निर्णय घेण्यात आला.

(४) सन २००७ पासून म.न.पा. ने नेमलेल्या घंटागाडी ठेकेदारांद्वारे कचरा गोळा करण्यात येत होता. २०१० पासून कचरा वेचकांचे संघटनेमार्फत घंटागाडीद्वारे घरोघरचा कचरा गोळा करण्यात येत होता.

केंद्र शासन / महाराष्ट्र शासन यांनी रक्कम १६८ कोटीचे अनुदान न देणे :

अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले— जानेवारी व नोव्हेंबर (२०११ मध्ये चार महानगरपालिकांनी) मुंबई, पिंपरी-चिंचवड, नाशिक व नांदेड (फेब्रुवारी २००९ ते २०११) या दरम्यान मागणी केलेल्या दुस-या व नंतरच्या हप्त्याचे रुपये १६८.३२ कोटी केंद्र शासन / महाराष्ट्र शासन या महानगरपालिकांनी सुधारणांची परिपूर्ती न केल्यामुळे व स्वतंत्र आढावा व संनियंत्रण प्राधिकरणाने केलेल्या अभिक्षणांचे अनुपालन न केल्याने दिले नाहीत, अनुपालन न केल्याची निदर्शी प्रकरणे ज्यामुळे पुढील हप्ते मिळाले नाही ते परिशिष्ट-१२ मध्ये दिले आहेत.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

मुंबई, पिंपरी-चिंचवड, नाशिक व नांदेड : आक्षेपांची पूर्तता झाल्यामुळे राखून ठेवलेला निधी केंद्र शासन व महाराष्ट्र शासन यांचेकडून महानगरपालिकांना प्राप्त झाला आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

- (१) बांधकाम साहित्याची तपासणी, अहवाल सादर करण्यास विलंब का झाला.
 (२) त्यानंतर अनुदानाची रक्कम पुढे कशी वितरीत करण्यात आली या बदलचा अहवाल.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :**पिंपरी चिंचवड व मुंबई महापालिका १ व २—**

पिंपरी-चिंचवड व बृहन्मुंबई मनपाने बांधकाम साहित्याची तपासणी अहवाल उपलब्ध करून घेऊन त्यानुसार सादर केल्यानंतरच केंद्र शासनाच्या वित्त विभागाने पुढील हप्ता मंजूर केला. त्यानुसार मिळालेली रक्कम महापालिका निहाय पुढीलप्रमाणे आहे.

पिंपरी चिंचवड—

केंद्र शासन निधी रु. ४४,८२,७५,००० (प्राप्त दिनांक ६-३-२०१२),
 राज्य शासन निधी रु. १७,९३,१०,००० (प्राप्त दिनांक २०-४-२०१२)

मुंबई महापालिका—

केंद्र शासन निधी रु. २९.४३ कोटी (प्राप्त दिनांक २१-१-२०१२)
 राज्य शासन निधी रु. १२.६१ कोटी (प्राप्त दिनांक २१-१-२०१२)

नाशिक महापालिका व नांदेड-वाघळा मनपा १ व २—

आवश्यक सुधारणांची पूर्तता केल्यानंतर केंद्र शासनाचा व राज्य शासनाचा निधी प्राप्त झालेला आहे. त्यानुसार मिळालेल्या रकमांचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

नाशिक—**केंद्र शासन—**

निधी प्राप्तीचा दिनांक व रक्कम
 ३८.७५ कोटी, दिनांक २९-३-२००८,
 ३८.७५ कोटी, दिनांक १७-२-२०१०,
 ३८.७५ कोटी, दिनांक २४-६-२०१०,
 एकूण ११६.२५ कोटी.

राज्य शासन—

निधी प्राप्तीचा दिनांक व रक्कम
 १५.५१ कोटी, दिनांक २९-३-२००८,
 १५.५१ कोटी, दिनांक १७-२-२०१०,
 १५.७१ कोटी, दिनांक २७-८-२०१०,
 एकूण ४६.५३ कोटी
 महानगरपालिका निधी १५५.५१ कोटी.

नांदेड—

केंद्र शासन निधी रु. ८.१९ कोटी (प्राप्त दिनांक ५-११-२०१२)

राज्य शासन निधी रु. १.०२ कोटी (प्राप्त दिनांक ५-११-२०१२)

प्रकल्प किंमतीतील घटीमुळे केंद्र शासन/महाराष्ट्र शासन यांचा हिस्सा परत न करणे :

रुपये ४६.११ कोटीची UIDSSMT पाणी पुरवठा योजना महाराष्ट्र शासनाने, मालेगाव महानगर पालिकेसाठी मंजूर केली (डिसेंबर २००६) त्यानुसार रुपये ३६.८८ कोटीचा (८० टक्के) केंद्र शासनाचा हिस्सा आणि ४.६१ कोटीचा (१० टक्के) राज्याचा हिस्सा अनुक्रमे केंद्र शासनाने (ऑक्टोबर, २००७ व सप्टेंबर, २०१०) व महाराष्ट्र शासनाने (ऑक्टोबर, २००७ व मे, २०११) दिला.

अभिलेखांच्या छाननीत (सप्टेंबर, २०११) असे उघडकीस आले की, कामाच्या काही बाबी वगळल्याने रुपये ४२.५८ कोटीचा एक नवीन DPR तयार केला गेला व तो नगरपालिका प्रशासन संचालनालयाने डिसेंबर, २००९ मध्ये मंजूर केला. जरी प्रकल्पाच्या किंमतीत खालची सुधारणा होऊन ती रुपये ४२.५८ कोटी झाली तरी महाराष्ट्र शासनाने/संचालक नगरपालिका प्रशासन (सप्टेंबर, २०१० व मे, २०११) यांनी त्याच्या हिस्स्याचा दुसरा हप्ता जुन्या किंमतीप्रमाणे दिला ज्याचा परिणाम रुपये तीन कोटीचा जादा प्रदानात (केंद्र शासन रुपये २.८२ कोटी व महाराष्ट्र शासन रुपये ०.१८ कोटी) झाला.

मालेगाव महानगरपालिकेने नमूद केले (सप्टेंबर, २०११) की जादा निधी, महाराष्ट्र शासनाने मंजूरी दिल्यानंतर १०० मि.मि. पार्सप लाईन टाकण्याकरीता वापरला जाईल.

हे म्हणणे मान्य करण्यासारखे नाही कारण ज्या बाबीकरीता मालेगाव महानगरपालिकेने रक्कम वापरण्याचा प्रस्ताव केला ती बाब प्रकल्पाचा भाग नव्हती.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

केंद्र शासनाच्या नगर विकास मंत्रालयाच्या दिनांक २० फेब्रुवारी, २०१४ रोजीच्या पत्राच्या अनुषंगाने मालेगाव महानगरपालिकेस वितरीत करण्यात आलेला केंद्र व राज्य शासनाचा निधी परत करण्याबाबत संचालनालयाचे दिनांक २७ मार्च, २०१४ रोजीचे पत्रान्वये कळविण्यात आले आहे. मालेगाव महानगरपालिकेने अद्यापपावेतो निधी परत केलेला नाही. तथापि, मालेगाव पाणी पुरवठा योजनेचे चालू दरसूचीनुसार फरकाची रु. ६.२० कोटी रक्कम अदा करण्याचा प्रस्ताव नगर विकास विभागास सादर करण्यात आला असून ही रक्कम त्यातून समायोजित करता येईल.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) मालेगाव महानगरपालिकेस प्रकल्पामध्ये बदल झाल्याच्या अनुषंगाने जादा प्रदान झालेली रक्कम त्यांना सुचना देण्यात येऊनही रु. २.८२ कोटी रक्कम शासनास परत का करण्यात आली नाही याची कारणमिमांसा सादर करावी.

(२) जादा येणारा निधी परत न करण्यास जबाबदार कोण व त्याबाबत काय कार्यवाही करण्यात आलेली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

विभागाने यापूर्वी उत्तरात नमूद केल्यानुसार मालेगाव मनपाने सदर प्रकल्पात अतिरीक्त प्राप्त निधी शासनास पतर केला नाही. प्रकल्पाच्या कामात बदल झाल्याने मालेगाव मनपास प्राप्त अतिरीक्त निधी व त्यावरील व्याजाची रक्कम समायोजित करून मनपास अनुज्ञेय असलेली पूरक अनुदानाची रक्कम मालेगाव मनपास वितरीत करण्यात येईल.

मान्य DPR मध्ये अभिप्रेत नसलेल्या कामाचे निष्पादन :

मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे मान्य DPR मध्ये अभिप्रेत नसलेल्या कामाचे निष्पादन ग्राह्य नव्हते. तथापि, असे आढळून आले की, चंद्रपूर नगरपरिषदेने, मार्गदर्शक तत्वांच्या विरुद्ध मार्ग पृष्ठभाग पुनःस्थापित करण्यावर रु. ३४ लाख खर्च केले जरी ते काम मलप्रणाली प्रकल्पांच्या Reinforced Cement Concrete (RCC) Pipes ची मलप्रणाली लाईन टाकण्याच्या मान्य DPR मध्ये अभिप्रेत नव्हते.

चंद्रपूर नगरपरिषदेने नमूद केले (सप्टेंबर, २०११) मार्ग पृष्ठभाग पुनःस्थापित करण्याचे काम (मलप्रणाली पाईप लाईन टाकण्याचे निष्पादन झाल्यावर) करणे अत्यावश्यक होते आणि त्यामुळे निविदेमध्ये UIDSSMT योजनेखाली निधीच्या अपेक्षेने समाविष्ट केले गेले आणि ते चंद्रपूर नगरपरिषदेच्या निधीतून समायोजित करण्यात येईल.

हे उत्तर समर्थनीय नाही कारण मार्ग पुनःस्थापित करण्याचे काम मान्य DPR मध्ये समाविष्ट नव्हते आणि म्हणून UIDSSMT खाली मिळालेल्या निधीतून ते काम निष्पादित करावयास नको होते.

UIG व UIDSSMT खालील निवडलेल्या प्रकल्पांच्या निष्पादनाच्या आढाव्यात किंमतीतील वाढीमुळे जागा प्रदान, प्रकल्प पूर्ण करण्यातील विलंब आणि परिणामी जादा किंमत स्टार दरांचे चुकीचे अवलंबन, न्यूनतम निविदा मंजूर न करणे व अग्राह्य प्रदानांची प्रकरणे अशा उणीवा उघडकीस आल्या ज्या पुढील परिच्छेदांमध्ये चर्चितल्या आहेत.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

आयुक्त, चंद्रपूर महानगरपालिका यांनी सादर केल्यानुसार रक्कम रु. ३३.८० लक्ष योजनेच्या खात्यामध्ये जमा करण्यात आला आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) रुपये ३३.८० लक्ष हे जेएनएनयुआरएम चे खात्यात महानगरपालिकेने वळती केल्याबाबतचा तपशील लोकलेखा समितीस देणे.

(२) जर काम पूर्ण झाले असल्यास रु. ३३.८० लक्ष कसे समायोजित केले ते लोकलेखा समितीस दाखविणे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) चंद्रपूर शहर महानगरपालिकेने दिनांक २४-०९-२०१५ रोजी भूमिगत गटर लाईनचे कंत्राटदार यांचे अलिकडील एकूण रु. १,१५,१७,८३६ या बिलातून, रस्ते पूर्ववत करण्याची कामाकरीता यापूर्वी युआयडीएसएसएमटी योजनेतून खर्च घातलेले रु. ३४ लक्ष वजा करून केवळ रु. ८१,१७,८३६ रक्कमेचे बिल युआयडीएसएसएमटी योजनेतून देण्यात आले.

कपात केलेले रु. ३४ लक्षाचे भुगतान रस्ता अनुदानातून अदा करण्यात आले.

याप्रमाणे महानगरपालिकेने युआयडीएसएसएमटीच्या खात्याऐवजी इतर निधीतून अक्षेपित रु. ३४ लक्ष अदा करून लेखा आक्षेपाची पुर्तता केलेली आहे.

(२) मुद्दा क्रमांक १ प्रमाणे महानगरपालिकेने रु. ३४ लक्ष चे भुगतान दिनांक २४-०९-२०१५ रोजी युआयडीएसएसएमटी ऐवजी रस्ता निधीमधून केलेले आहे.

याबाबतचा तपशील मा. समिती समोर सादर करण्यात येईल.

मंजूर झालेल्या DPR मध्ये समाविष्ट नसणा-या कामांचे निष्पादन :

मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे फक्त ती कामे जी मंजूर DPR मध्ये समाविष्ट आहेत, निष्पादित करण्यावयाची आहेत, नाशिक महानगरपालिकेने घन कचरा व्यस्थापन करीता DPR तयार केला आणि तो केंद्र शासन/महाराष्ट्र शासनाने रु. ५९.९९ कोटी किंमती करीता डिसेंबर, २००६ मध्ये मंजूर केला. लेखापरीक्षेच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, नाशिक महानगरपालिकेने मान्य DPR मधील सूचीबद्ध कामांच्या बाबीशिवाय, जमिनीची भर करण्याची रु. २.५१ कोटीची अतिरिक्त कामे, डंपर ट्रकची खरेदी रु. ०.२७ कोटी आणि नाकारलेल्या प्राप्त केलेल्या इंधनाच्या तंत्रज्ञानाने रु. २.८६ कोटी किंमतीचा विद्युत निर्मितीचा प्रकल्प अशी अतिरिक्त कामे हाती घेतली व त्यावर २.४७ कोटी खर्च केले कामाच्या या बाबी मान्य DPR मध्ये एकात्मिकृत नव्हत्या आणि त्यामुळे त्यांचा नंतर केलेला समावेश या प्रकारे नियमबाह्य होता.

नाशिक महानगरपालिकेने नमूद केले (डिसेंबर, २०१०) की, कामातील बदलांचा एक प्रस्ताव केंद्र शासन/महाराष्ट्र शासन यांचेकडे मंजूरी करीता सादर केला (ऑगस्ट, २००८) मान्यता प्राप्त झाल्यानंतर झालेला खर्च मंडळाच्या निधीत समाविष्ट केला जाईल अन्यथा तो खर्च महानगरपालिका सोसेल.

शेवटच्या बैठकीच्यावेळी (नोव्हेंबर, २०११) नाशिक महानगरपालिकेने पुनरुच्चार केला की केंद्र शासनाने मंजूरी न दिल्यास तो खर्च नगरपालिका निधीच्या खात्यात नोंदविला जाईल. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण मान्य DPR मध्ये सूचीबद्ध नसलेल्या बाबींचे निष्पादन मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या विरुद्ध होते आणि शिवाय ही अतिरिक्त बाब कामे/प्रकल्प अद्यापपर्यंत केंद्र शासनाकडून मंजूर व्हावयाचे आहेत.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

DPR मध्ये सूचीबद्ध नसलेल्या बाबींचा खर्च महानगरपालिकेमार्फत स्वनिधी मधून भागविण्यात आलेला आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) कोणताही तपशील सादर न करता शासनाने सादर खर्च नाशिक महानगरपालिकेने स्वतःच्या फंडातून केला असे शासनाने कळविलेले आहे.

(२) नाशिक महानगरपालिकेने नॉन डीपीआरवरील बाबींसाठी निधी जेएनएनयुआरएम फंडात वळती केलेल्या निधीचा तपशील समितीला सादर करावा.

(३) डीपीआरमध्ये समाविष्ट नसलेल्या कामांकरीता JNNURM निधीतून झालेल्या खर्चाबाबत कोण जबाबदार आहे.

(४) घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्पासाठी महानगरपालिकेने एकूण किती खर्च केला.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) नाशिक मनपाने घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्प कार्यान्वित होणेसाठी आवश्यक असलेली रुपये २.४६ कोटी किंमतीची DPR व्यतिरिक्त कामे हाती घेतली. सादर अतिरिक्त कामाचा खर्च नाशिक मनपाने सोसला आहे. (२) सादर प्रकल्पासाठी केंद्र शासनाकडून रुपये २७.१५ कोटी पैकी रुपये २४.४३ कोटी व राज्य शासनाकडून रुपये १०.८६ कोटी पैकी ९.७७ कोटी इतके अनुदान प्राप्त झाले आहे त्याव्यतिरिक्त मूळ DPR मधील कामांसाठी झालेला जादा खर्चासह रुपये ३५.५० कोटी तसेच DPR व्यतिरिक्त हाती घेतलेल्या अतिरिक्त कामासाठी रुपये २.४६ कोटी खर्च नाशिक मनपाने केला आहे.

(३) DPR मध्ये समावेश नसलेल्या कामासाठी JNNURM निधीतून खर्च केलेला नाही. सादर कामासाठी JNNURM निधीतून पैसे मिळण्याची मागणी केली होती. परंतु सादर मागणी मंजूर न झाल्याने सादरचा खर्च मनपाने स्वनिधीतून केला आहे.

(४) घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्पासाठी नाशिक महानगरपालिकेने DPR मधील कामासाठी ३५.५० कोटी व इतर कामासाठी २.४६ कोटी असे एकूण ३७.९६ कोटी खर्च केला आहे.

चुकीचे स्टार दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान :

महाराष्ट्र शासनाच्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या निर्गमित केलेल्या (मे, २००५) निर्णयानुसार सर्व निविदांच्या दस्तऐवजामध्ये किंमतीतील तफावत काढण्याकरिता सिमेंट, लोखंड, बिटुमन, पाईप्स (पिंग लोखंड) इ. करिता स्टार दरांचा समावेश असला पाहिजे. स्टार दर हा बिटुमन सिमेंट लोखंड विविध प्रकारचे घातूचे पाईप्स, पिंग लोखंड इ. च्या दराचा निविदा प्राप्त करण्याची शेवटची तारीख ज्या महिन्यात असेल त्याच्या आधिच्या त्रैमासिकातील दर किंवा जिल्हा दर सूचीत (जि. द. सू/DPR) नमूद केलेला दर यापैकी जो जास्त असेल तो घेतला जाईल.

तथापि, अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, (ऑक्टोबर, २०१०) बाणेर भुयारी मार्ग (Sub-Way) बांधण्याचे काम, पॉड फाटा ते चांदणी चौक मार्गच्या कॉक्रीटींग व डांबरीकरण करण्याच्या मूळ कामाला जोडले होते जे जानेवारी, २००८ मध्ये दिले होते, पुणे महानगरपालिका जोडलेल्या कामाचा करारनाम्यात स्टार दर नमूद करण्यात अपयश आले. स्टार दराच्या अभावी पुणे महानगरपालिकेने डिसेंबर, २००७ ते फेब्रुवारी, २००८ मधील सरासरी दर घेण्याऐवजी ऑगस्ट, २००८ चे Indieces किंमतीत तफावत काढण्याकरिता स्वीकृत केले कारण ते काम मार्च २००८ मध्ये दिले गेले होते याचा परिणाम रुपये २९ लाखच्या जादा प्रदानात झाला.

पुणे महानगरपालिकेने, वस्तुस्थिती मान्य करताना नमूद केले (नोव्हेंबर, २०११) कंत्राटदाराला केलेले जादा प्रदान त्याच्या अंतिम देयकातून वसूल करण्यात येईल. तथापि, रक्कम वसूल करण्याकरीता प्रारंभ केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील सादर केला गेला नाही.

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

• (१) आक्षेप क्रमांक AM २७ नुसार १२.२३ लाखाचे अनियमित पेमेंट झालेबाबत कळविले होते तसेच (२) आक्षेप क्रमांक AM २८ नुसार स्टार दरापोटी ठेकेदारांना २८.९१ लाख जादा पेमेंट झाल्याबाबत आक्षेप होता.

• त्यानुसार प्रस्तुत कामाचे रनिंग बील क्रमांक ३९ मधून एकूण ४१.१४ लाख वसूल करण्यात आलेले आहेत.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) एकोणचाळीसव्या चालू देयकामधून वसूल करण्यात आलेल्या रुपये ४१.१४ लक्ष एवढ्या रकमेचा तपशील समितीस सादर करावा.

(२) सप्टेंबर, २०१५ अखेर काम का पूर्ण झाले नाही, अंतिम बिल कधी अदा करण्यात येणार आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) ३९ व्या चालू देयकामधून वसूल करण्यात आलेल्या रुपये ४१.१४ लक्ष बाबतची कागदपत्रे सोबत जोडली आहेत. तपशील खालीलप्रमाणे आहे.—

स्टार रेट वसूली	. . २८.९१ लक्ष
वाहतूक लिड चार्जेस वसूली	. . १२.२३ लक्ष
एकूण	. . ४१.१४ लक्ष

(२) सदर काम दिनांक १५-६-२०११ रोजी पूर्ण झाले आहे. कामाचे अंतिम देयक तयार करून प्रदानाकरीता सादर करण्यात आलेले आहे. त्यावरील प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर अंतिम बील अदा करण्यात येईल.

स्टार दर सुधारित न केल्याने जादा प्रदान :

निविदेच्या शर्तीप्रमाणे, आवश्यक वाटल्यास लोखंड व बिटूमन यांचे दर, कंत्राट देण्याआधी प्रचलित बाजाराच्या परिस्थितीवर आधारून सुधारित करावे. तथापि, असे दिसून आले की, पुणे महानगरपालिकेने कात्रज हडपसर भागावर Bus Rapid Transport (बी. आर. टी.) पथदर्शक प्रकल्पाचे निष्पादन करताना लोखंड व बिटुमीन यांचे स्टार दर सुधारित केले नाहीत. जरी निविदेच्या प्रक्रियेच्या वेळी किंमतीमध्ये तीव्र वाढ झाली होती ज्याचा परिणाम १.४२ कोटी जादा प्रदानात झाला.

हा स्टार दर किंमतीतील वाढी नियमन करण्याचा आधार असल्याने, चूकीने दराची निश्चिती कमी झाल्याचा परिणाम किंमतीतील वाढीकरीता जादा प्रदानात झाला जो नियमबाह्य होता.

पुणे महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर, २०१०/नोव्हेंबर, २०११) की, त्यांना स्टार दर सुधारित करण्याची आवश्यकता वाटली नाही तथापि प्रचलित परिस्थिती पाहून किंमतीतील तफावतीची मागणी दुरुस्त केली जाईल व वसूली केली जाईल. नोव्हेंबर, २०११ मधील शेवटच्या बैठकीच्या वेळी पुणे महानगरपालिकेने नमूद केले की वसूली केली जाईल. तथापि रक्कम वसूल करण्याकरीता प्रारंभ केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील सादर केला गेला नाही (मे, २०१२).

ज्ञापन :

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

स्टार रेट चे रक्कम रुपये १४२.५५ लक्ष च्या वसूलीचे परिगणन करून व प्रचलित परिस्थिती पाहून ठेकेदाराचे अठरावे व अंतिम बिलमधून रक्कम रुपये १७,४८,२५८.६४ इतकी वसूली करण्यात आलेली आहे. याबाबत अतिरीक्त नगर अभियंता (प्रकल्प) यांचे जावक क्रमांक ३२४९ दिनांक ३०-११-२०११ अन्वये अकाउन्टंट जनरल ऑडिट (२) ऑडिट भवन पोस्ट बॉक्स नं. २२० सिव्हील लाईन्स, नागपूर यांचेकडे कळविण्यात आलेले आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) ऑडिटने निदर्शनास आणल्यानुसार रुपये १४२ लक्ष ऐवजी खात्याने रुपये १७.४८ लक्ष वसूल केले आहेत उर्वरित रकमेबाबत लोकलेखा समितीस खुलासा सादर करावा.

(२) १७.४८ लक्ष ही रक्कम ठेकेदार यांचेकडून कशाच्या आधारे वसूल केली.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) सदर कामाचे पूर्वगणन पत्र सन २००७-०८ च्या दरसूचीप्रमाणे करण्यात आले होते. या कामाची निविदा नोव्हेंबर, २००७ मध्ये मागविली व निविदा पूर्व बैठक १४-११-२००७ रोजी घेण्यात आली. कामाचा कार्यादेश माहे जानेवारी, २००८ मध्ये दिला. या कामाच्या निविदेमध्ये निविदा स्वीकृतीनंतर कार्यादेश देणेपूर्वी गरज भासल्यास सुधारित स्टार रेट लागू करण्याकरिता ठेकेदार यांना कळविणेबाबतची अट नमूद आहे. परंतु प्रचलित धोरणानुसार निविदा स्वीकृतीनंतर स्टार रेट बदलेले जात नाहीत.

यामुळे ऑडिटने उपस्थित केल्यानुसार रक्कम रुपये १४२ लक्ष वसूल केले नाहीत. वसूल करण्यात आलेली रक्कम रुपये १७.४८ लक्ष ही रक्कम अंतिम देयकानुसार भाववाढ सूत्राच्या अनुषंगाने स्टील व डांबर या मटेरीयलच्या स्टार रेट फरकाकरीता वसूल करण्यात आलेली आहे.

किंमतीतील तफावतीचे जादा प्रदान :

निविदा दस्तऐवजाच्या खंड ६२ प्रमाणे, नरम लोखंडाच्या पाईप्सच्या किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करण्याच्या सूत्रानुसार, बाबीच्या निष्पादनाचा कालावधी हा विचारात घेतला पाहिजे. तथापि, नागपूर शहर महानगरपालिकेने रु. २२.६५ कोटीच्या कन्हान पाणी आर्वधन योजनेमध्ये प्रेषण मुख्याच्या कामात, नरम लोखंड प्लेट, जी पाईप्स निर्माण करण्यात वापरली होती तिच्या खरेदीचा कालावधी, त्रैमासिकात निष्पादनाच्या वेळी प्रत्यक्ष वापराचा कालावधी (महिना) ऐवजी विचारात घेतला या प्रकारे कामाच्या प्रत्यक्ष निष्पादनाच्या कालावधी ऐवजी कच्चा मालाच्या (नरम लोखंडाच्या प्लेटस) पुरवठ्याचा कालावधी विचारत घेण्याचा परिणाम रु. ४२ लाखाच्या जादा प्रदानात झाला.

नागपूर शहर महानगरपालिकेने नमूद केले की (डिसेंबर २०१० व नोव्हेंबर २०११)की, किंमतीतील तफावतीचे प्रदान, जेव्हा पाईपचा प्रत्यक्ष पुरवठा झाला, तो कालावधी विचारात घेऊन केले गेले, हे उत्तर ग्राह्य नाही कारणनिहाय दस्तऐवजांच्या अटीप्रमाणे प्रत्यक्ष निष्पादनाचा कालावधी किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करण्यासाठी विचारात घ्यावयास हवा होता.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंभारत नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

सदर प्रकल्पातर्गत एम. एस. पाईप तयार करणे, पुरवठा करणे ही स्वतंत्र बाब आहे. ज्याचे भुगतान विनिदेशाप्रमाणे फक्त पाईप पुरवठ्याच्या आधारावर करण्यात येतो. येथे नमूद करण्यात येते की, कंत्राटदारास पाईप उत्पादन व पुरवठा केल्याबरोबर पाईपचे भुगतान केल्यास त्यास मोठ्या रक्कमेचे भुगतान होईल व त्यामुळे कंत्राटदार पुढील कामे जसे सिमेंट लायनिंग व लेइंगच्या कामात वेळ लावेल. या अटी मुळे कंत्राटदाराच्या पाईप तयार करण्याचा एम. एस. प्लेट खरेदीशी सरळ संबंधित आहे म्हणून दर तफावत निश्चित करण्याचा कालावधी विचारात घेणे आवश्यक होते.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय-निरंक

आधार साहित्याचा किंमत निर्देशांक विचारात घेतलेले जादा प्रदान :

नरम लोखंड प्लेट हे नरम लोखंड पाईप्स निर्माण करण्यासाठी आधार साहित्य असल्यामुळे MS पाईप्सच्या किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करतांना MS प्लेटचा दर आणि किंमत निर्देशांक विचारात घेतला पाहिजे. तथापि, दोन महानगर पालिकांतील अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकिस आले की, MS पाईप्सच्या किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करतांना जरी MS प्लेटसचे दर घेतले होते आणि त्याचे परिगणन लोखंड आणि स्टील यांचे किंमत निर्देशांक, MS प्लेटच्या किंमत निर्देशांका ऐवजी विचारात घेतले गेले ज्याचा परिणाम खाली दिल्याप्रमाणे रुपये ११.५७ कोटींच्या जादा प्रदानात झाला.

(रु. कोटीत)

नगर पालिकेचे नाव (१)	कामाचे नाव (२)	परिमाण (३)	कामाची किंमत (४)	जादा प्रदानाची रक्कम (५)
मुंबई	मध्य वैतरणा पाणी पूरवठा प्रकल्प (water main) पुरविणे व टाकणे.	५५७०२ मॅ.ट.	७४६.८९	१०.५१
ठाणे	पिसे हेडवर्कस मधून अतिरीक्त १०० एम.एल.डी. पाणी पूरवठा योजना.	६८६५ मॅ.ट.	७६.९८	१.०६
एकूण . .		६२५६७ मॅ.ट.	८२३.७९	११.५७

मुंबई महानगर पालिका व ठाणे महानगरपालिका यांनी नमूद केले (सप्टेंबर/ऑक्टोबर २०१२ व नोव्हेंबर २०११) की, निविदे प्रमाणे लोखंड व पोलाद यांचा किंमत निर्देशांक पाणी MS पाईप्सच्या किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करतांना विचारात घेतला पाहिजे होता.

शेवटच्या बैठकीच्या वेळी (नोव्हेंबर २०११) महानगरपालिकेने नमूद केले की, ही निविदेच्या अटीचा भाग असल्याने किंमतीतील तफावत बरोबर विनियमित केली गेली.

महानगरपालिकेचे म्हणणे ग्राह्य नाही कारण किंमतीतील तफावतीच्या मागणीचा आधार त्यांच्या निर्मितीकरीता वापरलेले साहित्य असले पाहिजे जे MS प्लेट होती आणि हा दृष्टीकोन निविदेमध्ये पुरेशा रितीने सविस्तर मांडला गेला होता आणि परिणामी हा दृष्टीकोन संभवनीय बोलीदारांना पर्याप्त रितीने कळविला होता. एरव्हीही महाराष्ट्र शासनाच्या शासन निर्णयाप्रमाणे सरासरी स्टील निर्देशांक High Yield Strength Deformed (HYSD)/नरम स्टीलच्या किंमतीतील तफावतीच्या परिगणनेकरता विचारात घ्यावयाचा होता.

याप्रकारे MS प्लेट करीता नरम स्टीलचा निर्देशांक विचारात घ्यायला हवा होता.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

मुंबई :-

- * निविदेतील अटीनुसार किंमतीतील तफावत कंत्राटदाराला योग्य त-हेने विनियमित केली आहे.
- * लेखा परिक्षणातील मुद्दा विचारात घेऊन भविष्यातील कंत्राट अटीमध्ये योग्य ती सुधारणा करण्यात येईल.

ठाणे :-

- * भाववाढीबाबत शासन निर्णय क्रमांक सीएटी/०६-०४-१४८ दिनांक १६ मे २००५ अन्वये निविदा अटीमध्ये समावेश आहे.
- * निविदा अटी व शर्तीनुसार निर्देशांक घेण्यात आले आहेत व सदर अटीनुसार देयक प्रदान करण्यात आले आहे.
- * निविदा अटीशर्ती करारनाम्याचा भाग असल्याने यामध्ये बदल करणे योग्य नाही.
- * भविष्यातील निविदाबाबत लेखापरिक्षकांनी सुचविल्यानुसार दक्षता घेणेत येईल.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :-

(१) एम. एस. पाईपच्या भाववाढीची परिगणना करताना एम. एस. प्लेट चे भाव निर्देशांक विचारात घ्यावे असे निविदा अटीमध्ये विशेष करून नमूद आहे.

(२) बृहन्मुंबई मनपा व ठाणे महानगरपालिकेने एसएस पाईपच्या भाववाढीची परिगणना करताना एम.एस. प्लेट ऐवजी लोखंड व पोलाद चे भाव निर्देशांक विचारात घेतल्यामुळे रु. ११.५७ कोटीचे अतिप्रदान झाले याबाबतची कारणमिमांसा विषद करावी.

(३) चुकीचे भाव निर्देशांक विचारात घेणेबाबतची जबाबदारी कोणाची आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :-

(१) ठाणे : सदर बाब वस्तुस्थिती धरून नाही. निविदेमध्ये MS पाईपच्या भाववाढीची परिगणना करताना लोखंड व पोलाद (Iron and Steel) चे RBI चे भाव निर्देशांक विचारात घेण्याची अट आहे.

बृहन्मुंबई मनपा : कंत्राटातील भाववाढीच्या (Escalation) अटी व शर्ती नुसार लोखंड व पोलाद (Iron and Steel) या निर्देशांक परीगणनेस्तव नमूद केला असून मृदू पोलादी प्लेट (Mild Steel Plate) चा मूळ भाव (Basic Rate) धरण्याचे नमूद केले असून मृदू पोलादी पत्र्याचा निर्देशांक धरण्याबाबत उल्लेख नाही उपरोक्त सूत्रानुसार भाववाढीचे (Escalation) परीगणन करण्यात आले आहे.

(२) ठाणे : ठाणे महानगरपालिकेने केलेली कार्यवाही ही निविदा अटीप्रमाणे करण्यात आली आहे. निविदा स्वीकृतीनंतर अटीमध्ये बदल करता येत नाही.

बृहन्मुंबई मनपा : निविदेच्या अटी व शर्ती तयार करतेवेळी महाराष्ट्र शासन निर्णय क्रमांक CAT 06/04/148 इमारती-०२ दिनांक १६ मे २००५ च्या मार्गदर्शक तत्वांचा आधार घेण्यात आला होता. तसेच रिझर्व बँकेच्या पत्रकामध्ये (RBI Bulletin) (मृदू पोलादी पत्रे आणि पट्ट्या M.S.sheet and strips) निर्देशांक उपलब्ध होता. तथापि सदर कामासाठी मृदू पोलादी पत्राऐवजी मृदू पोलादी प्लेट १६ (मीमी जाड) वापरण्या लागतात व मृदू पोलादी प्लेटसचा निर्देशांक RBI Bulletin मध्ये उपलब्ध नसल्यामुळे उपलब्ध असलेला लोखंड व पोलाद (Iron and Steel) निर्देशांक स्विकारण्यात आला. तदनंतर ऑगस्ट २०१० पासून निर्देशांकाचे आधार वर्ष ९४-११९३ बदलून २००५-२००४ हे आधार वर्ष धरण्यात आले व RBI Bulletin मधून लोखंड व पोलाद तसेच मृदू पोलादी पत्रा (Iron and Steel MS Sheet) चे निर्देशांक वगळण्यात येऊन त्याऐवजी प्लेट्स (Plates) हा निर्देशांक घेण्यात आला त्यानुसार भाववाढीचे (Escalation) परीगणन करण्यात आले आहे.

(३) ठाणे : भाव निर्देशांक निविदा अटीप्रमाणेच घेण्यात आली असल्याने जबाबदारी निश्चित करण्याचा प्रश्न उद्भवत नाही.

बृहन्मुंबई मनपा : भाव निर्देशांक निविदा अटीप्रमाणेच घेण्यात आली असल्याने जबाबदारी निश्चित करण्याचा प्रश्न उद्भवत नाही.

किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करतांना चालू किंमतीच्या जकातीचा समावेश केल्याने जादा प्रदान

किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करण्याचा आधार एकरूप असला पाहिजे. तथापि, दोन महानगरपालिकांच्या अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करण्याकरीता, हायस्पीड डिझेल वरिल जकातीबाबत, व्यवहार करतांना एकरूपता नव्हती. स्वीकारलेली मूळ किंमत ही जकातीशिवाय होती आणि स्वीकारलेली चालू किंमत जकातीसहीत होती. त्यामुळे खालील तपशीलाप्रमाणे रूपये ०.३२ कोटीचे जादा प्रदान झाले.

(रूपये कोटीत)

महानगरपालिकेचे नाव (१)	कामाचे नाव (२)	कामाची किंमत (३)	जादा प्रदानाची रक्कम (४)
नागपूर	कळमना येथे रेल्वे वर पूल बांधणे	२१.९१	०.०६
मुंबई	संत्रा मार्केट येथे रेल्वे वर पूल बांधणे	४५.९७	०.०३
	मध्य वैतरणा नदीवर प्रबलित सिमेंट कॉंक्रीट धरण बांधणे.	५०५.९१	०.२३
	एकूण		०.३२

(स्रोत - चालू लेखा देयके व त्रैमासिक प्रगती अहवाल)

नागपूर शहर महानगरपालिका (MSRDC) आणि मुंबई महानगरपालिका यांनी वस्तुस्थिती स्वीकार केली (सप्टेंबर/डिसेंबर २०१०) व कंत्राटदाराकडून रक्कम वसूल करण्याचे मान्य केले. तथापि, रक्कम वसूल करण्याकरीता प्रारंभ केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील सादर केला नाही (मे २०१२).

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

मुंबई : लेखापरिक्षात्मक निर्देश लक्षात घेवून कंत्राटदाराच्या देयकातून रु. २३ लाखाची वसूली करण्यात आली आहे.

नागपूर : सदर प्रकरणात संबंधित घटक विचारात घेऊन त्यानुसार ROB प्रस्तावासाठी निश्चित झालेली रूपये १.२९ लाखाची रक्कम अंतिम देयकातून वसूल केली आहे. रूपये १.२९ लाखाची रक्कम सुरक्षा अनामत रकमेतून वसूल करण्यात आली आहे, आणि संत्रा मार्केट प्रस्तावाच्या वसुलीसाठी निश्चित करावयाच्या रूपये १० लाखाची रक्कम राखून ठेवण्यात आली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय

(१) बृहन्मुंबई मनपाने वजावट केलेल्या रु. २३ लाख रकमेचा तपशील लोकलेखा समितीस दाखवावा.

(२) नागपूर महानगरपालिकेने रु. ९ लाखाऐवजी रु. २.५८ लाख इतकीच वसुली केली, चार वर्षे होऊनही सदर उर्वरीत वसुली का करण्यात आली नाही.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा

(१) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने कंत्राटदाराच्या देयक क्रमांक १९ मधून रु. २२.७२ लाखाची रक्कम वळती करण्यात आली असून त्याबाबतची कागदपत्रे समितीसमोर सादर करण्यात येतील.

(२) हा प्रकल्प महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ यांच्या मार्फत राबविण्यात येत आहे. सद्यःस्थितीत प्रकल्पाचे काम प्रगतीपथावर असून उर्वरीत रक्कम अंतिम देयकामध्ये वसूल करण्यात येईल. प्रथमतः रूपये ८,५३,८१३ एवढी भाववाढ प्रस्तावित होती परंतु AG Audit द्वारा देय भाव वाढ रूपये २,७९,८०५ एवढी होती. MSRDC ने अंतिम देयकापर्यंत दिलेली एकूण भाववाढ रूपये १,५१,०८६ एवढीच देण्यात आलेली आहे.

चुकीची किंमत/दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान

खाली तपशिल दिल्याप्रमाणे चार महानगर पालिकेत किंमतीची तफावत परिगणनाची रित विचारात न घेण्याचा परिणाम रु. १.४१ कोटी जादा प्रदानात झाला.

महानगरपालिका	प्रकल्पाचे नांव	कामाची किंमत	जादा प्रदान	कारणे
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
पुणे	डॉ. नायडू रुग्णालय येथे ११५ एम एल डी धारक STP बांधणे	४०.१५	०.२९	स्टील सिमेंट किंमतीतील तफावत वेगवेगळी आणि साहित्य घटकातही याचा परिणाम स्टील सिमेंट वर किंमतीतील तफावतीच्या दुष्पट प्रदानात झाला.
ठाणे	मलप्रणाल टप्पा १ वहन पध्दती, पंपिंग स्टेशन व १२० MLD STP	१९४.५८	०.८९	किंमतीच्या निर्देशांक घटकातील घटीमुळे किंमतीतील ऋण तफावतीचे परिगणन केले नाही व वसुली केली नाही.
नाशिक	घन कचरा व्यवस्थापन प्रकल्पाखाली नागरी बांधकाम.	५.५०	०.०२	किंमतीच्या निर्देशांक घटकातील घटीमुळे किंमतीतील ऋण तफावतीचे परिगणन केले नाही व वसुली केली नाही.
नागपूर	कळमना येथे रेल्वे वर पूल बांधणे	२१.९१	०.२१	दंड बसविण्यामुळे किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करण्यासाठी निर्देशांक गोठविले होते तथापि दंड रद्द केल्यानंतर निर्देशांक कामाच्या निष्पादनाच्या कालावधी प्रमाणे सुधारित करावयास हवे होते ते केले गेले नाही. याचा परिणाम किंमतीत तफावतीच्या जादा प्रदानात झाला, कारण कामाच्या निष्पादनाच्या वेळी निर्देशांक गोठविलेल्या निर्देशांकाच्या तुलनेने कमी होते.

चारही महानगर पालिकांनी वस्तुस्थिती स्वीकार केली (ऑक्टोबर ते डिसेंबर २०१०) आणि रक्कम वसूल करण्याचे मान्य केले पुणे व ठाणे नगरपालिकेने रु. १.१८ कोटी वसूल केले (नोव्हेंबर, २०११).

तथापि, उर्वरित दोन महानगर पालिकांनी वसुलीचा तपशील लेखापरीक्षेला कळविला नाही (मे, २०१२).

ज्ञापन :-महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नाशिक : रुपये १.८९ लक्ष फरकाची रक्कम सुरक्षा अनामत रकमेतून वसूल करण्यात आली आहे.

नागपूर : सदर प्रकरणात संबंधित घटक विचारात घेता निश्चित झालेली रूपये १४.३१ लाखाची रक्कम सुरक्षा ठेवीतून वसूल करण्याचे प्रस्तावित आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय

(१) पुणे-ठाणे केलेल्या वसुलीबाबतचा तपशील सादर करावा.

(२) नाशिक केलेल्या वसुलीबाबतचा तपशील सादर करावा.

(३) रु. २१ लाखऐवजी फक्त रु. १४.३१ लाख इतकीच वसुली का करण्यात आली, यामध्ये फरक का आहे, सदर उर्वरित रक्कम चार वर्षे होऊनही का वसूल करण्यात आली नाही व त्यासाठी कोण जबाबदार आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलावा :-

(१) **ठाणे व पुणे :** भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांचा अहवाल क्र. ५ मध्ये याच परिच्छेदामध्ये ठाणे महानगरपालिकेने रु. ०.८९ कोटी व पुणे महानगरपालिकेची ०.२९ कोटी सदरची वसुली माहे नोव्हेंबर २०११ मध्ये केल्याचे नमूद आहे.

(२) **नाशिक :** महानगरपालिकेने मक्तेदारास जादा अदा झालेली रक्कम रु. ०.०२ कोटी मक्तेदाराच्या सुरक्षा अनामत रकमेतून नोव्हेंबर २०११ मध्ये वसूल केली आहे. सदर बाबतचा तपशील मा. समितीस सादर करण्यात येईल.

(३) महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळामार्फत प्रथमतः रुपये १,५३,५०,९१९ भाववाढ काढण्यात आली होती. A. G. Audit द्वारे रुपये १,३२,२२,१३४ एवढी काढण्यात आलेली आहे. महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळामार्फत अंतिम देयकार्पर्यंत १,४३,८५,६४५ एवढी भाववाढ देण्यात आलेली आहे. त्यामुळे रुपये ११,६३, ५११ (रु. १,४३,८५,६४५ रु. १,३२,२२,१३४) एवढी भाववाढ जास्तीची प्रदान करण्यात आली असून ती वसूल करण्याबाबत मुख्य अभियंता यांनी मुख्यालयाला दिनांक ११-०९-२०१५ च्या पत्र क्रमांक MSRDC/NAG/05/299 प्रमाणे कंत्राटदाराच्या देय असलेल्या retention money व performance Security मधून करण्याचे प्रस्तावित केले असून सदर रक्कम वसूल करण्याची जबाबदारी महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास मंडळाची आहे.

(१) अतिरिक्त बाबीमुळे जादा खर्च/जादा प्रदान :

निष्पादित झालेल्या बाबींकरिता दर निष्पादित होत असतांना महानगरपालिकेने मंजूर केलेल्या निविदेतील दराप्रमाणे विनियमित करावे लागतात. त्यामुळे एखाद्या वेळी जादा काम निष्पादित करावयाचे असल्यास दर निविदेत आधीच विनिर्दिष्ट केलेल्या दराप्रमाणे विनियमित करावे लागतात. वरील तरतुदीचे विचलन करून नांदेड वाघळा महानगरपालिकेने निविदेत सारख्या निर्देशांकरिता दर उपलब्ध असतांनाही या बाबींना अतिरिक्त बाबी मानून त्याचे दर मान्यता प्राप्त निविदेतील दराप्रमाणे विनियमित दिले नाहीत. त्याऐवजी चालू विभागीय दर सूचीतील दरांपेक्षा आधीच कमी असल्याने त्याचा परिणाम जादा प्रमाणात झाला.

(१) नांदेड वाघळा महानगरपालिकेस नदीच्या दर्शनी भागाचा विकास उत्तर किनारा झोन ३-चे काम एका कंत्राटदाराला रु. ४१.२३ कोटी या निविदेच्या किंमतीपेक्षा ४१.९० टक्के जास्त दरांना विनिर्दिष्ट काम पूर्ण करण्याचा कालावधी १२ महिन्यांचा असतांना ऑगस्ट २००७ मध्ये दिले. हे काम नांदेड पाटबंधारे विभागाने (NID) ठेव बांधकाम म्हणून निष्पादित केले.

अभिलेखांच्या छाननीत असे उघड झाले की, पुढील बाबी या निविदा दस्तऐवजाच्या सूची “ब” खाली दर्शविल्या प्रमाणे होते.

बाबीचे वर्णन (१)	परिणाम (चौ.मी.) (२)	दर (३)	रक्कम (४)
४० मि.मि. जाड गॅंग आर्याने कापलेल्या ग्रॅनाईट दगडाच्या सर्वात वरच्या दगडावरील/ फरसबंदी वरील यंत्राने कापलेल्या काठाच्या लाद्या पुरविणे व बसविणे.			
(अ) करड्या रंगाच्या	३२२०२	२२१७.७	७१४१४३७५
(आ) सदर अली करड्या रंगाच्या	७८३७	२०००.९५	१५६८१४४५
(इ) हसान हिरव्या रंगाच्या	१२१७३	२३१८.८५	२८२२७३६१
(ई) रुबी लाल रंगाच्या	१५६७	२१९१.९५	३४३४७८६

वरील बाबी या निविदेतील बाबी असतानाही रु. १०.८६ कोटींची अतिरिक्त बाब खाली दिल्याप्रमाणे मंजूर करण्यात आली.

बाबीचे वर्णन (१)	परिणाम (चौ.मी.) (२)	दर (३)	रक्कम (४)
ट्रेड व रायझर आणि लॅडिंग वर ग्रॅनाईट दगड			
(अ) करड्या रंगाच्या	२०००	५०२२.६	१००४५२००
(आ) सदर अली करड्या रंगाच्या	१००००	४८४४.२५	४८४४२५००
(इ) हसान हिरव्या रंगाच्या	९०००	५०२२.६०	४५२०३४००
(ई) रुबी लाल रंगाच्या	१०००	४९५३.४४	४९३३४००

निविदेतील मुळ बाबीची अतिरिक्त बाबीशी तुलना करताना असे उघड झाले की, अतिरिक्त बाबीमध्ये ग्रॅनाईट हा ट्रेड रायझर आणि लॅडिंग वर लावण्याचा होता आणि त्यामुळे रु. १०.८६ कोटींची अतिरिक्त बाब मंजूर करणे समग्रपणे अनावश्यक होते आणि त्याचा परिणाम खाली दर्शविल्याप्रमाणे रु. ४.५१ कोटीच्या जादा खर्चात झाला.

बाब (सूची ब)	अतिरिक्त बाबीचे परिणाम (चौ.मी.)	निविदेच्या रक्कम	निविदेच्या दराप्रमाणे रक्कम	किंमत (४१.९% जास्त धरुन)	जादा खर्च
४० मि.मि. जाड आ-याने कापलेल्या ग्रॅनाईट दगडाच्या लाद्या पुरवणे व बसविणे	१७२१०.६१	८४४१९२०१	२७७३६६१९	३९३५८२६२	४५०६०९३९

(स्रोत :—चालू लेखा देयके त्रैमासिक प्रगती अहवाल)

पाटबंधारे विभाग, नांदेड यांनी नमूद केले (डिसेंबर-२०१०) की ग्रॅनाईट दगड घाट क्षेत्राच्या समग्र जिऱ्यानंतर करिता पुरविला गेला नव्हता पण फक्त सजावटीकरिता आणि ग्रॅनाईट लाद्यांची कंटाळवाणेपणा मोडण्याकरिता पुरविल्या गेला होता आणि संमंत्रकाच्या आरेखाप्रमाणे लहान आकाराच्या ग्रॅनाईट लाद्या जिऱ्यांकरिता वापरल्या गेल्या आणि लहान आकारात ग्रॅनाईट दगडाची तरतूद नसल्याने ती बाब अतिरिक्त बाब म्हणून निष्कादित केली जात होती.

उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण ग्रॅनाईट दगडाची बाब आधीच निविदेत होता आणि त्याचे निष्पादन निवेदाच्या दराप्रमाणे करावयाचे होते.

शेवटच्या बैठकीच्या वेळी (नोव्हेंबर २०११) नांदेड वाघाळा महानगरपालिकेने नमूद केले ही कामे पाटबंधारे विभागाकडून निष्कादित केली गेली होती म्हणून याचा तपशिल आणि त्यांनी काही कार्यवाही केली गेली असल्यास माहिती प्राप्त केली जाईल आणि लेखापरिक्षेला सादर केली जाईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नांदेड वाघाळा : निविदेतील **Item No. 28** नुसार ग्रॅनाईट दगड हा बाथिंग प्लॅटफार्मे करिता व मोठ्या आकाराच्या लाद्याकरिता होता. मंजूर निविदेमध्ये ट्रेड रायझर आणि लॅण्डींग वेगळा दर असलेला **Item** असणे अपेक्षित होते कारण रायझर ट्रेड साठी ग्रॅनाईट दगड हा आकाराच्या लाद्यामध्ये कापून व त्यावर **groove** करून रायझर व ट्रेडशी **Bonding** करून बसविणे आवश्यक असते सदरील बाब ही निविदेत नमूद नसल्याकारणाने अतिरिक्त बाब म्हणून मंजूर करण्यात आली. पाटबंधारे विभाग, नांदेड यांनी त्यांचे म्हणणे पत्र क्र. नां.पा.वि.नं./लेखा-१/५९०७/ सह. दिनांक ११-११-२०१४ रोजी मा. महालेखाकार (लेखापरिक्षा) -११, नागपूर यांना कळविले आहे.

सार्वजनिक बांधकाम विभागाची जिल्हा दरसूची पाहिली असता त्यातही इतर (slab) लाद्याकरिता व रायझर आणि ट्रेड (पाय-या) करिता वेगवेगळे दर दिलेले आहेत.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) रायझर ट्रेड व लॅण्डींगकरिता वापरण्यात आलेला ग्रॅनाईटचा दगड याबाबतची शक्यता गृहीत धरून त्याचा समावेश निविदा प्रक्रिया करताना का करण्यात आलेला, नाही हे समिती जाणून घेउ इच्छिते.

(२) ग्रॅनाईट दगडाच्या कामाच्या अंतर्गत ग्रॅनाईट दगड हे प्रमुख साहित्य असूनही दोन्ही दरामध्ये खुप जास्त तफावत का आहे याचे स्पष्टीकरण द्यावे.

(३) निविदेतील दर व अतिरिक्त बाब केलेला दर (इआयआरएल) यांचे दर पृथ्यकरण देणे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा.—

१. नांदेड

पाटबंधारे विभाग नांदेड यांनी नमूद केल्यानुसार ग्रॅनाईट दगड हा घाट क्षेत्राच्या समग्र जिऱ्याकरिता पुरविला गेला नव्हता पण फक्त सजावटीकरिता आणि लाद्यांची कंटाळवाणेपणा मोडण्याकरिता पुरविला गेला होता आणि सल्लागाराच्या आरेखणाप्रमाणे लहान आकाराच्या ग्रॅनाईट लाद्या जिऱ्याकरिता वापरल्या गेल्या आणि लहान आकाराच्या ग्रॅनाईट दगडाची तरतूद नसल्याने ती बाब अतिरिक्त बाब म्हणून निष्पादीत केली.

२. जिऱ्यासाठी वापरण्यात आलेला ग्रॅनाईट दगड हा लहान आकारात कटींग केला गेला व त्यामुळे **Wastage 30%, Moulding, Cutting & Fixing** करण्याकरिता मजुराचा लागणारा वेगळा दर वगैरे या सर्व बाबी मुळे मूळदर व अतिरिक्त बाबीचा दर यामध्ये तफावत दिसून येते.

३ निविदेतील दर व अतिरिक्त बाब केलेला दर याचा तपशील मा. समितीस सादर करण्यात येईल.

(ii) दोन महानगरपालिकांमध्ये अतिरिक्त बाबीकरिता चुकीचा दर स्वीकार केल्यामुळे त्याचा परिणाम खाली रक्कम २.०७ कोटीच्या जादा प्रमाणात झाला.

महानगरपालिका	कामाचे नाव	कामाची किंमत (रु. कोटीत)	प्रदान केलेल्या अतिरिक्त बाबीचे परिमाण	जादा प्रदान (रु.कोटीत)	कारणे
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)
नांदेड वाघाळा	मलप्रणाल आणि पाणी पुरवठा प्रकल्पाची दोन कामे	८८.७६	२५३७१.८३ घ. मी.	१.९९	च्या चालू दर सूची मध्ये कठीण खडक व क्रॉक्रीड रस्ता यात पाईप चरांचे उत्खनन (chiseling) छन्नीने पाचर मारुन, यांत्रिक साधनांनी Live ड्रिलिंग किंवा सुरुंगाने फोडण्याव्यतिरिक्त सर्व मार्गांनी करण्याकरिता रु. ४६२ प्रति घ. मी. उपलब्ध होता तरीही रु. १२७० प्रती घ.मी. हा दर मान्य केला गेला व प्रदान केला गेला.
ठाणे	स्टेशन क्षेत्र वाहतूक सुधार पद्धती	२९.३६	- -	०.०८	अतिरिक्त बाबीच्या कामाकरिता चुकीचा दर विचारात घेणे.
				२.०७	

(स्रोत :-चालू लेखा देयक व त्रैमासिक प्रगती अहवाल)

ठाणे महानगरपालिकेने वस्तुस्थिती स्वीकार केली (ऑक्टोबर २०११) कंत्राददाराकडून रक्कम वसूल करण्याचे मान्य केले जेव्हा की नांदेड वाघाळा महानगरपालिकेने नमूद केले (डिसेंबर २०१० व नोव्हेंबर २०११) की कामाच्या निष्पादनाच्या वेळी कठीण खडक दिसून आला जो स्प्लिटर मशीन व खडक फोडण्याने दूर करणे आवश्यक होते व याबाबीकरिता दर महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण (MJP) चालू दरसूची मध्ये उपलब्ध नव्हता आणि म्हणून विविध ठिकाणाहून तसेच मुंबई महानगरपालिकेकडून दराची विचारणा केली आणि शेवटी तांत्रिक समितीने या बाबीवर चर्चा केली आणि रु. १२७० प्रती घ.मी. दर ठरवला हा दर महानगरपालिका आयुक्तांनी मंजूर केला.

नांदेड वाघाळा महानगरपालिकेचे म्हणणे ग्राह्य नाही कारण अतिरिक्त बाबीचे प्रदान करण्याकरिता मुंबई महानगरपालिकेच्या सूचीऐवजी (MJP) च्या चालू दरसूची मध्ये कठीण खडकात सर्व उपायांनी उत्खननाकरिता रु. ४६२ प्रती घ. मी. दर उपलब्ध होता.

ठाणे महानगरपालिकेने केलेल्या वसुलीचा तपशिल लेखापरिक्षेला सादर केला गेला नाही. (मे, २०१२)

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

ठाणे .

- वसूलपात्र रक्कम रुपये ८,४१,७९९ मात्र ठेकेदाराच्या अंतीम देयकातून मार्च २०११ मध्ये वसूल करण्यात आलेली आहे.
- याबाबत पत्र क्र. टी एमटी-सीई-७००-६५५५, दिनांक १८-२-२०१३ अन्वये f. जी. कार्यालयास कळविण्यात आलेले आहे.

नांदेड : सदर बाबीमध्ये महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांचेकडून दरासंदर्भात विचारण करण्यात आली. (नांदेड मनपा पत्र क्र. नावाशमनपा-जेएनएनयुआरएम-पापूवजनि-३८१-०८, दिनांक २४-०१-२००८) या पत्राच्या उत्तरा दाखल महाराष्ट्र जीवनप्राधिकरण यांनी पत्र क्र. मु.अ.-मजिप्राऔ-ता.शा.२-२६६-२००८, दिनांक ३१-१-२००८ नुसार असे कळविले की, त्यांच्या २००६-०७ च्या दरसूचीतील कठीण खडकातील खोदकामाच्या दर पृथकरणात (४२०/घनमी.) कोणत्याही मशिनचा वापर गृहीत धरलेला नाही. तदनंतर महानगरपालिकेने दर पृथकरण (Actual based on Site work) करून मा. आयुक्त तसेच कंत्राटदार यांच्याशी चर्चा करून रुपये १२७०-घनमी. हा दर निश्चित केला गेला. ही सर्व माहिती मनपा यांचे पत्र क्रमांक १०५६३, दिनांक १-९-२०१४ नुसार मा. महालेखापाल (नागपूर) यांना कळविले आहे.

(iii) अतिरिक्त बाबींचे जादा प्रदान.—

कंत्राटदाराच्या Water Bound Mecadam (W.B.M.) अटीप्रमाणे, च्या टप्पापर्यंत रस्त्याच्या पुनःस्थापनेचे काम कंत्राटदाराने कुठल्याही जादा मागणी शिवाय केले पाहिजे आणि तो बिटुमन बाउंड मेकॅडम (BBM) करता प्रदानास पात्र आहे. तथापि असे, दिसून आले की, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने रावेत किवटे मार्गाच्या पश्चिम क्षेत्राकरीता मलप्रणाल पध्दतीच्या प्रकल्पाच्या प्रमाणात WBM कामाकरीता रुपये आठ लाखचे प्रदान, BBM कामाकरीता ती एक जादा अतिरिक्त बाब असे विचारात घेऊन केलेल्या प्रदानाव्यतिरीक्त प्रदान केले होते जे नियमबाह्य होते.

पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने वस्तुस्थिती स्वीकार (ऑक्टोबर २०१०) केली आणि कंत्राटदाराकडून रक्कम वसूल करण्याचे कबूल केले. तथापि रक्कम वसूल करण्याकरीता केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील सादर केला नाही (मे २०१२).

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

पिंपरी चिंचवड : सदर जादा केलेल्या बाबींची रक्कम मनपाने ४ थ्या (दिनांक २५-१०-२०११) ५ व्या (दि. १९-३-२०१२) व ७ व्या (दि. १९-३-२०१२) R.A. बिलातून आक्षेपाधिन रक्कम रु. ८ लाख वसूल केलेली आहे.

(१) लोकलेखा समितीस सादर करावयाचे आहे की महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या दरसूचीमध्ये ४६२ घमी. दर उपलब्ध असताना वेगळा दर का धरण्यात आला.

(२) वसुली बाबतची कागदपत्रे सादर करावी.

(i) रक्कम रु. ८.०० लाखाची वसुली केलेली चालू बिले व अंतिम बिले सादर करावीत.

नांदेड : (१) सदर बाबीमध्ये मजिप्रा यांच्याकडून दरासंदर्भात विचारणा करण्यात आली व मजिप्रा यांनी, तसेच स्पिल्टर मशीन द्वारे केलेल्या कठीण खडकातील खोदकामाचा मुंबईला कळवल्यानुसार २००६-२००७ दर सूचीतील कठीण खडकातील खोदकामाचा दर पृथकरणात (४६२/घ.मी.) कोणताही मशीनचा वापर गृहीत धरलेला नाही. महानगरपालिकेचा दरसूचीतला दर रुपये १६६४/घ.मी.असा आहे. तदनंतर मनपाने दर पृथकरण (Actual Based on site Work) करून मा. आयुक्त ह्यांनी कंत्राटदाराशी वाटाघाटी करून रुपये १२७० घ.मी. हा दर निश्चित केला गेला.

(२) **ठाणे** :सदर वसुली सदर कामाच्या मोजनी पुस्तक क्रमांक ५९९ च्या पान क्र.१९वर रुपये ८,४१,७९९ करण्यात आली आहे. याचा तपशील समिती समोर सादर करण्यात येईल.

Voucher No. 1J128/31311.

पिंपरी चिंचवड :

संबंधीत रक्कम रुपये ८.०० लाख वसुलात आणलेबाबत ६ व ७ व्या अंतिम बिलाची प्रत मा. समितीसमोर सादर करण्यात येईल.

(अ) न्युनतम बोलीदाराचा असमर्थनीय त्याग (rejection)

पिंपरी - चिंचवड व ठाणे महानगरपालिकांच्या लेखापरिक्षेतील चाचणी तपासणीत असे आढळून आले की, प्राप्त झालेला न्युनतम निविदा विविध कारणांसाठी व सबबीसाठी मंजूर केल्या गेल्या नव्हत्या. पुढील निविदाना मध्ये चांगले दर मिळतील या अपेक्षेने अशा नामंजुरीचा आधार समर्थनीय नव्हता. निदर्शी (illustrative) प्रकरणे खाली दिली आहेत.—

(अ) ठाणे नगरपालिकेतील भूमीगत मलप्रणाल प्रकल्प :

ठाणे नगरपालिकेने, RCC NP 3 पाईप गुरुत्वाकर्शन मलप्रणाली लाईनची तरतूद करणे, टाकणे व क्रियान्वित्त करणे या साठी निविदा किंमत रुपये २०.७६ कोटी असलेल्या निविदा बोलावल्या (नोव्हेंबर २००७). दोन देकार, एक मेसर्स बिटकॉन इंडिया इंनफ्रास्ट्रक्चर व दुसरी मेसर्स NCC-SSM (JV) प्राप्त झाल्या, व मेसर्स (NCC-SSM) च्या निविदेचा किंमतीचा ३६ टक्के जास्त देकार (रुपये २७.४० कोटी) न्युनतम दिसून आला. वाटाघाटी केल्यानंतर मेसर्स बिटकॉन इंडिया यांनी ते काम निविदेच्या किंमतीच्या ३२ टक्के जास्त दरानी करण्याचे मान्य केले.

ठाणे महानगरपालिकेने, न्युनतम बोलीदाराला आदेश देण्याएवजी, चांगला देकार मिळण्याच्या अपेक्षेने निविदा रद्द केल्या. पुन्हा निविदा बोलावल्यावर (फेब्रुवारी २००८), फक्त क देकार प्राप्त झाला व ती एकटीच निविदा असल्याने नामंजूर केली गेली. पुन्हा निविदा बोलावल्या गेल्या (ऑक्टोबर २००८) आणि तीन देकार प्राप्त झाले आणि मेसर्स रामकी इन्फ्रास्ट्रक्चर लिमिटेडचा निविदा किंमतीच्या (रुपये ४३.३१ कोटी) ११२ टक्के जास्त देकार न्युनतम दिसून आला व तो स्विकारण्यात आला (फेब्रुवारी २००९). या प्रकारे, चांगले देकार मिळण्याच्या अपेक्षेने निविदा रद्द करण्याचा परिणाम प्रत्यक्षात महानगरपालिकेला रु. १५.९१ कोटी जादा दायित्व होण्यात झाला.

ठाणे महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर २०१० व नोव्हेंबर २०११) की न्युनतम देकार जास्त चांगला देकार मिळण्याच्या अपेक्षेने रद्द करण्यात आला.

हे उत्तर समर्थनिय नाही कारण महानगरपालिकेने न्युनतम देकार नाकारण्याआधी, दराचा वाजवी पणा जाणण्यासह दाराच विश्लेषण केले नाही.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांचा उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागांने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहेत.

(अ) ठाणे महानगरपालिकेतील भूमीगत मलप्रणाल प्रकल्प :

- रुपये २०.७६ कोटी अंदाज खर्चासाठी (फक्त भूमीगत मलवाहीनीसाठी) निविदा मागविण्यात आल्या. प्रथम देकारामध्ये लघुत्तम निविदा अंदाज खर्चा पेक्षा ३२% जादा दराची व द्वितीय देकारामध्ये लघुत्तम निविदा अंदाजखर्चापेक्षा ४६% जादा दराची (अंदाज खर्चापेक्षा ५% पेक्षा जास्त असल्याने स्विकृतीसाठी शिफारस करता आली नाही.

- तदनंतर भूमीगत मलवाहीनी, पंपिंग स्टेशन व मलप्रक्रिया केंद्राकरीता एकत्रित एकूण रु. ११७.३८ कोटी अंदाज खर्चासाठी निविदा मागविली.

- लघुत्तम निविदा बाजार भावापेक्षा ०.७२% जास्त दराची असल्याने नियमानुसार स्विकारण्यात आली.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(अ) (१) निविदा रद्द करतवेळी भविष्यात यापेक्षा कमी दर येतील असे कोणी अनुमानीत केले होते.

(२) सदर अनुमानाचा बेस काय आहे.

(३) निविदेचा द्वितीय व तृतीय देयकाराचे निविदेकार कोण होते.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(अ) (१) ठाणे

प्राप्त निविदेचे दर हे अंदाज खर्चापेक्षा ३२ टक्याने जास्त असून त्यावेळेच्या बाजारभावापेक्षा १४.०१ टक्याने जास्त होते. शासन परिपत्रक सा.बा.वि.क्र. C.A.T.-१०८७-CR-१९६-इमारती, दिनांक ४-५-१९८८ नुसार बाजार भावानुसार ५ टक्याने जास्त रकमेची निविदा स्विकारता येत नसल्याने सदरची निविदा स्विकारण्यात आली नाही.

ठाणे महानगरपालिकेने केलेली कार्यवाही ही शासन परिपत्रकाप्रमाणे केली आहे याबाबत भविष्यात कमी दराच्या निविदा येतील असे कोणीही अनुमानीत केले नाही.

(२) अनुमानीत केली नसल्याने लागू नाही.

(३) द्वितीय देकार.

- मे. एस.एम.सी.-मे.एन.सी.सी. (संयुक्त करार).

तृतीय देकार

- * मे. रामकी इन्फ्रास्ट्रक्चर.

- * मे. आय. टी. डी. सिमेंटेशन लि.

(ब) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेतील घन कचरा व्यवस्थापन :

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने, केरकच-याच्या वाहतुकीसाठी ६० लहान डंपर रिक्शाच्या पुरवठ्याकरिता निविदा बोलाविल्या. आठ देकार प्राप्त झाले होते आणि तांत्रिक बोली उघडल्यानंतर (११ गस्ट २००७) आणि दोन फर्मस् मेसर्स पियागियो १ टोमोबाईल व मेसर्स जेम्स ऑटोमोबाईल तांत्रिकदृष्ट्या योग्य आढळून आल्या या दोघांच्या किंमतीच्या बोली उघडण्यास आल्या व मेसर्स पियागियो १ टोमोबाईलचा रु. १७६७४० प्रती रिक्शाचा देकार न्यूनतम होता.

न्यूनतम बोलीदाराला आदेश देण्याऐवजी पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने न्यूनतम देकार फर्म तांत्रिकदृष्ट्या योग्य नाही, या कारणानी नामंजूर केला व दुस-या न्यूनतम बोलीदाराला रु. २१९६०० प्रति रिक्शा या दराने पुरवठ्याचे आदेश दिले ज्याचा परिणाम महानगरपालिकेला रु. ०.२६ कोटीचे (४२८६०.६०) अतिरिक्त दायित्व होण्यात झाला.

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर २०१०) की न्यूनतम बोलीदार तांत्रिकदृष्ट्या योग्य नव्हता.

हे उत्तर मान्य करण्यासारखे नाही कारण पिंपरी- चिंचवड महानगरपालिकेने वित्तीय बोली न्यूनतम निविदा (मेसर्स पियागियो) तांत्रिकदृष्ट्या योग्य असल्याचे दिसल्यावरच उघडली होती.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

पिंपरी चिंचवड :

- * सदरची खरेदी निविदा काढून सन २००७-०८ मध्ये रिक्शा खरेदी करण्यात आल्या.
 - * सदर निविदेतील First Lowest मे. पियाजिओ ऑटोमोबाईल्स होते.
 - * Second Lowest मे. जेम्स ऑटोमोबाईल्स होते.
 - * सदर दोन पात्र निविदा धारकांच्या वाहनांची प्रत्यक्ष चाचणी घेण्यात आली, यामध्ये मे. जेम्स ऑटोमोबाईल्स यांनी चाचणी दिलेले वाहन (बाजाज ऑटोरिक्शा) हे तुलनात्मकदृष्ट्या व कामकाजाच्या सोईचे दृष्टीने अधिक योग्य असल्याने सदरची Second Lowest मे. जेम्स ऑटोमोबाईल्स (बाजाजऑटो रिक्शा) यांची निविदा मान्य करण्यात आली.
- निविदा अटी शर्तीमध्ये आवश्यक ठळक तांत्रिक बाबींचा समावेश करण्यात आलेला होता. प्रत्यक्षात चाचणीतूनच आयुक्तता व सोयी समजून येतात.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(ब) (१) तांत्रिक पात्रता स्विकृत/मान्य झाले नंतर दर पाकीट उघडणेत आले त्याबाबत PAC ला हे जाणून घ्यायचे आहे की, एकदा तांत्रिकदृष्ट्या पात्र झालेला निविदाकार तांत्रिकदृष्ट्या आयोग्य कसा ठरतो.

दोन्ही निविदाकारांनी सादर केलेल्या तांत्रिक तपशिल PAC पुढे सादर करावा.

(२) सदर प्रकरणी न्यायालयीन प्रकरण असल्यास त्याची माहिती समितीस सादर करावी.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(ब) (१) पिंपरी-चिंचवड मनपाची निविदा प्रक्रियेची बाब समर्थनीय नाही.

(२) पात्र ठरलेल्या निविदाबाबतचा पिंपरी-चिंचवड मनपाकडून प्राप्त तपशील खालीलप्रमाणे आहे.—

एल-१-मेसर्स पियागो व्हेईकल्स प्रा. लि. दर रक्कम रुपये १,७४,०७६/-

एल-२-मेसर्स जेम्स ऑटोमोबाईलस् दर रक्कम रु. २,६०,०१९/-

निविदेतील अटीनुसार पाकिट क्र. १ मधील कागदपत्रांची पाहणी करून तसेच निविदेमध्ये नमूद केलेप्रमाणे उपकरणांचे स्पेसिफिकेशन आहे किंवा नाही यांची खात्री झाल्यानंतर तसेच आवश्यक मशिनरी उपकरणांच्या नमुन्यांची पाहणी केल्यानंतर निविदेचे पाकिट क्रमांक २ उघडण्यात येईल अशी अट आहे. परंतु दरपत्रक उघडलेनंतर प्रात्याक्षिक देणेत आले आहे. कागदपत्रांच्या तपासणीत पात्र ठरल्यानंतर आयुक्त, आरोग्य वैद्यकिय अधिकारी, अ, ब, क, ड प्रभागाचे सर्व सहायक आरोग्य अधिकारी यांना प्रात्याक्षिक दाखविले आहे.

प्रात्याक्षिकाचे निष्कर्ष खालीलप्रमाणे :

मेसर्स पियागो व्हेईकल्स प्रा. लि.

(१) रिक्शास १ सिलेंडर असल्याने रिक्शा पलटी होण्याची शक्यता आहे.

(२) रिक्शाच्या वरील बाजूस उघडणा-या झडपांच्या बिजाग-या कडेला आहेत त्यामुळे फक्त रिक्शा खाली करण्यास जाताना त्या बंद करता येतात, एरव्ही त्या उघड्या ठेवाव्या लागतात त्यामुळे पाऊस, पाणी यापासून बचाव होत नाही.

(३) सदर रिक्शाचा मागील जॅक हा पायाने दाबून लावावा लागतो ते गैरसोयीचे आहे.

(४) रिक्शा हॉपरचा हायड्रोलिक पंप बेस्टड्रिह्वन असल्याने हायड्रोलिक मुव्हमेन्ट बंद पडण्याची शक्यता वाटते.

मे. जेम्स h ऑटोमोबाईल्स प्रा. लि. :

(१) रिश्कास दोन सिलेंडर असल्याने रिश्का पलटी होण्याची शक्यता नाही.

(२) रिश्काच्या वरील बाजूस असणा-या झडपांच्या बिजाग-या मध्यभागी (Centrally) असल्याने त्या वरील बाजूस उघडतात व त्यामुळे पाऊस, पाणी यापासून संरक्षण मिळते.

(३) रिश्काला असणारा स्टॅबिलायझर अनलॉडिंगच्या वेळी ऑटोमॅटिक कार्यरत होत असल्याने गाडी पलटी होण्याची शक्यता नाही.

(४) रिश्का हॉपरचा हायड्रोलिक पंप इंजिनपासून डायरेक्ट ड्रायव्ह होत असल्याने हायड्रोलिक मुव्हमेंट बंद पडण्याची शक्यता नाही.

वरील बाबी विचारात घेता मे. जेम्स ऑटोमोबाईल्स प्रा. लि. यांची रिश्का हॉपर घेण्यामध्ये खालील फायदे आहेत.

(१) सदर कंपनीच्या रिश्काचा स्टॅबिलायझर अनलॉडिंगच्या वेळी ऑटोमॅटिक कार्यरत होत असल्याने गाडी पलटी होण्याची शक्यता नाही.

(२) रिश्का हॉपर एका बाजूस कलंड्रू नये म्हणून डबल सिलेंडरची सोय आहे.

(३) रिश्का हॉपरची झाकणे वरच्या बाजूस उघडणारी असल्याने कचरा भरल्यानंतर झाकणे लावणे सोपे आहे.

(४) रिश्का हॉपर डोम टाईप असल्याने कचरा साठविण्याची क्षमता जास्त आहे.

(५) रिश्का हॉपर दुरुस्तीच्या कारणास्तव हॉपर वर करावे लागल्यास तो अपघाताने खाली पडू नये म्हणून सपोर्टची सोय आहे.

(६) मे. जेम्स ऑटोमोबाईल्स प्रा. लि. यांनी एक वर्षाच्या गॅरंटी कालावधीनंतर तीन वर्षेमोफत लेबर चार्जसह सर्व्हीस उपलब्ध करण्याचे मान्य केले आहे.

(७) सदर कंपनी स्थानिक असल्याने देखभाल, स्पेअर पार्टसची उपलब्धता सहज साध्य होईल. उपरोक्त नमूद फायदे विचारात घेवून मे. जेम्स ऑटोमोबाईल्स प्रा. लि. यांचेकडून वाहने पिंपरी-चिचवड मनपामार्फत खरेदी करणेत आली.

(३) सदर बाबतीत न्यायालयात दावा दाखल नाही.

जागेचे सर्वेक्षण व विश्वासनीय आधार सामग्री शिवाय काम दिल्याने किंमतीत वाढ :

मुंबई महानगरपालिकेने, मुंबई मलप्रणाल विल्हेवाट प्रकल्प (टप्पा-२) खाली पाईप फोडण्याची विना खंदक पध्दतीने मलप्रणाल लाईनची पुनःस्थापना करण्याचे काम दोन कंत्राटदारांना रु.२१.५३ कोटी किंमतीने. या धारणेने दिले (जानेवारी २००७) की अस्तित्वातील मलप्रणाल पाईप्स साध्या सिमेंट कॉंक्रीटने संपुरित केले आहेत आणि मलप्रणालच्या सभोवतालचा स्तर मऊ होता, रु.१.६५ कोटीचे काम निष्पादित केल्या नंतर काम थांबविण्यात आले कारण पाईप्सच्या सभोवतालचा स्तर कठीण होता आणि पाईप्स Heavy सिमेंटने संपुरित केले होते आणि त्यामुळे Bursting मशीन कामकरत नव्हती. रु.१९.८८ कोटीच्या उर्वरित कामाकरिता पुन्हा उघडे खडक पध्दतीने निविदा बोलविण्यात आल्या आणि ते काम रु. ३०.९७ कोटीकरता दिले गेले (फेब्रुवारी व जून २००९). या प्रकारे, धारणेवर विसंबून जागेच्या प्रत्यक्ष सर्वेक्षण आणि प्रत्यक्ष आधार सामग्री शिवाय बिना खंदक पध्दतीने कामाच्या निष्पादनाकरिता निविदा बोलावण्याचा परिणाम मुंबई महानगरपालिकेला रु. ११.०९ कोटी जादा किंमतीत झाला.

मुंबई महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर २०१० व नोव्हेंबर २०११) की विना खंदक तंत्रज्ञान पहिल्यांदाच वापरली गेली आणि भूशास्त्र आवरणाची जाडी, आवरणाभोवतीचे खडक, टोल या संबंधी आधार सामग्री उपलब्ध नव्हती.

हे म्हणणे मान्य करण्यासारखे नव्हते कारण विश्वासनीय आधार सामग्री उपलब्ध असल्याशिवाय मुंबई महानगरपालिकेने विना खंदक तंत्रज्ञानाचा पर्याय स्वीकारावयास नको होता ज्याचा महानगरपालिकेने पहिल्यांदाच प्रयत्न केला. शेवटच्या बैठकीच्या वेळी (नोव्हेंबर २०११). उत्तराचा पुनरुच्चार करताना महानगरपालिकेने याबाबतीत केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील देण्याचे मान्य केले.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

अश्या स्वरूपाचे काम भारतात प्रथमच हाती घेण्यात आले होते. प्रकल्प कामाचा संपूर्ण जमिनीखालील भूभागाची प्राथमिक तपासणी करणे सुसाध्य नव्हते. तांत्रिकदृष्ट्या सदर काम करता येणार नाही हे निदर्शनास आल्यावर ते बंद करण्यात आले व अन्य तंत्रज्ञानाने पूर्ण करण्यात आले.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) कोणतेही भूशास्त्रीय सर्वेक्षण जसे काँक्रीट अस्तर, दगड/खापर(बोल्डस) न करता चरविरहीत पद्धतीने मलनिस्सारण वाहिन्यांच्या पुनर्स्थापनाचे काम हाती घेण्याविषयीचे स्पष्टीकरण लोकलेखा समितीस द्यावे.

(२) चरविरहीत पद्धतीने कंत्राट प्रदान करण्याआधी तांत्रिक सुसाध्यता पडताळण्यात का आली नाही.

(३) अस्तित्वात असलेल्या मलनिस्सारण वाहिन्या सिमेंट काँक्रीटच्या अच्छादन मध्ये का गृहीत धरण्यात आल्या.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) (अ) पाईप बस्टींग पद्धती ही जुन्या मलनिःसारण वाहिन्या पुनर्स्थापित करण्याची चरविरहीत पद्धती आहे.

(ब) पाईप बस्टींग पद्धतीद्वारे चर न खणल्यामुळे वाहतूकीस अडथळा येत नाही. तसेच रस्ता सुस्थितीत राहतो.

(क) पाईप बस्टींग पद्धती ही कमी खर्चिक आहे

(ड) अस्तित्वातील इतर उपयोगिता सेवा वाहिन्यांचे स्थानानंतर करण्याची आवश्यकता भासत नाही.

(ई) पाईप बस्टींग पद्धतीद्वारे अस्तित्वात असलेल्या पाईप सभोवताली असलेल्या काँक्रीटच्या अस्तरासह तोडून/बस्ट करून बाजूला असलेल्या मृदू जमीनीत दाबल्या जातील जेणे करून नव्याने टाकण्यात येणा-या मोठ्या मलनिःसारण वाहीनीसाठी पुरेशी जागा तयार होईल असे गृहीत धरण्यात आले होते. यास्तव कोणतेही भूशास्त्रीय सर्वेक्षण जसे काँक्रीट अस्तर, दगड/कातळ करण्याची गरज त्यावेळी वाटली नाही.

(२) (अ) पाईप बस्टींग पद्धती भारतामध्ये पहिल्यांदाच वापरण्यात येत आहे.

(ब) सर्व जुन्या मलनिःसारण वाहीन्या ३० वर्षांपूर्वी टाकण्यात आल्या असल्यामुळे त्यांच्या सिमेंट काँक्रीट अच्छादन (encasement) तसेच भोवताली असलेल्या भूस्तराविषयी कोणतीही माहिती उपलब्ध नव्हती.

(क) पाईप बस्टींग पद्धतीद्वारे अस्तित्वात असलेल्या पाईप सभोवताली असलेल्या काँक्रीटच्या अस्तरासह तोडून/बस्ट करून बाजूला असलेल्या मृदू जमीनीत दाबल्या जातील जेणे करून नव्याने टाकण्यात येणा-या मोठ्या मलनिःसारण वाहीनीसाठी पुरेशी जागा तयार होईल असे गृहीत धरण्यात आले होते. यास्तव कोणतेही भूशास्त्रीय सर्वेक्षण जसे काँक्रीट अस्तर, दगड/कातळ करण्याची गरज त्यावेळी वाटली नाही.

(ड) पाईप बस्टींग कंत्राटाचा कार्यादेश दिल्यानंतर सदर मशिनरी भारतामध्ये आली त्यामुळे पाईप बस्टींगपद्धतीच्या सुसाध्यतेबाबत कार्यादेश देण्याआधी पडताळणी करण्यात येवू शकली नाही.

(ई) पाईप बस्टींग या चर विरहित पद्धतीने टाकण्यात आलेल्या सर्व मलनिस्सारण वाहिन्या आजमितीस व्यवस्थितीत कार्यरत आहेत.

(ह) वर नमूद केलेल्या अपरिहार्य भौतिक अडचणींमुळे सदर पद्धतीचे काम थांबविण्यात आले आणि उर्वरित काम खुल्या चर पद्धतीने निविदा नवीन मागावून पूर्ण करण्यात आले.

(४) महानगरपालिकेमध्ये अस्तित्वात असलेल्या सर्व मलनिःसारण वाहिन्या टाकताना त्याभोवती १५ सें. मी. जाडीचे सिमेंट काँक्रीटचे (encasement) अच्छादन करण्याची कार्यपद्धती आहे. यास्तव अस्तित्वात असलेल्या मलनिःसारण वाहिन्यांभोवती सिमेंट काँक्रीटचे अच्छादन (encasement) असल्याचे गृहीत धरण्यात आले होते.

तयार मिक्स काँक्रीटच्या वाहतूकीवर अग्राह्य प्रदान (पुणे महानगरपालिका) :

पुण्यातील कात्रज स्वारगेट हडपसर भागात बस द्रुतगती वाहतूक पथदर्शी प्रकल्पाच्या निष्पादनाचे काम एका कंत्राटदाराला रक्कम रुपये ६७ कोटी या प्राकलन किंमतीच्या १७.१ टक्के जास्त दराने दिले होते (जानेवारी २००८) कंत्राटदाराच्या अट क्रमांक ०४ प्रमाणे कंत्राटदार योग्य स्थानी संगणीत बॅचिंग संयंत्र बसवेल आणि वाटचाल मिक्सर्स वापरून काँक्रीट वाहून नेईल.

कामाच्या जागी पूर्ण वेळ कमीत कमी ४ वाटचाल मिक्सर्स (चालू स्थितीत) उपलब्ध राहतील. कामाच्या जागी काँक्रीटचे मिसळणे व तयार करणे (बेड काँक्रीट सुद्ध) याला मुभा नव्हती.

पुणे महानगरपालिकेच्या अभिलेखांच्या छाननीत (सप्टेंबर २०१०) असे उघकीस आले की कंत्राटाची अट असतानाही तयार मिक्स काँक्रीटच्या वाहतुकीकरीता र. रु. ७१३ प्रति घ. मी. या दराने एक अतिरीक्त बाब मंजूर करण्यात आली व कंत्राटदाराला २७२४१.३९१ घ. मी. आरएमसी च्या वाहतुकीकरीता र. रु. १.९४ कोटीचे प्रदान करण्यात आले.

पुणे महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर २०१०) की निविदेतील बाबीमध्ये नक्षीदार मिश्रण करण्यासह नियंत्रित काँक्रीट मशीन मिश्रणाची तरतूद होती. पण त्यामधील आरएमसी च्या वाहतुकीचा समावेश नव्हता. पुणे महानगरपालिकेने (नोव्हेंबर २०११) अतिरीक्त बाबीकरीता दरसूचीतील दर लावून र. रु. २९ लाखाची वसूली केली.

उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण ते कर उपरनिर्दिष्ट करावयाच्या अटीच्या विरुद्ध होते ज्यामध्ये असे करारात निविष्ट केले आहे की, वाटचाल मिक्सर्स ने काँक्रीट वाहून नेणे ही कंत्राटदाराची जबाबदारी होती. आणि काँक्रीटच्या पूर्ण बाबीमध्ये वाहतुकीचा समावेश होता कारण ते कामाच्या जागी द्यावयाचे होते. शेवटच्या बैठकीच्या वेळी (नोव्हेंबर २०११), पुणे महानगरपालिकेने नमूद केले की रक्कम वसूल केली आहे व त्याचा तपशील लेखापरिक्षेला कळविण्यात येईल. तथापि, रकमेच्या वसूलीचा तपशील लेखापरिक्षेला कळविण्यात आलेला नाही (मे, २०१२)

ज्ञापन :- महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

तयार मिक्स काँक्रीटचे वाहतुकीबाबत काम केलेल्या वर्षांचे अनुसार दरपत्रकातील दरानुसार आवश्यक परिगणन करून ठेकेदाराचे अठरावे व अंतिम बीलामधून रक्कम रुपये २८, ६९, ०३२.२६ इतकी वसूली करण्यात आलेली आहे. याबाबत अतिरिक्त नगर अभियंता (प्रकल्प) यांचे जावक क्रमांक ३२४८ दिनांक ३०-११-२०११ अन्वये अकाऊंटन्ट जनरल ऑडिट (२), ऑडिट भवन पोस्ट बॅग नं. २२०सिव्हील लाईन्स नागपूर यांचेकडे कळविण्यात आलेले आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) वसूल केलेल्या रु. २९ लक्ष बाबतचा तपशील लोकलेखा समितीस सादर करावा.

(२) निविदा अटी व शर्तीनुसार ठेकेदाराने कमप्युटरायझिंग बॅचिंग प्लॅट उभारणे व ट्रांझिट मिक्सर द्वारे वाहतूक करणे अपेक्षित असताना आरा मसी वाहतुकीसाठी जादा बाब म्हणून अदा केलेल्या पेमेंट बाबत समितीस खुलासा सादर करावा.

(३) या कामाच्या अंतिम बिलाची कागदपत्रे सादर करावीत.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) तयार मिक्स काँक्रीटचे वाहतुकीबाबत काम केलेल्या वर्षांचे अनुसार दरपत्रकातील दरानुसार आवश्यक परिगणन करून ठेकेदाराचे १८ वे व अंतिम बीलामधून रक्कम रुपये २८.६९ लक्ष एवढी वसूली करण्यात आली आहे. याबाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

अनु. क्र. आर्थिक वर्षे. परिमाण (घमी)दर प्रति (घमी) वसूल केलेली

(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	२००७-०८	१६५०	२१३	३,५१,४५०
२	२००८-०९	२६३७.१८	७१३	१८,८०,३१०.२६
३	२००९-१०	१२७२.४८	५०१	६,३७,५१२.४८
एकूण . .				२८,६९,२७२.७४

(२) सदर कामाच्या निविदा बाबीमधील अॅटम क्र. ई-३ च्या दरामध्ये वाहतूकीचा समावेश आहे. यामुळे या बाबीकरीता ठेकेदार यांना स्वतंत्र वाहतूक दर दिलेला नाही. परंतु निविदेमधील उर्वरित काँक्रीट अॅटम E-2, F-2, F-3, F-4 व G-5 या अॅटमच्या टेंडर दरामध्ये आरएमसी वाहतूकीचा अंतर्भाव नसल्याने या अॅटम करीता झालेल्या काँक्रीटचे परिमाणाकरीता स्वतंत्रपणे जादा बाब म्हणून त्या त्या आर्थिक वर्षामधील दरानुसार काँक्रीट वाहतूकीकरीता पेमेंट अदा केलेले आहे. निविदेमधील काँक्रीट अॅटमचे दराचा तक्ता खालीलप्रमाणे आहे.

अनु. क्र.	काँक्रीट ग्रेड	पुणे मनपा सन २००७-०८ दरपत्रकामधील दर प्रति (घमी)	टेंडर दर प्रति (घमी)	शेरा
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१	एम-४०	४५४३	५३१९.८०	वाहतूकीचा अंतर्भाव आहे.
२	एम-१०	२९९६	३५०८	वाहतूकीचा अंतर्भाव नाही.
३	एम-१५	३५२२	४१२४.२०	वरीलप्रमाणे.
४	एम-२०	४१२६	४८३१.५०	वरीलप्रमाणे.
५	एम-२५	४१८४	४८९९.४६	वरीलप्रमाणे.

(३) अंतिम बीलाची कागदपत्रे समितीसमोर सादर करण्यात येतील.

संबंधित दरसूचीचे पालन न करण्यामुळे जादा खर्च :

महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या चालू दर सूचीच्या सर्व साधारण सूचनांच्या अट क्र. ६ मध्ये असे करार निविष्ट केले आहे की चालू दर सूचीतील दर पाणी पुरवठा आणि मलप्रणाली योजना आणि त्यांच्या संलग्न कामाकरिता लागू आहे. सर्व साधारण बांधकाम, इमारती, पाटबंधारेची कामे इ. आवश्यक बाबीकरीता सार्वजनिक बांधकाम विभाग किंवा रस्ते, पाटबंधारे खाते यांच्या चालू दर सूची मधील दर स्विकारली जातील.

नांदेड-वाघाळा महानगरपालिका, ३५ एमएलडी धारणेच्या दोन पाणी उपचार संयंत्रांच्या बांधणीचे काम एका कंत्राटदाराला रु. ९.८० कोटी या निविदा किंमतीच्या ४५.४१ टक्के जास्त दराने दिले होते (ऑक्टोबर २००७). असे दिसून आले की, कार्यादेश निर्गमित केल्यानंतर डब्ल्यूटीपी ची जागा बदलल्यामुळे टेकडी (Hilloc) कांपण्याच्या जादा कामाची (उघडे उत्खनन आवश्यक असणारे) सूचना केली गेली. त्यानुसार संमंत्रकाने (Consultant) सा.बा.वि. च्या २००७-०८ च्या चालू दरसूचीवर आधारलेली रक्कम ३४.२७ लाखाची अतिरिक्त बाबीची मागणी मंजूरीकरीता सादर केली (जुलै २००८) तथापि, कंत्राटदाराने, जी रु. ३४.२७ लाखाची अंदाजित रक्कम जी.सा.बा.वि च्या चालू दर सूचीवर आधारलेली होती मान्य केली नाही. कारण डब्ल्यूटीपी चे प्राक्कलन एमजेपी च्या चालू दर सूचीवर आधारलेले होते. त्यानुसार एमजेपी च्या २००७-०८ च्या चालू दर सूचीवर आधारलेली रक्कम ५५.७९ लाखांची अतिरिक्त बाब नांदेड-वाघाळा महानगरपालिकेने, कंत्राटदार व नांदेड-वाघाळा महानगरपालिका यांच्या वाटाघाटीतून झालेल्या समझोत्याप्रमाणे मंजूर केली (सप्टेंबर २००९). याप्रकारे सा.बा.वि. च्या चालू दर सूची ऐवजी एमजेपी च्या चालू दर सूचीतील दर चुकीने स्विकारल्यामुळे त्याचा परिणाम रु.२१.५२ लाख (रु. ५५.७९ लाख-रु. ३४.२७ लाख) चा जादा खर्च होण्यात झाला.

नांदेड-वाघाळा महानगरपालिकेने नमूद केले (मार्च २०१० व नोव्हेंबर २०११) की, हे काम पाणी पुरवठाचे असल्याने एमजेपी चालू दर सूची, जिच्यावर आधारून प्राक्कलन तयार केले होते ते अतिरिक्त बाबीच्या निष्पादनाकरिता वापरले गेले.

उत्तर मान्य करण्यासारखे नव्हते कारण उघडे उत्खननाने टेकाडी (Hilloc) कापणे ही एक वेगळी बाब होती ज्याकरिता सा.बां.वि. ची दर सूची लागू होती.

ज्ञापन :- महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नांदेड वाघाळा : सदर आक्षेपाचे उत्तर महालेखापाल नागपूर यांचेकडे सादर केलेले आहे.

त्यांना कळविल्याप्रमाणे पाणीपुरवठा व मलनिस्सारण कामासाठी महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण विभागाची दरसूची महानगरपालिकेच्या कामासाठी नियमित वापरण्यात येते. त्यानुसार या कामातील बाबीसाठी एमजेपी दर सूचीमधील दर घेण्यात आलेले आहेत.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) टेकडी उत्खनन करण्याचे काम हे नियमित काम असून व त्याचा दर हा सार्वजनिक बांधकाम विभाग यांच्या दरसूचीमध्ये उपलब्ध असताना व सल्लागारानेही तोच दर वापरण्याबाबत सुचविलेले असताना महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांची दरसूची का वापरण्यात आली.

(२) कंत्राटदारास कार्यारंभ आदेश दिल्यानंतर जागेतील बदल का करण्यात आला व त्यामुळे अतिरिक्त बाब निर्माण झाली याचे स्पष्टीकरण देण्यात यावे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) पाणीपुरवठा मलनिःसारण कामासाठी मजिप्रा (एमजेपी) विभागाची दरसूची महानगरपालिकेच्या कामासाठी नियमित वापरण्यात येते त्यानुसार या कामातील बाबीसाठी मजिप्रा दरसूचीतील दर घेण्यात आले आहेत.

(२) अंदाजपत्रक करते वेळी डब्ल्यूटीपी बांधणेकरीता निश्चीत केलेली जागा ही खाजगी होती व ती संपादीत करण्यासाठी रु. २.०० कोटी खर्च अपेक्षित होता. त्या जागे शेजारी शासनाची जागा उपलब्ध होती व सदरील जागा टेकडीवर असल्याने ती समपातळीत करण्यात आली त्यामुळे अतिरिक्त बाब निर्माण झाली.

रस्त्याच्या पुनःस्थापनेवर जादा प्रदान :

उपयोगिता सेवा टाकण्यासाठी उत्खनन केल्यानंतर रस्त्याला त्याच्या मूळ स्थितीत आणण्यासाठी रस्ता पृष्ठभागाचे पुनःस्थापनकरणे आवश्यक होते दोन महानगर पालिकांतील अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकिस आले की रस्त्याच्या पुनःस्थापनेसाठी रु. ८७ लाखाचे जादा प्रदान खाली दिल्याप्रमाणे झाले.

महानगरपालिकेचे नाव	कामाचे नाव	कामाची किंमत	केलेले जादा प्रदान	कारण
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
पिंपरी-चिंचवड	तळवड, चिखला, मोशी, दुडुल गांव, वडमुखवाडी चोवीसवाडी व चारोली	२७.६०	०.२०	कंत्राटप्रमाणे, डब्ल्यूबीएम टप्यापर्यंत रस्त्याच्या पुनःस्थापनेने काम कंत्राटदाराने कुठल्याही अतिरिक्त प्रदानशिवाय करावयाचे होते व तो ७० मी. मी. विटुमन बाउंड मॅकडमा करता रु. १७६.५४ प्रति घ. मी. प्रदानास पात्र होता तथापि, डब्ल्यूबीएम करिता सुद्ध प्रदान केले गेले.
कल्याण-डोबिंवली	कल्याण-डोबिंवली तील अस्तित्वात असलेल्या पाणी पुरवठा योजनेचे आवर्धन	५८.३०	०.६७	कंत्राटप्रमाणे रस्त्याची पुनःस्थापना कंत्राटदाराने कुठल्याही जादा प्रदाना-शिवाय करावयाची होती म्हणून रस्त्याच्या पुनःस्थापने करिता केलेल्या रु. ०.६७ कोटीचे प्रदान नियमबाह्य होते.

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने वस्तुस्थिती स्वीकार केली (ऑक्टोबर २०१०) आणि कंत्राटदाराकडून रक्कम वसूल करण्याचे मान्य केले. कल्याण-डोबिंवली महानगरपालिकेने नमूद केले (डिसेंबर २०१०) की डीपीआर मध्ये रस्त्याच्या पुनःस्थापनेची बाब विचारात घेतली होती जी सीपीएचइओ/केंद्रशासन यांनी मंजूर केली आणि त्यानुसार निविदा बोलावल्या गेल्या.

कल्याण-डोबिंवली महानगरपालिकेचे उत्तर समर्थनीय नाही कारण डब्ल्यूबीएम टप्पापर्यंत उत्खनन केल्यानंतर रस्त्याच्या पुनःस्थापनेचे काम मुख्य कामाकरता मागितलेल्या दरात समाविष्ट होते आणि फक्त बीबीएम टप्पाकरिता अतिरिक्त प्रदान कामाचे निष्पादन झाल्यावर करावयाचे होते.

ज्ञापन :-महालेखापरिक्षांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

पिंपरी-चिंचवड : सदर डब्ल्यू बीएम कामाची रक्कम ७ व्या आर.ए. बिलातून वसूल करणेत आलेली आहे.

कल्याण-डोबिंवली : रस्त्याची पुनःस्थापना हा Detailed Project Report (DPR) आणि निविदेतील एक item होता. खोदाईच्या कामात Water Bound Macadam (WBM) चा समावेश नव्हता. सबब, डब्ल्यूबीएम साठी ०.६७ लाखाचे जास्त किंवा अतिरिक्त देयक देण्यात आलेले नाही.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) पिंपरी-चिंचवड मनपामार्फत रु. २० लाखाच्या करण्यात आलेल्या वसुलीचा तपशील व अंतिम देयकाचा तपशील सादर करावा.

(२) डब्ल्यूबीएम पातळीपर्यंत रस्ता पूर्ववत करण्याबाबतची अट निविदेत होती त्यामुळे याकरिता वेगळी बाब स्वीकारणे आवश्यक होते. सदर प्रकरणी अतिरिक्त अदायगी झालेली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

पिंपरी-चिंचवड : सदर रक्कम रु. २० लाखाची वसूली दोन कामातून केलेली असून त्याची पहिल्या कामाची वसूली चालू बील क्र. ११ व १४ वे अंतिम बील तसेच दूस-या कामाची वसूली चालू बील क्र. ७ व ११ वे अंतिम बील यामधून वसूल करणेत आलेली आहे. वरील बीलाच्या प्रती समितीसमोर सादर करण्यात येतील.

(२) **पिंपरी-चिंचवड** :

डब्ल्यूबीएम पातळीपर्यंत रस्ता पूर्ववत करण्यासाठी आलेला खर्च वसूल करण्यात आलेला आहे.

कल्याण-डोबिंवली :

डब्ल्यूबीएम (खडीकरण) पातळीपर्यंत रस्ता पूर्ववत करणेबाबतची अट निविदेत नाही.

सदर प्रकरणी सादर करण्यात येते की, जलवाहिनी टाकण्याकरीता खोदाईची खोली अंदाजे ०.७५ मी. ते २.५० मी. एवढी होती. सदर खोदाई मऊ माती, कठीण मुरुम, कठीण दगड इत्यादी विविध प्रकारच्या जमीनीच्या पातळ्यांमध्ये करण्यात आली. (बाब क्र. १० ते १४) खोदलेले रस्ते पूर्ववत करण्याकरीता निविदेच्या शेड्यूल बी मध्ये वेगवेगळ्या बाबींचा समावेश आहे उदा. प्रथम चर मातीने भरणे (बाब क्र. ३०) मग खडीकरण करून डांबरीकरण करणे (बाब क्र. ३५) डब्ल्यूबीएम + ५० मी. मी. एल. बी. एम.+ २० मी. मी. सिल कोट. निविदेतील या बाबींच्या छायांकित प्रती सोबत जोडल्या आहेत.

सदर प्रकरणी खोदाई मातीने खड्डा (चर) पुन्हा भरणे, खडीकरण व डांबरीकरण या सर्व बाबींची अदायगी निविदेतील अटी/ शर्तीनुसार झालेली आहे. त्यामुळे अतिरिक्त अदायगीचा प्रश्न उद्भवत नाही.

टाळता येण्याजोगा खर्च :

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने, मलप्रणाल प्रकल्प टप्पा या कामाचे प्राक्कलन करतांना, मऊ स्तराचे उत्खनन करण्याचा र.१००.८० प्रति घ. मी. हा दर काढतांना मऊ खडक ही चुकीची बाब आणि मऊ व कठीण मुरुम ही बाब यांची सरासरी र. ६४.४५ प्रती घ.मी. कठीण मुरुमाचे आणि टोळ यांचे उत्खनन व कठीण मुरुम यांचे उत्खनन यांच्या सरासरी ऐवजी घेतली, ज्याचा परिणाम र. ३४ लाखांच्या टाळतायेण्याजोग्या खर्चात झाला. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने वस्तुस्थिती स्वीकार केली (आक्टोबर २०१० व नोव्हेंबर २०११) व असे चुकीने घडल्याचे मान्य केले.

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने नमुद केले की वसुलीच्या कार्यवाहीबद्दल कळविण्यात येईल. तथापि, प्रारंभ केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील सादर केला गेला नाही (मे २०१२).

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

निविदा अटी शर्तीमधील स्पेसिफिकेशन नुसार सदर खोदईच्या बाबींमध्ये अंतर्भूत असलेल्या जमिनीचा Staratac Soft murum, Hard murum, Soft roc and cement/lime masonry) यांचे दराचे सरासरीनुसार दर काढणेत आलेला असून सदरचा दर योग्य आहे. (रूपये १००.८० प्रति घनमीटर)

Soft murum - रु ५७.७५

Hard murum - रु ६६.१५

Soft roc and cement/lime masonry - रु १७८.५०

Total - रु ३०२.४०

Avg.(- रु १००.८०- प्रति घनमीटर)

सदरच्या बाबींचा दर हा निविदा अटी शर्तीमधील बाब क्र. ०१ पान क्र. १०.०१ मध्ये नमूद केलेला असून त्यानुसार त्या बाबींचा दरांचा समावेश करून दर काढणेत आलेला आहे. त्यानुसारच दर घेणेत आलेले असून सदरचे दर रास्त आहेत.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

पूर्वी दिलेल उत्तरापेक्षा विरोधार्थी उत्तर सादर केलेबद्दल सदर खोदाईच्या बाबी मध्ये सॉफ्ट रॉक किंवा लाइम मेसनरी याचे वर्णन नाही म्हणून तो दर ६४.४५ प्रती घनमीटर मर्यादित असावा.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायनुसार शासनाचा खुलासा :

पिंपरी-चिंचवड :

सदरील प्रकल्पाचे डीपीआर तयार करताना एम जे पी कडील दर सूची मधील बाब क्रमांक १,२ व ५ या सॉफ्ट/मऊ जमिनीच्या स्तराचा खोदाईचा, तसेच कठीण स्तराचा जमिनीच्या खोदाईच्या या प्रमाणे विश्लेषण करून त्याचा समावेश करण्यात आला आहे.

वरील बाब क्रमांक १,२ व ५ च्या दराची सरासरी रु. १००.८० प्रति घनमीटर अशी येते. निविदा तयार करताना मऊ व कठीण स्तराचे वेगळेवेगळे दर घेणेत आलेले असून सॉफ्ट रॉक किंवा लाइम मेसनरी याचे वर्णन नसले तरी त्यामध्ये एमजेपी च्या डीएसआर मधील कोणत्या बाबींचा समावेश आहे हे Detailed Specification मध्ये नमूद केले आहे. तसेच निविदा अटी शर्ती मधील बाब क्रमांक १ मध्ये सॉफ्ट रॉक व इतर या स्तराचा समावेश केलेला आहे.

उत्पादन शुल्क लाभाची वसुली करणे :

एमजेपी च्या दर सूचीच्या सर्वसाधारण सूचना क्र. ३२ प्रमाणे, इएसआर पर्यंत पिण्याचे पाणी पुरवठा योजने करता वापरलेले पाईप्सवर उत्पादन शुल्काची सूट आहे. उत्पादन शुल्काची ही सूट घेण्याकरिता प्रकल्प प्राधिकरी/जिल्हाधिकारी यांचे आवश्यक प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे.

ठाणे महानगरपालिकेत पुरवठाकाराला पिण्याच्या पाईप्सच्या पुरवठ्याकरिता प्रदान केलेली किंमत उत्पादन शुल्क समाविष्ट असलेली होती. निविदेत अशी तरतूद होती की, उत्पादन शुल्काच्या सूटेचा लाभ जर कंत्राटदाराला, जिल्हाधिकारी यांनी निर्गमित केलेल्या प्रमाणपत्राच्या आधारावर मिळाला असेल तर तो त्याने महानगरपालिकेत परत केला पाहिजे. तथापि, असे दिसून आले की पिसे हेड वर्क्स मधून ११० एमएलडी पाणी पुरवठा योजनेच्या कामासाठी, कंत्राटदाराने उपयोग करून घेतलेला उत्पादन शुल्काच्या सुटीचा फायदा त्याने महानगरपालिकेला परत दिला नाही याचा परिणाम र ०.३१ कोटींची वसुली न होण्यात झाला.

वस्तुस्थिती मान्य करतांना, ठाणे महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर २०१० व नोव्हेंबर २०११) की, कंत्राटदाराकडून र.०.३१ कोटी वसूल करण्यात येतील. तथापि, ती रक्कम वसूल करण्याकरिता केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील कळविण्यात आला नाही (मे २०१२).

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

ठाणे :-

- प्रकरणी कंत्राटदाराकडून रु. ३१.२९ लक्ष इतक्या रक्कमेची वसुली कंत्राटदाराच्या अंतिम देयकातून करण्यात आलेली आहे.
- याबाबत पत्र क्र. टीएमसी/डब्ल्यूएसडी/ईई/४०२, दि. २७-८-२०१५ अन्वये ए. जी. कार्यालयास कळविण्यात आलेले आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) वसूली बाबतची कागदपत्रे सादर करावीत.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) अंतिम बीलातून वसूली करण्यात आली असून अंतिम देयकाचे मोजणीपुस्तक क्र. ६३५ मधील पान क्र. ९४ वर नोंदविण्यात आली आहे. (सोबत मोजणी पुस्तकाची प्रत समितीसमोर सादर करण्यात येईल)

वेर्मी मिश्र खत कारखान्यावर निष्फळ खर्च :

जैविक अवनत करण्याजोग कच-यावर प्रक्रिया करून वेर्मी मिश्र खत उत्पादन करणारा कारखाना सप्टेंबर २००८ मध्ये रु. ३.२० कोटी खर्चाने बांधण्यात आला. कंत्राटाच्या अटीप्रमाणे पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने कंत्राटदाराला रोज ३० मेट्रिक टन जैविक अवनत करण्याजोगा कचरा द्यावयाचा होता. तथापि, जैविक अवनत करण्याजोगा कचरा गोळा करण्याच्या प्रारंभिक साधन सामग्रीच्या अनुउपलब्धतेमुळे, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेला आवश्यक परिमाणात जैविक अवनत करण्याजोगा कचरा पुरविण्यात अपयश आले आणि ती रोज फक्त ९.४ मेट्रिक टन कचरा देऊ शकली.

परिणामी कंत्राटदाराने, कारखाना चालविण्यात आलेल्या तोट्यामुळे र.२०.०२ लाख नुकसान भरपाईची आणि प्रतिमास र.१.६८ लाख, भविष्यात प्रकल्प चालू ठेवण्याकरिता आवर्ती किंमतीची मागणी केली जी पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने अजून प्रदान केली नाही. याप्रकारे जैविक अवनत करण्याजोगा कच-याची उपलब्धता निश्चित करण्यातील अयोग्य नियोजनामुळे, कारखान्यावर केलेला र.३.२० कोटींचा खर्च बहुतांशी निष्फळ राहिला.

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने नमूद केले (ऑक्टोबर २०१०) की, कारखान्याला जास्त जैविक अवनत करण्याजोगा कचरा उपलब्ध करून देण्याचा प्रयत्न केला जाईल.

हे उत्तर समर्थनीय नाही कारण कारखान्याच्या बांधकामावर खर्च करण्यापूर्वी त्याला उपलब्ध करून देण्याच्या जैविक अवनत करण्यायोग्य कच-याचा स्रोत योग्य प्रकारे निश्चित केला नाही. याशिवाय आधीचे नियोजन केल्याप्रमाणे, कुटुंबाना कोरडा आणि ओला कचरा वेगवेगळ्या करण्यासाठी डस्टबिन्स वितरण करणे जे आधी कल्पिले होते ते आता न करण्याचे ठरविणे यामुळे ही परिच्छेद ५.१.७.२ मध्ये (सु.प्रा.) भाष्य केल्याप्रमाणे प्रस्तावित वेर्मी मिश्र खत कारखान्याला कमी कचरा देण्याचा परिणाम होईल.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

पिंपरी-चिंचवड : डीपीआर मध्ये अभिप्रेत असल्यानुसार महानगरपालिकेच्या Vegetable Mart मधील bio-degradable West तसेच मलशुद्धीकरण केंद्रामधील स्लज हे वैर्मी मिश्रखत कारखान्याच्या आवश्यक क्षमतेनुसार ३० टन कचरा पुरविण्यात येत आहे. सद्यःस्थिती मध्ये सदरचा प्रकल्प पूर्ण क्षमतेने चालविण्यात येत असून संबंधित ठेकेदाराची कोणतीही तक्रार नाही.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) कोणत्या तारखेपासून वर्मी मिश्रखत कारखान्यांच्या चालकास तीस मे. टन प्रतिदिन इतका विघटनशील कचरा पुरविण्यात येत आहे.

(२) वर्मी मिश्र खत कारखान्यात निर्माण झालेल्या तसेच खताची विक्री झालेल्या सन २०११-१२ पासूनचा तपशील देण्यात यावा.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय शासनाचा खुलासा :

(१) वर्मी मिश्र खत कारखान्यास जून २०११ पासून कमीत कमी सुमारे ३० टन प्रति दिन इतका विघटनशील कचरा पुरविणेत येत आहे.

(२) वर्मी मिश्र खत कारखान्यामधून सन २०११-१२ ते सन २०१४-१५ या कालावधीत निर्माण झालेल्या व विक्री झालेल्या गांडूळ खतांचा तपशील मा. समितीस सादर करण्यात येईल.

निष्क्रिय व नाकारलेले अनुमित इंधानाच्या कार्य न करण्यामुळे निधी अवरुद्ध (blocking) होणे :

नागरी बांधकामा सहित केरकच-याची व पूर्ण विल्हेवाटी, नाकारलेले अनुमित इंधन घटक आणि निष्क्रिय घटक बांधणे क्रियान्वित करण्याचे काम एका कंत्राटदाराला आठ महिन्यात पूर्ण करण्यासाठी रुपये २४.२६ कोटी किमतीला दिले होते (जून २००८). अभिलेखांच्या छाननीत असे उघडकीस आले की, नागरी बांधकामे आणि यंत्रसामुग्री बसविण्याचे काम फेब्रुवारी २००९ मध्ये पूर्ण झाले, तथापि, आरडीएफ व निष्क्रिय घटक ज्यावर रुपये १७.२७ कोटीचा खर्च झाला ते विजेच्या न उपलब्धतेमुळे अजून क्रियान्वित झालेले नव्हते. शिवाय या घटकांकरीता खरेदी केलेली रक्कम रुपये १.८८ कोटीची २० जड वाहने गेल्या अठरा महिन्यांपासून बिन काम पडू आहेत. या प्रकारे रुपये १९.१५ कोटीचा खर्च जवळजवळ २ वर्षाकरीता विनावापर राहिला.

नाशिक महानगरपालिकेने नमूद केले (डिसेंबर २०१०) की ते ही बाब राज्य विद्युत बोर्ड बरोबर आवश्यक विद्युत पुरवठ्यासाठी पाठपूरावा करत आहेत.

हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण आवश्यक विद्युत पुरवठ्याची निश्चिती केल्याशिवाय प्रकल्प सुरु करण्याचा परिणाम, ज्या करीता प्रकल्प कल्पिला होता ती उद्दिष्टे पूर्ण न होण्यात झाला.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

नाशिक :-

विद्युत पुरवठा उपलब्ध झाल्यानंतर जानेवारी २०१२ मध्ये प्रकल्प पूर्ण होउन कार्यान्वित झाला आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) आरडीएफ युनिट कार्यान्वित केल्याचा दिनांक

(२) जानेवारी २०१२ पासून तयार केलेल्या व विक्री केलेल्या इंधनाबाबत माहिती.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) आरडीएफ युनिट जानेवारी २०१२ मध्ये कार्यान्वित केले आहे.

(२) आरडीएफ युनिट कार्यान्वित केल्यानंतर तयार केलेले इंधन विटा, चंद्रपूर जवळील एसीसी अंबुजा इ. सिमेंट कंपन्यांकडे प्रायोगिक तत्वावर वापरसाठी पाठविण्यात आले होते. परंतु जास्त अंतरामुळे वाहतुक खर्च जास्त असल्याने आरडीएफ नियमितपणे वाहून नेणे खर्चिक असल्याने व्यवहार्य होत नाही. त्यामुळे सुमारे १०० मे. टन आरडीएफ तयार केल्यानंतर ग्राहक उपलब्ध नसल्याने आरडीएफ तयार करणे बंद केले. तथापि, प्लॅन्ट मधील भागशः मशिनरी जसे सेग्रिगेशन मशिनरी इ. दैनंदिन कचरा प्रक्रिया व विल्हेवाटीसाठी वापरात आहेत.

किंमतीतील तफावतीमुळे र.१६.४५ लाखांचे जाद प्रदान :

लातूर शहर क्षेत्रातील काँक्रीट रस्ते, जल-निःसारण कार्य, कालवे, नाले, पदपथ व रस्ता दुभाजकाच्या बांधकामाचे व गुंजगोलाईच्या सुशोभिकरण करण्याचे काम रु. ९० कोटी या अंदाजित किंमतीपेक्षा १९ टक्के जास्त दराने १ महिन्यात पूर्ण करण्यासाठी दिले होते (एप्रिल २००८). कंत्राटीच्या अटी प्रमाणे एचवायएसडी स्टील व सिमेंट यांच्या करिता स्टार दर अनुक्रमे र.२९००० मेट्रीक टन (पीएमटी) व र.४८०० (पीएमटी) होता.

तथापि, लातूर नगर परिषदेत असे दिसून आले की, एचवायएसडी स्टील करिता किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करतांना लातूर नगर परिषदेने एचवायएसडी स्टील करिता दर र. २९००० या कंत्राटाच्या अटीप्रमाणे घेण्याऐवजी र.४९००० (पीएमटी) हा दर घेतला. या प्रकारे एचवायएसडी स्टील करिता चुकित स्टार दर विचारात घेण्याचा परिणाम एचवायएसडी स्टीलच्या किंमतीतील तफावतीमुळे र.३०.५१ लाख जादा प्रदानात झाले.

शिवाय, मजुरी, साहित्य व इंधन यांच्याकरिता किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करण्याकरिता एचवायएसडी स्टीलची किंमत र.२९००० पीएमटी ऐवजी ४९००० पीएमटी विचारात घेतली गेली. यामुळे मजुरी, साहित्य व इंधनावर र.१४.०४ लाख किंमतीतील तफावतीचे कमी प्रदान झाले. अशा प्रकारे निव्वळ जादा रु १६.४५ लाख निघाले.

मुख्याधिकारी, लातूर नगरपरिषदेने वस्तुस्थिती स्वीकारली (ऑगस्ट २०११) आणि रक्कम वसूल करण्याचे मान्य केले. वसूलीचा तपशील सादर केला गेला नाही. (मे २०१२)

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

आयुक्त, लातूर महानगरपालिका यांनी सादर केलेल्या माहितीनुसार कंत्राटदारास अदा केलेली जादा रक्कम वसूल करण्यात आलेली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

जास्तीची अदा झालेली रक्कम रुपये १६.४५ लाख वसूल केल्याबाबतचा तपशील लोकलेखा समितीस सादर करावा व अंतिम बीलाची प्रत सादर करावी.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

रस्ते, गटारे, नाले, फुटपाथ, रस्ता दुभाजक व गुंजगोलाई सुशोभिकरण करणे हे काम एप्रिल २००८ ला रु. ९० कोटी १९ टक्के जास्तीने करण्याचे कार्यादेश दिले. कामाची मुदत १८ महिने होती. निविदेतील अटीनुसार सळईसाठी स्टार रेट अनुक्रमे रु. २९ हजार/ मे. टन व रु. ४८ हजार/मे. टन होती. तथापि, रु. २९ हजार/मे. टन ऐवजी रु. ४८ हजार / मे. टन दराने मोजणी केली. चुकीच्या दराने मोजणी केल्यामुळे रु. ३०.५१ लक्ष चे जास्तीचे देयक पीइ मध्ये अदा केले. तसेच पीव्ही (Price Variation) लेबर, मटेरिअल, इंधनाचे दर इ. घेताना रु. २९ हजारने घेण्याऐवजी रु. ४९ हजारने घेतले. म्हणून रु. १४.०४ लक्ष ने कमी रक्कम जादा झाली. म्हणून एकूण निव्वळ जास्तीची रक्कम रु. १६.४५ लाख अदा झाली. मुख्याधिकारी यांनी (ऑगस्ट, २०११), ही चूक मान्य करून जास्तीची रक्कम वसूल केली जाईल असे मान्य केले.

कंत्राटदारास जादा गेलेली रक्कम रु. १६.४५ लक्ष वसूल केलेबाबतचा तपशील मा. समितीसमोर सादर करण्यात येईल.

संमंत्रक (consultant) कडून आयाकराची कमी वसूली :

आयकर अधिनियमाच्या कलम १९४ जे प्रमाणे व्यावसायिक सेवा किंवा तांत्रिक सेवा दिलेल्या प्रत्येक व्यक्तीकडून त्याला देय असलेल्या फी वर १० टक्के आयकर टीडीएस म्हणून वजा केला पाहिजे. २००८-०९ वर्षाकरिता तांत्रिक सेवाकरिता फी देतांना ११.३३ टक्के आयकर (सरचार्ज सहित) टीडीएस म्हणून वजा करणे आवश्यक होते.

नागपूर शहर महानगरपालिकेने, धरपेठ क्षेत्राच्या पथदर्शी भागात अखंडित पाणी पुरवठा करण्याच्या कामाकरिता कंत्राटदाराला प्रदान करतांना आयकर ११.३३ टक्के दरा ऐवजी ५.१५ टक्के दराने वजा केला, ज्याचा परिणाम र.२० लाखाच्या कमी वसुलीत झाला. नागपूर शहर महानगरपालिकेने नमूद केले (जुन २०१०) की आयाकराची कमी झालेली वसुली संमंत्रकाला देय असलेल्या देयकामधून केल्या जाईल. तथापि, रकमेची वसुली करण्याकरिता केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील सादर केल्या गेला नाही. (जानेवारी २०१२)

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

कंत्राटदाराने कामाचे अंतिम भुगतान करण्याकरिता पाठविण्यात आलेल्या देयकातून रु. १२,१८,९६८ (आधी १०.१६ लक्ष वसूल केले होत) ने कमी वसूल केलेल्या आयाकराची कपात करण्यात आलेली आहे. सदर रक्कम कंत्राटदाराच्या अंतिम देयकातून वसूल करण्यात आली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) सल्लागाराच्या देयकातून आयकर एकूण ११.३३ टक्के वसूल करावयाचे असताना ५.१५ टक्के वसूल करण्यात आले त्यामुळे एकूण रु. २० लाख वसूल करावयाचे असताना फक्त रु. १२.१९ लाख वसूल करण्यात आली व उर्वरित रु. ७.९७ लाख का करण्यात आली नाही याची कारणे समितीस देण्यात यावी.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

महालेखाकार यांच्या मूळ परिच्छेदामध्ये एकूण २२,३४,७७५ एवढी रक्कम आयकर म्हणून कंत्राटदाराच्या देयकामधून वसूल करावयाची होती. त्या ऐवजी महानगरपालिकेने रुपये १०, १५, ८०७ एवढी रक्कम वसूल केलेली आहे. त्यामुळे रुपये १२,१८,९६८ थकबाकी कंत्राटदाराकडे शिल्लक होती. ती रक्कम कंत्राटदाराच्या अंतिम देयकातून वसूल करण्यात आलेली आहे. मात्र सल्लागाराचे देयकातून रुपये ७,९७,०४४ एवढी वसूली करणे प्रलंबित असून ती रक्कम सल्लागाराच्या पुढील देयकातून वसूल करण्यात येईल. जरी टीडीएस मध्ये कमी कपात झाली असेल तरी सुद्धा TDS चे प्रमाणपत्र संबंधित सल्लागारास देण्यात येते व त्यानुसार तो आयकर विवरणपत्र आयकर विभागास सादर करतो व नियमानुसार आयकर संबंधितास भरावा लागतो. सल्लागाराने आयकर विवरणपत्र सादर केलेले असून त्यानुसार त्यांना आयकर विभागाकडून परताव्याची मागणी करण्यात आलेली आहे. त्यामुळे कमी आयकर भरण्यात आला हे खरे नाही.

तांत्रिक संमंत्रकाला जादा प्रदान :

२४*७ पाणी पुरवठा पथदर्शी प्रकल्पात तांत्रिक सेवा देण्याकरिता नागपूर शहर महानगरपालिकेने संमंत्रकाची नेमणूक केली (ऑगस्ट २००८). पथदर्शी प्रकल्पाचे काम आधीच म्हणजे जुलै २००७ मध्ये सुरु झाले होते. तथापि, र.१.९७ लाखांचा संमंत्राणा आकार (consultancy charges) जुलै २००७ जुलै २००८ या कालावाधी करिता म्हणजे त्याच्या नेमणूकीच्या आधीपासून प्रदान केले गेले जे अग्राह्य होते.

नागपूर शहर महानगरपालिकेने वस्तुस्थिती स्वीकार केली आणि नमूद केले जानेवारी २०१२ की रु. १.७५ लाखाची रक्कम वसूल केली गेली होती व र. ०.२२ लाख वसूल केले जातील.)

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

कंत्राटदाराला रु. १,९६,७६९ चे झालेले अधिक भुगतान त्यांच्याकडून वसूल करण्यात आले आहे. सदर रक्कम कंत्राटदाराच्या तिस-या व पाचव्या देयकातून वसूल करण्यात आली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

- (१) लोकलेखा समितीला रु. १.९६ लाख वसुलीचे मनपा नगपूर कडून उत्तर अपेक्षित आहे.
- (२) अंतिम देयकाची प्रत लोकलेखा समितीसमोर सादर करावी.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार शासनाचा खुलासा :

(१) नागपूर महानगरपालिकातर्फे रु. १,९६,७६९ पैकी तिस-या धावत्या देयकामधून रु. १,७५,१२३ एवढी रक्कम वसूल करण्यात आली आहे व उर्वरित रूपये २१, ६४६ ही सल्लागाराच्या ५ व्या धावत्या देयकातून वसूल करण्यात आलेली आहे.

(२) नागपूर मनपाच्या, २४ x ७ पाणी पुरवठा पथदर्शी प्रकल्पाच्या अंतिम देयकाची प्रत मा. लोकलेखा समितीपुढे ठेवण्यात येत आहे.

सुधारणा (Reform) व्यवस्थापन :

नागरी नूतनकरण मंडलाच्या धोरणाचा मुख्य भर नागरी शासनास सुधारणाची निश्चिती करणे हा आहे म्हणजे महानगरपालिका आर्थिक दृष्ट्या वाढलेल्या गुणवत्ता स्थितीसहित आणि नवीन कार्यक्रम व सेवांच्या विस्ताराला भांडवल पुरवण्याकरिता बाजार पेठेत पोहचण्याच्या क्षमतेने सुरक्षित होतील. हे उद्दिष्ट साध्य करण्याकरिता, महानगरपालिकांना सुधारणांचे कार्यान्वयन करणे आवश्यक आहे सुधारणांचे स्थूल मानाने दोन प्रवर्गात वर्गीकरण केले जाईल जसे अनिवार्य सुधारणांचे ध्येय करून समयोचित सेवा पारदर्शक पद्धतीने देणे शक्य करणे हे असते या बाबतीत चाचणी तपासणी केलेल्या महानगरपालिकांच्या संपादनगुकीची परिस्थिती ३१ मार्च २०११ ला खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	अनिवार्य सुधारणा	संपादनगुक
		राज्य स्तर
१	७४व्या घटना दुरुस्ती अधिनियमात अभिप्रेत असलेल्या विकेंद्रीकरण उपायांचे कार्यान्वयन.	सुधारणा संपादित झाली.
२	मुद्रांक शुल्काचे तो पाच टक्याहून जास्त नसल्याइतका कमी करण्याकरिता सुसूत्रीकरण.	सुधारणा संपादित झाली.
३	नागरी जमीन कमाल मर्यादा व विनियमन अधिनियमांचे निरसन करणे.	सुधारणा संपादित झाली.
४	भाडे नियंत्रण विधिविधानला दुरुस्ती	सुधारणा संपादित झाली नाही प्रकरण सर्वोच्च न्यायालयात प्रलंबित आहेत व निकाल प्रतीक्षित आहे.
५	सार्वजनिक प्रकटन कायद्याची अधिनियमिती.	सार्वजनिक प्रकटन कायद्याचे कार्यान्वयन चालू आहे.
६	समाज सहभाग कायद्याची अधिनियमिती	सुधारणा संपादित झाली नाही.
७	निवडून आलेल्या नागरी स्थानिक संस्थांना शहराच्या नियोजनाचे कार्य सोपविण्यो किंवा सहयोगी करून घेणे.	सुधारणा संपादित झाली.
		नागरी स्थानिक संस्था स्तर
१	नगरपालिका मध्ये आधुनिक उपार्जित आधारित लेख्यांची दुहेरी नोंद पद्धती.	सात महानगर पालिकांनी लेख्याची दुहेरी नोंद पद्धतीचा अंगीकार केला आणि उर्वरित दोन महानगरपालिका मध्ये त्याची प्रक्रिया सुरु आहे UIDSSMT खाली निवड केलेल्या एकाही घटकात ही सुधारणा संपादित झाली नाही.

अनुसूची.—चालू

(१)	(२)	(३)
२	महानगर पालिकांनी दिलेल्या विविध सेवांसाठी GIS व MIS सारख्या माहिती तंत्रज्ञान तत्परता वापरून e-शासन पद्धती प्रस्तुत करणे.	e-शासन पद्धती सर्व महानगर पालिकांमध्ये सुरु आहे. यूआयडीएसएमटी खालील निवड केलेल्या घटकांत ही सुधारणा अंशतःसंपादित झाली आहे.
३	मालमत्ता कराची सुधारणा म्हणजे तो महानगरपालिकां करता बनेल व त्याच्या परिणाम कारक कार्यान्वयनासाठी व्यवस्था म्हणजे वसुलीची कार्यक्षमता पुढील सात वर्षांत कमितकमी ६५ टक्के होईल.	मंडळाच्या कालावधीची पाच वर्षे पूर्ण झाल्यावर सुद्धा स्रोत सुधारणांच्या कार्यसूची मध्ये अभिप्रेत असल्याप्रमाणे सता महानगर पालिकांच्या बाबतीत मालमत्ता कराची वसुली ८५ टक्यांपर्यंत नव्हती तरी ती ११ व ३ टक्यांच्या दरम्यान होती. मुंबई व पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकांत सुधारणा संपादित झाली. यूआयडीएसएमटी खाली निवडलेल्या घटकात वसुली ४६ व ९७ टक्के या टप्यात होती.
४	चालवणे व परिरक्षा operation and maintenance) यांची संपूर्ण किंमत किंवा आवर्ती खर्च पुढील सात वर्षांत वसूल होईल या उद्देशाने महानगर पालिकांची वाजवी उपयोग कर्ता प्रभारी (user charges) आकारणे.	मंडळाच्या कालावधीची पाच वर्षे पूर्ण झाल्यावर सुद्ध सहा महानगरपालिकांच्या बाबतीत सुधारणांच्या कार्यसूचीत अभिप्रेत असल्याप्रमाणे चालवणे व परिरक्षा खर्च ०७-२००६ ते २०१०-११ या कालावधीत पूर्णपणे वसूल झाला नाही व वसुली पाच ते ८५ टक्के होती. तीन महानगरपालिकांत (मुंबई, नागपूर व पुणे) सुधारणा संपादित झाली UIDSSMT खालील निवडलेल्या घटकांत वसुलीचा आवाक १५ ते ९९ टक्के होता.
५	नागरी गरीबांसाठी स्थानिक अर्थसंकल्पादितच अंतर्गत पृथकराक्षित (internal earmarking) करणे.	सर्व महानगर पालिकांत आणि UIDSSMT खालील निवडलेल्या घटकात नागरी गरीबांना मूलभूत सेवा देण्याकरिता अर्थ संकल्पात पृथकराक्षित निधी होता.

ज्ञापन :-

महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

लेखा परिक्षणानंतर सदर सुधारणा सर्व महानगरपालिकांमध्ये पूर्ण करण्यात आल्या आहेत व त्याची नोंद मंडळाने घेतली आहे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्राय :

(१) सदर आक्षेपातील मुद्दा क्रमांक ४,५,६ च्या सुधारणाबाबत तपशील सादर करावा. यूएल Level.

(२) मागील पाच वर्षांचा मालमत्ता कराच्या कर संकलनाची टक्केवारी लोकलेखा समितीस सादर करणे

(३) लोकलेखा समितीला सन २०११-१२ ते २०१४-१५ या आर्थिक वर्षात कल्याण डोंबिवली, नांदेड, नाशिक, नवी मुंबई, पिंपरी-चिंचवड, ठाणे मनपाने देखभाल व दुरुस्ती करता केलेला खर्च व वसुलीबाबत अवगत करावे.

महालेखाकार कार्यालयाचे अभिप्रायानुसार खुलासा :

(१) बाबतचा तपशील मा. समितीसमोर स्वतंत्ररीत्या सादर करण्यात येईल.

(२) याबाबतची माहिती क्षेत्रीय कार्यालयाकडून उपलब्ध करून घेवून देण्यात येईल.

मुद्दा क्र. ०३ बाबतचा तपशील मा. समितीसमोर स्वतंत्ररीत्या सादर करण्यात येईल.

साक्ष :

२.२ जवाहरलाल नेहरु राष्ट्रीय नागरी नवीकरण मंडळ (यू.आय.जी. आणि ए.आय.डी.एस.एस.टी) यासंदर्भात समितीने दिनांक १७ नोव्हेंबर, व १८ नोव्हेंबर २०१५, ५ व ६ जानेवारी, २०१६, २ फेब्रुवारी, २०१६ तसेच २ मार्च, २०१६ रोजी सचिव, नगरविकास व विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेण्यात आली.

“ मलप्रणाली उपचार संयंत्रात जादा गुंतवणूक ”

“ मलप्रणाली उपचार संयंत्रात जादा गुंतवणूक ” यासंदर्भात साक्षीच्या वेळी विभागीय सचिवांनी समितीस असे विदित केले की, सदर परिच्छेद नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या एसटीपीबद्दल आहे. महालेखाकार यांचे असे म्हणणे आहे की, नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राचा पूर्ण क्षमतेने वापर होत नसताना देखील जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राची पुनर्बांधणी करण्याऐवजी आवश्यक नसताना रुपये ४६७.७५ कोटी इतक्या रक्कमेचे तीन नवीन मलप्रक्रिया केंद्र बांधणे प्रस्तावित केले आहे.

नवी मुंबई महानगरपालिका ही ६ प्रभागामध्ये विभागलेली आहे. नवी मुंबई महानगरपालिकेने त्यांच्या निधीतून मलप्रक्रिया केंद्रे बांधून कार्यान्वित केलेली आहेत. नवी मुंबई महानगरपालिकेने सन २००८ मध्ये नेरुळ, वाशी व एरोली येथे जुन्या पलप्रक्रिया केंद्राच्या जागेवर ३ अत्याधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित मलप्रक्रिया केंद्रे बांधून कार्यान्वित केलेली आहेत. सिडकोमार्फत तयार करण्यात आलेली मल:निसारण व्यवस्था विकेंद्रित पद्धतीची असल्यामुळे त्या एकमेकांशी जोडणे शक्य नव्हते. त्यामुळे सीपीएचईईओच्या शिफारशीनुसार व सीएसएमसीच्या मंजूरीनुसार केंद्र शासनाच्या जेएनएनयुआरएम कार्यक्रमांतर्गत बेलापूर, सानपाडा व कोपरखैरणे प्रभागामधील जुन्या मल:प्रक्रिया केंद्राच्या जागेवर अत्याधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित केंद्र बांधून ती सन २०११-२०१२ मध्ये कार्यान्वित केली आहेत.

जुनी १५५.१५ द.ल.ली. क्षमतेची मलप्रक्रिया केंद्र अस्तित्वात असताना अतिरिक्त तीन १४४ द.ल.ली. क्षमतेची मलप्रक्रिया केंद्र बांधण्याच्या संदर्भात खुलासा करताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राचा बिओडी हा महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या मंडळाच्या नॉर्म्सपेक्षा फार जास्त होता. महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या नॉर्म्सप्रमाणे ५ पेक्षा कमी बीओडीची लेव्हल असलेली नवीन ६ मलप्रक्रिया केंद्रे नवी मुंबई महानगरपालिकेने घेतलेली आहे.

सन २०४२ मध्ये बेलापूर ३१ एमएलडी, सानपाडा १९ एमएलडी व कोपरखैरणे ५१ एमएलडी एवढा पाण्याचा सत्याय होणार आहे. यापैकी ७० टक्के पाणी मल:निसारणामध्ये जाणार आहे आणि कन्स्ट्रक्टेड एसटीपीची कॅपेसिटी १४४ एवढी होणार आहे. आता ४६८ कोटी रुपयांचा खर्च केलेला आहे. आणि जुन्या प्रकल्पावर ८८ कोटी रुपयांचा खर्च झालेला होता. महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने नॉर्म्स कधी दिले, जुने प्लॅन्ट कोणत्या नॉर्म्सच्या आधारे व कोणत्या निकषावर बांधण्यात आले ? सन २०४२ मध्ये ८८ एमएलडीला जुन्या सिव्हेरेज ट्रिटमेंट कॅपेसिटीमध्ये करता आले असते. जुने प्लॅन्ट कोणत्या नॉर्म्सनुसार बांधले, कोणत्या वर्षी बांधले तसेच ते ज्यावेळी बांधले होते, त्यावेळी त्याचा निकष काय होता ? असे प्रश्न समितीने उपस्थित असता विभागीय सचिवांनी समितीस असे अवगत केले की, सिडकोने नवी मुंबई शहर विकसित केले आहे. भविष्यात नवी मुंबई महानगरपालिका अस्तित्वात आलेली आहे. नवी मुंबईचा विकास होत असताना म्हणजेच १७० या दशकता असलेल्या नॉर्म्सप्रमाणे बांधण्यात आली होती. सद्य:स्थितीत बीओडीचे नॉर्म्स हे सन २००० मधील आहेत. सुरुवातीला सांडपाण्यावर बेसिक प्रायमरी ट्रिटमेंट करणे अपेक्षित होते. त्यानंतर सांडपाण्यावर किमान दुसरी प्रक्रिया करणे अपेक्षित आहे आणि आता मात्र प्रायमरी, सेकंडरी आणि टर्शरी ट्रिटमेंट प्रक्रिया करून पाणी नॉन-पोटेबल वापरसाठी उपलब्ध झाले पाहिजे अशा प्रकारे आता सध्याची मागणी आहे

सिडकोच्या माध्यमातून नवी मुंबईमध्ये बांधकाम करण्यात आले होते. नवी मुंबईचा विकास हॉत असताना म्हाजेच १९७० च्या दशकात असलेल्या नॉर्म्सप्रमाणे बांधण्यात आली होती. नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या माध्यमातून नेरुळ, वाशी आणि एरोली येथे २८० एमएलडीचे बांधकाम झालेले आहे. त्यानंतर बेलापूर, सानपाडा आणि कोपरखैरणे येथे १४४ एमएलडीसाठी जेएनएनयुआरएमअंतर्गत बांधकाम केलेले आहे. मलप्रक्रिया केंद्राचे आयुर्मान ३० वर्षे एवढे असल्याबाबत सांगितले जाते. सन २०४२ मध्ये ७७ एमएलडी पाण्याचे डिस्चार्ज होणार आहे. या अनुषंगाने १४४ एमएलडीचा प्रकल्प कार्यान्वित केलेला आहे. सन २०४२ मध्ये हा प्रकल्प कालबाह्य होणार आहे. ७७ एमएलडीऐवजी विभागाने १४४ एमएलडीचे बांधकाम का केले, तसेच यासाठी जो खर्च आलेला आहे, त्यास कोण जबाबदार आहेत ? अशी विचारणा समितीने केली असता १४४ एमएलडी चे बांधकाम केलेले असून ते बरोबर आहे. सद्य:स्थितीत ७७ एमएलडीचा वापर होत आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

महालेखाकार यांच्या कार्यालयाकडे डीपीआर मधील आकडे सादर करण्यात आले आहेत. या अनुषंगाने २०४२ मधील पाण्याची मागणी व त्या अनुषंगाने ७० टक्के एसटीपी डिस्चार्ज होणार आहे. याबाबत विभागास समितीने माहिती विचारली असता सद्यःस्थितीत ७६.१९ क्षमतेचा वापर होत असल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

असे असेल तर डीपीआर चुकीचा बनविला आहे काय ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता डीपीआरमध्ये दोन आकडे आहेत. महालेखाकार यांनी डीपीआरमध्ये पाण्याचा आकडा काढलेला आहे. याचप्रमाणे सन २०४२ मध्ये सिव्हरेजचा डीपीआर मधील आकडा आहे. असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

सन २०४२ मध्ये बेलापूर, सानपाडा आणि कोपरखैरण या ३ विभागासाठी पाण्याची आवश्यकता किती लागणार आहे यासंदर्भात डीपीआरमध्ये कोणता अंदाज वर्तविलेला आहे ? असे समितीने विभागास विचारले असता १४४ एमएलडी एवढ्या पाण्याची आवश्यकता लागणार आहे. नवी मुंबईसाठी पाण्याची मागणी ५०० एमएलडी एवढी आहे. याच्या ८० टक्के जनरेशन विचारात घेता ते ४०० एमएलडी एवढे दाखविले आहे. जेएनएनयुआरएममध्ये डीपीआरबरोबर सीडीपी सादर करावयाचा होता. सीडीपीच्या पृष्ठ क्रमांक ६७ मध्ये एकूण पाण्याची मागणी ५०० एमएलडी एवढे दर्शविलेली आहे. ८० टक्के जनरेशन विचारता घेता ते ४०० एमएलडी एवढी दाखविले आहे. ८० टक्के जनरेशन विचारात घेता ते ४०० एमएलडी एवढे दाखविले आहे असे विभागीय संचिवांनी समितीस अवगत केले.

नवी मुंबई महानगरपालिकेचा डीपीआर सादर झालेला होता. बेलापूर, सानपाडा आणि कोपरखैरणेकरिता सन २०४२ मधील डीपीआरमध्ये उल्लेख केल्यानुसार किती पाण्याची आवश्यकता लागणार आहे असा प्रश्न समितीने विचारला असता त्यांना एकूण ४०० एमएलडी क्षमतेची आवश्यकता होती. त्यांनी स्वनिधीतून एसटीपी आणि जेएनएनयुआरएम अंतर्गत बांधल्या एसटीपीची एकूण क्षमता ४०० एमएलडी एवढी हवी होती. याऐवजी ४२४ एमएलडी क्षमतेचे बांधकाम केलेले आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

नवी मुंबई महानगरपालिकेने सादर केलेला डीपीआर चुकीचा आहे. अॅपेक्स बॉडी जी कागदपत्रे ती पाहते व “अ” वर्ग महानगरपालिकेचे क्रेडेंशियल व राज्य शासनाच्या क्रेडेंशियलवर डीपीआर मंजूर होतो. अस्तित्वात असलेली मलनिःसारण व्यवस्था ७६ एमएलडी एवढ्या क्षमतेची असताना तिचे अपग्रेडेशन करणे गरजेचे नव्हते काय, ते का करण्यात आले नाही ? असे समितीने विभागास विचारले असता अस्तित्वात असलेली मलनिःसारण व्यवस्था ही नवी मुंबई स्थापनेच्या वेळेस सन १९७० च्या सुमारास बांधलेली होती. ते केवळ प्राथमिक प्रक्रिया केंद्र होते. तिचे आताच्या टर्शरी टेक्नॉलॉजीशी कन्वर्जन करणे शक्य नव्हते. त्यामुळे सीपीएमइओ च्या शिफारशीनुसार व सीएसएमसी च्या मंजुरीनुसार केंद्र शासनाच्या जेएनएनयुआरएम कार्यक्रमांतर्गत बेलापूर, सानपाडा व कोपरखैरणे नोड मधील जुन्या मलप्रक्रिया केंद्राच जागेवर अत्याधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित केंद्रे बांधून ती सन २०११-२०१२ मध्ये कार्यान्वित करण्यात आली. डीपीआर व सीडीपी अशी दोन डॉक्युमेंट्स सादर करण्यात आली होती, ती आकडेवारी सीडीपी मध्ये आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

डीपीआरमधील आकडेवारी प्रभागानुसार असल्यास ते कोणते प्रभाग आहेत अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, सिडकोने अदाजीत पाण्याच्या मागणीची आकडेवारी प्रभागानुसार दिलेली आहे. जेएनएनयुआरएमने एसटीपी बांधली तेव्हा गावठाण व विस्तारित गावठाण येथील एकत्रित पाण्याच्या मागणीनुसार सीपीएमइओ कडे प्रस्ताव पाठविला व सीएसएमसी ने तो मंजूर केला.

गाव किंवा गावठाणांचा समावेश यामध्ये करू नसे असे काही होते काय ? ही योजना राबविताना शहरी विभागाचा विचार केला पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले तसेच सन २०४२ ची लोकसंख्या विचारात घेऊन हा प्लांट तयार केलेला आहे. सद्यःस्थितीत ५० टक्के प्लांट ७६ एमएलडी क्षमतेने सुरु आहे. प्लांटचे लाईफ ३० वर्षांचे आहे. असे असताना प्रथम १० वर्षांचे नंतर अधिक १० वर्षांचे या प्रमाणे फेजवाईज हे काम केले गेले पाहिजे होते. असे न करता २० वर्षांनंतर करावा लागणारा खर्च आताच करणे कितपत योग्य आहे ? हा पैशांचा अपव्यय आहे. याबाबत समितीने तीव्र नापसंती दर्शविली. यावर विभागीय सचिवांनी असे विदित केली की, सीपीएमइओ या केंद्र सरकारच्या गाईडलाईन्स नुसारच डीपीआर तयार केला होता तसे नसते तर तो मंजूर झाला नसता. हे मोठ्या भांडवलाची गुंतवणूक आहे, हे एकदम होत नाही. महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण सूद्धा अंदाजित लोकसंख्येवर आधारित वॉटर किंवा सिव्हरेज ट्रिटमेंट नेटवर्क करते. तसेच ज्या एजन्सीने गाईडलाईन्स ठरविल्या तीच यावर

पुनर्विचार करू शकते. या प्रकरणाबाबत दिलेल्या गाईडलाईन्सनुसार डीपीआर केला आणि तो गाईडलाईन्सनुसार असल्याने मंजूर झाला. आता तो प्रकल्प पूर्ण झालेला आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

बेलापूर, सानपाडा, कोपरखैरणे या नोड्सना अनेक नोड्स जोडलेले आहेत काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, ३ नोड्समध्ये सेक्टर एरिया सिडकोचा आहे.

६ प्रोजेक्टमध्ये ९ पैकी ८ सेक्टर कव्हर केलेले आहेत काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, गावठाण व गावठाण विस्तार हा सुद्धा त्याला जोडलेला आहे. परंतु ते कॅल्क्युलेशनमध्ये नसल्याचे समितीने निदर्शनास आणले असता एसटीपी बांधतांना त्याचा विचार केलेला आहे. पावसाळ्यामध्ये एसटीपीवर अतिरिक्त ताण होतो. त्याअनुषंगाने सध्याच्या प्रक्रियेप्रमाणे जास्तीत जास्त वॉटर सिवरेजचा विचार करून काढलेली ही सरासरी आहे अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केली.

परंतु, एसटीपीचे काम गावठाण एरियाच्या बाहेर म्हणजे स्कोपच्या बाहेर काम करण्यात येत असेल तर त्याबाबत कोणत्या प्रकारची कारवाई करण्यात येईल ? अस प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता नवी मुंबई महानगरपालिका ही प्लानिंग अॅथॉरिटी म्हणून काम पाहत आहे. गावठाण व विस्तारित गावठाण क्षेत्रांचा आता महानगरपालिका हद्दीत प्रवेश करण्यात आलेला आहे. पालिकेच्या डीपीआरमध्ये जो तक्ता दाखविलेला आहे, तो सिडकोने सेक्शन ए मध्ये दाखविलेला आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विशद केले.

“ डी.पी.आर. तयार करण्याकरिता निष्फळ खर्च ”

डी.पी.आर. तयार करण्याकरिता निष्फळ खर्च यासंदर्भात महालेखाकारांनी काढलेल्या आक्षेपासंदर्भात माहिती द्यावी असे समितीने सांगितले असता विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, या अंतर्गत एकूण २१८ डीपीआर केलेले आहेत त्यापैकी केवळ ९३ डीपीआर ला मंजूरी मिळालेली आहे. उर्वरित १२५ डीपीआरवर कोणतीही कार्यवाही झालेली नाही. यामध्ये सरसकट प्रत्येक डीपीआर करिता २ कोटी रुपयांचा खर्च याप्रमाणे २५० कोटी रुपयांची तरतूद केलेली आहे. हा खर्च अनावश्यक आहे, असे महालेखाकारांचे म्हणणे आहे. जेएनएनयुआरएम अंतर्गत जास्तीत जास्त प्रकल्प मंजूर होण्याच्या दृष्टीने महानगरपालिकांनी डीपीआर तयार करून शासनाकडे पाठवायला सांगितले होते. युआरडीएसएसएमटीच्या अमृत योजनेमध्ये ४३ शहरांचा समावेश केलेला आहे. टप्प्याटप्प्याने यामध्ये जास्तीत जास्त शहरांचा समावेश करण्यात येणार आहे.

१२५ डीपीआरकरिता २५० कोटी रुपये खर्च केले असे नमूद केले आहे. प्रत्येक डीपीआरला २ कोटी रुपये इतका खर्च आला याला काही आधार आहे काय ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता डीपीआरची किंमत कधी कधी लाखांमध्ये असते तर कधी कधी कोटी रुपयांमध्येही असू शकते. डीपीआरचे सध्याचे अनुमान हे उच्चतम रक्कमेवर आधारित आहे. १२५ डीपीआरकरिता नेमका किती खर्च झालेला आहे, त्याबाबतची माहिती संकलित करून समितीला सादर केली जाईल. असे विभागाने समितीस आश्वासित केले. (माहिती अप्राप्त आहे.)

आता डीपीआर मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध आहेत. त्याचा भविष्यातील प्रकल्पाकरिता वापर करण्यात येईल. मात्र १२५ डीपीआर मंजूर झाले असते तर, ९१ हजार कोटी रुपये लागले असते. एवढा निधी एका राज्याला मिळू शकत नाही, मग जेएनएनयुआरएमने इतक्या मोठ्या प्रमाणावर प्रस्ताव मंजूर करण्याची कारणे काय आहेत, त्याला काही आधार होता काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता जेएनएनयुआरएमने मार्गदर्शक सूचनेनुसार डीपीआर तयार केले होते. केंद्र शासनाने आता अमृत अभियानामध्येही सुधारणा केली असून १ हजार कोटी रुपयांचा आऊटले दिला आहे. त्याच्या दीडपट प्रस्ताव सादर करावयाचे आहेत. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

अगोदरच तयार असलेल्या डीपीआरचा वापर भविष्यात करावयाचा आहे त्याकरिता ३० ते ३५ वर्षे तरी लागतील असे असताना अजून प्रस्ताव सादर का करावयाचे ? अशी समितीने विचारणा केली असता प्रत्येक लोकप्रतिनिधींची हीच अपेक्षा असते की, त्यांच्या शहरांचे प्रस्ताव यावेत. मात्र आऊटलेच्या मर्यादेत प्रस्ताव येणे अपेक्षित असते. त्यामुळे केंद्र शासनाने अमृत अभियानामध्ये अशा प्रकारची सुधारणा केलेली आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

डीपीआरचा वापर करण्यासंदर्भातील शासन निर्णय घातक ठरणार असून त्याचा पुनर्विचार करण्याची गरज आहे आता डीपीआर करताना प्रत्येक वेळी सल्लागार नेमण्याची पद्धत सुरु झाली आहे. त्यामुळे अगोदर केलेल्या डीपीआरमध्ये काही प्रगत तंत्रज्ञानाचा समावेश करण्याच्या दृष्टीने समयोचित विचार करण्याची आवश्यकता आहे असे समितीने विभागास सूचविले.

यासंदर्भात डीआरमध्ये नमूद असलेल्या तंत्रज्ञानापेक्षा आधुनिक तंत्रज्ञान आले असल्याने त्याचा डीपीआरमध्ये अंतर्भाव करावयाचा आहे असे संबंधित संस्थेने सांगितले तर, त्यांना सूट देण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

लाखो कोटी रुपयांचे प्रस्ताव तयार केले तर, त्यांच्या मंजुरीमध्ये अडचणी येतात. त्यामुळे प्रत्येक वर्षी किती प्रस्ताव सादर केले पाहिजेत हे शासनाने ठरवून दिले पाहिजे. अमृत अभियानामध्ये अशाप्रकारचा निर्णय घेतलेला आहे. त्याच प्रमाणे जेएनएनयुआरएम अंतर्गत जी स्मार्ट सिटीची संकल्पना पुढे आलेली आहे, त्याबाबत सुद्धा ठराविक मर्यादेत अमुक प्रस्ताव या वर्षी सादर करावेत, त्या दृष्टीने डीपीआर तयार करावेत असे काही धोरण ठरविले पाहिजे, अशी समितीने सूचना केली व ती विभागाने मान्य केली.

अशा योजनांतर्गत नगरपालिकेने आपल्या हिश्यापोटी किती रक्कम भरावयाची आहे ? तसेच प्रत्येक योजनेमध्ये केंद्र शासनाचा हिस्सा जसा ठरलेला असतो तसा नगरपालिका, महानगरपालिकेचाही हिस्सा ठरलेला असतो. मात्र काही नगरपालिकांची हा हिस्सा भरण्याची आर्थिक कुवत नसते. अमृत अभियानामध्ये नगरपालिकांनी २५ टक्के रक्कम भरावयाची आहे. ज्या नगरपालिका १० टक्के रक्कमही भरू शकत नाहीत, त्या ही रक्कम कशी भरणार ? त्यामुळे केवळ ऑन रेकॉर्ड योजना मंजूर होताना दिसतात मात्र प्रत्यक्षात त्याचा उपयोग होत नाही याबाबत समितीने विचारण केली असता केंद्र व राज्या शासनाचे असे ठाम मत आहे की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी कोणत्याही मोठ्या योजनेला हातभार लावला पाहिजे. हा हातभार स्थानिक स्वराज्य संस्था दोन प्रकारे लावू शकतात. एक म्हणजे त्या आपल्या उत्पन्नाचे स्त्रोत वाढवू शकतात. एक तर स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी आपले उत्पन्नाचे स्त्रोत वाढवावेत अथवा कर्जाचा पर्यायही आहे. हे कर्ज केंद्र शासन उपलब्ध करून देईल अथवा युएलबी किंवा राज्य शासनमार्फतही घेणे शक्य आहे. अशाप्रकारे उत्पन्नाचे स्त्रोत वाढवून किंवा कर्ज घेऊन व कर्ज परतफेड करण्याची क्षमता ठेऊन स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी त्यांचा हिस्सा जमा केला पाहिजे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

‘अ’, ‘ब’, ‘क’, वर्ग अशा मोठ्या महापालिकांचे उत्पन्न सुद्धा कितीही प्रयत्न केले तरी वाढत नाही. तसेच ‘ड’ वर्गातील महापालिकांची सुद्धा तीच परिस्थिती आहे. असे समितीने मत व्यक्त केले असता महापालिकांनी मालमत्ता कर न वाढविता जर त्या नेट मध्ये आणल्या तर त्यांचे उत्पन्न सध्याच्या उत्पन्नाच्या दोन ते तीन पट होऊ शकेल असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

याबाबत सर्व महापालिकांना बंधनकारक करावे अशी समितीने विभागास सूचना केली असता जीआयएस मॅपिंग करून प्रत्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थेने आपल्या मालमत्ता कराची वसूली आहे की नाही अशाप्रकारे आढावा घ्यावा असे विभागाकडून सर्व अमृत शहरांना सांगण्यात आले आहे अशी माहिती विभागाने समितीस दिली.

काही महापालिकांचे उत्पन्न घटत चालले आहे, याचाही विचार करण्याबाबत समितीने विभागास सूचविले.

२१८ डीपीआरकरिता केंद्र शासनाने ७४ हजार कोटी रुपये दिले. त्या अंतर्गत ५०:३०:२० अशा प्रमाणामध्ये प्रत्येक प्रकल्प करावयाचा होता. मात्र मोठ्या प्रमाणात डीपीआर बनविताना राज्य शासनाची या विभागावर १४ हजार ८१३ कोटी रुपये खर्च करावयाची क्षमता होती का याचा विचार केला नाही. राज्य शासनही हिस्सा देऊ शकेल का, याचा विचार करून डीपीआर प्रस्तावित का करित नाही ? असा आक्षेप महालेखाकारांना घेतला असता सर्व लोकप्रतिनिधींचा आग्रह असतो की, त्यांच्या शहरातील जास्तीत जास्त योजना मंजूर झाल्या पाहिजेत त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात डीपीआर केंद्र शासनाकडे पाठविण्यात आले असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

२१८ डीपीआरकरिता केंद्र शासनाने ७४ हजार कोटी रुपये दिले. राज्य शासनाने त्यापैकी १४ हजार कोटी रुपये दिले, त्याकरिता अर्थसंकल्पात तरतूद होती काय ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता डीपीआर पाठविण्याच्या वेळी अर्थसंकल्पात तरतूद असण्याची आवश्यकता नसते कारण डीपीआर मंजूर झाल्यानंतर त्याकरिता शक्यतो पुढच्या अर्थसंकल्पात तरतूद केली जाते.

याबाबतीत केंद्र शासनाने एवढ्या मोठ्या प्रमाणात विकास निधी महाराष्ट्राला दिला असता तर, महाराष्ट्राने तेवढा हिस्सा उपलब्ध करून दिला असता असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

जेएनएनयुआरएममध्ये महाराष्ट्राने सर्वात मोठा वाटा घेतला आहे. सर्वात जास्त योजना पाठवून सर्वात जास्त वाटा राज्याला मिळालेला आहे. मात्र एवढ्या मोठ्या प्रमाणात योजना पाठविल्याने केंद्रशासनावर भार आल्याचे दिसून आले आहे. त्यामुळे स्मार्ट सिटी योजनेतर्गत सादर करावयाच्या प्रस्तावांची मर्यादा निश्चित करावी अशी समितीने विभागास सूचना केली.

सदरहू सूचना केंद्र शासनाने स्वीकारलेली असून अमृत अभियानामध्ये त्याचा समावेश केलेला आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

डीपीआरमध्ये संपूर्ण आराखडा तयार करणे अपेक्षित असते. डीपीआरमध्ये नवीन योजनांचा समावेश केला जाणार आहे काय ? डीपीआर तयार करताना ड्रेनेजचे तसेच लाईटसुच्या केबल्सचे काम करणे गरजेचे असते. मात्र ते केले जात नाही परदेशातील प्रगत राष्ट्रांमध्ये प्रथम ही कामे केली जातात त्यानंतरच विकासाच्या कामाला सुरुवात होते. डीपीआर तयार करताना तेथील रस्त्याचे काम, ड्रेनेज यंत्रणा इत्यादी गोष्टी तयार करण्यासाठी परवानगी लागते असे मत समितीने व्यक्त करत नगरपालिका किंवा महापालिका सुधारणा आकार आकारतात. मात्र हा निधी इतरत्र वापरला जातो याबाबत समितीने खेद व्यक्त केला.

जिल्हा परिषदेच्या योजना राबवताना लोक वर्गणी घेतली जाते. लोक वर्गणीमधील १० टक्के किंवा २५ टक्के रक्कम ही युएलबीच्या अकाउंट मधून दिली जाते. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अकाउंट मधून १० किंवा २५ टक्के म्हणजेच ठरलेल्या निधीच्या पॅटर्नप्रमाणे पूरक स्रोत म्हणून हा निधी दिला जातो. मालमत्ता कर योग्य प्रकारे गोळा केला गेला तर हे चांगल्या प्रकारे होऊ शकेल अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केली.

नगरपालिकेच्या खात्यामध्ये हा निधी कसा जमा होतो. याबाबत समितीने विचारणा केली असता हा निधी युएलबीचा वाटा असतो असे विभागीय सचिवांनी सांगितले तसेच जिल्हा परिषदेच्या कामाकरिता लोक वर्गणी गोळा केली जाते जिल्हा परिषदेच्या खात्यामध्ये गोळा झालेल्या निधीच्या माध्यमातून ही कामे केली जातात अशी माहिती महालेखाकारांनी दिली. मात्र अनेकदा या निधीचा वापर इतर कामासाठी केला जातो. तसेच डीपीआर तयार करत असताना इनसाईड डेव्हलपमेंट व आऊटसाईड डेव्हलपमेंट असे दोन मुख्य भाग असतात. नागपूरला अनधिकृत बांधकामे अधिकृत करण्यासंदर्भात एक योजना होती. ४० मी. प्रति स्क्वेअर मीटर दर मंजूर झाला होता मात्र हा दर कमी असल्यामुळे या दरात विकास कामे होऊ शकणार नाही या नियमामध्ये बदल करण्याची आवश्यकता आहे. डीपीआर तयार करताना अंतर्गत कामांचा देखील विचार करणे आवश्यक आहे. रस्ता, सिव्हरेज इ. कामांचा देखील त्यामध्ये समावेश केला पाहिजे असे समितीने मत व्यक्त केले या अनुषंगाने विभागीय प्रतिनिधींनी असे विदित केले की, जेएनएनयुआरएम अंतर्गत नागपूर शहरामध्ये मोठे प्रकल्प हाती घेण्यात आले असून त्यामध्ये इंटरनल लाईनची देखील सोय केलेली आहे. इंटरनल लाईनचे काम महापालिकेला स्वतःच्या स्रोतातून करावयाचे आहे. अन्यथा प्रकल्पाची किंमत वाढते व किंमत वाढल्यामुळे केंद्र शासनाकडून कामे मंजूर होत नाहीत. यामुळे महत्वाच्या कामांचा टप्पा जेएनएनयुआरएम मधून घेण्यात आला व इतर लहान लहान कामे महापालिकेमार्फत पूर्ण करण्यात आली. नागपूरमध्ये पाण्याचे इंटरनल डिस्ट्रीब्युशन करण्याचे काम महापालिका करते. मेनलाईनचे काम घेतले तर प्रकल्पाची किंमत वाढेल व साशंकता निर्माण होईल, यामुळे तसे केलेले नाही.

मालमत्ता कर वाढविण्याची जबाबदारी स्थानिक स्वराज्य संस्थांची आहे, स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये निवडून आलेले लोकप्रतिनिधी व प्रशासन यांचा समावेश असतो. कराचे जाळे वाढविले पाहिजे. कर गोळा करताना प्रत्येक मालमत्तेचा समावेश केला पाहिजे, महापालिकेचे आयुक्त व नगरपालिकेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना ही सर्व प्रक्रिया करावयाची असते. रिव्हीजन करिता बॉडीची देखील मान्यता लागते. प्रशासन व लोकप्रतिनिधी यांचे एकमत झाल्यानंतर ही प्रक्रिया केली जाते. या संदर्भात शासनाने सर्वांना सूचना दिलेल्या आहेत. या पुढील कालावधीमध्ये त्यांना जी आवश्यकता असेल त्यानुसार विभागाकडून मदत केली जाईल व टप्प्याटप्प्याने सर्व नगरपालिकांमध्ये मालमत्ता कर १०० टक्के वसूल होईल, याकरिता नियोजन केले जाईल असे आश्वासन विभागीय सचिवांनी समितीस दिले.

“चालू प्रकल्प मंडळाखालचे म्हणून समाविष्ट केले ”

“ चालू प्रकल्प मंडळाखालचे म्हणून समाविष्ट केले ” यासंदर्भात समितीने नगरपालिका व महापालिकेच्या वाढलेल्या खर्चाबाबत माहिती देण्याबाबत विभागास सांगितले असता जेएनएनयुआरएमद्वारे काही एक्स्पान्शन प्रकल्प पूर्ण केल्यानंतर प्रत्यक्षात १ कोटी ४६ लाख रुपये खर्च झाला होता. अपग्रेडेशन केल्यानंतर २६ कोटी २८ लाख रुपये खर्च झाला, एकूण खर्च कमी झालेला आहे. टॅकरच्या खर्चामध्ये वाढ झाल्याचे दिसून येत आहे. सध्या नागपूर शहराचे नागरीकरण झपाट्याने होत आहे या सर्व

क्षेत्रामध्ये पाणीपुरवठा करण्याची जाबाबदारी नागपूर महापालिकेची असून महापालिकेमध्ये नवीन क्षेत्र समाविष्ट होत असल्यामुळे या भागाला टँकरद्वारे पाणीपुरवठा केला जात आहे त्यामुळे खर्चामध्ये वाढ झाल्याचे दिसून येते. ज्या क्षेत्रामध्ये एक्सपान्शन व अपग्रेडेशन झालेले आहे, तेथे १.४५ कोटी रुपयांऐवजी २६.२८ लाख रुपये खर्च झालेला आहे असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

नागपूर शहराला टँकरने पाणी पुरवठा केला जातो याबाबत नाराजी व्यक्त करत या संदर्भात काय नियोजन केले जात आहे? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता नागपूर शहरामध्ये पाणीपुरवठा करण्यासाठी सध्या डीस्ट्रीब्युशन व इएसआर सिस्टीमचे काम सुरु आहे. हे काम पूर्ण झाल्यानंतर शहरात टँकरने पाणी पुरवठा करण्याची वेळ येणार नाही असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित करून पुढे अशी माहिती दिली की, नागपूर शहरामध्ये २४ तास पाणी सुरु करण्याकरिता महानगरपालिकेचे प्रयत्न सुरु आहेत. धरमपेट मध्ये पायलट प्रोजेक्ट म्हणून काम सुरु झालेले आहे. टप्प्याटप्प्याने या प्रकल्पात संपूर्ण नागपूर शहर कव्हर करण्यात येणार आहे. यामध्ये संपूर्ण नागपूर झोन पूर्ण करावयाचे आहे. प्रती माणशी प्रती लिटर याप्रमाणे ६००० एमएलडी प्रति दिन पाण्याची आवश्यकता या झोनकरिता आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विदित केले.

नागपूर शहरामध्ये ही जी २४/७ पाणीपुरवठ्याची सोय आहे, ती लवकरात लवकर आवश्यक आहे. या प्रकल्पाचे काम जरी पायलट प्रोजेक्ट म्हणून सुरु असले तरीही लवकरात लवकर सर्व नागपूर झोन त्यामध्ये कव्हर करण्याकरिता कोणते नियोजन केलेले आहे ? तसेच नागपूर शहराच्या सीमेमध्ये वाढ झाल्यामुळे १६.४३ करोड रुपयांची वाढ मूळ खर्चात झालेली आहे. याबाबत समितीने विचारणा केली असता नागपूर महानगरपालिकेने पाणीपुरवठ्याची जी सोय शहरामध्ये निर्माण करण्याचा प्रकल्प सुरु केलेला आहे या प्रकल्पाचे सादरीकरण केंद्र शासनाच्या समितीपुढे झालेले आहे आता लवकरच या प्रकल्पाचे काम पूर्ण करून नागपूर शहरामध्ये २४/७ या तत्वावर पाणीपुरवठा करण्यात येईल असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विदित केले.

“जमिनीचे संपादन न करता प्रकल्प प्रारंभ करणे ”

“ जमिनीचे संपादन न करता प्रकल्प प्रारंभ करणे ” यासंदर्भात समितीने सायन्स अँड टेक्नॉलॉजी या कंपनीकडून सादर केलेल्या चुकीच्या डीपीआरसाठी लागलेला निधी वसूल करण्यात आलेला आहे का ? याबाबत विचारणा केली असता ५.७५ करोड रुपये इतका निधी वसूल करण्यात आलेला आहे असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधींनी केला.

कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिका हद्दीतील एसटीपी प्लांटचे काम पूर्ण झालेले आहे का ? याबाबत समितीने विचारणा केली असता कल्याण डोंबिवली महापालिका हद्दीतील एसटीपी प्लांटचे उर्वरीत काम पूर्ण झालेले असून केवळ पाच ठिकाणी रेल्वेच्या क्रॉसिंगकरिता परवानगी घेणे आवश्यक होते. ते परवानगीचे कामही आता अंतिम टप्प्यात आलेले आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

भूसंपादन न करता प्रकल्पाचे काम सुरु झालेले आहे. रेल्वेच्या परवानग्या मिळाल्यानंतर सदरहू प्रकल्पाचे काम कधी पूर्ण करण्यात येईल ? असा प्रश्न समितीने विचारला असता मार्च, २०१६ पर्यंत हा प्रकल्प पूर्ण होईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस उत्तरीत केले.

परंतु, तोपर्यंत सदरहू प्रकल्पाच्या मूळ किमतीत वाढ होईल. विलंब लागल्याने एस्कलेशन कॉस्टची जबाबदारी कोण घेणार आहे ? असे समितीने पुढे विचारले असता याची जबाबदारी महानगरपालिका घेईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

“अयोग्य नियोजनामुळे निष्फळ खर्च ”

“ अयोग्य नियोजनामुळे निष्फळ खर्च ” यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विदित केले की, लातूर महानगरपालिकेने सन २००६ मध्ये कव्हर्ड ड्रेनेज आणि एसटीपी प्लांट असा प्रस्ताव तयार करून सीपीएचयू कडे पाठविला होता. परंतु केंद्र शासनाच्या सीपीएचयू ने हे दोन्ही प्रस्ताव वेगवेगळे तयार करून पाठविण्यात यावे, असे महानगरपालिकेला सांगितलेले आहे. स्टॉर्म वॉटर ड्रेन आणि कव्हर्ड ड्रेनेज सिस्टमकरिता १०८ कोटी रुपयांचा डीपीआर तयार करण्यात आला होता. या डीपीआरमध्ये सह कंपोनेंट होते. स्टॉर्म वॉटर प्लांटबरोबरच सिव्हरेज ट्रीटमेंट प्लांटचाही विचार केला गेला होता. सर्वसाधारण गाईडलाईन्सप्रमाणे १३५ एमपीएलडी पाणी झाल्याशिवाय तेथे एसटीपी प्लांट फिजीबल होत नाही. परंतु लातूरला त्यावेळी केवळ ७० एमपीएलडी एवढेच पाणी होते. त्यावेळी व आताही हा प्लांट येथे फिजीबल नाही.

तांत्रिक संघटनेचे विचार डीपीआर बनवित असतांना विचारात घेतले गेले नव्हते असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले असता एसटीपीचा प्रस्ताव त्यावेळी सादर झाला नव्हता व त्याकरिता पैसेही दिले गेले नव्हते अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

त्यावेळी केवळ स्टॉर्म वॉटर प्लांट मंजूर झाला होता. एका बाजूला अंडर ग्राऊंड ड्रेनेज प्लानकरिता १३५ लिटरची अट होती. सदर गटारीमधून सद्यस्थितीत पावसाचे पाणी व सांडपाणी वाहून नेले जाते. सेप्टिक टँक मधून येणारे पाणी व इतर सांडपाणी गटारीतून वाहून नेले जाते. भुयारी गटार योजनेचा प्रकल्प अहवाल तयार करण्याचे काम चालू आहे. याबाबत समितीने अधिक माहिती विचारली असता डीपीआर अंतर्गत ड्रेनेजसंबंधीचे व इतर कामांचे प्रस्ताव निकषात बसत असतील तरच तयार करावे, अशा सूचना शासनाच्या माध्यमातून स्थानिक स्वराज्य संस्थांना पाठविण्यात आल्या होत्या असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

निकषात बसत नसतांनाही प्रस्ताव तयार करून त्याला मान्यता घेण्याच्या प्रक्रियेमध्येही शासनाचा निधी वाया जातो. याचा विचार कां केला जात नाही असे समितीने विभागास विचारले असता विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांना अशा सूचना देण्यात आलेल्या आहेत की, कोणत्याही कामाचा प्रस्ताव तो निकषात बसत असेल किंवा फिजीबल असेल तरच तयार करून शासनाकडे पाठवावा. अन्यथा फिजीबल नसलेल्या प्रकल्पासंबंधीचा प्रस्ताव शासनाकडे पाठविण्यात येऊ नये. यासंदर्भात यासंबंधीचा कोणताही प्रस्ताव तयार झालेला नाही. वॉटर सप्लाय अॅण्ड डिस्ट्रीब्युशन नेटवर्क चे डिझाईन तयार करीत आहोत असेही विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस सांगितले.

भुयारी गटार योजना फिजीबल नव्हती म्हणून ओपन स्टॉर्म वॉटर ड्रेनेज केलेले आहे. हे धोकादायक नाही का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की, या ठिकाणी पूर्वी भुयारी गटार योजनेसंबंधीचा प्रस्ताव होता. परंतु तो फिजीबल नव्हता. सेप्टिक मॅनेजमेंटसंबंधीचा प्रस्ताव सादर केलेला आहे. हा प्रस्ताव लातूरसारख्या शहराकरिता आवश्यक आहे, सेप्टिक टँकमधील मैल्याचा सेप्टिक मॅनेजमेंटच्या माध्यमातून विल्हेवाट लावण्यासंबंधीचा हा प्रस्ताव होता. या शहरांमधील आणखी काही कामे अमृत शहर योजना व स्वच्छ भारत अभियानांतर्गत समाविष्ट केलेली आहेत. सिव्हरेज ट्रीटमेंट प्लांट शक्य नसला तरी या ठिकाणी सेप्टिक मॅनेजमेंट प्लांट उभा करावा लागेल अशी विभागीय सचिवांनी माहिती दिली.

सेप्टिक मॅनेजमेंट प्लांट उभारणे अपेक्षित असले तरी निकषात बसत नसल्यामुळे तेथे भुयारी गटार योजनेचा प्रस्ताव पारित केला गेला नाही. असेही पुढे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

परंतु, भुयारी गटार ऐवजी तेथे ओपन स्टॉर्म वॉटर ड्रेनेज केलेले आहे, ते योग्य आहे का ? स्टॉर्म वॉटर ड्रेनेज करणे हे धोक्याचे होते. जल प्रदूषणाच्या दृष्टीकोनातून ते धोकादायक होते. सेप्टिक वॉटर टँक व त्याच्या मॅनेजमेंट सिस्टमच्या माध्यमातून जलप्रदूषणात भर पडणार होती का ? याबाबत तांत्रिक सल्ला घेतला गेला होता का ? अशी समितीने विचारणा करून समितीला सिव्हरेज सेप्टिक टँकबाबत माहिती देण्यास सांगितले.

यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सेप्टिक टँक मधून येणारे पाणी व इतर सांडपाणी यांच्यातून सांडपाणी वेगळे जाते.

महालेखाकारांनी यासंबंधीचे ज्ञापन संमत करून दिल्यानंतर त्यावरील विभागाच्या अभिप्रायावरही महालेखाकारांनी त्याच्यावर शोरा दिलेला आहे. विभागाच्या असमाधानकारक उत्तरावर समितीने तीव्र नाराजी दर्शविली.

लातूर शहरातील अनेक गावांमध्ये स्टॉर्म वॉटर ड्रेनेज कार्यरत आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले असता समितीने अशी विचारणा केली की, सेप्टिक मॅनेजमेंट टँक व ड्रेनेज व्यतिरिक्त घरगुती इतर सांडपाण्याकरिता स्वतंत्र ड्रेनेज सिस्टम केलेली आहे कां ? असे नसेल तर सेप्टिक टँकरमधील मैल्याच्या पाण्यामध्येच आंघोळीचे व धुण्याभांडयाचे सांडपाणी एकत्रितपणे वाहून नेले जाते कां ? तसेच स्टॉर्म वॉटर तेथे धोकादायक आहे, याची कल्पना असतांनाही विभागाने या प्रकल्पाला मान्यता कशी दिली ? अशीही विचारणा समितीने पुढे केली. याबाबत वस्तुस्थिती विशद करताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सन २००६ मध्ये लातूर महानगरपालिकेने केंद्र शासनाच्या सीपीएचयू या संस्थेकडे ओपन ड्रेनेज आणि क्लोज ड्रेनेज संबंधी एकत्रित प्रस्ताव पाठविले होते. सीपीएचयू या संस्थेच्या म्हणण्याप्रमाणे हे एकत्रित प्रस्ताव न पाठविता वेगवेगळ्या स्वरूपात पाठविण्यात आले होते. परंतु वेगवेगळे प्रस्ताव निकषात न बसल्यामुळे त्यावरील कार्यवाही थांबली होती. त्यानंतर यासंबंधी एसटीपी आणि अंडरग्राऊंड ड्रेनेज सिस्टमसंबंधीचा प्रस्ताव तयार करण्यास सांगितला होता. सरतेशेवटी याकरिता १३५ एमपीएलडी पाणी उपलब्ध करून देण्याचा शासनाचा याकरिता विचार चालू होता. त्यामुळे यासंबंधी आवश्यकतेप्रमाणे ड्रेनेज सिस्टमचे एकत्रित व वेगवेगळे असे प्रस्ताव तयार करण्यात आले होते. व त्याकरिता ते प्रकल्प अहवाल तयार करण्यात येत आहेत. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

“वितरण व्यवस्थेशिवाय पाणी पुरवठा योजनेचे निष्पादन ”

“ वितरण व्यवस्थेशिवाय पाणी पुरवठा योजनेचे निष्पादन ” यासंदर्भात पाणी मिळाल्यानंतरही वितरण पद्धत उभी न केल्यामुळे कोणालाही पाणी मिळाले नाही या महालेखाकारांच्या आक्षेपाबाबत समितीने विभागास विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी

विदित केले की, जालना महानगरपालिकेने शासनाकडे दोन वेगवेगळ्या योजनांचा प्रस्ताव तयार करून पाठविला होता. वॉटर सोर्स ऑगमेंट, वॉटर ट्रीटमेंट प्लांट, त्यामध्ये फिल्ट्रेशन प्लांट आणि डिस्ट्रीब्युशन सिस्टम प्लांटची योजना तयार करून दिली होती. सदरहू योजना जेएनएनयुआरएम च्या माध्यमातून पूर्ण करण्याचा निर्णय घेतला होता. सर्वप्रथम पाण्याचा सोर्स ऑगमेंट करणे आवश्यक होते. त्या काळामध्ये फिल्ट्रेशन प्लांट आणि डिस्ट्रीब्युशन सिस्टमची योजना मान्य झाली होती. नगरोत्थान योजनेच्या माध्यमातून डिस्ट्रीब्युशन सिस्टम योजना मान्य होणे अपेक्षित आहे. शासनाने सदरहू प्रकल्प मान्य केला होता. १२७ कोटी रुपयांचा हा संपूर्ण एकत्रित प्रकल्प होता. त्याकरिता पहिली इन्स्टॉलमेंटही पीडीएस करण्यात आली होती. असेही विभागीय सचिवांनी सांगितले.

महानगरपालिका आणि शासनाकडून येणा-या निधीचे याकरिता प्रमाण काय आहे ? असे समितीने विभागास विचारले असता विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की, ७५ : २५ असे मूळ प्रमाण आहे. परंतु अ वर्ग महानगरपालिका ते ड वर्ग नगरपालिका यांच्यापर्यंत या रेशिओचे प्रमाण बदलत जाते.

नगरपालिका जालना यांनी त्यांचा सहभाग जो २५ टक्क्यांचा होता, तो पूर्ण भरला होता का ? अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, त्यांच्या हिश्याची जी रक्कम होती, ती भरण्याकरिता त्यांनी कर्जाचे प्रकरण सुरू केले असल्याची माहिती विभागाला प्राप्त झाली होती.

अशा पद्धतीच्या योजनांमध्ये काही महानगरपालिका हप्ता भरत नाहीत. शासनाने पहिला हप्ता दिल्यानंतर दुसरा हप्ता महानगरपालिकेचा पाहिला हप्ता दिल्यानंतरच देण्यात यावा असे मत समितीने व्यक्त केले. यावर विभागीय सचिवांनी माहिती देताना असे विदित केले की, अ वर्ग ते ड वर्ग महानगरपालिकेला देण्यात येणारा फंडिंग पॅटर्न त्यांच्या रेशिओवर डिपेंड असतो. सदरहू राज्यातील नगरपालिकांचे विविध कामांसंबंधीच्या योजनांचे प्रस्ताव नियोजन विभागाकडे पाठविणे आवश्यक आहे. काही प्रस्ताव विचारार्थ नियोजन विभागाकडे पाठविलेले आहेत. नियोजन विभाग या प्रस्तावांकरिता किती पैसे देता येतील, यावर विचार करेल, त्याप्रमाणे या प्रस्तावांना मान्यता मिळेल अशीही माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

यासंदर्भात शासनाने महानगरपालिकांचा वाटा आल्यानंतर किंवा आला नाही तर शासनातर्फे होणा-या फंडिंग गॅप विषयी फेर-विचार करणे आवश्यक आहे. शासनाने फंडिंग गॅप मिटविला नाही तर त्या नगरपालिका आपल्या हिश्याचे पैसे भरतात, त्यांच्यावर अन्याय होतो. नगरपालिकेप्रमाणे शासनाने आपला फंडिंग पॅटर्न ठरविणे आवश्यक आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

नगरोत्थानमध्ये पाणी पुरवठ्याचे वाटप मंजूर झालेले असून, त्याची सद्यःस्थिती काय आहे ? आता जालना शहरापर्यंत पाणी आलेले आहे. त्यावेळी वाटप करताना अडचणी येत होत्या. सद्यःस्थितीत योजनेच्या माध्यमातून आठवड्यातून एकदाच पाणी मिळत आहे. त्यामुळे यासंदर्भात विभागाने कोणत्या उपाययोजना सुचविलेल्या आहेत ? याबाबत समितीने विभागास माहिती विचारली असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, सुरुवातीला धानेवाडी तलावातून पाणी दिले जात होते. परंतु, ते पाणी कमी प्रमाणात मिळत होते. ३० हजार लोकसंख्येनुसार पाण्याचे नियोजन करण्यात आले होते. आताची योजना जायकवाडीमधून मंजूर झालेली आहे. **They have adequate water both at the source and in the reservoir** असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

If there is adequate water then why water is not distributed ? त्यांना रोज पाणी का दिले जात नाही ? तसेच पाणी उपलब्ध असूनही सद्यःस्थितीत अन्य पद्धत उपलब्ध आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, ज्या ठिकाणी पाण्याचा साठा अधिक आहे अशा ठिकाणी पाणी दररोज मिळते. अनेक ठिकाणी पाण्याचे स्टोअरेज नाही. अशा ठिकाणी दिवसाआड पाण्याचा पुरवठा केला जातो.

आता पाणी आहे तर सिस्टिम नाही. पूर्वी सिस्टिम होती पण पाणी नव्हते. सद्यःस्थितीत जायकवाडीमधून मोठ्या प्रमाणावर पाणी उपलब्ध होत आहे. पण पाणी देण्यासाठी सिस्टिम नाही. ८८ कि. मी. एवढ्या लांबून पाणी आणले जाते. पाणी देण्यासाठी वितरण पद्धत विकसीत झाली पाहीजे. अशा प्रकारची भूमिका नगरपालिकेने घेतली नव्हती काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, जालना नगरपरिषदेने दोन प्रस्ताव दिले होते. यामध्ये ॲपेक्स कमिटी असते. त्यांनी वितरण पद्धत नामंजूर केली नव्हती तर ती दुस-या टप्प्यात घेण्याबाबत सूचना केली होती. त्यानंतर जेएनएनयुआरएम योजना बंद झाली. त्यानंतर युआयडीएसएम योजना मंजूर झाल्याचे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

ही योजना अंबड शहरापुरती होती. या योजनेतर्गत अंबड शहराला पाणी दिले जाते. या शहरात ४ दिवसातून एकदा पाणी दिले जाते. यासंदर्भात एक प्रस्ताव शासनास सादर केलेला आहे. या प्रकल्पास मंजूरी दिली तरच अंबड शहराला पाणी उपलब्ध होणार आहे असे समितीने विभागास मत प्रदर्शित केले. यावर विभागाने समितीस सहमती दर्शविली.

“ DPR मध्ये पुनर्भिसरण संप आणि पंपघर यांची तरतूद न करणे ”

“ डीपीआर मध्ये पुनर्भिसरण संप आणि पंपघर यांची तरतूद न करणे ” यासंदर्भात समितीने विचारणा केली की, डीपीआरमध्ये रिसायकलिंग पंपहाऊस अशी दोहांची संकल्पना कां घेण्यात आली नाही ? यावर विभागीय सचिवांनी माहिती देताना विशद केले की, वॉश करण्यासाठी जे बॅक वॉटर वापरले जाते त्यांच्या रिसायकलिंगची तरतूद मूळ डीपीआरमध्ये करणे क्रमप्राप्त होते. ही वस्तुस्थिती विभागाने मान्य करून सद्यःस्थितीत काटोल, जालना व वाशिम या तिनही नगरपालिकांनी त्यासंदर्भातील कामे प्राधान्याने हाती घेण्याचे निश्चित केलेले आहे.

यासाठी किती रुपयांचा खर्च अपेक्षित आहे आणि ते काम नगरपरिषदा किती दिवसात पूर्ण करणार आहेत ? तसेच हा निधी कोठून येणार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी विशद केले की, जालनामध्ये २४ लाख रुपयांचा, काटोलमध्ये ८.५ लाख रुपयांचा तर वाशिममध्ये १६.५ लाख रुपयांचा खर्च अपेक्षित आहे. तसेच नगरपरिषदेने त्यांच्या स्वखर्चातून ती कामे पूर्ण करणे अपेक्षित आहे. जर थोड्याशा निधीची कमतरता भासत असेल तर चौदाव्या वित्त आयोगातून पैसे देण्याबाबत विशेष परवानगी दिली जाणार आहे, अशीही माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

काटोल, जालना व वाशिम या तिनही नगरपरिषदांनी ही कामे पूर्ण करून त्यासंदर्भातील अहवाल ६ महिन्यांच्या आत द्यावा अशी समितीने अपेक्षा व्यक्त केली. (माहिती अप्राप्त आहे.)

“ प्रकल्पाच्या किंमतीतील वाढ ”

“ प्रकल्पाच्या किंमतीतील वाढ ” या संदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विदित केले की, केंद्र शासनाने निधी दिलेला आहे. तसेच राज्य शासनाने डीपीआरनुसार निधी दिलेला आहे. फक्त “ ड ” वर्ग महानगरपालिकेत डीएसआरची योजना होती. उर्वरित डिफरन्स संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेने करणे अपेक्षित आहे.

“ मंडळाकडून प्राप्त झालेल्या रु. २७.९३ कोटीचा वापर न करणे ”

“ मंडळाकडून प्राप्त झालेल्या रु. २७.९३ कोटीचा वापर न करणे ” यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सदर परिच्छेद हा नागपूर महानगरपालिका हद्दीतील सांडपाण्यासंबंधीचा आहे. सांडपाणी ज्यावेळी प्लांटच्या माध्यमातून पाण्यावर प्रक्रिया केली जाते, त्यावेळी त्या प्रक्रिया केलेल्या पाण्याचा वापरही होणे आवश्यक आहे. अन्यथा या प्रक्रिया केलेल्या पाण्याचा उपयोग केला जात नसल्यामुळे ते नदी नाल्यामध्ये सोडले जाते.

नागपूर महानगरपालिकेने हा पाणी प्रक्रिया प्रकल्प सुरू करण्यास विलंब का लावला ? अशा प्रश्न समितीने केला असता सन २००६ मध्ये नागपूर महानगरपालिकेला या प्रकल्पाकरिता परवानगी मिळाली होती. सन २००७ मध्ये या प्रकल्पाकरिता निधीही मिळाला होता. केंद्र शासनाच्या विशेष समितीच्या परवानगीची याकरिता वाट पाहिली गेली. वेस्ट ट्रीटेड वॉटर हे कोराडी प्रकल्पाला देण्याचे ठरविलेले आहे. कोराडी प्रकल्पाला जे पॅच प्रकल्पाचे पाणी देण्यात येणार होते, ते वाढीव नागपूर महानगरपालिका हद्दीमध्ये पाणीपुरवठ्याअंतर्गत वापरण्यात येणार आहे. असा खुलासा विभागीय सचिवांनी समितीस केला.

सदरहू प्रकल्प कार्यान्वित होण्यास उशिर कां झाला ? असे समितीने विचारले असता सदरहू प्रकल्प वांजरी येथे सुरू करण्यात येणार होता. परंतु, वांजरी येथील प्रकल्पस्थळी अनधिकृत ले-आऊट व अतिक्रमण या समस्येमुळे तेथे प्रकल्प सुरू होऊ शकलेला नाही. भांडेवाडी येथे महानगरपालिकेची स्वतःची जागा असल्यामुळे तेथे हा प्रकल्प स्थलांतरीत करण्यात आला. सन २०१२ मध्ये या प्रकल्पाचे काम सुरू झाले. या सर्व प्रक्रियेमुळे हा प्रकल्प सुरू होण्यासच विलंब झाला. डिसेंबर २०१५ रोजी हा प्रकल्प पूर्णतः कार्यान्वित होईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

विभागाने केलेल्या खुलासानुषंगाने समितीने नाराजी दर्शवून महानगरपालिकेच्या प्रकल्पाकरिता अनधिकृत ले-आऊट व आरक्षित जागा, अतिक्रमण यांची अडचण येते आणि ती महानगरपालिका सोडवू शकत नाही याबाबत समितीने आश्चर्य व्यक्त केले.

भांडेवाडी येथील प्रकल्प पालिकेची स्वतःची जागा असल्यामुळे सुकरपणे पूर्ण करता येऊ शकेल, याकरिता ही जागा लोकप्रतिनिधींच्या मान्यतेने निवडण्यात आलेली आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली असता अनधिकृत ले आऊट आरक्षित जागांवर टाकण्याबाबत पालिकेने कठोर कारवाई करणे अपेक्षित होते तसेच एमआरटीपी अॅक्ट मधील सेक्शन १२० नुसार आरक्षण असलेली जागा किमान दहा वर्षांमध्ये अधिग्रहित करता येत नाही असे मत समितीने व्यक्त केले.

या आरक्षित जागा, अनधिकृत ले-आऊट च्या अडचणीमुळे सदरहू प्रकल्पाला आणखी उशिर झाला असता. त्यापेक्षा सदरहू प्रकल्प भांडेवाडी येथील पालिकेच्या स्वतःच्या जागेवर सुरू करण्याचे ठरविल्यामुळे तो संपन्न होत आहे. यामध्ये महानगरपालिकेची पर्यायी प्रकल्प पूर्ण करण्याची मानसिकता होती असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेमध्ये सन २००७-२००८ मध्ये बकेट खरेदीसंबंधी निविदा काढण्यात आल्या होत्या. ओला व सुका कचरा वेगवेगळा साठविण्याकरिता या बकेट्स पालिकेच्या माध्यमातून दिल्या जाणार होत्या. सन २०१४ मध्ये या बकेट्स खरेदी करण्यात आल्या ५.१७ करोड रुपयांच्या ४८९३४ बकेट्स या अंतर्गत खरेदी केल्या गेल्या होत्या. सन २००७-२००८ च्या निविदेप्रमाणे त्या सर्व्हेप्रमाणे बकेट्स खरेदी केल्या होत्या. परंतु आता सन २०१४ मधील सर्व्हेनुसार व लोकसंख्येनुसार या बकेट्स कमी पडण्याची शक्यता होती.

सन २०१४ चा सर्व्हे केला होता का, त्याप्रमाणे पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेने मागणीप्रमाणे बकेट पुरविण्याकरिता कोणते नियोजन केलेले आहे ? असा समितीने प्रश्न विचारला असता या कच-याचा उपयोग पी. टी. हॉर्टिकल्चरकरिता उपयोग झालेला आहे. ३० मेट्रिक टन कच-याचा प्लांट तयार केला गेलेला आहे. १० मेट्रिक टन कच-याचा प्रकल्प उभा करण्याचा मानस आहे. यामध्ये हॉटेल वेस्ट, भाजीपाला मार्केट वेस्ट याकरिता २५-३० मेट्रिक टन क्षमता असलेला प्लांट उभा करण्याचा पालिकेचा मानस आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

बकेट हा एक आवर्त खर्च आहे. घंटागाडी, कंटेनर यांच्या खरेदीकरिताही अर्थसंकल्पामध्ये आवर्ती स्वरूपाची तरतूद करणे आवश्यक आहे. रोडवरील कचरा उचलणा-यांकरिता सेवा करामध्ये वाढ करण्याचीही तरतूद पालिकेने करणे आवश्यक आहे. सफाई या विषयाचा विचार करता भारत स्वच्छता अभियान वगैरे मोहिमांच्या दृष्टीकोनातून याकडे लक्ष पुरविणे आवश्यक आहे असे समितीने सूचविले. चौदाव्या वित्त आयोगात नगरविकास करिता राखीव निधीपैकी विशिष्ट निधीचा पन्नास टक्के निधी हा स्वच्छतेकरिता खर्च करण्यात येणार आहे. याकरिता स्थानिक स्वराज्य संस्थांना विभागाकडून आवश्यक त्या सूचना देण्यात आलेल्या आहेत अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

साधनसामुग्रीच्या खर्चासाठी काही प्रमाण ठरवून दिले पाहिजे या समितीच्या मताशी विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली.

“केंद्र शासन/महाराष्ट्र शासन यांनी रु. १६८ कोटींचे अनुदान न देणे ”

“ केंद्र शासन/महाराष्ट्र शासन यांनी रु. १६८ कोटींचे अनुदान न देणे ” यासंदर्भात समितीने विचारणा केली की, विभागाच्या माहितीप्रमाणे यामधील सर्व निधी केंद्र आणि राज्य सरकारकडून प्राप्त झालेला आहे. मुंबई महानगरपालिकेला निधी केव्हा मिळाला तसेच केंद्र आणि राज्य शासनाकडून निधी केव्हा मिळाला ? यावर विभागीय सचिवांनी विदित केले की, मुंबई महानगरपालिकेला केंद्र शासनाचा दिनांक २१-१-२०१२ रोजी तसेच राज्य शासनाचा दिनांक २१-१-२०१२ रोजी निधी प्राप्त झालेला होता अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस विशद केली.

समितीने पुढे अशी विचारणा केली की, नांदेड-वाघाळा महानगरपालिकेला किती निधी मिळाला ? नांदेड-वाघाळा महानगरपालिकेला केंद्र शासनाचा तसेच राज्य शासनाचा निधी दिनांक ५-११-२०१२ रोजी प्राप्त झालेला होता अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस विशद केली.

निधी उशिराने मिळण्याची कारणे विशद करताना महानगरपालिकेने रिफॉर्म्स करणे अपेक्षित होते. ते रिफॉर्म्स पूर्ण झाले नाहीत असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले. त्यावेळी रिफॉर्म्स का पूर्ण करण्यात आले नाहीत ? याबाबत पिंपरी-चिंचवडच्या आयुक्तांनी माहिती देताना सांगितले की, इरमा ही थर्ड पार्टी संस्था आहे. त्या संस्थेने काढलेल्या आक्षेपांची पूर्तता केली नव्हती. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेचा चौथा हप्ता राहिलेला आहे. सन २००९ ते सन २०११ या काळात सर्वेक्षण झाले होते. मार्च २०१२ नंतर केंद्र शासनाचा तर एप्रिल, २०१२ मध्ये राज्य शासनाचा हप्ता मिळाला होता. सन २०११-२०१२ मध्ये थोडासा फरक होता.

रिफॉर्म्सची अडचण होती काय ? याबाबत यामध्ये राज्य आणि नगरपालिका लेव्हलचे रिफॉर्म्स होते असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. याबाबत नाशिक महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी माहिती दिली की, नाशिकमध्ये रिफॉर्म्सची अडचण आहे. संदर्भात एक ठराव जनरल बॉडीने मंजूर केलेला होता. सद्यःस्थितीत सर्व रिफॉर्म्स पूर्ण झाले आहेत.

नांदेड-वाघाळा महानगरपालिकेबाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विदित केले की, नांदेड-वाघाळा महानगरपालिकेत डबल अकाऊंटिंग सिस्टिम अंतिम झालेली आहे. पण ती त्या काळात झालेली नसल्यामुळे त्यांना उशिराने निधी प्राप्त झालेला होता. मुंबईमध्ये एक्झिक्युटींग एजन्सी ही एमएमआरडी आहे. इस्टर्न फ्रि-वेचे काम हाती घेण्यात आले होते. या संदर्भात दोन अडचणी आल्या होत्या. इस्टर्न फ्रि-वेच्या अलाईन्मेंटमध्ये बदल करण्यासाठी मुंबई पोर्ट ट्रस्ट परवानगी देत नव्हते. या सर्व गोष्टीस काही वेळ लागल्यामुळे इरमा एजन्सीला रिपोर्ट देता आला नाही. तसेच बँक गॅरन्टीच्या बाबतीत एक प्रश्न उपस्थित झाला होता. त्या प्रश्नाचे निरसन एमएमआरडीएने केलेले आहे. त्यानंतर इरमाने सदर प्रकल्पाची शिफारस केली आहे.

डबल अकाऊंटची पद्धती सर्व महानगरपालिका, नगरपालिका लागू केली आहे काय ? याबाबत विभागीय सचिवांनी सदर पद्धत सर्व महानगरपालिका, नगरपालिकांना लागू केल्याचे सांगितले.

महाराष्ट्रातील ९० टक्के नगरपालिकांची पाहणी केली तर वास्तवात तसे होत नाही हे दिसून येईल असे समितीने मत व्यक्त करून पुढे असे सूचित केले की, प्रत्यक्षात ह्या पद्धतीचे कोणीही पालन करताना दिसत नाही, याकरिता सर्व महानगरपालिकांना, नगरपालिकांना डबल अकाऊंटची पद्धती लागू करण्यास सांगावे यास विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली.

“प्रकल्प किंमतीतील घटीमुळे केंद्र शासन/महाराष्ट्र शासन यांचा हिस्सा परत न करणे ”

“ प्रकल्प किंमतीतील घटीमुळे केंद्र शासन/महाराष्ट्र शासन यांचा हिस्सा परत न करणे ” यासंदर्भात मालेगावचा निधी शासनाला परत कां केला नाही ? यावर विभागीय सचिवांनी माहिती देताना विशद केले की, प्रकल्प किंमतीतील घटीमुळे केंद्र शासनाचा रुपये २.८२ कोटी व महाराष्ट्र शासनाचा ०.१८ कोटी रुपये अशा एकूण ३ कोटी रुपयांचा जादा प्रदानाबाबतचा हा परिच्छेद आहे. सदरहू निधी दुस-या प्रोजेक्टमध्ये अंतर्भूत करण्याबाबत पत्र देण्यात आले होते. मात्र नंतर ही योजना बंद झाल्याने मालेगाव महानगरपालिकेने तो निधी परत करणे अपेक्षित असल्याचे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

बुक अॅडजस्टमेंट करून सीएसआर डिफरन्स वजा करून, राज्य शासनाचे पैसे वळते करून केंद्र शासनाला आवश्यकता असल्यास त्यांचा निधी परत केला पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले.

“मान्य DPR मध्ये अभिप्रेत नसलेल्या कामाचे निष्पादन ”

“ मान्य डीपीआर मध्ये अभिप्रेत नसलेल्या कामाचे निष्पादन ” यासंदर्भात समितीने विभागास माहिती देण्याबाबत सांगितले असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, या कामाचा जो डीपीआर पाठविण्यात आला होता, त्यामध्ये रोड इनस्टेटचे काम अंतर्भूत होते. मात्र केंद्र शासनाने ते नामंजूर केल्यानंतरही चंद्रपूर नगरपरिषदेने ते केले. चंद्रपूर महानगरपालिकेने रु. ३३.८० लक्ष जमा केलेले आहेत.

डीपीआरमध्ये नमूद केलेल्या प्रोजेक्टसाठी दिलेला निधी त्याकरिता वापरलेला नाही याकरिता मुख्याधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित केली पाहिजे. या प्रकरणी मुख्याधिका-यांवर काय कारवाई केली ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की भुयारी गटारांची ही योजना असून त्या कामाबरोबर रोड इनस्टेट करणे आवश्यक होते.

यावर समितीने अशी पृच्छा केली की, सदर कामाकरिता DPR मधून निधी का दिला ? याबाबत विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, चंद्रपूर महानगरपालिकेने खर्च यातून न करता स्वनिधीतून करायला पाहिजे होता. परंतु, महालेखाकारांच्या आक्षेपानंतर काम त्यांनी त्यांच्या निधीतून केलेले आहे. तसेच ३४ लक्ष रुपयांचा निधी प्रोजेक्टच्या अकाऊंटमध्ये दिनांक २८-०९-२०१५ रोजी जमा करण्यात आला आहे.

भुयारी गटार योजनेमध्ये एक गंभीर प्रश्न निर्माण झालेला आहे. ही कामे केल्यावर रस्त्यांची कामे न केल्याने लोकांच्या खूप तक्रारी येतात. भुयारी गटार योजनेबरोबर संबंधित रस्त्यांच्या दुरुस्तीचे काम एकत्र करून या कामाला मान्यता देण्याचे धोरण स्वीकारले तर हे काम मार्गी लागेल असे समितीने विभागास सूचविले. समितीच्या या सूचनेवर विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली.

भुयारी गटार योजना कधी पर्यंत पूर्ण होणार आणि या योजनेचा जनतेला लाभ होणार आहे किंवा नाही अशी विचारणा समितीने केली असता चंद्रपूर महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी माहिती दिली की, पठाणपुरा येथील एसटीपीचे काम ८५ टक्के इतके पूर्ण झाले असून संबंधित एजीन्सने जानेवारी महिन्याच्या एंडपर्यंत हे काम पूर्ण होऊ शकेल असे सांगितलेले आहे. रहमतपूर एसटीपीचे काम ७० टक्के इतके झाले असून सदरहू काम पावसाळ्यापर्यंत पूर्ण होऊ शकेल. तसेच, भुयारी गटारांचे ६६ टक्के काम झालेले असून जवळपास ३००० मेन चेंबर्सचे काम करावयाचे आहे, असे आयुक्तांनी सांगितले.

सदरहू कामास केव्हा सुरुवात झाली व ते किती कालावधीत पूर्ण करावयाचे होते ? असेही समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विदित केले की, सन २००६ चे हे टेंडर होते त्याला सन २००९ मध्ये मान्यता दिली व हे काम पूर्ण करण्याकरिता दोन वर्षांची मुदत होती.

सन २०११ मध्ये हे काम पूर्ण झाले पाहिजे होते. सन २०१५ मध्येही जर याचे काम सुरु असेल तर या प्रोजेक्ट च्या किंमतीत झालेली वाढ कोण देणार कारण उर्वरित ३००० मेन चेंबर्सचे काम करणे कंत्राटदाराला परवडणारे नाही याबाबत समितीने नाराजी दर्शविली. यावर विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, सदरहू कामाचे टेंडर २१ टक्के जास्त झाले होते. हे काम पूर्ण होण्यास विलंब लागण्याची अनेक कारणे आहेत जसे की, नगरपालिकेने २०१३ मध्ये हायड्रॅलिक टेस्ट बरोबर नसल्याबाबतचा ठराव केला होता. त्याशिवाय लोकांची एनओसी या प्रकारच्या अडचणींमुळे हे काम होण्यास विलंब होते असे मत विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले.

यामध्ये प्राईस एक्सलेशनचा क्लॉज होता काय ? हा खर्च कोण देणार त्याचे नियोजन कसे करणार, या योजनेचा लाभ जनतेला कधी मिळणार याबाबतची माहिती समितीस देण्याबाबत सांगितले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, सदर क्लॉज नव्हता. तसेच जोडणीकरिता ५० कोटी रुपये लागणार आहेत. पूर्ण शहरासाठी अजून २५० कि. मी. ची पाईपलाईन टाकावयाची आहे.

याप्रकरणी समितीने गांभीर्य व्यक्त करून ही योजना एकूण किती रुपयांची होती, त्यातील किती निधी खर्च झाला आहे, याबाबतची माहिती द्यावी तसेच त्यावेळेस पाण्याच्या जोडणीचे फॉर्मेशन टेंडरमध्ये अंतर्भूत नव्हते काय ? त्याच बरोबर यामध्ये पेनल्टीचा क्लॉज होता काय, असल्यास, विलंबाबाबत पेनल्टी का लावली नाही, ही योजना पूर्ण करण्याकरिता किती निधीची आवश्यकता आहे आणि हे काम किती दिवसांत पूर्ण करणार / या कामाकरिता मंजूर निधीपैकी किती निधी शिल्लक आहे? याची देखील माहिती देण्याबाबत समितीने सांगितले असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, ही मूळ योजना ९९.२० कोटी रुपयांची होती. त्यातून रस्ते दुरुस्तीच्या कामाचे १८ कोटी वजा करता, पहिल्या एसटीपीचे ८५ टक्के काम, दुस-या एसटीपीचे ७० टक्के काम आणि भुयारी गटारांचे ६६ टक्के काम अशाप्रकारे ७२ कोटी रुपयांची कामे झालेली आहेत.

पूर्ण पैसे खर्च होऊनही कामे मात्र अद्यापही अपूर्ण राहिलेली आहेत. सदरहू काम अपूर्ण राहिल्यामुळे त्याचा उपयोग जनतेला होऊ शकत नाही याबाबत समितीने नाराजी व्यक्त करून काम अपूर्ण असल्यामुळे खर्च झालेला पैसाही वाया गेल्यासारखा आहे असे मत व्यक्त करून सदरहू काम पूर्ण करण्याकरिता किती अतिरिक्त पैसा खर्च करावा लागणार आहे, याची माहिती समितीला देण्याबाबत विभागाला सांगितले. (माहिती अप्राप्त आहे.)

समितीने पुढे असेही नमूद केले की, या योजनेची मूळ किंमत ९९.९९ कोटी रुपयांची होती. त्यामध्ये रस्ते, खोदण्याचे व ते पुन्हा नीट बनविण्याचेही काम समाविष्ट होते. त्यामधून पाईप लाईन टाकण्याचे १८ कोटी रुपयाचे काम वगळण्यात आले होते. यावर सभागृहामध्ये देखील विस्तृत चर्चा केली गेली होती. असे असतांना जे ७२ कोटी रुपये खर्च झालेले आहेत, त्यापैकी जनतेला मात्र एका पैशाचाही फायदा झालेला नाही. या योजनेचा पुनर्विचार करणे गरजेचे आहे. या योजनेचा शासनस्तरावर विचार होऊन त्यावर काहीतरी ठोस जनतेला उपयोगी पडेल अशा प्रकारचा निर्णय होणे आवश्यक आहे. प्रक्रिया केलेले पाणी वीज निर्मिती केंद्रांना देऊन धरणातील पिण्याच्या पाण्याचे आरक्षण वाढविले तर प्रश्न सोडविता येतात. यावरही अद्याप निर्णय झालेला नाही. या योजनेला निश्चित विलंब झालेला आहे. या विलंबाची अनेक कारणे आहेत. या प्रकल्पाच्या स्थळाबाबत अनेक शेरे दिले गेले होते. तत्कालीन माननीय मुख्यमंत्री पाहणीकरिता गेल्यानंतर त्यांनीही हे रिमार्क दिले होते की, सदरहू प्रकल्प फ्लड झोनमध्ये आणि नदीच्या पात्रामध्ये कार्यान्वित करणे चुकीचे आहे. त्यावेळी या प्रकल्पाचे काम थांबविण्यात आले होते. तीन एसटीपी पैकी १ एसटीपी मे महिन्यापर्यंत पूर्ण होणार आहे, असे सांगितले होते. स्थायी समितीने याबाबत जनतेला फायदा होईल असे कनेक्टिव्हटी सुरु करण्याचे निर्देश द्यावेत, या संपूर्ण प्रकल्पाचा खर्च जोडणीवर अवलंबून आहे जोडण लवकर दिली नाही तर यावर झालेला ७२ कोटी रुपयांचा खर्च केवळ निष्फळ ठरतो. या ९९ कोटी रुपयांच्या योजनेमध्ये चंद्रपूर शहराचा १/३ हिस्साही पूर्ण होत नव्हता. घाईगडबडीत हे डीपीआर मंजूर करून घेतलेले आहेत, त्याबाबत शासनाने पुनर्विचार करण्याची आवश्यकता आहे. अशी सूचना समितीने मांडली. तसेच वित्त विभाग आणि नगरविकास विभागांना एकमेकांशी संगनमत करून राज्यातील अपूर्ण भुयारी गटारयोजनांना मदत करावी. अन्यथा राज्य व केंद्र शासनाचा कोट्यावधी रुपयांचा पैसा अपूर्ण प्रकल्पाअभावी व अपूर्ण निधी पुरवठ्याअभावी वाया जात आहे. याकडे शासनाने गांभीर्याने लक्ष देण्याची आवश्यकता आहे असेही मत समितीने व्यक्त केले.

विभागाने या सर्व बाबींचा आढावा घेणे आवश्यक आहे. तसेच, आढावा घेतल्यानंतर याबाबत धोरणात्मक निर्णय घेऊन योग्य ती मदत करणे आवश्यक असल्याचे समितीने सांगितले.

चंद्रपूर शहरातील या ९९ कोटी रुपयांच्या योजनेतून काहीही निष्पन्न झालेले नाही. यामुळे केंद्र शासनाचा व राज्य शासनाचा पैसा वाया गेलेला आहे. प्रकल्प स्थळ हे फ्लड झोनमध्ये व नदीच्या पात्रात निश्चित करणे ही बाब चुकीची आहे. याबाबत महानगरपालिकेकडून कार्यवाही झाली पाहिजे, सदरहू कार्यवाहीचा अहवाल समितीला एक महिन्याच्या आत सादर करण्यात यावा. सदरहू योजना पूर्ण करण्याकरिता निधीचे योग्य नियोजन करणे आवश्यक आहे अन्यथा यावर खर्च झालेले कोटी रुपये निष्फळ जातील. या प्रकल्पाचा आढावा घेऊन शासन स्तरावर याकरिता जी कार्यवाही केली जाणार आहे, त्याचा अहवाल देखील समितीला सादर करण्यात यावा, असे समितीने सूचित केले.

सर्व डीपीआरची तपासणी करणे आवश्यक आहे. तसेच, नवीन डीपीआर तयार करित असताना त्यामध्ये लोकप्रतिनिधींचा समावेश असणे आवश्यक आहे याची काळजी घेतली पाहिजे, असे मत समितीने व्यक्त केले.

रोड रिइन्स्टेटमेंटचा निधी न दिल्यामुळे गोंदियातील अशीच एक प्रकारची भुयारी गटाराची योजना १२४ करोड वरून ८५ करोड रुपयांवर आणली अशाप्रकारे ज्या कामाकरिता रस्ता खोदला जातो, ते काम झाल्यानंतर संबंधित खोदलेल्या रस्त्याची दुरस्ती करणेही त्या कामामध्ये समाविष्ट असणे स्वाभाविक आहे. असे असतांना रोडच्या कामाचा निधी या योजनेमध्ये समाविष्ट केला जात नाही. तसेच, चंद्रपूरच्या या योजनेमध्ये १/३ चंद्रपूरही केलेले नाही. घाईगडबडीत डीपीआर तयार करून मंजूर केलेले आहेत. पाणी वाटप यंत्रणेमध्ये ७० टक्के पाणी गळतीमध्ये जाते. केवळ ३० टक्के पाणी जनतेपर्यंत पोहोचते, असे दाखविण्यात आलेले आहे. याकडेही शासनाने लक्ष दिले पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले.

उपरोक्त चर्चेच्या अनुषंगाने विभागीय प्रतिनिधी यांनी समितीस असे विदित केले की, चंद्रपूर शहर या योजनांमध्ये फेज बाय फेज कव्हर करणे आवश्यक आहे. काही योजना लोकसहभागानेही करण्याचा प्रयत्न पालिका करणार आहे.

“ मंजूर झालेल्या DPR मध्ये समाविष्ट नसणा-या कामांचे निष्पादन ”

“ मंजूर झालेल्या DPR मध्ये समाविष्ट नसणा-या कामांचे निष्पादन ” यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, इलेक्ट्रिकल सप्लाय, इलेक्ट्रिकल पॅनेल, बोर्ड अशा अत्यावश्यक इलेक्ट्रिकल बाबींवर नाशिक महानगरपालिकेने आपल्या निधीतून खर्च केला. या गोष्टी प्रोजेक्टला आवश्यक असल्याने नाशिक महानगरपालिकेने आपल्या निधीतून त्याकरिता खर्च केला.

डीपीआर ५९.९९ कोटी रुपयांचा मंजूर झालेला आहे. विभागाने ३७.९६ कोटी रुपयांचा खर्च दाखविला आहे, यामध्ये असलेल्या तफावतीबाबतचा खुलासा करण्यास समितीने सांगितले असता DPR चा खर्च ३७.८६ कोटी ऐवजी रु. ६७.३२ कोटी झाल्याचे विभागीय सचिवांनी नमूद केले.

सदरहू खर्चाची तपशीलवार माहिती द्यावी. कोणत्याही प्रोजेक्ट मध्ये राज्य व केंद्र शासनाचा व महापालिका हिस्सा ठरलेला असतो. या प्रकरणामध्ये प्रकल्पाच्या कामाच्या बाबतीत काही वाढ झाली आहे काय? महापालिकेने स्वतःच्या फंडातून हे अतिरिक्त काम का केले याबाबतची माहिती नमूद केलेली नसल्याची बाब समितीने उपस्थित केली असता ६७.३२ कोटी एवढा एकूण खर्च आलेला असून केंद्र शासनाने मान्य केल्याप्रमाणे २७.१५ कोटी रुपये दिले आहेत. राज्य शासनाने १०.८६ कोटी रुपये दिले आहेत उर्वरित १६ कोटी रुपयांचा खर्च नाशिक महानगरपालिकेने केलेला आहे असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

नाकारलेल्या प्राप्त केलेल्या इंधनाच्या तंत्रज्ञानाने रु. २.८६ कोटी किंमतीचा विद्युत निर्मितीचा प्रकल्प कोणता आहे व सदरहू प्रकल्प सद्यःस्थितीत सुरु आहे काय याबाबतची माहिती समितीने विचारली असता सदरहू प्रकल्प ओल्या कच-यापासून खत तयार करण्याबाबतचा होता. महानगरपालिकेच्या इंजिनिअरनी दिलेल्या माहितीनुसार हा प्रकल्प कार्यान्वित करण्याकरिता जे इलेक्ट्रिकल काम करणे आवश्यक होते त्यांचा या डीपीआरमध्ये समावेश नव्हता. त्यामुळे ते काम केंद्र किंवा राज्य शासनाच्या निधीतून करता येऊ शकत नव्हते. मात्र प्रकल्प कार्यान्वित करण्याकरिता ती कामे करण्याची आवश्यकता असल्याने नाशिक महानगरपालिकेने स्वतःच्या निधीतून ती केली अशी विभागीय सचिवांनी माहिती दिली.

तत्कालीन डीपीआर तयार करणा-यांनी चूक केली त्यामुळे महानगरपालिकेला स्वतःचे पैसे वापरावे लागले. डीपीआर तयार करणा-यांनी चूक केली यावर विभागाचे मत विचारले असता डीपीआरमध्ये इलेक्ट्रिकल बाबींचाही समावेश असायला पाहिजे होता हे मान्य करून नाशिकच्या डीपीआरमध्ये त्यांचा समावेश पाहिजे होता हे मान्य करून नाशिकच्या डीपीआरमध्ये त्यांचा समावेश का करण्यात आला नव्हता, याबाबतची माहिती नाशिक महानगरपालिकेकडून प्राप्त करून ती समितीला सादर केली जाईल असे विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले. (माहिती अप्राप्त)

ज्यांनी हे काम न केल्यामुळे महानगरपालिकेचे नुकसान झाले, त्यांच्यावर काय कारवाई करणार? तसेच विद्युत जोडणी सारखी महत्वाची बाब असताना तिचा समावेश डीपीआरमध्ये नव्हता याकरिता कोण जबाबदार आहे, त्यांच्यावर अद्यापपर्यंत कारवाई का केली नाही? असे विभागाने समितीस विचारले असता इलेक्ट्रिकल कंपोनेंटचा समावेश डीपीआरमध्ये केला नव्हता याबाबत जबाबदारी निश्चित करण्यासंबंधातील अहवाल नाशिक महानगरपालिकेकडून प्राप्त करून तो समितीला सादर केला जाईल असे आश्वासन विभागीय सचिवांनी दिले. (माहिती अप्राप्त)

डीपीआर चा खर्च ६७.३२ कोटी एवढा झालेला आहे. केंद्र शासनाने मान्य केल्याप्रमाणे २७.१५ कोटी रुपये दिले आहेत. राज्य शासनाने १०.८६ कोटी रुपये दिले आहेत. उर्वरित १६ कोटी रुपयांचा खर्च नाशिक महानगरपालिकेने केलेला आहे याची बेरीज केली तर ५४ कोटी रुपये होतात. या ६७ कोटी रुपयांच्या खर्चाबाबतची अधिक माहिती देण्याबाबत समितीने सांगितले असता नाशिक महानगरपालिकेने डीपीआरमध्ये समाविष्ट नसलेल्या इतर कंपोनेंट साठीचा अतिरिक्त खर्च केला असून सदरचा कंपोनेंट हा १६ कोटी रुपयांचा होता अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

“ चुकीचे स्टार दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान ”

“ चुकीचे स्टार दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान ” यासंदर्भात समितीने विचारणा केली की, स्टार दराच्या अभावी पुणे महानगरपालिकेने डिसेंबर, २००७ ते फेब्रुवारी, २००८ मधील सरासरी दर घेण्याऐवजी ऑगस्ट २००८ प्रमाणे सरासरी का केली? यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, सदरहू काम एका रस्त्याचे होते. त्यामध्ये भूयारी मार्गाचे काम जोडले होते. मूळ काम जानेवारी, २००८ मधील होते तर भूयारी मार्गाचे काम मार्च २००८ मध्ये जोडण्यात आले होते. महालेखाकारांच्या म्हणण्याप्रमाणे जोडलेल्या कामाकरिता जानेवारीच्या आधीचा डीएसआर घेणे योग्य नव्हते. ते काम मार्चचे समजून माहे मार्चच्या आधीचा डीएसआर घेतला पाहिजे होता. या प्रकरणी महालेखाकारांनी सांगितल्याप्रमाणे डीएसआर धरून ४१ लाख रुपयांची वसुली करण्यात आलेली असल्याचा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

या प्रकरणी अंतिम देयक न करण्याचे कारण काय आहे ? असे समितीने विचारले असता ब-याचदा महानगरपालिकेच्या एखाद्या प्रकरणावर ऑडीटचे आक्षेप असेल व ते वसुलीचे प्रकरण असेल तर ती वसूल करता यावी याकरिता एकतर सुरक्षा ठेव किंवा अंतिम देयक यामध्ये वसुलीसाठी वाव असतो मात्र या प्रकरणामध्ये वसुलीची कारवाई पूर्ण झालेली आहे. अंतिम देयक एक महिन्याच्या आत पूर्ण करण्यात येईल असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

सन २०१५ पर्यंत अंतिम देयक ऑडीटला न देण्याचे कारण काय आहे? असा महालेखाकारांनी आक्षेप घेतला असता सध्या हे देयक अंतिम टप्प्यात असून १५ दिवसांत ते पूर्ण करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. सदरहू काम दिनांक १५ जून २०११ रोजी पूर्ण झालेले आहे तरी देखील त्या कामाचे देयक अद्याप पूर्ण का झाले नाही? चार वर्षे होऊनही हे देयक पूर्ण न झाल्याने समितीने नाराजी दर्शवून देयक उशिरा देण्याचे कारण काय आहे? याबाबत समितीने विचारणा केली असता पुणे कॉर्पोरेशन मधील डीएलपी बाबत एक विषय होता या संदर्भात उशीर झाल्याबाबत आयुक्तांकडून अहवाल घेऊन तो समितीला सादर करण्यात येईल असे आश्वासन देऊन सदर रकमेची वसुली नोव्हेंबर, २०११ मध्ये झालेली असल्याची माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

सन २०११ ते २०१५ पर्यंत ४ वर्षे झालेली असून एवढ्या कालावधीमध्ये बिल थांबवणे योग्य आहे काय? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला. तसेच ४ वर्षे हे देयक पूर्ण केले गेले नाही यामुळे ही रक्कम पुनः समायोजित करावयाची होती की, काय अशी शंका महालेखाकारांच्या मनामध्ये निर्माण झाली असल्याचे समितीने नमूद केले. तसेच ६ महिन्यांमध्ये बिल पूर्ण होणे आवश्यक असल्याचेही समितीने सांगितले. यावर महालेखाकारांच्या निर्देशाशी शासन सहमत असून आयुक्तांकडून अहवाल प्राप्त करून तो अहवाल समितीसमोर सादर केला जाईल असे विभागीय सचिवांनी समितीला आश्वासित केले.

“ स्टार दर सुधारित न केल्याने जादा प्रदान ”

“ स्टार दर सुधारित न केल्याने जादा प्रदान ” याबाबत १४२ लाख रुपयांच्या संदर्भात महालेखाकारांनी मुद्दा उपस्थित केलेला आहे. रु. १७,४८,२५८.६४ एवढ्या रकमेची वसुली झाली असून उर्वरित रक्कम का वसूल करण्यात आली नाही? असा

प्रश्न समितीने विभागास विचारला असता पुणे महापालिकेच्या धोरणानुसार, ज्या वर्षी निविदा काढण्यात आली त्या वर्षीचा डीएसआर निश्चित केला जातो. महापालिकेने असे सांगितले आहे की, त्यांच्या निविदेच्या अटी नुसार बेसीक रेट निश्चित केलेला आहे. नोव्हेंबर २००७ मध्ये निविदा काढण्यात आली असून जानेवारी, २००८ मध्ये कार्यादेश दिलेले आहेत असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

उर्वरित रकमेची वसुली करावयास हवी होती. पुणे महापालिकेने या रकमेची वसुली का केली नाही? नोव्हेंबर, २०११ मधील बैठकीमध्ये रकमेची वसुली केली जाईल, असा निर्णय घेतला होता मात्र त्यानुसार अद्याप वसुली झालेली नाही. यामुळे महालेखाकारांनी आक्षेप घेतलेला आहे याबाबत समितीने विचारले असता, पुणे महापालिकेने त्यांच्या धोरणानुसार ज्या वर्षी निविदा काढण्यात आल्या, त्या वर्षीचा डीएसआर बेस रेट म्हणून धरला. मार्च, २००७ मधील दर बेस रेट म्हणून निश्चित करण्यात आला. महापालिकेच्या धोरणानुसार हा दर योग्य आहे. त्यांनी डीएसआरमधील फरकाची वसुली केलेली नाही. व्हॅट व ऑक्ट्रायची वसुली कंत्राटदाराकडून केलेली आहे. महापालिकेने धोरणानुसार दर निश्चित केलेला आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी विशद केली.

महापालिकांना वेगवेगळे धोरण निश्चित करण्याचा अधिकार आहे काय? या संदर्भात शासनाच्या गाईडलाईन्स आहेत काय? अशी समितीने विचारणा केली असता विभागाने माहिती दिली की, सार्वजनिक बांधकाम विभागाने दिनांक १६ मे, २००५ रोजी बेस रेट संबंधी शासन निर्णय निर्गमित केलेला आहे. ज्या वर्षी दर कॅल्क्युलेट केला जातो, त्या वर्षीच्या डीएसआरच्या आधीच्या क्वार्टरमधील indices मधील दर बेसिक रेट म्हणून निश्चित करावा, असे त्यामध्ये नमूद केलेले आहे. हा शासन निर्णय सर्व महापालिका पाळतात. ज्यावर्षी टेंडर काढले त्या वर्षीचा डीएसआर पुणे महापालिकेने त्यांच्या धोरणानुसार स्वीकारलेला आहे. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा अद्यायावत शासन निर्णय महानगरपालिकांनी पाळावा, अशा सूचना देण्यात येतील, असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

जानेवारी महिन्यात कोणत्या तारखेला वर्क ऑर्डर देण्यात आली, कोणत्या वर्षीचा डीएसआर लागू करण्यात आला? अशी समितीने विभागास विचारणा केली. त्यावर सन २००८ मधील डीएसआर लागू केलेला नाही. सन २००७ मधील डीएसआर कॅल्क्युलेट करून बेसिक रेट निश्चित केलेला आहे. हा दर महापालिकेच्या धोरणानुसार निश्चित करण्यात आलेला आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस उत्तरीत केले.

पथदर्शक प्रकल्पाचे निष्पादन करताना लोखंड व बिटुमन यांचे स्टार दर सुधारित केले नाही. निविदेच्या किंमतीमध्ये तीव्र वाढ झाल्याने त्याचा परिणाम रु. १.४२ कोटी जादा प्रदान करण्यात आले. नोव्हेंबर २०११ मधील शेवटच्या बैठकीच्या वेळी पुणे महापालिकेने नमूद केले की, रक्कम वसूल केली जाईल. तथापि, रक्कम वसूल करण्याकरिता प्रारंभ केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील सादर केला गेला नाही तसेच सन २००५ मधील शासन निर्णयाचे पालन न केल्यामुळे दरामध्ये वाढ झालेली आहे. पुणे महापालिका अशाप्रकारे स्वतः धोरण ठरवू शकत नाही. महापालिकेने १४२ लाख रुपये पूर्णपणे वसूल करावयास हवे होते मात्र या रकमेची वसुली झालेली नाही. याबाबत समितीने नाराजी दर्शवून ही रक्कम वसूल करण्याबाबत काय कार्यवाही करण्यात येणार आहे? असे विभागास विचारले त्याचे विभागाकडून उत्तर आले नाही.

“ किंमतीतील तफावतीचे जादा प्रदान ”

“ किंमतीतील तफावतीचे जादा प्रदान ” यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी अशी माहिती विशद केली की, कच्च्या मालाकरिता कोणत्या तारखेचा दर निश्चित करावा असा मुद्दा होता. सर्वसाधारणपणे कच्च्या मालाकरिता प्राक्युरमेंटच्या तारखेचा दर निश्चित केला जातो. नागपूर महापालिकेने डेट ऑफ प्राक्युरमेंटचा दर निश्चित केलेला असून शासन धोरणानुसार हा दर निश्चित केलेला आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

“ आधार साहित्यांचा किंमत निर्देशांक विचारात न घेतलेले जादा प्रदान ”

“ आधार साहित्यांचा किंमत निर्देशांक विचारात न घेतलेले जादा प्रदान ” यासंदर्भात साक्षीच्या वेही सदर परिच्छेदाबाबत विभागाला माहिती देण्याबाबत सांगितले असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, पाणीपुरवठा योजनेद्वारे पाईपलाईन टाकण्यात आली होती. ठाणे महापालिकेने एस्कलेशनबाबत केलेल्या परिगणने संदर्भात स्टील प्लेटचा इन्डायसेस दर निश्चित करणे आवश्यक असतांना ठाणे महापालिकेने शासन निर्णयानुसार लोखंड आणि स्टीलची किंमत निर्देशांक दर निश्चित केला.

यामुळे ११ कोटी ५७ लाख रुपयांचे नुकसान झाल्याबाबत खेद व्यक्त करुन समितीने पुढे असे विचारले की, लोखंड आणि स्टीलची मुळ किंमत काय आहे, यामुळे किंमतीमध्ये किती फरक पडला व मटेरियलमध्ये काय फरक आहे? जर एमएस साहित्य वापरले असल्यास त्याचा दर मुळ किंमत म्हणून वापरणे आवश्यक होते.

या प्रकरणामध्ये माईल्ड स्टीलच्या दराऐवजी लोखंड आणि स्टीलचा दर घेतल्यामुळे जास्त किंमत द्यावी लागली. मुंबई महानगरपालिकेला १० कोटी ५७ लाख रुपये व ठाणे महानगरपालिकेला १ कोटी रुपये अधिकचे दयावे लागले. टेंडर मधील अटीमुळे ही किंमत द्यावी लागली. टेंडर मधील अटी नियमानुसार नाहीत असे समितीने मत व्यक्त करुन या संदर्भात कोण जबाबदार आहेत? व टेंडर फॉर्म तयार करण्याची कोणाची जबाबदारी होती? अशी विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, मुख्य विषय एस्कलेशनचा आहे. सुत्रानुसार एस्कलेशनची परिगणना केली जाते. S. O. हा बेस्ट रेट असतो. चालू दर व मुळ दर मधील फरकानुसार कॅल्क्युलेशन केले जाते. या संदर्भात शासनाचे दोन शासन निर्णय आहेत. दिनांक १६ मे, २००५ मधील शासन निर्णयानुसार स्टीलचे इन्डायसेस धरावेत असे अभिप्रेत आहे. तसेच पाणी पुरवठा विभागाने दिनांक १ जुलै २००५ रोजी शासन निर्णय निर्गमित केलेला आहे. त्यामध्ये मुळ दराकरिता माईल्ड स्टील पोलादचा दर वापरण्यात यावा असे नमूद केले आहे. दिनांक १६ मे, २००५ च्या जी आर. नुसार एस्कलेशनचे कॅल्क्युलेशन केलेले आहे. विषय तांत्रिक स्वरूपाचा आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

पाणी पुरवठा विभागाने पाईपलाईनचे काम केलेले आहे. त्यामुळे त्याच विभागाने निर्गमित केलेल्या शासन निर्णयानुसार परिगणना करणे गरजेचे आहे, असे मत समितीने व्यक्त केले असता दिनांक १६ मे, २००५ रोजी सार्वजनिक बांधकाम विभागाने शासन निर्णय काढलेला असून दिनांक १ जुलै, २००५ रोजी पाणी पुरवठा विभागाने शासन निर्णय निर्गमित केलेला आहे. या शासन निर्णयामध्ये दिनांक १६ मे, २००५ रोजीच्या शासन निर्णयाबाबत स्पष्टीकरण केलेले आहे. मुळ दर माईल्ड स्टीलचा घ्यावा असे यामध्ये नमूद केलेले आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले.

पाणी पुरवठा विभागाने स्पष्टीकरण केलेले असल्यास त्याच विभागाच्या शासन निर्णयाची अंमलबजावणी करणे आवश्यक होते. तसेच यामुळे ११ कोटी रुपयांचा फरक येत आहे असे मत समितीने व्यक्त केले. यावर विभागीय सचिवांनी ठाणे महापालिकेच्या संदर्भात १ कोटी रुपयांचा फरक येत असल्याची माहिती दिली.

ठाणे महापालिकेने पाणी पुरवठा विभागाच्या शासन निर्णयाची अंमलबजावणी का केली नाही? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी ठाणे महापालिकेने याच शासन निर्णयाची अंमलबजावणी केलेली आहे असे सांगितले. सदरहू काम टेंडरच्या अटीनुसार केलेले आहे असे विभागाने नमूद केले असले तरी लोखंड व स्टीलचे दर घेतले आहे. याबाबत निविदेमध्ये चुकीची अट घालण्यात आली. ज्यांच्यामुळे हे नुकसान झालेले आहे, त्यांच्यावर जबाबदारी निश्चित करण्यात आली आहे काय? असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, दिनांक १६ मे, २००५ रोजी बांधकाम विभागाने शासन निर्णय निर्गमित केलेला आहे. दिनांक १ जुलै २००५ च्या पाणी पुरवठा विभागाच्या जी. आर. नुसार एस्कलेशन कॅल्क्युलेट केलेले आहे. महालेखाकारांचे असे म्हणणे आहे की, कॅल्क्युलेशन योग्य प्रकारे झालेले नाही. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे मुख्य अभियंता किंवा पाणी पुरवठा विभागाचे मुख्य अभियंता यांच्याकडून शासन निर्णयानुसार एस्कलेशन झालेले आहे की नाही, हे विचारण्यात येईल. असेही विभागीय सचिवांनी सांगितले.

याबाबत समितीने असे मत व्यक्त केले की, वास्तविक दोन शासन निर्णय वेगवेगळे काढण्याची आवश्यकता नव्हती. दोन शासन निर्णयांची सांगड घालून फरकाची रक्कम वाढवलेली आहे. या संदर्भात २ शासन निर्णयाचा संदर्भ दिलेला आहे. जे साहित्य वापरण्यात आले, त्याचा दर निश्चित करणे आवश्यक होते. मटेरिअल एक वापरले व मुळ दर दुस-या मटेरिअलचा वापरण्यात आला. टेंडरमध्ये लोखंड आणि स्टीलचा दर कसा काय निश्चित करण्यात आला? अशी विचारणा समितीने विभागास केली.

यानंतर भविष्यात कंत्राट काढताना योग्य ती दुरस्ती करणे आवश्यक आहे असे समितीने सूचित करुन पाणी पुरवठा विभागामार्फत पाईपलाईनचे काम करण्यात आले. असे असताना याच विभागाच्या शासन निर्णयाची अंमलबजावणी का करण्यात आली नाही? अशी समितीने विचारणा केली. एस्कलेशन का वाढले तसेच सदर काम निश्चित केलेल्या कालावधीमध्ये पूर्ण झाले आहे काय? अशीही विचारणा समितीने केली.

पाणीपुरवठा विभागाने निर्गमित केलेला शासन निर्णय सुस्पष्ट असताना दुस-या शासन निर्णयाचा आधार घेतलेला आहे, हे चुकीचे आहे. निविदेतील अटीनुसार निर्णय घेण्यात आल्याचे लेखी माहितीमध्ये सांगण्यात आले आहे. निविदा काढण्यास मान्यता देणारे अधिकारी, निविदा काढणारे अधिकारी तसेच महापालिकेचे आयुक्त यांच्यावर जबाबदारी निश्चित झाली पाहिजे. सन २००५ नंतरचे हे काम असून टेंडर चुकीच्या पद्धतीने काढण्यात आलेले आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

“ चुकीची किंमत/दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान ”

“ चुकीची किंमत/दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान ” यासंदर्भात समितीने माहिती देण्याबाबत सांगितले असता पुणे, ठाणे, नाशिक व नागपूर या चार महानगरपालिकेत किंमतीची तफावत परिगणनेची रीत विचारात न घेतल्याने परिणामी जादा प्रदान झालेल्या वसुलीच्या संदर्भात महालेखाकारांनी आक्षेप घेतला होता. सदरची वसुली पूर्ण झाली आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

अंतिम रकमेचे देयक महालेखाकारांना अद्याप मिळाले नसल्याचे समितीने निदर्शनास आणून दिले त्यावर विभागाने सदर देयक सादर करण्याचे आश्वासन समितीस दिले.

महालेखाकारांनी लेखापरीक्षण केले नसते तर ही रक्कम परत मिळाली नसती. असे मत व्यक्त करून अधिका-यांनी या रकमेचे प्रदान केले त्यांचे नाव रेकॉर्डवर आले पाहिजे असे समितीने विभागास सूचित केले. याबाबत सन २०११ मध्ये वसुली केली असून सध्या काम सुरु असल्याचे विभागीय सचिवांनी सांगितले. फायनल बिल अद्याप प्राप्त न झाल्याबाबत समितीने नाराजी व्यक्त केली.

याबाबत महालेखाकारांच्या आक्षेपामुळे ठेकेदारांकडून बिलाची वसुली झाली असेल तर यापुढे अशा प्रकारचा निष्काळजीपणा करण्याचे धाडस कोणतीही नगरपालिका करणार नाही. जर असे निदर्शनास आले तर संबंधीतांविरुद्ध शासनाकडून गंभीर कारवाई घेण्यात येईल असे आश्वासन विभागीय सचिवांनी समितीस दिले.

एस्कलेशनचे दोन शासन निर्णय आहेत. यापैकी सोईस्कररित्या शासन निर्णयाचा वापर केला आहे. जेथे प्राईस इंडेक्स कमी झाला आहे तेथे जुना प्राईस इंडेक्स वापरला आहे. या निष्काळजीपणाबाबत संबंधीतांवर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई झाली पाहिजे. रकमेची वसुली झाली असली तरी संबंधीतांवर कारवाई झाली पाहिजे, अशी सूचना समितीने केली. तसेच महालेखाकार कार्यालयाच्या आक्षेपानंतर फायनल बिलामध्ये अॅडजेस्टमेंट होता कामा नये, याची काळजी यापुढे कसोशीने घ्यावी असे समितीने आदेश दिले. महालेखाकारांचा आक्षेप आला नसता तर हा विषय समितीसमोर उपस्थित झाला नसता आणि शासनाचे लाखो रुपयांचे नुकसान झाले असते. जे कर्मचारी/अधिकारी चुकीचे काम करतात त्यांचेविरुद्ध कठोर कारवाई झाली पाहिजे. ठेकेदाराकडून पैसे वसूल झाले तरी संबंधीतांची एक वेतनवाढ थांबवावी असेही आदेश समितीने विभागास दिले.

महालेखाकारांचा आक्षेप ग्राह्य धरून रकमेची वसुली करावयाची असेल तर ती वसुली अंतिम झाली आहे हे बघण्याची जबाबदारी आयुक्तांची असेल, यानंतर महालेखाकार कार्यालयाचा आक्षेप आला तर, शासन संबंधीतांवर गंभीरतेने कारवाई करेल. ज्या व्यक्तीची ओव्हरसाईट वसुली करावी लागली त्यासंबंधीची जबाबदारी निश्चित करण्याच्या सूचना आयुक्तांना देण्यात येतील असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

सदरहू प्रकल्पाचे काम केव्हा सुरु झाले, केव्हा पूर्ण होणार आहे आणि किंमत किती वाढली? याबाबत समितीने विभागास विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की सन २००९ मध्ये प्रकल्प सुरु झाला होता आणि सन २०१६ मध्ये प्रकल्प पूर्ण होणार आहे. महानगरपालिका आयुक्तांनी जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करावी आणि कारवाईचा अहवाल एक महिन्यात समितीकडे सादर करावा असे आदेश समितीने विभागास दिले.

सदरचा प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी ७ वर्षांचा कालावधी दिला होता काय? तसेच सदरचा प्रकल्प पूर्ण होण्यासाठी एवढा विलंब का झाला, विलंब होण्याची कारणे काय आहेत, एस्कलेशन कॉस्ट वाढली त्याचे प्रदान कोणाला द्यावे लागेल? असे समितीने विचारले असता मूळ कालावधी तीन वर्षांचा होता. सिव्हरेजचे काम असल्यामुळे कार्पोरेशन स्तरावर मुदतवाढ दिलेली आहे, याबाबतची सविस्तर माहिती समितीकडे सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले होते. (तरी अद्यापही विभागाकडून माहिती अप्राप्त आहे)

तीन वर्षात काम पूर्ण झाले नाही त्यामुळे यास कोण जबाबदार आहे? याला ठेकेदार जबाबदार आहे की महानगरपालिका जबाबदार आहे? याबाबतची माहिती सचिवांनी त्वरित समितीला द्यावी. तीन वर्षात काम पूर्ण करावयाचे असताना त्यासाठी ७ वर्षे लागतात. सन २०१६ मध्ये काम पूर्ण होणार आहे, एवढा विलंब होण्याला काय कारणे? यामध्ये किती भुर्दंड द्यावा लागणार आहे, याबाबतची माहिती समितीने विभागास देण्यास सांगितले.

सदरहू परिच्छेदासंदर्भात अधिक माहिती जाणून घेण्यासाठी समितीने पुन्हा दिनांक ६ जानेवारी, २०१६ रोजी साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी उपरोक्त परिच्छेदावर विभागाने सदर रक्कम वसूल करण्याची जबाबदारी महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास मंडळाची आहे असा अभिप्राय दिला. या अभिप्रायावर समितीने नाराजी दर्शवून विभागाने याबाबत महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास मंडळाबरोबर समन्वय साधून उत्तर दिले पाहिजे होते असे मत व्यक्त केले. माहिती वेळेवर प्राप्त झाली असती, तर विभागाला त्याबाबत सांगता आले असते मात्र ती वसुली आता झालेली आहे, असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. केवळ पुणे व नागपूर महानगरपालिकांची कागदपत्रे मिळालेली आहेत. पुणे महानगरपालिकेचे प्रकरण अपूर्ण ठेवले आहे. नाशिक महानगरपालिकेची वसुलीची कागदपत्रे प्राप्त झालेली नाहीत याबाबतची माहिती समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, अंतिम देयक पूर्ण झाले त्यावेळेस १ कोटी ८९ लक्ष रुपयांची वसुली करण्यात आलेली आहे.

“ अतिरिक्त बाबींमुळे जादा खर्च/जादा प्रदान ”

यासंदर्भात दिनांक २ मार्च २०१६ रोजी समितीने विभागीय सचिव व इतर विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी सदरहू काम नांदेड महानगरपालिकेने पाटबंधारे विभागाला डिपॉझिट बांधकाम म्हणून करण्यास दिले होते असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केले असता पाटबंधारे विभागाच्या सचिवांनी या संदर्भात माहिती देताना असे विदित केले की, सदरहू आक्षेप गोदावरी रिह्वर फंडच्या झोन-३ बाबतचा आहे. सदरहू कामामध्ये गोदावरी पात्रात घाट बांधणे व आंधोळीसाठी प्लॅटफॉर्म तयार करणे या दोन कामांचा समावेश होता. नांदेड पाटबंधारे विभागामार्फत सदरहू काम करण्यात आले आहे. या कामासाठी अॅटम रेट टेंडर मंजूर करण्यात आले होते. या टेंडरमध्ये ग्रॅनार्ईट फ्लोरींगची बाब अंतर्भूत होती व त्यामध्ये सर्व क्वांटिटी अंतर्भूत करण्यात आली होती. तसेच, गोदावरी पात्रातील घाटाच्या पाय-या बांधण्यासाठी राईज आणि ट्रेडकरिता वेगळ्या बाबी टेंडरमध्ये अंतर्भूत करण्यात आल्या नव्हत्या. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे रेट बुक स्पेसिफिकेशन मध्ये राईज व ट्रेडसाठी स्वतंत्र बाब आहे व फ्लोअरींगसाठी स्वतंत्र बाब आहे. परंतु सदरहू कामाची निविदा करताना राईज आणि ट्रेडसाठी वेगळी बाब अंतर्भूत करण्यात आली नव्हती. फ्लोअरींग, राईज व ट्रेडसाठी दोन्ही ठिकाणी ४० एमएम ग्रॅनार्ईट वापरण्याचे प्रस्तावित होते व सदर कामाचा आराखडा नांदेड महानगरपालिकेने स्वतंत्र सल्लागार नेमून तयार केला होता. सदरहू आराखड्यानुसार जलसंपदा विभाग काम करीत होते. प्रत्यक्षात राईज व ट्रेडचे काम सुरु झाले त्यावेळी सदर बाब लक्षात आल्याने राईज व ट्रेड ही बाब स्वतंत्र बाब म्हणून एक्स्ट्रा आयटम म्हणून मंजूर करण्यात आली. ती मंजूर करताना एक्स्ट्रा आयटम रेटमध्ये जी क्वांटिटी एक्झीक्युट केली ती मूळ फ्लोअरींगच्या क्वांटिटीतून वजा करण्यात आली. त्यामुळे या प्रकरणी अनावश्यक खर्च झाला असा आक्षेप घेण्यात आला आहे, तो योग्य नसल्याचे पाटबंधारे विभागाच्या सचिवांनी सांगितले.

समितीने असा प्रश्न उपस्थित केला की, सदर प्रकरणी मूळ गाभा बदलण्याचे कारण काय? यावर सदरहू प्रकरणी मूळ गाभा बदलण्यात आला नाही. कामाच्या निविदेमध्ये सदरहू आयटम अंतर्भूत करण्याचे राहून गेले होते असे विभागीय सचिवांनी समितीस उत्तरीत केले.

सदरहू आयटम टेंडरमध्ये अंतर्भूत करणे राहून गेले व दुस-या विभागाने काढून टाकला. कोणता आयटम होता व कोणता आयटम बदलण्यात आला व त्यामुळे ग्रॅनार्ईटमध्ये मोठ्या प्रमाणात फरक पडला ? अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, सदरहू कामामधील ग्रॅनार्ईटमध्ये फरक पडला नाही. फ्लोअरींगच्या रेटमध्ये केवळ फरशी बसविण्याचे काम होते. राईज व ट्रेडचे बांधकाम करतांना फरशीवरील दगड वेगळ्या पध्दतीने घडवावा लागतो. तो घडवताना दगडाला मोल्डींग करण्यात येते व घसरू नये याकरिता फिनिशिंग करण्यात येते. राईज व ट्रेडच्या मधील जॉईंटसाठी स्पेशल ग्री घ्यावा लागतो त्याकरिता लेबर व वेस्टेजचा फरक आहे.

प्लेन दगडाचा दर किती व ग्रॅनार्ईटचा दर किती लावण्यात आला? सदरील नदीच्या घाटावर ५०० रुपये फूट दराने दगड लावण्यात आला आहे. याबाबत समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी विशद केले की, निविदेतील दर हा सन २००६-०७ मधील होता. सदर प्रकरणी आयटम रेट सन २००८ मध्ये झाली आहे. निविदेमध्ये प्लेन ग्रॅनार्ईट बसविण्याचा दर समाविष्ट होता.

या दरामध्ये किती फरक असावयास पाहिजे ? तसेच राईज अॅण्ड ट्रेडचा एक स्क्वेअर मीटरसाठी रेट किती होता ? याबाबत समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, सदरहू कामी ४ प्रकारच्या ग्रॅनाईटचा वापर करण्यात आला आहे. करड्या रंगाच्या ग्रॅनाईटचा दर ५०२२ रुपये स्क्वेअर मीटर होता.

सदरहू ठिकाणी गोदावरी नदीच्या घाटावर ५०० रुपये फूट असलेला दगड बसविण्यात आला आहे. राईज अॅण्ड ट्रेडसाठी बसविलेल्या दगडाचे काम एकूण किती रुपयांचे आहे ? उन्हाळ्यामध्ये त्यात पाणी असते. याबाबत समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, पाण्याच्या खाली असलेला दगड वेगळा आहे. सदरहू घाटाच्या कामाची किंमत ६३ कोटी रुपये असून राईज अॅण्ड ट्रेडसाठी ८.४४ कोटी रुपये खर्च करण्यात आला आहे.

नदीच्या घाटावर ६३ कोटी रुपयांचा दगड वापरून पैशांची उधळपट्टी करण्यात आली आहे असे समितीने मत व्यक्त केले. यावर विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, राईज अॅण्ड ट्रेडसाठी ८.४४ कोटी रुपये खर्च करण्यात आला आहे. ८.४४ कोटी रुपये हा फरक आहे.

सदर प्रकरणी दरातील फरक खूप आहे असे महालेखापरीक्षकांनी नमूद केले आहे. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली.

फ्लोअरींगच्या रेटनेच पाय-यांच्या दगडांचे प्रदान करावयास पाहिजे, असा महालेखापरीक्षकांचा आक्षेप आहे. याबाबत पायरीच्या कामाचे स्पेसिफिकेशन व फ्लोअरींगच्या कामाचे स्पेसिफिकेशन वेगळे आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले.

याप्रकरणी मजुरीमध्ये फरक पडला पाहिजे. तसेच कामासाठी दगड तोच असतो त्याच्या कर्टींगचे व लेबरचे चार्ज वाढले, ही बाब समितीला मान्य असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले.

यासंदर्भात वेस्टेजमुळे फरक पडतो. सदरहू प्रकरणी २५ ते ३० टक्क्यांच्या आसपास वेस्टेज झाले आहे. सदरहू कामाकरिता डीएसआर पॅटर्नच्या रेटमध्ये बदल करण्यात आला नाही. डिएसआरमध्ये राईज अॅण्ड ट्रेडचा दर हा विभागाने सरासरी करून पाहिला आहे. सदर दर फ्लोअरींगपेक्षा साधारणतः ७० टक्क्यांनी जास्त आहे. तसेच ज्या ठिकाणी पाय-या बसविण्यात आल्या तिची कडा धारदार असू नये म्हणून केलेल्या कामामुळे काही वेस्टेज होत असेल. सदरहू प्रकरणीच्या कॉन्ट्रॅक्टमध्ये ट्रेड व राईज मध्ये ३००० रुपये प्रति स्क्वेअर मीटर एवढा फरक येत आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

सदरहू कंत्राटामध्ये २००० रुपये दर नमूद असून रिवाईज दर हा ५००० रुपये आहे व तो १५० टक्के जास्त आहे असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणले असता विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या सीएसआरमध्ये कोटा स्टोन किंवा ग्रॅनाईट स्टोन ट्रेड व राईजसाठी लावतात त्याचा डिफरन्स ६० रुपये प्रति स्क्वेअर मीटर एवढा येतो. ६० रुपये व ३००० रुपये यामध्ये खूप फरक असल्याने हा लेखा आक्षेप काढण्यात आला आहे. प्लेन दगडाचा दर वेगळा व पाय-यांसाठी च्या दगडाचा दर वेगळा आहे. या दोन्ही दरात सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या सीएसआरनुसार ६० रुपये प्रति स्क्वेअर मीटरची तफावत आहे. समितीने सांगितलेला फरक हा तांडूर दगडासाठीच्या दरानुसार आहे. पीडब्ल्यूडीच्या सीएसआरमध्ये ग्रॅनाईट फ्लोअरींग वापरण्याचा दर नाही.

वेगळा दगड वापरण्याचा निर्णय कोणी घेतला, त्याचे कारण काय? असे समितीने विभागास विचारले असता विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की, सदरहू निर्णय हा सल्लागारांचा आहे व तो महानगरपालिकेच्या समितीने मान्य केला आहे. याप्रकरणी सर्व मान्यता सक्षम स्तरावरून समितीने दिलेल्या आहेत. केवळ एकज्युकेशनचे काम जलसंपदा विभागाने केले आहे. याप्रकरणी जादा खर्चाच्या मान्यता देखील सक्षम स्तरावरून घेतलेल्या आहेत.

सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या विभागीय सचिवांनी पुढे अशी माहिती दिली की, सीएसआरमध्ये तांडूर, पॉलिशड तांडूर व पॉलिशड शहाबाद यांचे राईज व ट्रेडचे दर दिलेले आहेत. त्यामध्ये फ्लोअरींगचा रेट विथ स्टेप व विदारुट स्टेप हा दर वेगवेगळ्या डीएसआरसाठी ४ वर्षाकरिता वर्कआऊट केला आहे व त्याचा सरासरी दर ६९ टक्के जास्त आहे व ते पर्सॅटेज ग्रॅनाईटसाठी लावण्यात आले आहे.

जर १०० मीटर फरशी बसविण्याकरिता १०० रुपये फूट दर असेल व त्या फरशीच्या ऐवजी ग्रेनाईट बसवावयाचे असेल व त्याचा दर ५००० रुपये असेल अशा वेळी १०० रुपयांवर ७० टक्के दर देणार की ग्रेनाईटचा दर ७० टक्के ज्यादा देण्यात येणार ? ग्रेनाईट ५००० रुपये मीटर दराने खरेदी केले व त्याच्या दराने ७० टक्के मजुरीचे दराने घेतले. याचा अर्थ मटेरिअलच्या किंमतीनुसार मजुरीचा दर वाढविण्यात आला. याबाबत समितीने विभागास विचारले असता विभागीय सचिवांनी असे विशद केले की, मटेरिअलच्या किंमतीनुसार मजुरीचा दर वाढत नाही. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या डीएसआर रेटच्या लॉजिकनुसार दर आकारणी करण्यात आलेली असून याप्रकरणी काही चूक झालेली नाही असेही विभागीय सचिवांनी विशद केले.

डीएसआरचे लॉजिक रेट फिक्सेशनसाठी आहे. ५००० रुपयांच्या वस्तुवर २००० रुपये मजुरी लागणार आहे व ७० टक्के वाढ मजुरीवर झाली पाहिजे परंतु विभागाने ५००० रुपयांवर ७० टक्के वाढ केली आहे असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, सदरचा दर ५००० रुपयांवर काढण्यात आला नाही, सरसकट दर ५००० रुपये असून त्यामध्ये पुन्हा वाढ करण्यात आलेली नाही.

मजुरीमध्ये किती टक्के वाढ करण्यात आली? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, फ्लोअरींगच्या दरामध्ये ४ टक्के कार्पोरेशन चार्जेस मिळविण्यात आला आहे. वेस्टेज ३० टक्के व मोल्डींग, ग्रुव्हिंग अँड कर्टींग करण्यासाठी ४०० रुपये मजुरी मिळविण्यात आली असून इतर कोणताही फरक नाही वेस्टेज मेजर आहे जोरदर जास्त लागला त्याची ही विगतवारी आहे.

फ्लोअरींगचा दर किती होता ? कोटा टू ग्रेनाईट केल्यामुळे लेबर चार्जेस वाढले का ? असे प्रश्न समितीने उपस्थित केले असता विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, फ्लोअरींगसाठी २३१८ रुपये मूळ टेंडरमध्ये दर होता त्यावर ४१ टक्के पुन्हा वाढ झाल्याने तो साधारणतः ३००० रुपये झाला. ग्रेनाईटसाठी ४ बाबींचे अँव्हेरेज गृहीत धरले.

लेखापरीक्षकांनी काढलेल्या आक्षेपानुसार लेबल कॉस्टसंदर्भात निर्णय घ्यावा लागेल. तसेच याप्रकरणी वसुली निश्चित करण्यासाठी शिफारस करणे आवश्यक आहे. जवळपास ८ ते साडे आठ कोटी रुपये खर्चाची बाब आहे. नदीच्या घाटावरील कामासाठी ६३ कोटी रुपये खर्च करण्यात आले आहेत. देशात कोणत्याही ठिकाणी एवढ्याशा घाटावर ६३ कोटी रुपये खर्च झाला नसेल. सदरहू काम योग्य पध्दतीने करणे आवश्यक होते असे मत व्यक्त करून समितीने याबाबत नापसंती दर्शविली.

ज्यावर्षी सदरहू कामासाठी खर्च करण्यात आला त्यावर्षीच्या अर्थसंकल्पीय तरतुदीमधून इतर कामांचा निधी या कामासाठी किती वापरला आहे, हे पाहणे आवश्यक आहे. सदरहू बाब टेंडर आयटममध्ये समाविष्ट न करणे व नंतर तो जादा आयटम म्हणून समाविष्ट करणे ही पैशांची उधळपट्टी आहे. राज्यातील आजची परिस्थिती व त्यावेळची परिस्थिती यामध्ये फार मोठे अंतर नाही. याप्रकरणी एक्स्ट्रा आयटम वाढविण्याचा निर्णय घेण्यात आला व तो स्वीकारण्याची शासनास आवश्यकता का भासली? राज्यातील इतर ठिकाणच्या नदीवर घाट बांधण्यासाठी अशा पध्दतीने मागणी होईल म्हणून शासनाने ही बाब परवडणारी नाही, असे सांगणे आवश्यक होते. याप्रकरणी ज्यांनी सल्ला दिला त्यांच्याबाबत व दराच्या परिगणनेमध्ये तफावत, मटेरिअल कॉस्टचा दर ७० टक्के वाढला आहे. शासनाने मार्गदर्शक तत्वे घालून दिली असती तर हा खर्च थांबला असता असेही मत समितीने व्यक्त केले.

याप्रकरणी दरामध्ये तफावत आहे, फ्लोअरींग करताना घेतलेल्या दगडाचा दर व पाय-या लावण्यासाठीच्या दगडाचा दर यामधील तफावत अधिक आहे व ही तफावत मोठी असल्याने महालेखाकार कार्यालयास ते मान्य नाही असा आक्षेप असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विशद केले. तसेच सदर प्रकरणी हाय पावर कमिटीने मान्यता दिलेली आहे. महानगरपालिका आयुक्त स्तरावर मान्यता देण्यात आलेली आहे. याप्रकरणी शासनाची कोणतीही मान्यता नव्हती. ओव्हर ऑल कॉस्टला मान्यता मिळालेली असल्याचा खुलासाही विभागीय सचिवांनी केला.

डीएसआरच्या लॉजिकमध्ये चूक नसून ज्या पध्दतीने डीएसआरमध्ये रेट वर्कआऊट केले जातात तेच लॉजिक वापरण्यात आलेले आहे याच लॉजिकने अंदाजपत्रकाच्या वेळी हाच रेट टेंडरमध्ये गेला असता असे समितीस अवगत केले. याचा दर तफावतीबाबत महालेखाकारांचे समाधान केले असते तर हा विषय समितीकडे आलाच नसता असे मत समितीने व्यक्त केले असता यामध्ये जे झालेले आहे ते बरोबर आहे यामध्ये काही तांत्रिक चूक दिसत नाही याचे कारण म्हणजे ते त्यावेळेच्या रेटने घेतले. ते त्यावेळेच्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या लॉजीकनुसार अंतर्भूत झालेले आहे अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस दिली. महालेखाकारांनी आजूबाजूच्या जिल्ह्यातील सर्व दर घेतले आहे हे लेखापरीक्षण परिच्छेदात आलेले आहेत. डीएसआरला ६०, ७० टक्के दर समाविष्ट करून लावण्यात येतो. त्यामुळे समितीने महालेखाकार यांना शिफारस करावी की शासनाचे आणि महाराष्ट्राचे भले करण्याकरिता डीएसआर आणि बाजार भावाचे दर ऑन रेकॉर्ड करावेत असे समितीने मत व्यक्त केले. तसेच त्यामुळे हजारो कोटी रुपये वाचतील. यावर विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की कन्स्ट्रक्शनचे काम २ हजार रुपयाने केल जात असेल तर डीएसआरमध्ये त्याचे रेट ३ हजार ५०० ते ४ हजार रुपये लावलेले असतात.

राज्य सरकारचे जे डीएसआर आहेत म्हणजेच ते सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे असो की महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचे असो त्यांची फेरतपासणी करून समिती, अहवाल सादर करण्याबाबत महालेखाकार यांना विनंती करण्यात येईल. यामध्ये खूप फरक असल्यामुळे हे करणे आवश्यक आहे असे मत समितीने व्यक्त केले

(iii) “अतिरिक्त बाबींचे जादा प्रदान”.

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात माहिती देताना विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, भूयारी गटार प्रकल्प तयार करताना Water Bound Mecedam (W.B.M.) ला वेगळे पैसे देणे अपेक्षित नव्हते. अंडर ग्राऊंडचे काम पूर्ण झाल्यानंतर डांबरीकरण केले असते तर त्याला पैसे देणे अपेक्षित होते. ज्यावेळेस हे काम हाती घेतले तेव्हा प्रथम भूयारी गटार काम ठेकेदाराने करावयाचे आहे असे ठरले. त्यावेळेस अभियंत्यांनी WBM ला आवश्यकता नसताना ८ लाख रुपये दिले. महालेखाकारांचा आक्षेप आल्यानंतर रकमेची वसुली करण्यात आलेली आहे. वसूल झालेली रक्कम महापालिकेच्या तिजोरीत जमा झालेली आहे.

अपेक्षित नसताना प्रदान केले, संबंधीतांवर विभागाने काय कारवाई केली ? याबाबत समितीने विचारले असता या प्रकरणी समिती जो निर्णय देईल तो विभागास मान्य असल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले. तथापि सदर प्रकरणी समितीने तीव्र नाराजी व्यक्त केली. अशा प्रकाराला कुठेतरी प्रतिबंध घालायला हवा असे मत समितीने व्यक्त केले.

या प्रकरणाच्या अनुषंगाने नवीन नियम तयार करण्याची गरज आहे. त्यांच्या अटी व शर्तीमध्ये या सर्व बाबींचा उल्लेख आहे. जो कोणी नियमबाह्य काम करीत असेल त्यांना कारणे दाखवा नोटीस देण्यात यावी. विभागाने त्यांच्यावर कारवाई केली नसेल तर चूक करणा-या कर्मचा-यांना विभाग संरक्षण देत आहे असा त्याचा अर्थ होईल असेही मत समितीने व्यक्त केले.

समितीच्या या मुद्यांवर विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली. किमान गुणात्मकदृष्ट्या आणि आर्थिक शिस्तीत काम व्हावे, ही शासनाची नेहमीच भूमिका असते. नियमबाह्य कामे होऊ नयेत म्हणून विभागामार्फत सूचना परिपत्रक काढण्यात येईल. यामध्ये महालेखाकारांने आक्षेप काढला असेल तर तो ग्राह्य धरून संस्था, ठेकेदार यांचेवर त्याबाबतची जबाबदारी निश्चित करून योग्य ती कारवाई करण्याची जबाबदारी आयुक्तांची असेल असा परिपत्रकात समावेश करण्यात येईल असे विभागाने समितीस आश्वासित केले.

यासंदर्भात नियमाप्रमाणे काम करण्याची जबाबदारी विभागाची आहे. काम व्यवस्थित झाले की नाही हे पाहण्याची जबाबदारी आयुक्तांची आहे असे समितीने विभागास सूचित करून ज्या ठिकाणी चूक झाल्याचे आढळून आले आहे, त्या संदर्भात संबंधीतांविरुद्ध तातडीने कारवाई होणे अत्यावश्यक आहे असे मत समितीने व्यक्त केले. याबाबत समितीने दिलेल्या अभिप्रायानुसार सूचनात्मक परिपत्रक काढले जाईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

८ लाख रुपयांची वसुली केल्याच्या माहितीबाबत महालेखाकर कार्यालयाला माहिती सादर करण्यात आली नाही याबाबत समितीने विचारले असता शासनाकडे वसुलीच्या रकमेची प्रत सादर केली आहे. सदर माहिती महालेखाकारांनाही देण्याचे आश्वासन विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस दिले.

अशा प्रकारचे काम पहिल्यांदा दिल्यामुळे सदर रक्कम अदा करण्यात आल्याची माहिती समितीला देण्यात आली. अशी अट प्रथमच होती, यापूर्वी तशी अट नव्हती का ? याबाबत समितीने विचारणा केली असता निविदेमध्ये डब्ल्यूबीएम, बीबीएम करण्याचा उल्लेख नव्हता. ठेकेदाराने फक्त गॅप फिलिंगपर्यंत काम करावयाचे होते असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस आश्वासित केले.

महानगरपालिकेने सदर निविदा काढली असून सर्व अटी व शर्ती ठरविल्या आहेत. तसेच सदर काम पहिल्यांदा देण्यात आल्याचे दिलेले कारण संयुक्तिक वाटत नाही. टेंडरमध्ये ठरविलेल्या अटी व शर्तीनुसार प्रदान होणे आवश्यक आहे असे मत समितीने व्यक्त केले तसेच या प्रकरणी एमबी रेकॉर्ड करणारे व खोटी माहिती देऊन देयके काढणा-यांविरुद्ध कारवाई करणे आवश्यक आहे. सदर प्रकरणी संबंधितांविरुद्ध कारवाई करून एक महिन्याच्या आत समितीला कळविण्याची सुचना समितीने विभागास केली.

(अ) “ न्यूनतम बोलीदाराच्या असमर्थनीय त्याग ”

“न्यूनतम बोलीदाराच्या असमर्थनीय त्याग ” यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विदित केले की, मलप्रणाली वाहिनीच्या कामासाठी दोन वेळा निविदा काढण्यात आल्या होत्या. परंतु त्या मान्य झाल्या नाहीत. तिस-यांदा निविदा काढल्यानंतर ती मान्य झाली, त्यात जास्त खर्च झाला आहे. या प्रकरणी २००७ मध्ये मलप्रणाली वाहिनीकरिता प्रथम निविदा काढल्यानंतर सर्वात कमी रकमेची निविदा ३६ टक्के जास्त होती. त्या वर्षीच्या डीसीआरशी त्याची तुलना केल्यानंतर ती १४ टक्के जास्त असल्यामुळे सदर निविदा स्वीकारण्यात आली नाही. त्याच कामाकरिता फेब्रुवारी, २००८ मध्ये दुस-यांदा निविदा काढल्यानंतर सर्वात कमी रकमेची निविदा ४९ टक्के जास्त होती. तसेच त्या वर्षीच्या मार्केट डीसीआरशी त्याची तुलना केल्यानंतर ती २५ टक्के जास्त असल्यामुळे ठाणे महानगरपालिकेकडून सदर निविदा स्वीकारण्यात आली नाही. यानंतर तिस-यांदा निविदा काढत असताना कामांची व्याप्ती वाढविण्यात आली. त्यात मलप्रणाली वाहिनीच्या कामासमवेत पंपिंग स्टेशन आणि एसटीपी प्लँट अशा कामांचा समावेश करण्यात आला. सदर निविदा मूळ किंमतीपेक्षा ९१ टक्के अबाव्ह असली तरी त्याची चालू डीएसआरची तुलना केल्यास ती फक्त ०.७२ टक्के जास्त म्हणजे १ टक्क्यापेक्षा कमी होती. यामुळे महानगरपालिकेने सदर निविदा स्वीकारली.

सन २००८ मध्ये दुस-यांदा निविदा काढल्यानंतर सर्वात कमी रकमेची निविदा ४९ टक्के जास्त होती. याउलट तिस-यांदा निविदा काढत असताना कामांची व्याप्ती वाढविण्यात आली. सदर निविदा मूळ किंमतीपेक्षा ९१ टक्के अबाव्ह असताना त्या वर्षीच्या डीएसआरची तुलना केल्यास ती फक्त ०.७२ टक्के जास्त आली. ही बाब योग्य नाही. डीएस आर कोण तयार करते ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की, एल-वन मागणी (बीड) ९१ टक्के जास्त होती. ठाणे महानगरपालिकेने एल-वन बीड बाबत वाटाघाटी केल्यानंतर ती ६५ ते ६६ टक्के जास्त बीड होती. ती बीडस् डीएसआरची तुलना केल्यास फक्त १ टक्का जास्त होती. यामुळे तिसरी निविदा स्वीकारण्यात आली. त्यासाठी यामध्ये डीसीआर हा सन २००५-०६ मध्ये मंजूर झाला होता. सन २००८ चा डीएसआर वापरण्यात आला. तो एनजीपी टेंडर कॉस्ट व्हॅल्यूएशनशी कम्पेअर करण्यात आला होता.

सन २००८ मध्ये कामांचा स्कोप वाढविल्यामुळे निविदा सुधारून काढणे आवश्यक होते. तसेच त्यावेळी असलेला डीएसआर का धरण्यात आला नाही ? तसेच कामाची व्याप्ती वाढविल्यानंतर सदर निविदा मूळ किंमतीपेक्षा ९१ टक्के जास्त आहे. हा विषय अतिशय क्लिष्ट आहे. स्टेबल निविदा का काढण्यात आली नाही व कामाचा स्कोप वाढविण्याचे कारण काय ? पहिल्या दोन निविदा स्वीकारण्यात आल्या नाहीत. सन २००८ मध्ये तिसरी निविदा काढत असताना त्यात काही कामांचा समावेश करण्यात आला होता. यामुळे डीएसआर रेट नुसार फेरनिविदा काढणे आवश्यक होते. परंतु तसे करण्यात आले नाही. अतिरिक्त बाबींचा समावेश मुळ निविदेमध्ये होता का ? सन २००८ मध्ये तिस-यांदा निविदा काढत असताना नवीन आणि जुन्या बाबींचा समावेश करून डीएसआरनुसार फेरनिविदा का काढण्यात आली नाही ? तसेच साधारणतः ३ वर्षांच्या काळात १० ते २० टक्के डीएसआर वाढू शकतो. सन २००५-०९ ते २००८-०९ या ३ वर्षांच्या काळात ६४ टक्के डीएसआर वाढण्याचे कारण काय आहे ? अशीही विचारणा समितीने विभागास केली.

उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात अधिक माहिती जाणून घेण्याकरिता समितीच्या दिनांक २ फेब्रुवारी, २०१६ रोजी पुन्हा साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी माहिती देताना ठाणे महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी असे विदित केले की, दिनांक ५ जानेवारी, २०१६ रोजीच्या बैठकीत डीएसआर कोणत्या वर्षाचा घेण्यात आला असा प्रश्न विचारला असता सन २००६-०७ मधील डीएसआर घेण्यात आला, असे चुकीचे उत्तर देण्यात आले. याबाबत आयुक्तांनी पुढे सांगितले की, पहिल्यांदा टेंडर सन २००७ मध्ये काढण्यात आले होते. त्यावेळी सन २००६-०७ चे डीएसआर विचारात घेण्यात आले. या टेंडर मधील रक्कम ३६ टक्के अधिक होती. वाटाघाटी केल्यानंतर ती ३२ टक्के अधिक झाली. यानंतर हे टेंडर रद्द करण्यात आले. सन २००६-०७ मधील डीएसआर विचारात घेतले तर ती रक्कम १४ टक्के अधिक होती. शासन निर्णय आहे की, ५ टक्क्यांपेक्षा अधिक रक्कम असल्यास फेर निविदा काढावी. यामुळे सदर निविदा रद्द करण्यात आली.

भविष्यामध्ये कमी दर येतील असे कोणी आश्वासित केले होते काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता ठाणे महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी विदित केले की, त्यावेळी ३२ टक्क्यापेक्षा अधिक दराची निविदा स्वीकारली असती तर तो देखील लेखापरिक्षणाचा मुद्दा झाला असता. यामुळे फेर निविदेशिवाय दुसरा पर्याय नसल्यामुळे ते करण्यात आले. सन २००८ मध्ये देखील सन २००६-०७ मधील डीएसआर विचारात घेण्यात आले. यावर्षी ४९ टक्के अधिक दराने किंमत आली. वाटाघाटी नंतर ती रक्कम ४६ टक्के अधिक होती. सन २००७-०८ च्या दर सूचीशी तुलना केली असता २५.८९ टक्के अधिक होती. दोन्ही वेळी ३२ ते ४० टक्के अधिक रक्कम आली. या दोन्ही निविदा वेगवेगळे काढण्यात आले होते. त्यामध्ये ४ कंपोन्ट होते. १) मलप्रणाली वाहिनी टाकणे २) एसटीपी ३) पंपिंग स्टेशन ४) देखभाल दुरस्तीच्या इ. कामाच्या संदर्भात हे टेंडर होते. सिवरेज लाईन टाकण्याचे सिव्हील काम आहे. दोन्ही वेळच्या टेंडरचा अनुभव लक्षात घेऊन काम वेळेत होत नसल्याचे दिसून आले. यामुळे दोन्ही निविदा एकत्र करून तिस-यांदा एक निविदा काढली. तसेच या निविदेमध्ये दरसूची सन २००६-०७ मधील वापरण्यात आली होती. दुसरे टेंडर मधील दरसूची देखील सन २००६-०७ मधील असून तीची सन २००७-०८ मधील दरसूचीशी तुलना करण्यात आली होती. तिस-या निविदेमधील रक्कम ९१ टक्के अधिक आली. यामध्ये चारही घटक एकत्र करण्यात आले. वाटाघाटी नंतर त्यामधील किंमत ६५ टक्के अधिक होती व तसेच सन २००८-०९ मधील दराशी तुलना केली असता ती रक्कम केवळ ०.७२ टक्के अधिक होती. पहिली निविदा सन २००७ मध्ये काढण्यात आले. तिस-या निविदेमधील रक्कम ९१ टक्के अधिक आली. यामध्ये चारही घटक एकत्र करण्यात आले. वाटाघाटी नंतर त्यामधील किंमत ६५ टक्के अधिक होती व तसेच सन २००८-०९ मधील दराशी तुलना केली असता ती रक्कम केवळ ०.७२ टक्के अधिक होती. पहिली निविदा सन २००७ मध्ये काढण्यात आली. काही घटकामध्ये दर वाढला व काही ठिकाणी कमी झाला. लेखापरिक्षण नियम व वित्तीय नियमानुसार ही वाढ ५ टक्क्यांपेक्षा कमी असल्यामुळे ती निविदा स्वीकारण्यात आली. मागील साक्षीच्या वेळी असे सांगण्यात आले होते की, तिस-यांदा निविदा काढताना दर सूची सन २००६-०७ मधील न वापरता नवी दर सूची वापरण्यात आली होती. पण ती वस्तुस्थिती नाही. सन २००६-०७ च्या दरानुसारच तिन्ही निविदा काढण्यात आल्या होत्या. निविदेमधील कोणत्याही बाबीमध्ये बदल करण्यात आला नाही. केवळ तिस-यांदा ती एकत्र काढण्यात आले. पहिल्यांदा निविदा काढताना जे निविदाकार होते तेच निविदाकार तिस-या निविदेच्या वेळी देखील होते काय ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, तिस-यांदा ज्यांची निविदा देण्यात आली ते पहिल्या व दुस-या वेळी सहभागी झालेले नव्हते. पहिल्यांदा दोन, दुस-यांदा एक व तिस-यांदा दोन निविदाकार निविदापध्दतीमध्ये सहभागी होते.

ई-टेंडरींगमध्ये रिटेंडर करावेच लागते. ई-टेंडरींगमध्ये देखील रींग होऊ शकते. त्यामध्ये अशा अटी घालण्यात येतात की, ठराविक लोकच ते टेंडर भरू शकतात. या संदर्भात महालेखाकारांचा आक्षेप महत्वाचा आहे तिस-यांदा टेंडर काढताना त्यातील स्कोप बदललेला आहे. त्यामुळे तिस-यांदा काढलेले टेंडर पहिल्यांदाच काढल्याचे विचारात घेतले जाईल. त्याची व्याप्ती बदललेली आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले.

याबाबत समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, सदर काम ई-टेंडरींगद्वारे करण्यात आले होते तिस-यांदा जे टेंडर काढले त्यामध्ये स्कोप बदलला नाही. स्वतंत्र टेंडरला एकत्रित केले गेले.

यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की सर्वसाधारणपणे अधिका-यांकडून विभागातील कामाचे समर्थन केले जाते. पुढील पध्दतीमध्ये सुधारणा करावी हा समितीचा हेतू आहे. जे झाले ते योग्यच होते असे म्हटले तर या विषयाला न्याय मिळणार नाही. शेवटच्या निविदेमध्ये ए व बी एकत्र करण्यात आले. ज्याला बी चे काम करावयाचे असेल त्याला ए चे काम करावेच

लागले. यामध्ये कामाची व्याप्ती बदललेली आहे, यामध्ये बंधनकारक अट घालण्यात आली. सन २००८ मध्ये तिस-यांदा निविदा काढताना नव्या व जुन्या बाबीचा समावेश करुन फेर निविदा काढण्यात आली नाही ? २-३ वर्षात १० ते २० टक्के दर वाढ होते. अशी विचारणा समितीने विभागास केली असता याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस असे विशद केले की, ३ वर्षांमध्ये ६४ टक्के दरवाढ झालेली आहे. ही डीएसआरमधील वाढ आहे. कामाच्या व्याप्तीमध्ये बदल करण्यात आलेला नाही. स्वतंत्र टेंडरचा विभागाला अनुभव होता. ते स्वतंत्र टेंडर केवळ क्लब करण्यात आले.

समितीने पुढे असे नमूद केले की पहिले दोन टेंडर वेगवेगळे होते. त्या नंतर तिस-या टेंडरमध्ये ते एकत्र करण्यात आले. It is mandatory for the bidder to quote for the entire package both parts A and B. तिस-यांदा ए व बी एकत्र करण्यात आले. कोणत्याही टेंडरमधील अट किंवा व्याप्ती बदलते त्यावेळी ती नवीन निविदा होती. त्याला फेरनिविदा म्हणता येणार नाही असे मत समितीने व्यक्त केले यावर विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, तिसरी निविदा काढली त्यामध्ये ४ स्वतंत्र निविदा एकत्र करुन एक सर्वसमावेशक निविदा काढण्यात आली होती. त्यामुळे त्याची व्याप्ती बदलली व ती सर्वसमावेशक निविदा झाली. डीएसआरच्या चालू बाजार भावाशी तुलना केली असता किंमत ०.७२ टक्के अधिक होती. व्याप्ती बदललेली निविदा तरीदेखील स्थानिक स्वराज्य संस्था त्याकरिता ३ वर्षांपासून प्रयत्न करित होती. बाजार भावाशी तुलनात्मक दर आल्यामुळे ही निविदा मान्य केली. काम लवकर होणे व बाजार भावाएवढे असल्यामुळे ते स्वीकारण्यात आले. काम लवकर होण्याच्या हेतूने ते स्वीकारण्यात आले. सदर काम ११७ कोटी रुपयाचे होते. या कामाची फेर निविदा केली असती तर सन २००८-०९ च्या तूलनेत केवळ ०.७२ टक्के अधिक दर होता तो त्यापेक्षा बराच अधिक झाला असता. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

पुढील वेळी जास्त दर येणार असे गृहित धरले तर विभागाने सुरुवातीलाच निविदा मंजूर करुन घ्यावयास हवी होती. तसेच विभागाला लेटेस्ट डीएसआरशी तुलना करता आली असती. मार्केट रेटशी तुलना करण्याची आवश्यकता नव्हती. मार्केट रेट वेगवेगळे असतात असे समितीने व्यक्त केले.

टर्न-की प्रोजेक्टमध्ये लम्पसम कंत्राटामध्ये त्याच कंत्राटदाराला पार्ट ए घेण्यासाठी कम्पेल करतो. विभागाच्या म्हणण्यानुसार दर कमी लावण्यात आला. टर्न की कॉन्ट्रॅक्टमध्ये हे जे दर कमी झाले असे म्हणत आहेत ते सबसीव्ह झाले आहेत असा आक्षेप विभागाच्या खुलाशावर महालेखाकारांनी घेतला.

(ब) पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेतील घनकचरा व्यवस्थापन :

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेतील घनकचरा व्यवस्थापन यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय प्रतिनिधींनी विशद केले की, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने केरकचरा वाहतूक करण्यासाठी ६० लहान रिक्शांचा पुरवठा करण्यासाठी निविदा बोलविल्या होत्या. त्या अनुषंगाने ८ देकार प्राप्त झाले होते. तांत्रिक बोली उघडल्यानंतर २ निविदाकार तांत्रिकदृष्ट्या योग्य असल्याचे आढळून आले. तांत्रिकदृष्ट्या निविदा पात्र झाल्यानंतर रिक्शांचे प्रात्यक्षिक घेण्यात आले आहे. त्यापुर्वी रिक्शांचे प्रात्यक्षिक घेणे आवश्यक होते. प्रात्यक्षिक दाखवितांना तत्कालीन आयुक्तांनी असा निर्णय घेतला होता की, मे. पियाजिओ ऑटोमोबाईल्स हे एल-१ कंत्राटदार होते तर मे.जेम्स ऑटोमोबाईल्स हे एल-२ कंत्राटदार होते. या दोन पात्र निविदा धारकांच्या वाहनांची प्रत्यक्ष चाचणी घेण्यात आली त्यावेळी मे. जेम्स ऑटोमोबाईल्स यांनी बजाज अॅटो रिक्शा या वाहनाची चाचणी दिली होती. एल-२ कंत्राटदाराची रिक्शा चांगली असल्यामुळे सदर निविदा अंतिम केली. त्यामुळे एल-१ ऐवजी एल-२ कंत्राट अंतिम करण्यात आले, त्यामुळे ६० लहान डंपर रिक्शांसाठी प्रतीरिक्शा ४२,८६० रुपये अशा प्रकारे २६,७१,६०० रुपयांचे नुकसान झाले असा महालेखाकारांनी आक्षेप घेतला.

निविदा काढल्यानंतर बजाज अॅटो कंपनी ज्या दुस-या कंपनीचे टेक्निक वापरते त्याला कंत्राट न देता बजाज अॅटोचे टेंडर पास करण्यात आले. बजाज अॅटो ज्या कंपनीचे टेक्निक वापरते त्यांचे टेंडर नाकारण्यात आले आहे. जास्त किंमत देऊन ते टेंडर स्वीकारले तसेच दरांच्या संदर्भात टेक्निकल बीड काढल्यानंतर ट्रायल न घेता टेंडर उघडण्यात आले आहे. ट्रायल घेतल्यानंतर टेक्निकल बीड उघडणे आवश्यक होते. यामध्ये चूक झाल्याचे शासनाने मान्य केले आहे. या प्रकरणात जास्त निधी गेलेला आहे, त्याची वसुली कशी करण्यात येईल. यासंदर्भातील संपूर्ण जबाबदारी आयुक्तांची होती, त्यामुळे तत्कालीन आयुक्तांवर जबाबदारी निश्चित करुन त्यांच्यावर कारवाई करावयास पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले. यावर शासनाने उत्तरात चूक मान्य केलेली आहे. एकदा टेक्निकल बीड काढल्यानंतर ट्रायल न घेता टेंडर उघडण्यात आले आहे. एल-१ प्रमाणे कार्यवाही करणे आवश्यक होती. याबाबत जबाबदारी निश्चित करुन पुढील कार्यवाही करण्यास आयुक्तांना सांगण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

आयुक्तांवर जबाबदारी निश्चित करुन पुढील कारवाई करणे आवश्यक आहे. याबाबत वित्त सचिवांचे मत विचारले असता चूक झाल्याचे विभागीय सचिवांनी मान्य केले आहे, त्यामुळे आयुक्तांवर जबाबदारी निश्चित करुन सक्षम अधिका-यांमार्फत कारवाई करण्यात यावी असे वित्त सचिवांनी सुचविले.

सदर प्रकरणी विभागीय आयुक्तांमार्फत कारवाई करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

यासंदर्भात निधी जास्त गेल्याचे मान्य करण्यात आले आहे. त्यामुळे जबाबदारी निश्चित करुन पैसा वसुल केला पाहिजे. ज्यांनी चुक केली त्यांच्यावर कारवाई झाली पाहिजे. विभागीय आयुक्तांमार्फत कारवाई करण्यापेक्षा शासन स्तरावरुन कारवाई करावी. यामध्ये गैरव्यवहार झालेला आहे, एका रिक्षामागे जवळपास ४६ हजार रुपये जास्त देण्यात आले आहे. त्यामुळे अॅन्टी करप्शन ब्युरोमार्फत कारवाई करावयास पाहिजे अशी समितीने सूचना केली. यावर सहमती दर्शवून संबंधितांवर कारवाई करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

जागेचे सर्वेक्षण व विश्वसनीय आधार सामग्रीशिवाय काम दिल्याने किंमतीत वाढ ”

“जागेचे सर्वेक्षण व विश्वसनीय आधार सामग्रीशिवाय काम दिल्याने किंमतीत वाढ ” यासंदर्भात समितीने दिनांक ६ जानेवारी, २०१६ रोजी विभागीय सचिवाची तसेच विभागीय प्रतिनिधीची साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी सदर परिच्छेदासंदर्भात अधिक माहिती देण्याबाबत सांगितले असता विभागीय सचिवांनी विदीत केले की, हा परिच्छेद मुंबई महानगरपालिकेच्या मुंबई मल प्रणाली विलेवाट प्रकल्प (टप्पा २) बाबतचा आहे. मुंबईतील विस्तारित मल प्रणाली लाईनची पुनःस्थापना करण्याबाबतचा हा विषय आहे. यांची पुनःस्थापना करण्याकरिता मुंबई महानगरपालिकेने एका नवीन कार्यपध्दतीचा अवलंब करण्याचा प्रयत्न केला व त्या अनुषंगाने जानेवारी, २००७ मध्ये कामाचे टेंडर काढले. यामध्ये “Replacement of sewer by trenchless methods of pipe bursting” या कार्यपध्दतीचा वापर करण्यात येणार होता. मात्र हे काम करताना मुंबई महापालिकेच्या हे लक्षात आले की, त्या वेळेच्या परिस्थितीत या कार्यपध्दतीची अंमलबजावणी करणे अशक्य होत आहे. त्यामुळे उर्वरित कामाकरिता पुन्हा उघड्या चर पध्दतीने निविदा काढण्यात आल्या. महालेखाकारांचा असा आक्षेप आहे की, या कामावर केलेला खर्च हा अनावश्यक किंवा अतिरिक्त आहे.

कोणताही नवीन प्रकल्प हाती घेताना कन्सल्टंटचा सल्ला घेतला जातो, जसे की, नवीन मुंबई एअरपोर्टच्या प्रकल्पाच्या वेळेस जगभरातील कन्सल्टंटना बोलावले गेले होते. तसे काही न करता या प्रकल्पाचे काम हाती का घेतले? तसेच प्रकल्प करताना जिऑलॉजिकल सर्व्हे झाला पाहिजे होता. जीऑलॉजिकल सर्व्हे न करता १ कोटी ६५ लाख रुपये खर्च करुन काम करण्यात आले मात्र काही नियोजन न करता हे जे काम केलेले आहे, त्याला कोण जबाबदार आहे? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी अशी माहिती विशद केली की, मुंबई महानगरपालिकेने ज्या मेथडचा वापर केला, ती लो कॉस्ट मेथड आहे. या पध्दतीने जे २२५० मीटरचे काम केले, त्याकरिता १ कोटी ६५ लाख रुपयांचा खर्च आला. हेच काम जर उघड्या चर पध्दतीने केले असते, तर त्याकरिता ३ कोटी ७ लाख रुपयांचा खर्च आला असता. याकरिताच मुंबई महानगरपालिकेने हे काम लो कॉस्ट पध्दतीने करण्याचा प्रयत्न केला व त्यातून जेवढे शक्य झाले तेवढे काम केले. पुढचे काम त्या पध्दतीने केले नाही त्या कामाकरिता जितका खर्च केला त्याचा उपयोग झाला काय? असे समितीने विचारले असता विभागीय सचिवांनी खर्चाचा उपयोग झाला असे सांगितले.

नवीन तंत्रज्ञान वापरण्यास समितीचा विरोध नाही मात्र प्रश्न केवळ शासनाच्या पैशांचाच नाही तर, यामुळे लोकांनाही त्रास होतो. केवळ इंजिनियरना वाटले म्हणून नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करायचा, हे योग्य नाही असे मत समितीने व्यक्त केले असता ही टेक्नॉलॉजी उघड्या चर टेक्नॉलॉजीपेक्षा अधिक किफायतशीर व अधिक सुविधाजनक होती त्यामुळे महानगरपालिकेने तिचा स्वीकार केला असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणले की, सर्व्हे न करताच या योजनेचा कामास सुरुवात केलेली आहे. नंतर जेव्हा टेक्नॉलॉजीने काम करणे शक्य नाही असे निदर्शनास आले त्यावेळेस ते बंद करुन उघड्या चर टेक्नॉलॉजीने केले. नियोजन न करता, जिऑलॉजिकल सर्व्हे न करता हे जे काम केलेले आहे, त्याला कोण जबाबदार आहे याची माहिती समितीला द्यावी तसेच सन २००५-२००६ मध्ये खर्चास मंजुरी घेऊन मुंबई शहराचा जीआयएस सर्व्हे केला गेला असेल तर, त्याचा उपयोग करुन हे काम करताना कोठे हार्ड रॉक लागेल वगैरे माहिती का घेतली गेली नाही? सन १९९९ ते सन २००० या काळात मुंबई शहरात भांडूप-चारकोप वगैरे टनेल्सचे काम केले गेले. हे काम करताना या जीआयएस सर्व्हेचा आधार का घेण्यात आला नाही? अशी

विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी खुलासा केला की, सदरचे काम करण्याकरिता ज्या तीन प्रकारच्या तंत्रज्ञानाचा वापर केला जातो, त्यात “trenchless method of pipe bursting” ही एक पध्दत आहे. सदर पाईप बस्ट्रींग मथडकरिता सर्वात कमी खर्च येत असल्याने ती वापरण्यात आली होती. या पध्दतीद्वारे अस्तित्वात असलेल्या पाईप सभोवताली असलेल्या काँक्रीटच्या अस्तरासह बस्ट करून बाजूला असलेल्या मृदू जमिनीत दाबल्या जाणार होत्या. जेणेकरून नव्याने टाकण्यात येणा-या मोठ्या मलनिःसारण वाहिनीसाठी पुरेशी जागा तयार होईल, असे गृहित धरले होते. हे काम करताना जिऑलॉजिकल इन्व्हेस्टिगेशन झालेले नाही ही वस्तुस्थिती आहे. भारतात प्रथमच हे तंत्रज्ञान प्राथमिक तपासणी करिता स्वीकारण्यात आले होते. त्यावेळेस याची माहिती असणारे कन्सल्टंटही भारतामध्ये नव्हते. २१ कोटी रुपयांचे हे काम पथदर्शी प्रकल्प म्हणून हाती घेतले होते व या पध्दतीने टाकण्यात आलेल्या सर्व मलनिःसारण वाहिन्या व्यवस्थितरित्या कार्यरत आहेत.

विभागीय प्रतिनिधींनी पुढे समितीस असे अवगत केले की, जिऑलॉजिकल सर्व्हे केला तरीही नेमका कोठे कठीण खडक लागेल वगैरे बाबतची १०० टक्के माहिती कळत नाही. ती माहिती काही काही ठिकाणीच मिळते. सदर ठिकाणाच्या मलनिःसारण वाहिन्या खूप जुन्या असल्याने व त्यांच्या भोवतालच्या भूस्तराविषयी कोणतीही माहिती महापालिकेकडे उपलब्ध नाही. तथापि, आता या टेक्नॉलॉजीने काम केले जात नाही. या टेक्नॉलॉजीने केवळ १ कोटी ६५ लाख रुपयांचे काम करण्यात आले. त्यानंतर हे काम बंद करण्यात आले व परत कधीही तसे काम केलेले नाही. त्यानंतर उर्वरित काम खुल्या चर पध्दतीने पूर्ण करण्यात आले, त्याची किंमत जास्त आहे. तसेच त्यामध्ये वाहतुकीस अडथळा व लोकांची गैरसोय या दोन गोष्टी असतात. प्रथम जे १ कोटी ६५ लाख रुपयांचे काम झाले ते या टेक्नॉलॉजीने केले असते तर ३ कोटी ६० लक्ष रुपये इतका खर्च आला असता. मात्र हे काम पाईप बस्ट्रींग पध्दतीने केल्याने त्यामध्ये जवळपास १ कोटी ४२ लाख रुपयांची बचत झालेली आहे.

महानगरपालिकेने अनुभवासाठी एक पथदर्शी प्रकल्प म्हणून या प्रकल्पाचे काम हातात घेतले होते व त्यामध्ये फायदा झालेला आहे. हे काम “Sewerage Utility & Management System” अंतर्गत असून ते अजूनही सुरु आहे, ते पूर्ण झालेले नाही. मलनिःसारण वाहिन्यांच्या ऑपरेशन्समध्ये याचा फायदा होणार आहे. यामध्ये संपूर्ण सिव्हेज नेटवर्कचे मॅपिंग करण्यात येणार आहे. कोणती मलनिःसारण वाहिनी चोकअप आहे किंवा मलनिःसारण वाहिनीचे नेटवर्क कसे जाईल वगैरे करिता याचा फायदा होईल. पाणी पुरवठा व इतर खात्यांच्या सहकार्याने हा प्रकल्प आता अंतिम टप्प्यात आहे.

मुंबई महानगरपालिकेने हा प्रकल्प एक पथदर्शी प्रकल्प म्हणून केलेला आहे. यातून कोणतेही आर्थिक नुकसान झालेले नसल्याने, उलट थोडीफार बचत झालेली आहे.

विभागीय प्रतिनिधींच्या या खुलाशावर समितीने नाराजी दर्शविली तसेच पुढे असे मत व्यक्त केले की, सिव्हेज लाईनसाठी नवीन टेक्नॉलॉजी वापरण्यास सुरुवात केली आणि त्या योजनेनुसार केलेले काम सद्यःस्थितीत चांगल्या स्थितीत सुरु आहे. ट्रेन्चलेस पध्दतीचे काम चांगले झालेले आहे, परंतु विभागाला दर वाढवायचे होते म्हणून विभागाने ओपन कट मथडनुसार काम केलेले आहे काय? अशी विचारणा करून पुढे असे सुचित केले की, जीऑलॉजिकल सर्व्हे करण्याची पध्दत अतिशय जुनी असून त्याचा खर्चही कमी येतो. मुंबई महानगरपालिकेने सदरचा प्रकल्प डेव्हलपमेंट प्लॅननुसार करावयास पाहिजे होता. विभागाने जिऑलॉजिकल सर्व्हे टाळण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. अशा प्रकारचा सर्व्हे विभागाने केला असता तर नवीन टेक्नॉलॉजीनुसार संपूर्ण योजनामध्ये नव्याने सुधारणा करता आली असती यावर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, या टेक्नॉलॉजीचा सॉफ्ट रॉकमध्ये पहिल्यांदा वापर करित होता, तसेच यासाठी कन्सल्टंटची नेमणूक केलेली नव्हती. जीऑलॉजिकल सर्व्हे का केला नाही? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी विशद केले की जीऑलॉजिकल सर्व्हे केला असता तरी त्यातून १०० टक्के गॅरंटी मिळाली नसती की, अमुक ठिकाणी सॉफ्ट रॉक आहे की, हार्ड रॉक आहे.

जीऑलॉजिकल सर्व्हे करण्याची पध्दत अतिशय चांगली असल्यामुळे अशा स्वरूपाचा सर्व्हे करणे आवश्यक होते. जिऑलॉजिकल सर्व्हे केला असता तर त्यामुळे सॉफ्ट रॉक आहे की हार्ड रॉक आहे, हे कळले असते असे मत समितीने व्यक्त केले असता जिऑलॉजिकल सर्व्हे ठराविक अंतरावर करण्यात येतो. अंडर ग्राऊंड काम करित असताना कोठे मुरुम लागतो तर कोठे वेगवेगळ्या प्रकारचे खडक लागतात. “This method will only succeed only in soft strait land” असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केले.

सर्व्हिस लाईनमध्ये हीच पध्दत वापरली आहे काय? असे समितीने विभागास विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदीत केले की, जेथे रस्त्यावर वाहतूक नाही तेथे परवानगी मिळाली तर ओपन कट पध्दतीनुसार काम केले जाते. जेथे रोडवर वाहतूक असते तेथे अंडर ग्राऊंड काम केले जाते. एखाद्या ठिकाणी खडक वेगळ्या प्रकारचा असेल तर मशिन पुढे जाते त्यामुळे तेथे काम थांबत नाही ही टेक्नॉलॉजी मृदू खडकामध्ये उपयोगी ठरत असते.

मायक्रो डायनॅमिक ही पध्दत खर्चिक आहे काय? असे समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, मायक्रो डायनॅमिक ही पध्दत अतिशय खर्चिक आहे. पाश्चिमात्य देशात तयार केलेली ही सिस्टीम आहे. सिव्हरेज लाईनचा डेटा त्यांच्याकडे उपलब्ध असतो.

मुंबई महानगरपालिकेच्या अधिकार क्षेत्रात २१.५३ कोटी रुपयांचे काम दोन ठेकेदारांना दिले येथे ब्रिटीशकालीन मल निस्सारणाची लाईन टाकलेली आहे जवळपास २५ टक्के पाईपलाईन वारंवार दुरुस्त केली जाते. सिव्हरेज लाईनसाठी जे पाईप टाकलेले आहेत त्यासाठी हेवी सिमेंट वापरले की लाईट सिमेंट वापरले आहे, ही बाब सल्लागार नेमून तपासण्यात आली. सल्लागारांनी सांगितल्यानुसार मुंबई महानगरपालिकेने त्या ठेकेदारांना काम दिले आणि त्यांनी ते काम केले. त्या ठेकेदाराला २१.५३ कोटी रुपयांचे काम दिले होते. त्यांचेकडून फक्त १.६५ कोटी रुपयांचे काम करून घेतले आणि त्यानंतर कॉन्ट्रॅक्ट रद्द केले. त्यामुळे त्या ठेकेदाराला नुकसान भरपाई देण्यात आली किंवा कसे? असे समितीने विभागाला विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, त्या ठेकेदाराला कोणतीही नुकसान भरपाई देण्यात आलेली नाही.

ट्रेन्चलेस मेथडमध्ये ३० हजार मीटरचे नियोजन करावयाचे होते विभागाने ते कमी का केले? असा प्रश्न समितीने विभागास केला असता विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, सन २००७ मध्ये नव्याने टेंडर काढले आणि जेवढा फिजिबल टापू होता तेथे १०३७० मीटरचे काम केलेले आहे. मुंबई शहरात अनेक भागात अजूनही सिव्हरेज लाईन टाकलेली नाही. झोपडपट्टीतून पाणी पट्टी, मल निस्सारण रुपाने महानगरपालिका कर करते. परंतु अजूनही ५० टक्के भागात सिव्हरेजची पाईपलाईन टाकलेली नाही, ही वस्तुस्थिती आहे असे समितीने विभागास निदर्शनास आणून दिले. यावर विभागीय प्रतिनिधींनी विदीत केले की, सिव्हरेज लाईन १८९० रनिंग किलोमीटरची आहे. प्रगत विभागात ९२% काम झालेले असून ८% काम व्हायचे आहे. स्लम एरियात ६०% काम झालेले असून ४०% काम झालेले नाही. त्या भागात सिव्हरेजसाठी सेप्टिक टँकची सुविधा दिली जाते.

झोपडपट्ट्यांमध्ये ४० टक्क्याचे काय नियोजन आहे तसेच खाजगी ले-आऊटमध्ये जे रस्ते हँडओवर झालेले नाहीत तेथे सिव्हरेज लाईन कोणी करावयाची आहे? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, झोपडपट्ट्यांमध्ये सिव्हरेजचे काम स्वच्छ भारत अभियानामध्ये कव्हर करण्याची प्रक्रिया सुरु आहे. तसेच खाजगी ले-आऊटमधील सिव्हरेज लाईनचे काम विकासकाने करावयाचे असून ते विभागाच्या मुख्य लाईनला जॉइन करावयाचे आहे.

विकासकाने रस्ते हस्तांतरण केलेले नाहीत, परंतु इमारत पूर्ण होऊन रस्त्यावरील वाहतूक सुरु झालेली आहे. मुंबई महानगरपालिका नियम दाखवून असे प्रस्ताव शासनाकडे पाठवित आहे. खाजगी ले-आऊट धारकांकडून सर्व प्रकारची कर वसुली करतात. अशा स्थितीत सिव्हरेज लाईन हस्तांतरीत केलेली नाही. खाजगी ले-आऊटमध्ये राहणा-या लोकांसाठी सिव्हरेज लाईन टाकणार नाही, यावर समितीने नाराजी दर्शवून अशी विचारणा केली की, यामध्ये बदल करण्याचा मुंबई महानगरपालिकेचा मानस आहे काय?

मुंबई शहरात जे लोक कर भरतात, जे लोक पुनर्विकासासाठी विभागाकडे येतात नगरपालिका त्यांच्याकडून कर वसुली करते त्यामुळे अशा ठिकाणी सिव्हरेजची लाईन टाकण्याची मुंबई महानगरपालिकाची जबाबदारी नाही काय असेही समितीने विभागास विचारले यावर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, मुंबई महानगरपालिकेमध्ये खाजगी ले-आऊटमध्ये सिव्हरेज लाईनची व्यवस्था विकासकाने करावयाची आहे.

खाजगी ले-आऊटमध्ये रस्ते महानगरपालिकेचे असल्याने खाजगी ले-आऊटमध्ये ही व्यवस्था पूर्ण झाली की नाही ही जबाबदारी महानगरपालिकेची आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी विदीत केले की, खाजगी ले-आऊटमध्ये सिव्हरेज लाईनची व्यवस्था करण्याची जबाबदारी विकासकाची आहे. नागरिकांनी सुविधा द्यावयाच्या असल्याने विकासक या सुविधा देतात की नाही हे पाहण्याची जबाबदारी मुंबई महानगरपालिकेची आहे. त्यांनी काय सुविधा दिलेल्या आहे याकडे लक्ष ठेवणे आवश्यक आहे.

“तयार मिक्स काँक्रीटच्या वाहतुकीवर अग्राह्य प्रदान (पुणे महानगरपालिका)” :—

“तयार मिक्स काँक्रीटच्या वाहतुकीवर अग्राह्य प्रदान (पुणे महानगरपालिका)” यासंदर्भात साक्षीच्या वेळी माहिती देताना विभागीय सचिवांनी समितीस असे विदित केले की, पुणे महानगरपालिकेच्या बीआरटी प्रोजेक्टमध्ये कात्रज ते स्वारगेट येथील कराराच्या संदर्भात आक्षेप नोंदविलेला आहे. पुणे महानगरपालिकेच्या अँटमवाईज बीओक्यूमध्ये काही बाबीमध्ये वाहतूक दर समाविष्ट केला होता, तर काही बाबीमध्ये वाहतूक दर समाविष्ट केला नव्हता. त्यामुळे पुणे महानगरपालिकेने अतिरिक्त ट्रान्सपोर्ट चार्जेस दिले आहेत. यामध्ये जनरल क्लॉजेस काँन्ट्रॅक्टमध्ये संबंधित कंत्राटदाराने तयार मिक्स काँक्रीट संबंधित ठिकाणी पोहचविण्याची जबाबदारी होती. यामध्ये ट्रान्सपोर्टेशन काँस्ट अंतर्भूत आहे. म्हणून पुणे महानगरपालिकेने अतिरिक्त ट्रान्सपोर्ट चार्जेस दिलेले होते आणि ते अनुज्ञेय नाही, असा महालेखाकार यांनी आक्षेप नोंदविलेला आहे. एका बाबीत वाहतुकीच्या खर्चाचा समावेश केलेला होता आणि ४ बाबीमध्ये वाहतुकीच्या खर्चाचा समावेश केलेला नव्हता. या ठिकाणी संबंधित कंत्राटदाराला अतिरिक्त वाहतूक दर दिलेले आहेत. अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली.

एखादा रस्ता बनविण्याचे कंत्राट दिले जाते. सदर कंत्राटामध्ये काँक्रीटाच्या वाहतुकीचा कोणताही उल्लेख न करता तो नंतर केला जातो. त्यामुळे यामध्ये फार मोठी तफावत असल्याचे दिसून येत आहे. तसेच मिक्स काँक्रीटच्या वाहतुकीकरिता रुपये ७१३ प्रति घ.मी. या दराने एक अतिरिक्त बाब मंजूर करण्यात आली व कंत्राटदाराला २७२४१.३९१ घ.मी. आरएमसीच्या वाहतुकीकरिता रुपये १.९४ कोटी प्रदान करण्यात आले असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले असता पुणे महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी सांगितले की, या कामाच्या टेंडरचे प्री-क्वॉलिफिकेशनचे डॉक्युमेंट होते. यामध्ये रेडी मिक्स काँक्रीट ट्रान्सपोर्टेशनच्या बाबतीत कोणताही उल्लेख केलेला नव्हता. यासंदर्भात बीओक्यू झालेला आहे. त्यामध्ये त्याचा उल्लेख नाही. तसेच स्पेशल कंडीशन ऑफ काँन्ट्रॅक्ट देखील होत्या. **The Special Conditions of Contract shall have precedence over General Conditions of Contract and any other conditions, documents, drawings except BOQ. It means BOQ prevails as per tender conditions.** यानुसार बीओक्यूमध्ये M-४० काँक्रीट ग्रेडमध्ये वाहतुकीचा दर समाविष्ट करण्यात आला होता. इतर बाबीमध्ये वाहतुकीचे दर समाविष्ट करण्यात आले नव्हते. त्याशिवाय इतर ४ प्रकारचे काँक्रीटचे अँटम होते. त्याचे दर प्रस्तावित करण्यात आले नव्हते संबंधित कंत्राटदाराला वाहतूक करणे आवश्यक होते आणि त्यानुसार दरपत्रकानुसार दर देण्यात आले असे आयुक्तांनी समितीस विशद केले.

पुणे महानगरपालिकेने अतिरिक्त बाबीकरिता दरसूचीतील दर लावून रुपये २९ लाख वसूल केले आहेत. महालेखाकार यांनी सदर परिच्छेद निदर्शनास आणून दिल्यानंतर वसुली केलेली आहे. संबंधित अधिका-यांच्या बिलावर स्वाक्ष-या आहेत. त्यानंतर प्रदान करण्यात आले होते. यामध्ये संबंधितांवर कारवाई केलेली आहे काय? अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी अशी माहिती विशद केली की, महालेखाकारांनी असा आक्षेप घेतला की ट्रान्सपोर्टेशन देणे अपेक्षित नव्हते, म्हणून ती वसुली करणे आवश्यक आहे. पुणे महानगरपालिकेने अतिरिक्त बाबीकरिता दरसूचीतील दर लावून रुपये २९ लाख वसूल केले आहेत आणि ते वेगळ्या कारणाकरिता वसूल केले आहेत. महानगरपालिकेने हे काम तीन आर्थिक वर्षात केलेले आहे. त्यामध्ये ट्रान्सपोर्ट चार्जेस दर वेगवेगळे होते. पुणे महानगरपालिकेने तीन वर्षात मिक्स काँक्रीटच्या वाहतुकीकरिता रुपये ७१३ प्रति घ.मी. या दराने एक अतिरिक्त बाब मंजूर करण्यात आली व कंत्राटदाराला २७२४१.३९१ घ.मी. आरएमसीच्या वाहतुकीकरिता रुपये १.९४ कोटी रुपयांचे प्रदान केले आहेत. तीन वर्षात ट्रान्सपोर्ट चार्जेस देण्याचे चुकीचे होते. त्या त्या वर्षी जे ट्रान्सपोर्टेशन चार्जेस होते, ते त्यांना देणे अपेक्षित होते. म्हणून पुणे महानगरपालिकेने २९ लाख रुपयांची वसुली केलेली आहे. यासंदर्भात पुणे महानगरपालिकेतील आयुक्तांनी संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित केल्यानंतर कारवाई केलेली आहे.

विभागाने बीओक्यूला मान्यता दिलेली आहे. यामध्ये रेट किंवा ट्रान्सपोर्टेशन चार्जेस हे नमूद करण्याची आवश्यकता होती का? हे संगनमताने झालेले आहे असे मत समितीने व्यक्त केला असता विभागीय प्रतिनिधींनी खुलासा केला की, बीओक्यूमध्ये वाहतुकीसाठी किती खर्च येणार त्याचा उल्लेख केलेला असतो. तो फक्त M-४० काँक्रीट ग्रेडसाठी करण्यात आला होता. उर्वरितासाठी तो करण्यात आला नव्हता आणि वाहतुकीसाठी दरसूचीप्रमाणे प्रदान करण्यात आले आहे. विभागाचा हा खुलासा आक्षेपार्ह असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले.

टेंडर प्रक्रियेमध्ये ज्यावेळी विभाग कम्पेरिटिव्ह स्टेटमेंट करतो, त्यावेळी ही कॉस्ट त्यामध्ये दाखविली असती तर त्यावेळी सदर कंत्राटदाराला एल-१ आला असता काय? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, अॅटम रेट अंतिम करताना एल-१ घेतल्याने सदर कंत्राटदार एल-१ आला नसता.

कोणतेही तयार मिक्स कॉक्रीट हे जागेवर वाहून नेणे बंधनकारक असते. त्या ठिकाणी मिक्सर लावून जुन्या पध्दतीनुसार काम करण्यात येत होते. अॅटम E-२, F-२, F-३, F-४ आणि G-५ या अतिरिक्त अॅटमसाठी मूळ M-४० दर्जाचे आरएमसी घेण्याचे निश्चित केले होते. या टेंडरमधील अॅटम आहेत. या व्यतिरिक्त इतर अॅटम नाहीत. यामध्ये M-१०, M-१५, M-२०, आणि M-२५ चा ग्रेड नंतर समावेश करण्यात आला होता. त्यामुळे एकूण आरएमसी कॉन्टीटीमध्ये वाढ झालेली आहे काय? आरएमसी कॉन्टीटीमध्ये वाढ झालेली असेल तर ज्या M-४० गाडीतून येते त्याच गाडीतून M-१०, M-१५, M-२० आणि M-२५ देखील येते. यासाठी वेगळी गाडी लागत नाही. M-४० मध्ये ४५४३ रुपयांची किंमत ही महानगरपालिकेने निश्चित केलेली होती आणि संबंधित कंत्राटदाराने ५३१९.८० रुपयांचा दर प्रस्तावित केला होता. या ठिकाणी वाहतुकीचा अंतर्भाव का केलेला नाही? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता कॉन्टीटीमध्ये वाढ झालेली आहे. ३हजार क्युबिकने वाढ झालेली आहे M-१०, M-१५, M-२० आणि M-२५ चा ग्रेड डनक्युलड करावयाचे होते. पण तसे झाले नाही. हे अॅटम त्यांनी साईटवर करणे अपेक्षित होते. अशा प्रकारचे काम त्यांना साईटवर करणे शक्य झाले नाही असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

महानगरपालिकेने फिजिकल सर्व्हे का केला नाही? तसेच M-४० चा ग्रेड साईटवर तयार करण्यात आला होता काय? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केले की, कंत्राटदारांना आरएमसी प्लॅन्टवरून आणावे लागले. त्यानंतर ते रेट त्यांना द्यावे लागले. तसेच M-४० चा ग्रेड बाहेरून आणलेला आहे.

कोणत्याही टेंडरमध्ये फिजिबिलिटी रिपोर्ट पहिला तयार केला जातो. अशी कार्यवाही या ठिकाणी केल्याचे दिसून येत नाही. या प्रकल्पाच्या संदर्भात अहवाल तयार झाला होता. या अहवालानुसार M-१५, M-२० आणि M-२५ चे ग्रेड साईटवर करणे अपेक्षित होते. परंतु, हे ग्रेड त्यावेळी साईटवर करण्यात आले नाहीत. M-४० चा ग्रेड बाहेरून आणलेला आहे तसेच M-१५, M-२०, आणि M-२५ चे ग्रेड देखील बाहेरून आणले आहेत असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून देऊन अशी विचारणा केली की, रेडी मिक्स प्लॅन्ट किती कि.मी. अंतरावर आहे? आरएमसी प्लॅन्ट सरासरी ९ कि.मी. इतक्या लांब अंतरावर आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले.

या सर्व बाबींचा फिजिबिलिटी रिपोर्टमध्ये उल्लेख का करण्यात आलेला नाही? विभागातील अधिकारी फिजिबिलिटी रिपोर्ट करण्यामध्ये चुकलेले आहेत, असे संबंधित अधिका-यांनी मान्ये केले पाहिजे असे मत समितीने व्यक्त केले. सदर प्रकरणी १७ किमीची एकूण साईट आहे. साईटच्या मध्यभागापासून ९ कि.मी. इतक्या लांब अंतरावर रेडीमिक्स प्लांट असल्याचे नमूद करून विभागाकडून चूक झाल्याचे विभागीय प्रतिनिधींनी मान्य केले.

विभागाने ९ कि.मी. पर्यंत काम सुरु केलेले आहे. या ठिकाणी लिड कमी होण्याची तसेच विभागाने रिड्यूसिंग लिड धरण्याची गरज आहे असे समितीने मत व्यक्त केले असता विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, लिड इतर अॅटममध्ये जशी धरली जाते, तशी या ठिकाणी धरली नाही. विभागाने सरसकट ९ कि.मी. पर्यंत लिड देण्याचे कारण देताना विभागीय प्रतिनिधींनी असे नमूद केले की, कामाच्या मध्यभागापासून किती अंतर होणार आहे ही बाब विचारात घेऊन लीड कॅल्क्युलेट करण्यात आली.

आएलएफएस अशा प्रकारचे काम करीत असून त्यांनी चुकीचा रिपोर्ट दिल्यामुळे नुकसान झाल्याबाबत केंद्र किंवा राज्य शासनाच्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाला कळविले होते का? असे समितीने विभागास विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी उक्त बाब कळविली नसल्याचे सांगितले.

२७,२४१.३९१ घन मीटर आरएमसीच्या वाहतुकीसाठी ७१३ रुपये प्रती घनमीटर दराने कंत्राटदाराला १.९४ कोटी रुपये प्रदान करण्यात आले. त्यात एम-४०, एम-१०, एम-१५, एम-२० आणि एम-२५ मध्ये घनमीटर क्वांटिटी होती? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, एम-४०, मध्ये ६,६८४ घनमीटर, एम-१५ मध्ये २०,०१७ घनमीटर, एम-१० मध्ये ६८२ घनमीटर, एम-२० मध्ये ८९६ घनमीटर आणि एम-१५/२५ मध्ये ५,६४५ घनमीटर क्वांटिटी होती.

एकूण २७,२४१.३९१ घनमीटर क्वाँटिटी होती. परंतु दिलेल्या माहितीनुसार एकूण क्वाँटिटी ३२ हजार पेक्षा जास्त होत आहे. त्यात एम-४० चे ६,६८४ घनमीटरचा समावेश आहे का ? असेही पुढे समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, एकूण २७,२४१.३९१ घनमीटर क्वाँटिटी आहे. त्यात एम-४० ची ६,६८४ घनमीटर क्वाँटिटी गृहित धरलेली नाही.

२७,२४१.३९१ घनमीटर क्वाँटिटीकरिता पेमेंट केलेले आहे. परंतु मूळ क्वाँटिटी विचारात न घेतल्यामुळे हा सर्व घोळ झाल्याचे तसेच ज्यांनी फिजीबिलिटी रिपोर्ट तयार केला आहे, त्यांच्याविरुद्ध कारवाई करणे गरजेचे आहे. इंजिनियर पर्यवेक्षण, निविदा तयार करणे इत्यादी कामे करित असतो, परंतु अशा प्रकारची चूक झाल्यामुळे कन्सलटन्टनी महानगरपालिकेचे कामकाज करावे, इंजिनियर ठेवण्याची आवश्यकता नाही. अशी परिस्थिती निर्माण झाली आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

२७ हजार घनमीटर कचरा वाहतुकीचे पेमेंट करण्यात येणार आहे. परंतु ६ हजार घनमीटर वाहतुकीचे पेमेंट करणार नाही, ही बाब निविदेच्या अटीमध्ये नाही असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणली यावर विभागीय प्रतिनिधींनी अशी वस्तुस्थिती विशद केली की, देशात सर्वप्रथम सन २००७ मध्ये बीआरटी प्रकल्प सुरु झाला होता. त्यापूर्वी हा प्रकल्प नव्हता. बीआरटी टर्मिनल, स्टेशनस, ट्रॅक्स प्रथम करण्यात आले होते, २००० पूर्वी अशी कामे करण्यात आली नव्हती. वाहतूक दराच्या संदर्भात त्याच वेळी विचार करणे अत्यावश्यक होते. परंतु तसे घडले नाही. यामुळे नंतर वाहतूक दर दिलेला आहे. या प्रकरणी तेव्हा कार्यरत असलेल्या संबंधित अधिका-यांना निश्चितपणे जाब विचारण्यात येईल असे विभागाने समितीस आश्वासित केले.

याप्रकरणी संबंधितांविरुद्ध तातडीने कारवाई करुन त्याबाबतची माहिती एक महिन्याच्या आत समितीला कळवावी असा आदेश समितीने सूचित केले.

“ संबंधित दरसूचीचे पालन न करण्यामुळे जादा खर्च ”

“संबंधित दरसूचीचे पालन न करण्यामुळे जादा खर्च” यासंदर्भात समितीने दिनांक २ मार्च, २०१६ रोजी विभागीय सचिवांची तसेच विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विदित केले की, पाणीपुरवठा आणि अंडरग्राऊंड सिवरेजचे काम नांदेड महानगरपालिकेचे आहे यामध्ये महालेखाकारांचा मूळ आक्षेप असा आहे की, महाराष्ट्र जलप्राधिकरणाच्या जिल्हा दर सूची मध्ये ४६२ रुपये हा एक रेट होता. हे काम एक्झीक्युट करताना ४६२ रुपयांचा दर न वापरता १,२७० रुपये हा दर वापरण्यात आला, एमजेपीच्या डीएसआरमध्ये ४६२ रुपयांचा असलेल्या दरामध्ये कोणत्याही मशिनरीचा वापर अभिप्रेत नाही किंवा गृहित धरण्यात आलेला नाही. हे काम एकूण ४५ किलोमीटरचे होते. परंतु यामध्ये हार्ड रॉक कर्टींगचा १० ते ११ किलोमीटरचा भाग आला. हार्ड रॉकच्या कर्टींगला मशीन लावून कर्टींग करणे आवश्यक झाल्यामुळे हार्ड रॉक स्ट्राटा आला त्याकरिता मशीनचा वापर करण्यात आल्यामुळे महानगरपालिकेने १,२७० रुपये दर वापरला आहे.

विभागीय सचिवांनी पुढे असेही सांगितले की हा दर वापरतांना त्यांनी मुंबई महानगरपालिकेच्या अशा प्रकारच्या हार्ड रॉक स्प्लिटिंगचा दर आहे, त्या दराशी तुलना केली. मुंबई महानगरपालिकेचा १६२४ रुपये असा दर होता आणि नांदेड महानगरपालिकेने फेअर रेट करताना प्रत्यक्ष चाचणी घेतली आणि त्यानंतर त्यांचा १३७० रुपये दर आला. या दरावर वाटाघाटी करुन १२७० रुपये हा दर निश्चित केला आणि महानगरपालिकेने घेतलेली चाचणी आणि त्याच कालावधीत मुंबई महानगरपालिकेचा दर बघता, हा दर योग्य होता.

विभागाच्या या खुलाशावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, एमजेपीच्या चालू दर सूचीमध्ये ज्या बाबीचा उल्लेख आहे त्यामध्ये काँक्रीट रस्ता फोडणे, पाईप चराचे उत्खनन छन्नीने पाचर मारुन करणे, यांत्रिक साधनांनी लाईव्ह ड्रिलिंग किंवा सुरंगाने फोडण्याव्यतिरिक्त सर्व मार्गाने करण्याकरिता म्हणजेच सुरंग सोडून सर्व मार्गाने करण्याकरिता ४६२ रुपये प्रति घनमीटर असा दर एमजेपीचा होता. याबाबत विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, जेथे जास्त हार्ड रॉक स्ट्राटा लागला तेथे महानगरपालिकेने एमजेपीला अशी विचारणा केली होती की, जो स्ट्राटा लागला आहे, त्याकरिता हे दर लावावे किंवा कसे. तेव्हा एमजेपीने त्यांना दिलेल्या उत्तरामध्ये असे म्हटलेले आहे की, ६, ७ च्या सुचीनुसार कठीण खडकातील खोदकाम दर मुल्यात, म्हणजेच जो ४२० रुपयांचा दर होता त्यात कोणत्याही मशीनचा वापर गृहित धरलेला नाही.

एमजेपीच्या आयटमचे जे डीस्क्रीपशन आहे, जे ४६२ रुपयांचे दर धरलेले आहेत, त्यासंदर्भात मशिनने खडक फोडणे असे स्पष्ट लिहिलेले आहे. समितीने याबाबत महालेखाकारांना माहिती देण्यास सांगितले असता महालेखाकारांनी असे विशद केले

की, आयटमचे स्पष्टीकरण तेच आहे. त्यात एक अॅडिशनल बाब बाहे. तेथील प्रकल्प अधिका-याने नांदेड-वाघाळा शहर महानगरपालिकेचे कार्यकारी अभियंता-१ यांना सल्ला दिला होता की, काँक्रीट रोडच्या कर्टींगसाठी प्रेझेंट अॅप्रुव्ह रोड रेट ऑफ रुपीज ४६२ होल्ड्स गुड, अशी प्रोजेक्ट मॅनेजरने शिफारस देखील केली होती. परंतु ती अमान्य का केली असा प्रश्न महालेखाकारांनी उपस्थित केला.

यावर विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, नांदेड महानगरपालिकेने एमजेपीचा डीएसआरचा दर आहे, त्यात महानगरपालिकेला स्प्लीटर मशीन वापरायचे आहे हे, अभिप्रेत आहे काय, तसेच अशा प्रकारचे मशीन वापरायचे असेल तर त्याकरिता काय दर असावा ? एमजेपीला विचारणा केली असा त्यानुषंगाने एमजेपीने पहिल्या प्रश्नाबाबत यामध्ये ४२० रुपये दरा मध्ये कोणत्याही मशीनचा वापर गृहीत धरलेला नाही. तसेच दुस-या प्रश्नाबाबत एमजेपीने असे उत्तर दिले की, अशा प्रकारच्या कुठलाही स्प्लीटर मशीनचा वापर करुन काम केले तर त्यासंदर्भात दर उपलब्ध नाही. त्याच्या डीएसआरमधील दरामध्ये मशीनचा वापर करणे अभिप्रेत नाही.

यासंदर्भात दर शासन निर्णयामध्ये अभिप्रेत असून शासन निर्णय केव्हाचा आहे अशी विचारणा समितीने करुन विभागीय सचिवांच्या खुलासा समितीला विसंगत वाटल्याचे तसेच आयटम डिस्क्रीप्शनमध्ये स्पष्ट नमूद केले आहे की, तो रेट ४६० रुपये सर्व बाबींना गृहीत धरुन आहे. ते स्पष्टपणे विसंगत आहे.

सर्वात जास्त दर मुंबईचे असल्यामुळे विभागाने मुंबईच्या आधारावर दर वाढविलेला आहे असे मत समितीने व्यक्त केले. यावर विभागीय सचिवांनी विदित केले की, नांदेड महानगरपालिकेकडून घेतलेल्या माहितीनुसार डीएसआरचे डिस्क्रीप्शन वाचले, यामध्ये अदर दॅन ब्लास्टींग आहे आणि स्प्लीटर मशीनद्वारे सुरंग लावून ब्लास्टींग करण्यात येत नाही तर बेसीक ब्लास्टींग करण्यात येते.

आयएलएफएसच्या तांत्रिक सल्लागाराने सल्ला दिला होता की, ४६२ रुपये या दराप्रमाणे काम केले तर चालेल. हा सल्ला का मान्य केला नाही. विभागाचे प्रकल्प सल्लागार होते. त्यांनी दिलेला सल्ला न मानण्याचे काय कारण आहे.

स्प्लीटर मशीन ब्लास्टींगचे काम करते असे विभागाकडून सांगण्यात आले. परंतु स्प्लीटर मशीन ब्लास्टींगचे काम करीत नाही असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणले असता विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, नांदेड महानगरपालिकेने एमजेपीला दोन मुद्यांवर रितसर सल्ला मागितला होता.

एमजेपीने चुकीचा सल्ला दिल्यामुळे असे घडलेले आहे का ? सन २००८ मध्ये एमजेपीकडून पत्र घेतले. डीएसआरबाबत एमजेपीने सांगितले. आता त्यामध्ये विसंगती दिसत आहे. विभागाने स्प्लीटर मशीनबाबत सांगितले. परंतु ही मशीन ब्लास्टींग करीत नाही. तसेच हा सल्ला एमजेपीने २००८ साली दिला. त्या सल्ल्यानुसार कामाच्या स्वरूपामध्ये बाहेरचे कोटेशन घेऊन त्या पद्धतीने काम केले. एमजेपीला स्वतःचा डीएसआर आहे. यामध्ये विसंगती असल्याचे समितीने मत व्यक्त केले.

यावर विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, जे एक्स्कॅवेशन (Excavation) केले त्याला लिफ्ट ० टू १.५ मीटर रेट १२७० रुपये, तसेच लिफ्ट १.५ टू ३ मीटर दर १२७० रुपये, म्हणजेच ० पासून ६ मीटर खोलीपर्यंत खोदलेल्या युनिफॉर्मली १२७० रुपयांचा दर लावलेला आहे.

यावर समितीने पहिला मीटर खोदण्यात आला त्याला १२७० रुपये व शेवटचा सहावा मीटर खोदला, त्याला देखील १२७० रुपये दर लावला अशी विचारणा केली तसेच याविषयी अधिक माहिती महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाकडे विचारुन अहवाल तयार करण्यात येईल असे समितीने सांगितले.

सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या या परिच्छेदामध्ये दोनच मुद्दे आहेत. एक जागा बदलण्यात आली आणि सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा सीएसआर विचारात न घेता, एमजेपीचा विचारात घेतला हा दुसरा मुद्दा आहे. जागा बदलण्याबाबत महालेखाकारांचे आक्षेप असून ते आक्षेप समितीला योग्य वाटत नाही, याचे कारण असे की, जागेचे पैसे वाचले आहेत त्यामुळे समितीचा त्याबाबत आक्षेप नाही तथापि, विभागाकडून सोयीचे असेल. असे का अवलंबण्यात येते. हा मुद्दा महत्त्वाचा आहे. कुठे सार्वजनिक बांधकाम विभाग तर कुठे महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण या विभागाचे शासन निर्णय सोईनुसार वापरण्याचा प्रकार सुरु आहे असे समितीने पुढे नमूद केले.

यामध्ये आयएलएफएसचा सल्ला होता की, सीएसआर सार्वजनिक बांधकाम विभागाचाच शासन निर्णय वापरावा. यामध्ये महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचे दर का वापरण्यात आले अशी समितीने पृच्छा केली असता जे काम अगोदर झाले, त्यामध्ये डीएसआर महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचा होता. दिनांक ३१ जुलै २००६ रोजी डीपीआर मंजूर झाला सुरुवातीपासून महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचाच डीएसआर वापरला जात होता असा खुलासा विभागीय सचिवांनी केला.

या व्यतिरिक्त आणखी काही काम झाले आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, या व्यतिरिक्त यामध्ये जागेचा बदल झाल्यामुळे नवीन जागेवर कठीण खडक लागला. त्यामुळे अतिरिक्त बाब झाल्यामुळे त्या कामाचे इस्टीमेशन आयएलएफएसकडून मोजणी करून घेण्यात आले. त्यापूर्वी आयएलएफएसने आणि महापालिकेने जे काम केले होते, त्याच्या अतिरिक्त पूर्वीच्या कामामध्ये महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचाच डीएसआर होता. जेव्हा हे काम आयएलएफएसने प्रस्तावित केले. त्यामध्ये त्यांच्याकडून तांत्रिक चुकीने अगोदर महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचा असताना देखील यांनी सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा शासन निर्णय वापरण्याचा सल्ला दिला गेला आणि तो यामध्ये आला.

महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या चालू दरसूचीच्या सर्वसाधारण सुचनांच्या अट क्रमांक ६ मध्ये असे करार निविष्ट केले आहे की, चालू दरसूचीतील दर पाणीपुरवठा मल:निस्सारण योजना या संलग्न कामाकरिता लागू आहे. सर्वसाधारण बांधकाम, इमारती, रस्ते, पाटबंधारे कामे इतर आवश्यक बाबीकरिता सार्वजनिक बांधकाम किंवा पाटबंधारे खाते यांच्या चालू दरसूचीमध्ये दर स्वीकारले जातील असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, जेव्हा सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा डीएसआर महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या कामाला लागू होतो तेव्हा महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या डीएसआरमध्ये तो विशिष्ट बाब नाही. कारण हे काम सुरु असतानाही आणि अर्धे एड्युकेशन झाल्यानंतरही जागा बदलल्यापासून लागेपर्यंत सुरुवातीच्या याच कामासाठी महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचा डीएसआर चालू होता. जेव्हा ही अतिरिक्त बाब आयएलएफएसकडून बनवून घेण्यात आली त्यावेळी त्यांच्याकडून नजरचुकीने म्हणता येईल किंवा त्यांच्या कन्सलॉजिकल एररमुळे त्यांनी सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा डीएसआर नमूद केला.

सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा शासन निर्णय आणि त्यांचाच डीएसआर आहे. पूर्वी काही काम होते काय ? असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, अगोदरच्या कामामध्ये महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचा डीएसआर होता.

महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या निर्णयामध्ये स्पष्टपणे हा निर्णय कशासाठी लागू आहे. दर कशासाठी लागू आहे आणि बीएमसीचा दर कशासाठी लागू आहे हे लिहिलेले आहे असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले. यावर विभागीय सचिवांनी विशद केले की, “ **The rates are applicable to water supply and sewerage Schemes and its allied works only. Items required for general construction Building roads and irrigation works shall be adopted from the current schedule rate of the PWD.** ” त्यामुळे खोदकाम वगैरे जी कामे आहेत ते सॉफ्टसॉईल एक्सकेवेशनचे आहे. हार्डमुरुम एक्सकेवेशनचे आहे.

एखादी योजना चांगली करण्यासाठी, पैसे वाचविण्यासाठी सल्लागार नेमण्यात येतो. विभागाला सल्लागाराचे सल्ले कोठेच मान्य नाहीत. कारण ते विभागाच्या सोयीचे नाही. मग सल्लागार का नेमला आणि त्याला प्रदान का करण्यात आले. आयएलएफएसला किती प्रदान करण्यात आले. पीएमसीचे पूर्ण कामाचे किती प्रदान झाले ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, २.५ टक्के प्रदान करण्यात आले.

ज्यावेळी विभागाला त्यांचे सल्ले मानायचे नाहीत तर त्यांना पैसे कशासाठी दिलेत. पीएमसीचा अर्थ काय ? विभागाने त्याला सल्लागार म्हणून नेमलेले आहे याबाबत समितीने विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की, सदरचे काम हे पाणी पुरवठा विभागाचे होते. **It is an integral part of the water supply scheme which is a Water Treatment Plant.**

वॉटर ट्रीटमेंट प्लॅन करण्याकरिता जे काही स्पेसिफिक डिस्क्रीप्शनचे आयटम आहेत एमजेपीच्या शेड्यूलमध्ये आहेत आणि ते एमजीपीच्या शेड्यूलनीच एड्युक्युट करणे अपेक्षित आहे. याकरिता एक असा भाग होऊ शकतो तो वित्त विभागाचे सचिव सांगू शकतील. **There should be parity across schedules for similar works.** जर पाणी पुरवठ्याचे काम करण्यात येणार आहे आणि जर त्यात एखादी विशिष्ट बाब आहे तर तो महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या डीएसआर नुसार करणे सर्वसाधारणपणे कॉन्ट्रॅक्ट एक्झिक्युशनमध्ये अभिप्रेत आहे.

रस्त्याच्या पुनःस्थापनेवर जादा प्रदान

रस्त्याच्या पुनःस्थापनेवर जादा प्रदान यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विदित केले की, पिंपरी चिंचवड येथे रस्त्याच्या कामात ८ लाख रुपयांऐवजी २० लाख रुपये जास्त गेल्याचा महालेखाकार यांनी आक्षेप घेतला आहे. या प्रकरणात जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेच्या रस्त्यांच्या संदर्भात ६७ लाख रुपयांचा निधी जास्त गेलेला आहे असा आक्षेप नोंदविण्यात आला आहे. महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या सन २००८-२००९ च्या डीएसआर प्रमाणे डीपीआर तयार करण्यात आला होता. सेक्शन-ई-१०७ मध्ये यासंदर्भातील दर देण्यात आला आहे. बाब क्रमांक १७ मध्ये आयुक्तांनी वेगळे दर ठरविले आहेत. त्यानंतर रिफिलिंग, **reinstatement of road**, इत्यादी टेंडर डॉक्युमेंटमध्ये घेतले आहे. डीपीआर प्रमाणे काम करण्यात आले आहे. तपासणी करण्यात आली असून एमबी प्रमाणे डबल पेमेंट घेतले असे गृहीत धरता येणार नाही, असेही आयुक्तांनी पुढे सांगितले.

आयुक्तांच्या उपरोक्त खुलाश्यावर समितीने नाराजी दर्शवून डब्ल्यूबीएम योग्य नाही, नियमानुसार कामे करण्यात आली नाहीत असे मत व्यक्त केले, यासंदर्भात विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या सन २००८-२००९ च्या डीएसआर प्रमाणे डीपीआर तयार करण्यात आलेला आहे. त्यानुसार टेंडर काढण्यात आले होते.

या प्रकारात ६७ लाख रुपये जास्त खर्च करण्यात आले आहेत असा महालेखाकार यांचा आक्षेप आहे, कामाचे रि-वर्क करण्यात आले आहे काय ? असे समितीने विचारले असता यासंदर्भात महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या सन २००८-२००९ च्या डीएसआर मधील सेक्शन-ई मध्ये असे नमूद केले आहे की, **“Excavation for foundation/pipe trenches in earth, soils of all types, sand, gravel and soft murum, including removing the excavated material upto a distance of 50 meters and lifts as below, stacking and spreading as directed, normal dewatering, preparing the bed for foundation and excluding backfilling, etc.”** यासाठी ७५ रुपये रेट आहे. त्यामध्ये एमएमआरडीए क्षेत्रात १० टक्के वाढ करण्याच्या सूचना आहेत. त्यानुसार १० टक्के रक्कम वाढवून डीपीआरला मान्यता घेण्यात आली होती. सेक्शन-ई मधील आयटम १७ मध्ये रिफिलिंग व इतर कामासाठी १.३३ रुपये देण्यात आले आहे. १० टक्के वाढीव रकमेच्या डीपीआरला मान्यता घेतल्यानंतर कामे करण्यात आली आहेत. त्यानंतर रि-इस्टिमेट केलेले आहे. इतर ठिकाणी कच्च्या रस्त्यावर डब्ल्यूबीएम करून त्यांचे पेमेंट करण्यात आले आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले.

डब्ल्यूबीएमसाठी जास्तीचे पैसे लावण्यात आले आहेत काय ? तसेच कंत्राटदाराने रस्त्यांच्या पुनःस्थापनेची बाब विचारात घेतली होती काय ? असे समितीने विभागास विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी खुलासा केला आहे की, डीपीआर प्रमाणे टेंडर फायनल करण्यात आले होते. तसेच डीपीआरला मंजूरी घेण्यात आली होती.

महालेखाकार यांनी असा आक्षेप घेतला आहे की, यामध्ये करारातील अटीशी विसंगत काम केलेले दिसत आहे. तसेच कंत्राटदाराने कोणत्याही जादा प्रदानाशिवाय रस्त्याची पुनःस्थापना करावयाची होती. ती करण्यात आली नाही व त्यासाठी ६७ लाख रुपये जास्त घेण्यात आले आहेत याबाबत समितीने विचारणा केली असता कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिकेत डीपीआरप्रमाणे टेंडर काढण्यात आले होते असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस माहिती दिली.

जास्तीचे प्रदान झाले नाही असे विभागाचे मत आहे काय अशी समितीने विचारणा केली असता कंत्राटदाराच्या अटीप्रमाणे प्रदान देणे योग्य नाही. **It should deemed to have been included in the contract.** असे मत महालेखाकारांनी व्यक्त केले.

तत्कालीन आयुक्तांनी महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाच्या सन २००८-२००९च्या डीएसआरचा आधार घेऊन रेट इन्क्ल्यूड केले आहेत. तसेच **It is the liability of the Contractor to do the job.** काम कशा प्रकारे करावे हे बिल्स ऑफ क्वॉन्टीटीमध्ये टाकले आहे असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस सांगितले.

विभागाच्या या खुलाशावर समितीने असे मत मांडले की, एका बाजूला कंत्राटदाराच्या अटीप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येत आहे. कशा पध्दतीने काम करावे ते विशद केले आहे. विभागीय प्रतिनिधींच्या म्हणण्यानुसार सध्याच्या परिस्थितीत महानगरपालिकेच्या कंत्राटदाराने डब्ल्यूबीएम प्रमाणे रस्त्याचे काम केले. यासाठी जास्तीत जास्त डीपीआर इनकॉर्पोरेट केला आहे. रस्त्याच्या

कामाची जबाबदारी ही कंत्राटदाराची आहे. यातून समितीने असा निष्कर्ष काढला की, डब्ल्यूबीएमची जबाबदारी कंत्राटदाराची असते. यादृष्टीकोनातून ६७ लाख रुपये डीपीआर प्रमाणे जास्त दिले.

महानगरपालिकेच्या म्हणण्याप्रमाणे डबल पेमेंट झालेले नाही. उपलब्ध कागदपत्राच्या तपासणीनुसार व कंडीशनप्रमाणे कामे केली आहेत असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विशद केले.

याबाबत अधिक माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की **There is slight difference between the general contract conditions and BOQ.** नॉर्मल बीओक्यू नुसार एमजेपीच्या डीएसआरप्रमाणे एक्सवेशनचे काम केले जाते. बीओक्यू देतांना एमजेपीच्या आधारे पुन्हा तपासणी केली. बीओक्यूमध्ये विसंगती आढळल्यामुळे हा प्रश्न उपस्थित झाला आहे एमजेपीच्या डीएसआरप्रमाणे बीओक्यूचे पेमेंट केले आहे.

करंट बीओक्यूनुसार ६७ लाख रुपये देतांना त्यामध्ये दुरुस्ती करावयास पाहिजे होती. याबाबत त्यावेळी शासनाचे मार्गदर्शन घ्यावयास पाहिजे होते. आता यामध्ये विसंगती आढळून येत आहे असे समितीने मत व्यक्त केले असता विभागीय सचिवांनी विशद केले की, महानगरपालिकेने इस्टीमेट केल्यानंतर वर्क ऑर्डर एमजेपीच्या डीएसआरप्रमाणे केली. रेट, आयटम, /एस्कलेशन, रि-एस्कलेशन डीएसआरमध्ये होते. त्यांनी रि-डब्ल्यूबीएम घेतले व एमजेपीनुसार पेमेंट केले. महालेखाकार यांचे असे म्हणणे आहे की, कंत्राटदाराच्या कंडीशनप्रमाणे व इस्टीमेट प्रमाणे पेमेंट केले असेही विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

इस्टीमेटनुसार पेमेंट करण्यात येत नाही. महानगरपालिका आणि कंत्राटदार यांच्यामध्ये जे अॅग्रीमेंट झाले त्यानुसार पेमेंट केले पाहिजे असा आक्षेप महालेखाकारांनी घेतला.

समितीने याबाबत मत प्रदर्शित करताना असे नमूद केले की, महानगरपालिकेने आतापर्यंत जी कामे केली ती कामे करतांना कंत्राटदाराने रि-इस्टीमेट करावयास पाहिजे होते. महानगरपालिकेची जनरल बॉडी बदलल्यानंतर कामाच्या बाबतीत तक्रारी झाल्या असाव्यात. महानगरपालिका परिसरात काही कामे बीओटीवर चालू असतात, त्याप्रमाणे रि-इस्टीमेट करायला पाहिजे होते, एमजेपीच्या प्रोव्हिजन नुसार महानगरपालिकेने तपासणी करायला पाहिजे होती. तसेच कॉन्ट्रॅक्ट कंडिशन स्पष्ट असताना सुध्दा जुनी पध्दत वापरली यावर समितीने नाराजी दर्शवून सांगितले की, महानगरपालिकेने तसे केल्यामुळे ६७ लाख रुपये द्यावे लागले. दोन्ही विरोधाभासी असल्यामुळे त्या बाबीला अगोदरच दुरुस्त केले पाहिजे होते. प्रचलित पध्दतीनुसार त्याच दरात डब्ल्यूबीएमपर्यंत काम करून घ्यायचे. पण विभागाने एस्टीमेटचा आधार घेतला. **Ultimately the Contract Conditions have to be abided** असेही मत समितीने व्यक्त केले.

महानगरपालिकेने दिलेल्या माहितीनुसार डीपीआरमध्ये सदर बाब विचारात घेतली होती आणि केंद्र शासनाने व सीपीएसटीईओ या समितीने ती मान्य केली. त्यामुळे प्रत्येक डीपीआरची छाननी केंद्र शासनाच्या स्तरावर होणे शक्य नाही. परिणामी ऑडिटच्या वेळी असे निदर्शनास आले की, कॉन्ट्रॅक्ट कंडिशन अशी असतानाही असे का केले ? अशी विचारणा महालेखाकारांनी केली याबाबत विभागीय सचिवांनी अशी माहिती विशद केली की, महानगरपालिकेने जे डिटेल् एस्टीमेट केले, त्यामध्ये रिइनस्टेटमेंटच नव्हते. महानगरपालिकेने एमजेपीचा डीएसआर वापरला. एमजेपीचा डीएसआरमध्ये स्पष्टपणे नमूद आहे की, **particular work does not include reinstatement.** त्यामुळे महानगरपालिकेपुढे दोनच पर्याय राहत होते आणि ते म्हणजे एमजेपीच्या डीएसआरनुसार काम करायचे. मात्र त्यामध्ये रिइनस्टेटमेंट झाले नसते. कारण सदरचे काम हे पाणीपुरवठ्याशी संबंधित पाईपलाईनचे होते. त्यामुळे रिइनस्टेटमेंट वेळेत झाले नसते. एमजेपीच्या डीएसआरमध्ये ज्या बाबी अंतर्भूत नव्हत्या, त्या महानगरपालिकेच्या टेंडरच्या बीओक्यूमध्ये घालून घेतल्या. वेळेत रिइनस्टेटमेंट केले, तेव्हा निविदेतील अटीशी ते विसंगत नाही हे पाहिले पाहिजे होते असे विभागीय सचिवांना नमूद केले.

टेंडर कंडिशनशी विसंगत आहे. टेंडरमध्ये नसेल आणि त्याचे पेमेंट दिले असेल तर ते चुकीचे आहे. एका महानगरपालिकेने केले आणि बाकीच्या महानगरपालिकांनी केले नाही म्हणून हा प्रश्न निर्माण झाला आहे असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणले.

कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकेने एस्टीमेटप्रमाणे केले. परंतु कॉन्ट्रॅक्ट कंडिशन वेगळी होती आणि एस्टीमेटमध्ये वेगळे आहे. त्यांनी एस्टीमेटचा आधार घेतला, कॉन्ट्रॅक्ट कंडिशन एक्झिक्युट केली नाही. यामध्ये विरोधाभास आहे. विभागाने ती चूक दुरुस्त केली पाहिजे होती, एस्टीमेट व कॉन्ट्रॅक्ट कंडिशन यामध्ये तफावत आहे. असे मत व्यक्त करून याबाबत अधिक

माहिती देण्याबाबत समितीने विभागास सांगितले असता विभागीय प्रतिनिधींनी असे विदित केले की, मूळ कंत्राटाच्या अटीमध्ये असे नव्हते. डिटेल् स्पेसिफिकेशन अॅडिशनली टेंडरमध्ये देण्यात येते. टेंडरमध्ये पर्मानन्ट रिस्टेटमेंट असा क्लॉज आहे. कंत्राटदारावर जबाबदारी टाकण्यात येते आणि बीओक्यूमध्ये कोणते आयटम करायचे आहेत त्याप्रमाणे करण्यात येते. बीओक्यूमध्ये टाकताना प्रत्येक बाब सविस्तरपणे केली आहे. सन २००८-०९ चा डीएसआर घेतला आहे, त्यानुसार रेट व ऑर्डर काढली आहे. केलेल्या कामांव्यतिरिक्त कोणत्याही ठिकाणी अतिरिक्त पेमेंट झालेले नाही.

याबाबत अधिक माहिती देताना विभागीय सचिवांनी समितीस अवगत केले की टेंडर स्पेसिफिकेशन हे जनरल डॉक्युमेंट असते. **It is a general document which is followed for all tenders taken out by any Corporation.** बीओक्यू हे अनेकशे असते. ते स्पेसिफिक वर्क्ससाठी असते. महालेखाकारांनी जो आक्षेप घेतला आहे, ती जनरल कॉन्ट्रॅक्टची कंडिशन होती. या कॉन्ट्रॅक्टमध्ये बीओक्यूचा आधार घेऊन मनपाने पेमेंट केले आहे. **In this contract the BOQ was specific** त्या आधारे पेमेंट करण्यात आले आहे. त्यामुळे अतिरिक्त पेमेंट झाले आहे असे म्हणणे योग्य नाही.

कॉन्ट्रॅक्टरी कंडिशन नुसार महानगरपालिकेने नियमबाह्य पेमेंट केले आहे. कॉन्ट्रॅक्ट व शेड्यूलमध्ये विरोधाभास आहे असे महालेखाकारांनी मत व्यक्त केले.

कॉन्ट्रॅक्ट आणि कंडिशन या दोन्ही बाबींमध्ये विरोधाभास व्हायला नको. परंतु तो झालेला आहे. शासनाने हा विषय गंभीरपणे लक्षात घ्यावा आणि झालेल्या चुकीच्या संदर्भातील कारणे देताना सखोल माहिती सादर करावी असे आदेश समितीने विभागास दिले.

“ टाळता येण्याजोगा खर्च ”

“टाळता येण्याजोगा खर्च ” यासंदर्भात मऊ खडक, मऊ मुरम व कठीण मुरम या तीनही बाबींची सरासरी करून पेमेंट केले याबाबत पिंपरी चिंचवडच्या आयुक्तांनी असे विदित केले की, कल्याण-डोंबिवली मनपाप्रमाणेच हा विषय आहे. एकंदरित ५ बाबी होत्या, त्यात सॉफ्ट मुरम, हार्ड मुरम, हार्ड मुरम व बोल्डर्स, अॅडिशनल लिफ्ट सॉफ्ट रॉक हे होते, असे असतांना निविदेमध्ये, बीओक्यूमध्ये व डिटेल् स्पेसिफिकेशनमध्ये बाब क्र. १, २, ५ ची सरासरी काढण्यात येईल असे म्हटले होते आणि त्याला एमजेपीचा सन २००७-०८ चा डीएसआर हा आधार होता. बाब क्रमांक ३५३ मध्ये क्रमांक १, २, ५ पाईपलाईन टाकण्याचे काम होते. प्रत्येक ठिकाणी डांबरीकरणाचे रोड व पाईपलाईन टाकण्याचे काम घेतले. डांबर व बिटुमेन रोडचा आयटम त्यामध्ये नव्हता. एमजेपीच्या डीएसआरमध्ये तरतूद होती की, बिटुमेनच्या रोडला सॉफ्ट रॉक समजावे. त्यामुळे सॉफ्ट रॉक, सॉफ्ट मुरम, हार्ड मुरम या तिघांचा अॅव्हरेज घेऊन १००.८० करून काम केलेले दिसत आहे. एर्जीनी मुद्दा मांडला, त्यावेळी त्यांनी मुरमला तेच ठेवले, हार्ड मुरमला तेच ठेवले, मात्र सॉफ्ट रॉकच्या एवजी हार्ड मुरम व बोल्डर्स हा चीप आयटम घेतला पाहिजे होता आणि त्याचा अॅव्हरेज ६४.४५ होतो, ६४.४५ ने पेमेंट करण्याऐवजी १००.८० ने पेमेंट केलेले दिसत आहे. टेंडर कंडिशनमध्ये प्रत्येक ठिकाणी एमजेपी डीएसआर सन २००७-०८ आयटम क्रमांक नमूद केले आहेत. डिटेल् स्पेसिफिकेशनमध्ये असे आहे की, **Item No. 1 Excavation, which includes all types of clays, soil, Silt, gravel, Soft rock or any other type of material.** येथे सुध्दा सॉफ्ट रॉकचा उल्लेख केला आहे अशी माहिती समितीस आयुक्तांनी दिली.

पुढे असेही नमूद केले की, टेंडर कंडिशनमध्ये, बीओक्यूमध्ये, डिटेल् स्पेसिफिकेशनमध्ये जे आयटम घेतले आहेत त्यांचेच पेमेंट केले आहे. महालेखाकारांचे म्हणणे एवढेच होते की, हार्ड मुरम व बोल्डर्स हा आयटम घेतला पाहिजे होता. टेंडरमध्ये एक आहे आणि पेमेंट दुस-याचे केले आहे असे झालेले नाही. एमजेपीच्या तरतुदींच्या आधारेच हे सर्व केले आहे. डांबरी रस्ता खोदण्यासाठी साफ्ट रॉक अॅव्हरेजमध्ये घेणे आवश्यक आहे म्हणून ते घेतले आहे.

महानगरपालिकेने डांबरी रस्त्याचे खोदकाम केले आहे का ? तसेच महानगरपालिकेने मऊ खडक, मऊ व कठीण मुरम यांच्या दराची सरासरी काढून पूर्ण काम त्याचेच केले आहे का ? अशी विचारणा करून समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले की, **The average rate should be of bitumen.** महानगरपालिकेने मऊ मुरम, कठीण मुरम व लिफ्ट सॉफ्ट रॉ या ६४ रुपयांचा अॅव्हरेज धरला पाहिजे. पण तीन्हीचा अॅव्हरेज १०० रुपये काढला आहे. बिटुमेन तयार करतांनाच मऊ खडकाचा समावेश करायचा की नाही हे लक्षात घेतले पाहिजे होते असे मत समितीने व्यक्त केले. यावर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, बिटुमेनचा मऊ खडकाचा समावेश करूनच तो रेट दिला आहे.

वास्तविक पाहता सर्व रस्त्यांची कामे करण्यासाठी महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाची नव्हे तर सार्वजनिक बांधकाम विभागाची मदत घ्यावयास पाहिजे होती असे मत व्यक्त करून पुढे अशी विचारणा केली की, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने ऑक्टोबर-२०१० आणि नोव्हेंबर-२०११ मध्ये या विषयाच्या अनुषंगाने संपूर्ण वस्तुस्थिती मान्य केली होती. त्यावेळी महानगरपालिकेने संबंधितांवर कारवाई करून वसुली करण्यात येईल असे आश्वासन दिले होते. परंतु आताचे आयुक्त मात्र या प्रकरणी वेगळी भूमिका घेत आहेत.याबद्दल समितीने तीव्र नाराजी दर्शवून खुलासा करण्यास सांगितले असता त्यावेळी हे उत्तर अनवधानाने दिले असल्याचा खुलासा आयुक्त, महानगरपालिका यांनी केला.

पिंपरी चिंचवड महापालिकेने नमूद केले होते की, वसुलीच्या कार्यवाहीबद्दल समितीला कळविण्यात येईल. त्यामुळे महापालिकेने अगोदर दिलेले उत्तर आता सोयीस्करपणे बदलता येणार नाही. महानगरपालिकेने अगोदर दिलेले उत्तर अनवधानाने दिले हे मान्य करता काय ? असे समितीने आयुक्तांना विचारले असता जेएनएनयुआरएम अंतर्गत करण्यात आलेल्या कामांच्या बाबतीत कन्सलटंट नेमण्यात आले होते. त्यांच्या माध्यमातून प्री-टेंडर, पोस्ट-टेंडर इत्यादी कामे करण्यात येत होती. एकप्रकारे ते कन्सलटंट हे टेक्नीकल अॅडव्हायझर म्हणून काम करीत होते. अगोदर कन्सलटंट यांना न विचारता जे उत्तर देण्यात आले होते ते कार्यालयीन स्तरावरून देण्यात आले होते असे आयुक्तांनी समितीस विदित केले.

ऑक्टोबर-२०१०, नोव्हेंबर-२०११ आणि मे-२०१२ मध्ये पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेच्या वतीने मान्य करण्यात आले होते की, यामध्ये चुकीचे काम झालेले आहे. त्यामुळे संबंधितांवर कारवाई करून वसुली करण्यात येईल. परंतु या अनुषंगाने पुढे काहीही कारवाई करण्यात आली नाही. सॉफ्ट मुरुम, हार्ड मुरुम आणि सॉफ्ट रॉक अॅन्ड सिमेंट/लाइम मेसनरीच्या खोदाईचा दर हा स्वतंत्रपणे न काढता सरासरीच्या प्रमाणात काढला होता. मुळात तिन्ही बाबींचा एकत्रितरित्या सरासरी दर काढणे चुकीचे आहे. याबाबत समितीने नाराजी दर्शवून असे मत व्यक्त केले की, या प्रकरणी जे नुकसान झालेले आहे त्याची महानगरपालिका प्रशासनाने वसुली केली पाहिजे. पूर्वी कन्सलटंटला न विचारता असे कळविण्यात आले होते की, या सदर्भात संबंधितांकडून वसुली करण्यात येईल. परंतु आता आयुक्त सांगत आहेत की, कन्सलटंटकडे विचारणा केल्यानंतर त्याचे म्हणणे आहे की, यात चुकीचे काही घडलेले नाही.

यावर आयुक्तांनी असा खुलासा केला की, ते सन २०१२ पासूनचे सुधारीत उत्तर आहे. तथापि सुधारीत उत्तर साक्ष सुरु होण्यापूर्वी प्राप्त न झाल्याने समितीने खेद व्यक्त केला.

एमजेपीने तिन्ही बाबींना तांत्रिक मान्यता एकत्र दिली होती की स्वतंत्ररित्या दिली होती ? अशी समितीने विभागास विचारणा केली असता प्रत्येक बाबीच्या स्वतंत्र दराला मान्यता दिली होती असे आयुक्तांनी समितीस सांगितले.

तिन्ही बाबींच्या दरांना स्वतंत्र मान्यता दिलेली असताना त्या तिन्ही बाबींना एकत्रित करून त्यांचा सरासरी दर काढण्याची मान्यता कोणी दिली याबाबत समितीने विचारले असता डीपीआर हा राज्य सरकारच्या माध्यमातून केंद्र सरकारकडे पाठविला होता. त्यावेळी एमजेपीने या कामाला तांत्रिक मान्यता दिली होती असे आयुक्तांनी समितीस विशद केले.

एमजेपीने तिन्ही बाबींच्या दरांना स्वतंत्र मान्यता दिलेली असताना त्या तिन्ही बाबींना एकत्रित करून त्यांचा सरासरी दर काढणे उचित नसल्याचे समितीने मत व्यक्त केले. समितीच्या या मताशी विभागीय प्रतिनिधींनी सहमती दर्शवून पुढे अशी माहिती दिली की, डीपीआर करतांना, एमजेपीने तांत्रिक मान्यता दिली होती. शिवाय केंद्र सरकारच्या सीपीएचयुची या कामी मान्यता घेतली होती.

या प्रकरणी महापालिका अधिका-यांकडून चूक झालेली आहे. किंबहुना, चुकीचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे. त्यामुळे ज्या अधिका-यांनी चूक केली असेल त्यांच्यावर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करावी व त्यांच्याकडून सदरहु रक्कम वसूल करावी असे समितीने सुचित केले.

उत्पादन शुल्क लाभाची वसुली करणे

उत्पादन शुल्क लाभाची वसुली करणे यासंदर्भात समितीने अशी विचारणा केली की, कंत्राटदाराच्या अंतिम देयकातून उत्पादन शुल्क लाभाची वसुली करून त्याची प्रत महालेखाकार यांच्याकडे सादर केली आहे काय ? यावर विभागीय सचिवांनी सदरहु वसुलीची कारवाई महालेखाकार यांच्याकडे सादर केल्याचे समितीस अवगत केले.

वर्मी मिश्र खत कारखान्यावर निष्फळ खर्च

पिंपरी-चिंचवड महापालिकेने वर्मी मिश्र खत कारखान्याला रोज ३० मेट्रिक टन जैविक अवनत करण्याजोगा कचरा द्यावयाचा होता. परंतु उक्त महानगरपालिकेकडून रोज केवळ ९.४ मेट्रिक टन इतक्याच कच-याचा पुरवठा करण्यात आला. कंत्राटदाराने कारखाना चालविण्यास आलेल्या तोट्यामुळे सदरहु प्रकल्प सुरु ठेवण्यासाठी दरमहा १.६८ लाख रुपये आवर्ती किंमतीची मागणी केली होती. समितीने याबाबतीत माहिती देण्यास विभागास सांगितले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, महानगरपालिकेने कंत्राटदाराला एसटीपीचा स्लज दिल्यामुळे त्यांनी मागणी केलेली १.६८ लाख रुपयांची रक्कम दिली नाही.

हा प्रकल्प सप्टेंबर-२००८ मध्ये बांधण्यात आला. करारानुसार महापालिकेने प्रकल्पाच्या कंत्राटदाराला प्रति दिन ३० मेट्रिक टन कचरा द्यावयाचा होता. परंतु महापालिकेकडून प्रति दिन केवळ ९.४ मेट्रिक टन कचराच देण्यात आला. परिणामी कंत्राटदाराला कारखाना चालविण्यात तोटा आल्यामुळे भविष्यात प्रकल्प सुरु ठेवण्यासाठी कंत्राटदाराने दरमहा १.६८ लाख रुपये आवर्ती किंमतीची मागणी केली. सदरहु मागणी रक्कम कंत्राटदाराला देण्यात आली काय ? अशी विचारणा

समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, कंत्राटदाराना सदरहू मागणी रक्कम देण्यात आली नाही. या संदर्भात विभागाने महालेखाकार कार्यालयाला ४ वर्षांचे सविस्तर विवरणपत्र सादर केले आहे. परंतु महालेखाकारांना उक्त विवरणपत्र प्राप्त न झाल्याचे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले. सदरहू प्रकल्पातून किती खताची निर्मिती व विक्री झाली ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस विदित केले की, भाजी मार्केटच्या ओल्या कच-यामध्ये ८० टक्के पाणी व उर्वरित २० टक्के प्रत्यक्ष कचरा असतो. सन २०११-१२ मध्ये एकूण ४५० मेट्रिक टन, २०१२-१३ मध्ये ५०९ मेट्रिक टन, २०१३-१४ मध्ये ५४२ मेट्रिक टन आणि २०१४-१५ मध्ये ५२९ मेट्रिक टन खताची निर्मिती झाली. सर्व उत्पादित खताची विक्री झाली आहे. यातील ५० मे. टन खत महापालिका घेत होते. त्याचा दर सुरुवातीला प्रती मेट्रिक टन २२०० रुपये होता.

हे खत किती रकमेला विकले आणि त्यातून महापालिकेला किती उत्पन्न मिळाले ? असे समितीने विचारले असता कंत्राटदाराला खत निर्मितीसाठी ओला कचरा देण्याचे कंत्राटदाराने हे खत स्वतः विकावे असे ठरले होते. कंत्राटदाराने तो प्लांट चालवून खताची विक्री करावी असे अपेक्षित होते अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस दिली.

सध्या हा प्रकल्प सुरु आहे काय आणि तो प्रकल्प कोण चालवित आहे ? याबाबत समितीने माहिती विचारली असता सध्या प्रकल्प सुरु असून, उर्जित पास्को कंपनी हा प्रकल्प चालवित आहे अशी माहिती विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

आयुक्तांनी अगोदर सदरहू खत निर्मिती प्रकल्पाचा महापालिकेला प्रत्यक्षात फायदा होतो की नाही याचा वैज्ञानिकदृष्ट्या अभ्यास करून त्याबाबतची सविस्तर माहिती समितीला सादर करावी असे आदेश समितीने विभागास दिले. विभागाने सदर माहिती देण्याचे आश्वासित केले. (माहिती अप्राप्त आहे)

“ निष्क्रीय व नाकारलेले अनुमित इंधनाच्या कार्य न करण्यामुळे निधी अवरुद्ध (blocking) होणे ”

“ निष्क्रीय व नाकारलेले अनुमित इंधनाच्या कार्य न करण्यामुळे निधी अवरुद्ध (blocking) होणे ” यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी समितीस विदित केले की, नाशिक महानगरपालिकेने घनकचरा व्यवस्थापनाकरिता जेएनएनयुआरएम अंतर्गत आरडीएफ प्लॅंटची उभारणी केली. सदर प्लॅंट २००६ मध्ये मंजूर झाला असला तरी, २००९-१० मध्ये पूर्ण झाला आणि २०१२ मध्ये कार्यान्वित झाला. परंतु सदर प्लॅंट पूर्ण क्षमतेने कार्यान्वित न झाल्याबाबत ऑडिट पॅरामध्ये आक्षेप घेण्यात आला आहे. ही बाब नाशिक महानगरपालिकेने मान्य केली आहे. महानगरपालिकेने ट्रायल बेसिसवर १५० मेट्रिक टन प्रति दिन क्षमतेने सन २०१२ मध्ये आरडीएफ प्रकल्प सुरु केला होता. सुरुवातीच्या काळात काही प्रॉडक्शन घेतल्यानंतर त्यांच्या निदर्शनास आले की, आरडीएफला मार्केटमध्ये पुरेशी मागणी नाही.

या प्रकल्पाकरिता २४ कोटी रुपयांचा खर्च करण्यात आला. परंतु त्याचा कोणताही फायदा झाला नाही. सर्व निधी वाया गेला आहे. हा प्रकल्प अव्यवहार्य झाला आहे असे मत समितीने व्यक्त केले. यावर विभागीय सचिवांनी अशी माहिती दिली की, शासनाकडून नाशिक महानगरपालिकेला यासंदर्भात ज्या कन्सलटन्टनी सदर प्रोजेक्ट केला आहे, त्यांच्यावर कारवाई करणे तसेच सदर प्रकल्प महानगरपालिकेने ६ महिन्यांच्या आत प्रकल्प पूर्ण क्षमतेने कार्यान्वित करावा अशा सूचना देण्यात आल्या आहेत.

या प्रकल्पासाठी २४ कोटी रुपयांचा खर्च करण्यात आला असून त्याचा फक्त घन कचरा व्यवस्थापनासाठी उपयोग केला जात आहे. त्यांनी निर्माण केलेल्या मालाचा पुरवठा कोणाला करण्यात येणार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता नाशिक महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी सांगितले की, या प्रकरणी कुठल्याही प्रकारे समर्थन करण्याचा प्रयत्न करण्यात येणार नाही.

याबाबतीत तत्कालीन आयुक्तांची सुद्धा चूक झाली आहे असे समितीने मत व्यक्त करून या प्रकरणी संबंधित अधिका-यांविरुद्ध जबाबदारी निश्चित करून कारवाई प्रस्तावित करावी असे समितीने सूचित केले.

कन्सलटन्टबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, इको सेव्ह सिस्टिम यांनी रिपोर्ट सादर केला होता, त्या आधारावर डीपीआर तयार केला होता.

सध्या घनकच-याची विल्हेवाट लावण्याच्या प्रकल्पाकरिता २४ कोटी रुपयांची निरुपयोगी गुंतवणूक करण्यात आली. परिणामी त्याचा काही उपयोग होत नाही. भविष्यात या संदर्भात काही नियोजन करणार असल्यास त्याबाबत समितीला माहिती द्यावी. अन्यथा ज्यांनी हा प्रकल्प मंजूर केला, त्या मंत्रालयीन अधिका-यांपासून खालील सर्व अधिका-यांना जबाबदार धरण्यात येईल असे समितीने विभागास सूचित केले.

यासंदर्भात कच-याची कॅलरीफिक व्हॅल्यू कमी आहे, ती पुरेशी नाही. तसेच त्याकरिता आवश्यक असेलेले संध्या मार्केट चंद्रपूरसारख्या ठिकाणी दूर अंतरावर आहे. ही बाब विचारात घेता वाहतूक खर्च त्यात समाविष्ट केल्यास माल विकत घेणा-यांना अडचणी निर्माण होऊ शकतात असे विभागीय प्रतिनिधींनी दिली.

विभागाच्या या खुलाशावर समितीने नाराजी दर्शवून असे नमूद केले की त्यावेळीची व सध्याची डिझेल किंमत किती यात खूप तफावत आहे तसेच त्यावेळी आणि सद्यस्थितीत सुद्धा हा प्रकल्प अव्यवहार्य आहे. प्रकल्पावर २४ कोटी रुपयांचा खर्च करण्यात आला आहे. तसेच १० महिन्यांच्या कालावधीत १७ कोटी रुपयांचा खर्च करण्यात आला. २ कोटी रुपयांची जड वाहने विकत घेतली. सदर प्रकल्पासाठी ३ वर्षे वीज कनेक्शन मिळू शकले नाही. यामुळे ही सर्व गुंतवणूक निरर्थक गुंतवणूक झाली आहे असे मत समितीने व्यक्त करून प्रकल्प सुरु होण्यापूर्वी २ कोटी रुपयांची वाहने खरेदी करून ठेवल्यामुळे संबंधितांविरुद्ध कारवाई प्रस्तावित करणे अत्यावश्यक आहे. या प्रकरणी संबंधित अधिका-यांविरुद्ध कारवाई प्रस्तावित करावी असे समितीने सूचित केले.

या प्रकल्पावर २२ ते २४ कोटी रुपयांची निरुपयोगी गुंतवणूक करण्यात आली. त्यातून कोणताही फायदा होणार नाही. कच-याची विल्हेवाट लावण्याकरिता २ ते ५ कोटी रुपये खर्च करून प्रकल्प निर्माण करता येऊ शकतो. याउलट सदर प्रकल्पाकरिता २४ कोटी रुपयांचा खर्च करण्यात आला व त्याकरिता २-३ वर्षे वीज कनेक्शन मिळू शकले नाही. सर्व कॅलक्युलेशन चुकीची झाल्यामुळे परिणामी शासन निधी वाया गेल्यासारखा आहे. या प्रकल्पाच्या संदर्भात आयुक्तांपासून ज्यांनी हा प्रकल्प मंजूर केला अशा सर्व अधिका-यांना जबाबदार धरणे अत्यावश्यक आहे. या प्रकल्पाच्या माध्यमातून कोणत्या पद्धतीने काम करण्यात येणार आहे. अशी विचारणा समितीने केली असता यापूर्वी झालेल्या साक्षीच्या वेळी परिच्छेद क्रमांक ८.१ च्या अनुषंगाने कन्सलटन्टने अडीच कोटी रुपयांच्या इलेक्ट्रीक पार्टचा समावेश केला नसल्याची माहिती शासनाकडून समितीला देण्यात आली होती. या संदर्भात दिलेल्या निदेशानुसार संबंधित कन्सलटन्टवर योग्य ती कारवाई करण्यात येईल. त्याच बरोबर पुढील ६ महिन्यांच्या काळात सदर प्रकल्प पूर्ण क्षमतेने कार्यान्वित करण्यासंबंधी नाशिक महानगरपालिकेला सूचना दिलेल्या आहेत अशी माहिती विभागीय सचिवांनी समितीस दिली तसेच सदर प्रकल्पाकरिता मशिनरी उपलब्ध आहे. ती सध्या बंद अवरथेत असली तरी चांगल्या स्थितीत आहे. पाथर्डी येथे सब प्रकल्पाच्या ठिकाणी १०० टक्के कम्पोस्टिंगचे काम केले जाते. ते १०० टक्के विकले जाते. आरडीएफ प्लॅंटकरिता शास्त्रोक्त पद्धतीने लॅण्ड फिल केलेले आहे. या सर्व गोष्टी एकाच ठिकाणी उपलब्ध आहेत. सदर प्लॅंटमध्ये ३-४ बाबींचा समावेश करून एकत्रितपणे चालविण्याकरिता पीपीपी तत्त्वावर निविदा काढल्या आहेत. त्याचे सबमिशन झाले आहे. फायनान्शिएल बीड्स ओपन केली आहे. ती योग्य आहे किंवा नाही या संदर्भात गव्हर्नमेंट ऑफ जर्मनीचा तांत्रिक सल्ला देणारा आर्म आहे. त्यांच्याकडे हा विषय पाठविण्यात आला आहे. हा प्रकल्प कदाचित आर्थिक दृष्ट्या किफायतशीर होणार नाही. परंतु आर्थिक गुंतवणूक झाली असल्यामुळे तसेच उपलब्ध असलेल्या मशिनरीद्वारे थोडे फार उत्पन्न मिळविण्याच्या उद्देशाने लॅण्ड फिल, कम्पोस्ट प्लॅंट आणि आरडीएफ प्लॅंट एकत्रितरित्या चालविण्याकरिता निविदा काढण्यात आली आहे. लॅण्ड फिलवर कच-याचे ढीग एकत्रित करून कॅपिंग करणे, हा कम्पोस्ट तयार करण्याचा एक भाग आहे. अशा प्रकारे कच-यापासून कम्पोस्ट तयार करून तो बाहेर विकायचा. या संदर्भात जी एजन्सी येईल, जी जास्तीत जास्त आर्थिक उत्पन्न काढण्याचा प्रयत्न करीन. या संदर्भात काही तक्रारी आल्या होत्या. त्यांची तांत्रिक छाननी सुरु आहे. अशा प्रकारे कार्यवाही करून हा प्रकल्प खाजगी एजन्सीला चालविण्यासाठी दिला जाणार आहे.

काही बाबींचा नव्याने समावेश करून निविदा काढण्यात आली आहे. त्यासाठी एकूण खर्च किती येणार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, हा प्रकल्प ३० वर्षांकरिता चालविण्यासाठी दिला जाणार आहे.

आता जे आरडीएफ युनिट तयार करण्यात येत आहे ते अव्यवहार्य आहे काय ? असे समितीने विचारले असता विभागीय प्रतिनिधींनी वस्तुस्थिती विशद केली की, सदर आरडीएफ युनिट नॉन व्हायबल असले तरी सदर प्लॅन्ट सुरु करणे आवश्यक आहे. आता बांधकाम झालेले असून कंत्राटदाराकडून पुढील कार्यवाही करण्यात येत आहे.

सद्यःस्थितीत तीन प्रोजेक्ट कार्यान्वित करीत असताना, ज्या उद्देशाने आता या प्रोजेक्टमध्ये गुंतवणूक करण्यात येत आहे. परंतु या अगोदर केलेली गुंतवणूक निष्फळ ठरली आहे, ही वस्तुस्थिती आहे. त्यामुळे आता टेंडर काढून काहीही उपयोग होणार नाही. हा प्रकल्प कार्यान्वित करण्यासाठी ज्या अधिका-यांनी हलगर्जीपणा केला, यामध्ये मंत्रालयातील अधिकारी देखील असतील त्या सर्वांवर कारवाई करणे आवश्यक आहे असे मत समितीने व्यक्त केले.

सदर प्रकल्प पीपीपी वर कार्यान्वित करीत असताना नफ्यात पार्टनर होऊ परंतु तोट्यात पार्टनर होणार नाही असे काही तरी केले पाहिजे असे सूचवून समितीने अशी विचारणा केली की, या प्रकल्पासाठी काही शेतक-यांच्या जमिनी घेण्यात आल्या आहेत, तेथील जमिनीचा भाव आता वाढलेला आहे. सदर प्लॅन्ट कार्यान्वित झाला नाही तर त्या शेतक-यांच्या जमिनी त्यांना परत करण्यात येणार आहेत काय ? यावर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, आरडीएफ युनिट अत्यंत छोट्या जागेत कार्यान्वित करण्यात येणार आहे. त्यासाठी जास्त जमीन लागणार नाही.

महानगरपालिकेकडून कच-याची विल्हेवाट लावण्यासाठी प्रकल्प उभारण्यात येणार होता म्हणून तेथील शेतक-यांनी जमिनी दिलेल्या आहेत. आता हा प्रकल्प खाजगी मालकाला दिला जात असेल व त्यातून तो नफा कमवित असेल तर त्यासाठी शेतकरी जमीन देण्यास तयार नाहीत. त्यामुळे तेथील शेतक-यांना जमिनी परत केल्या पाहिजेत असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, एकूण जमिनीपैकी २ ते ३ टक्के जमिनीवर आरडीएफ युनिट उभारण्यात येत आहे. सदर जमिनीचा वापर कमर्शियल करण्यास कंत्राटदारांना परवानगी देण्यात आलेली नाही.

नाशिक महानगरपालिकेने इंडिया बुल्स कंपनीला आपल्या पॅनलवर घेतले आहे काय ? नाशिक महानगरपालिका प्रकल्प तयार करते व तो व्हायबल नसला की, इंडिया बुल्स कंपनीला चालविण्यासाठी दिला जातो. यासंदर्भातील सविस्तर लेखी माहिती समितीला सादर करण्यात यावी अशी सूचना समितीने विभागास केली अद्यापही विभागाकडून माहिती अप्राप्त आहे.

“ किंमतीतील तफावतीमुळे रु. १६.४५ लाखांचे जादा प्रदान ”

लातूर महानगरपालिकेबाबतच्या उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विशद केले की, स्टार स्टील रेट कशा पद्धतीने निश्चित करावा, याबाबतच्या प्रश्नाबाबत महालेखाकारांनी घेतलेले आक्षेप महानगरपालिकेने मान्य करून याबाबतची वसूली महानगरपालिकेने सन २०१०-२०११ मध्ये केलेली आहे.

यासंबंधीचा अहवाल महालेखाकारांना का देण्यात आलेला नाही ? अशी विचारणा केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, यासंबंधीचा अहवाल महालेखाकारांना सादर केलेला आहे. या देयकाची अंतिम प्रत सादर केलेली नाही. तसेच विभागीय सचिवांनी विदित केले की, यासंबंधीचे पत्र व अंतिम देयकही महालेखाकारांना सादर केले जाईल. काम पूर्ण न झाल्याची सविस्तर माहिती सादर केलेली आहे. म्हणून अंतिम देयक सादर झालेले नाही. सहा कोटी रुपयांचे अंतिम देयक सादर होणे आवश्यक असून अंतिम देयक सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीस आश्वासित केले.

महाराष्ट्र शासनाच्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या निर्गमित केलेल्या निर्णयानुसार सर्व निविदांच्या दस्तऐवजांमध्ये किंमतीतील तफावत काढण्याकरिता सिमेंट निर्णयानुसार सर्व निविदांच्या दस्तऐवजांमध्ये किंमतीतील तफावत काढण्याकरिता सिमेंट, लोखंड, बिटुमन पाईप्स इत्यादि करिता स्टार रेटचा समावेश असणे आवश्यक आहे असे मत समितीने व्यक्त केले असता लातूर महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी सांगितले की, नगरपालिका आणि सार्वजनिक बांधकाम विभाग या दोहोंकडून हे स्टीलचे स्टार रेट निश्चित केले जातात. सार्वजनिक बांधकाम विभागाने यासंबंधीचा अहवाल दिलेला आहे. सदर काम दिनांक १५ जून, २०११ रोजी पूर्ण झाले आहे. कामाचे अंतिम देयक तयार करून प्रदानाकरिता सादर करण्यात आलेले आहे. त्यावरील प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर अंतिम देयक अदा करण्यात येईल, असे आयुक्तांनी समितीस आश्वासित केले.

युआयडीएसएसएमटी अंतर्गत जो काही निधी मिळणार होता त्या निधीच्या मुदतठेवी वरील व्याज येत आहे, ते या योजनांमध्ये खर्च केले गेले पाहिजे असे समितीने विभागास सूचित करून गोंदियाची पाणी पुरवठा योजना युआयडीएसएसएमटी अंतर्गत मंजूर होती. ही योजना एकूण ६१ कोटी रुपयांची होती. तसेच, या ठिकाणी भूमिगत गटार योजना मंजूर झालेली आहे, अद्यापि त्याचे काम सुरू झालेले नाही. त्या योजनेच्या वाट्याचा निधी महानगरपालिकेकडे आहे. तो निधी सुरक्षित आहेत की नाहीत की इतरत्र वापरण्यात आलेले आहेत ? याबाबतची माहिती समितीला सादर करण्याचे आदेश समितीने दिले.

संमंत्रकाकडून (consultant) आयकराची कमी वसुली

नागपूर महानगरपालिकेसंदर्भातील उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विदित केले की, कन्सलटंट यांच्याकडून आयकर कपात चुकीची झाली होती असा महालेखाकार कार्यालयाचा आक्षेप होता. कन्सलटंट यांच्या सल्लागाराने आयकर विभागाकडे विवरणपत्र सादर केले होते. त्या विवरणपत्राची तपासणी आय.टी.विभागाने केली. त्यानंतर आय.टी. विभागाने कपात केलेला आयकर योग्य असल्याचे सांगितले आहे.

तांत्रिक संमंत्रकाला प्रदान

तांत्रिक संमंत्रकाला प्रदान यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विशद केले की, २४ x ७ पाणी पुरवठा योजनेच्या संदर्भात रुपये १,९६,७६९ या रकमेच्या वसुलीबाबत महालेखाकार कार्यालयाने आक्षेप घेतला होता. सदर रक्कम कंत्राटदाराकडून वसूल करण्यात आलेली आहे.

“ सुधारणा (Reform) व्यवस्थापन ”

“ सुधारणा (Reform) व्यवस्थापन ” या संदर्भात साक्षीच्या वेळी समितीने रिफॉर्मबद्दल अद्ययावत माहिती देण्यास सांगितले असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, रिफॉर्ममध्ये महालेखाकारांनी तीन बाबींची सद्यःस्थिती मागितली होती. भाडे नियंत्रण सुधारणा होती त्याबाबतचा खटला सध्या सर्वोच्च न्यायालयामध्ये आहे. न्यायालयाच्या अंतिम निर्णयानुसार हे अंतिम करण्यात येईल. Enactment of Community Participation Law आणि Enactment of Public Disclosure Law या दोन्हीही एनॅक्टमेंट्स केलेल्या आहेत.

मागील ५ वर्षांच्या मालमत्ता कराच्या संकलनाची टक्केवारी याबाबतची माहिती देताना विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले की, शासनाकडे आता जी मालमत्ता कराच्या वजातीची सविस्तर माहिती आहे. समितीला सादर करण्यात येईल. (माहिती अप्राप्त आहे)

सन २०११-२०१२ ते २०१४-२०१५ या आर्थिक वर्षात कल्याण, डोंबिवली, नांदेड, नाशिक, नवी मुंबई, पिंपरी-चिचवड यामध्ये देखभाल दुरुस्तीसाठी केलेल्या खर्चाच्या कसुरीबाबत लोकलेखा समितीला अवगत करण्यास समितीने विभागाला सांगितले.

नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था स्तरावरील नगरपालिकांमध्ये आधुनिक रूपांतरित आधारित लेखांची डबल अकाऊंट सिस्टमची नोंद घेतली आहे काय ? त्यामध्ये काय प्रगती झालेली आहे ? याबाबत समितीने विभागाकडे विचारणा केली असता विभागीय सचिवांनी माहिती दिली की, डबल अकाऊंटिंग सिस्टमकरिता विभागाने सर्व स्थानिक संस्थांना बंधनकारक केलेले आहे.

यावर १५-१५ वर्षे अभिलेखांची छाननी होत नाही. याकरिता काय करता येईल असे समितीने विचारले असता त्याकरिता चार्टर्ड अकाऊंटंटची नेमणूक करण्यात आलेली आहे अशी माहिती विभागीय सचिवांनी दिली.

डबल अकाऊंटिंग सिस्टम आहे पण ती सिंगल अकाऊंटिंग ही होत नाही. डबल अकाऊंट सिस्टम ज्या ठिकाणी नगरपालिकेत युआयडीएसएसएमटी स्कीम आहे, जेएनयुआरएमची स्कीम आहे. त्या नगरपालिका किंवा महानगरपालिकांमध्ये आतापर्यंत कशाप्रकारचे काम करण्यात आलेले आहे. याबाबत समितीने माहिती विचारली असता विभागीय सचिवांनी विशद केले की, महाराष्ट्रातील एक नगरपालिका सोडली तर सर्व नगरपालिकांचे दोन वर्षांपर्यंतचे लोकल फंड ऑडीट पूर्ण झालेले आहे.

साक्ष झाल्यानंतर १४ वर्षांचे ऑडीट एकाच वेळी झाले १४ वर्षे अकाऊंटिंग होत नसेल तर कुठला पैसा कुठे गेला हे माहितीच पडणार नाही याबद्दल समितीने नापसंती दर्शवून याबाबत शिफारस करण्याचे एकमताने ठरविले.

महानगरपालिकेला आता चीफ ऑडीटर आहेत. पण नगरपालिकेला सर्व शासनाचा निधी आणि जेएनएनआरयुएमच्या माध्यमातून सुद्धा हा निधी ग्राम पंचायतीपर्यंत जाणार आहेत. केवळ जेएनएनआरयुएम नाही तर केंद्र सरकारचा डायरेक्ट पैसा महानगरपालिका आणि नगरपालिकांना जाणार आहे. त्यामुळे नगरपालिका, नगरपरिषदा आणि महानगरपालिका सोडून त्याठिकाणी मुख्य लेखापरिक्षक आहे. लेखापरिक्षकाची व्यवस्था ही अनिवार्य करायला पाहिजे असे विभागीय सचिवांनी

समितीस सांगितले. याबाबत समितीने असे मत नमूद केले की, ऑडिटरची व्यवस्था वित्त विभागाकडून केली पाहिजे. वित्त विभाग लेखापरिक्षक देत नाहीत, लेखापाल देत नाहीत. विभागाने आस्थापना खर्चाचा विचार केला तर कोट्यवधी रुपये वाया जातील तसेच महाराष्ट्रामध्ये चार्टर्ड अकाउंटंटची एक नामिका तयार केली पाहिजे असे समितीने सुचवून मत मांडले की, एक नामिका एका महानगरपालिकेचे दोन वर्षापेक्षा जास्त लेखापरिक्षण करणार नाही, ते पूर्णपणे पारदर्शी असले पाहिजे की, नामिकेने दोन वर्षे एका ठिकाणी केले की ते दुस-या ठिकाणी जाईल. त्या नामिकेला तीच नगरपालिका परत मिळणार नाही. कारण कोट्यवधी रुपये नगरपालिकांना व महानगरपालिकांना शासनाकडून हजारो कोटी रुपये मिळतात. लेखापरिक्षण झाले नाही तर या गोष्टीचे भयानक परिणाम होतील. एक नामिका तयार करून संपूर्ण महाराष्ट्रामध्ये रोटेशन पद्धतीने अंमलबजावणी करण्यात यावी असे समितीने विभागास सूचित केले.

यासंदर्भात माहिती देताना विभागीय सचिवांनी विशद केले की, वित्त विभागाच्या प्रधान सचिवांबरोबर चर्चा झाल्याप्रमाणे लोकल फंड शाखेने सन २०१३-२०१४ पर्यंतचे सर्व लेखापरिक्षण पूर्ण केलेले आहे. समितीने जी सूचना केली ती सूचना विभागाला मान्य आहे. लोकल फंड लेखापरिक्षण तर होईलच पण त्यावर पूर्णपणे अवलंबून न राहता नगरविकास विभागाच्या माध्यमातून एक चार्टर्ड अकाउंटंटची नामिका करण्यासाठी कार्यवाही सुरु आहे. ज्या-ज्या ठिकाणी विभागाला वाटेल त्याठिकाणी या चार्टर्ड अकाउंटंटच्या नामिकेमार्फत महानगरपालिकांचे विशेष बेसिक अकाउंटिंग करण्यात येईल. तसेच सर्व अ-वर्ग नगरपालिकांमध्ये वित्त विभागाच्या लेखा अधिका-याची आवश्यकता आहे. तशी मागणी विभागाकडून समितीच्या माध्यमातून करण्यात येत आहे.

याबाबत लेखापाल व लेखापरिक्षक या दोघांची आवश्यकता असून कमीत कमी अ-वर्गासाठी या दोघांची नियुक्ती करण्यात यावी अशी सूचना समितीने वित्त विभागास केली. यासंदर्भात त्याबाबतची मागणी विभागाने केली आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जे चार्टर्ड अकाउंटंट आर्टिकलशीप पास करतात पण चार्टर्ड अकाउंटंट होत नाहीत त्यांना सीएची एक टेक्नीकल पदवी ग्रहण करता येते. आर्टिकलशीप पास करतात परंतु दुसरे पास होत नाहीत अशा लोकांना ट्रेनिंग देऊन अ-वर्ग नगरपालिकांमध्ये नियुक्त करायला पाहिजे असे समितीने सुचविले असता विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, या चर्चेमध्ये तीन भाग आहेत. एक पेंडींग ऑडिट पूर्ण करण्याचे आहे. पेंडींग ऑडिट मार्च २०१६ अखेर पूर्ण करायचे असते. सन २०१४-२०१५ चे नगरपालिकांचे ऑडिट पूर्ण करण्याची वित्त विभागाची तयारी आहे आणि त्याप्रमाणे त्यांनी मनुष्यबळ लावलेले आहे. बॅकलॉग पूर्ण करण्यासाठी जे सेवानिवृत्त झालेले त्यांना शासनाच्या परवानगीने तीन महिन्यांसाठी घेतलेले आहे. दुसरा मुद्दा लोकल फंड लेखापरिक्षणाच्या बाबतीत होता. त्यांचे स्कील्ड अपग्रेडेशनच्या बाबतीत आहे. तो मुद्दा बरोबर आहे. कारण आता ज्याप्रमाणे गुंतवणूक होते आणि भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांचे आलेले लेखापरिक्षण परिच्छेद ज्याप्रमाणे त्यामध्ये सक्षम पद्धतीने लेखापरिक्षक परिच्छेद नसतात आणि प्रवास खर्चाचे देयक जास्त दिले यासारखे काही मुद्दे काढलेले असतात. तिसरा मुद्दा आहे की, अंतर्गत लेखापरिक्षणाचा आहे. हे जे लेखापरिक्षक जातात ते संप्ल करतात. अंतर्गत लेखापरिक्षणाचे नगरपालिका स्तरावर अंतर्गत लेखापरिक्षणाचे लेखापरिक्षकाची नामिका जाते. हा जो मुद्दा आहे याबाबत वित्त आणि नगरविकास विभागाचे सचिव दोघांनी मिळून याचा विचार करून ज्याप्रकारचा निधी नगरपालिका आणि महापालिकेकडे जात आहे या दोन्हीचा विचार करून लेखापरिक्षणही सुटसुटीत व्हावे आणि परमनंट लायबिलिटी वाढू नये याचा प्रयत्न आहे.

अंतर्गत लेखापरिक्षणासाठी वित्त विभागाने जी नामिका नेमली आहे. त्यासंदर्भात लेखापरिक्षण बंधनकारक करायला नागपूरमध्ये अहवाल सादर केला होता त्यामध्ये स्थानिक संस्थांचे लेखापरिक्षण बंधनकारक करायला सांगितले. याबाबत समितीने माहिती विचारली असता जेएनएनआरयुएम बाबत साक्ष झाली त्यातून नगरविकास विभागाला काही गोष्टी जेएनएनआरयुएमच्या एक्झ्युकेशनमध्ये लक्षात आल्या याची पुनरावृत्ती नगरोत्थान आणि अमृतमध्ये या योजनांमध्ये होऊ नये याकरिता वित्त विभाग विशेष दक्षता घेत आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

याकरिता डीपीआरची कॉस्ट वाढते. त्याचा मोठा भार वित्त विभागावर येतो या सर्व गोष्टीचा विचार करून काही गोष्टी करणार आहेत काय ? असे समितीने विचारले असता या अनुषंगाने नगरउत्थान योजनेमध्ये मुलभूत सुधारणा करण्याचा एक शासन निर्णय काढला आहे. त्या शासन निर्णयातील बरेचसे मुद्दे हे साक्षीच्या वेळेस आलेले आहेत. या शासन निर्णयाला मुख्यमंत्री महोदयांची मान्यता मिळाल्यानंतर समितीला सादर करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

एक महिन्याच्या आत समितीला हा शासन निर्णय सादर करण्यात येईल काय ? याबाबत समितीने विभागास विचारले असता विभागीय सचिवांनी तीन आठवड्यांच्या आत समितीला शासन निर्णय सादर करण्यात येईल. या साक्षीच्या दरम्यान ज्या गोष्टी लक्षात आल्या त्याची पुनरावृत्ती टाळण्याच्या अनुषंगाने नगरउत्थान आणि अमृत या दोन्ही योजनांमध्ये ज्या काही सुधारणा केल्या त्या समितीला सादर करण्यात येतील असे विभागीय सचिवांनी गोंदिया येथे समितीस आश्वासित केले. तथापि, उक्त शासन निर्णय अद्याप अप्राप्त आहे.

युआयडीएसएसएमटी योजना सुरु न झाल्यामुळे त्याचा पैसा सुद्धा इतरत्र वापरात घेतलेला आहे. यासंबंधी बैठक घेऊन त्याला नियमित केले असा प्रस्ताव आहे. आर्थिक व्यवहार करण्याचे पूर्ण अधिकार सीओला दिलेले आहेत. युआयडीएसएसएमटी अंतर्गत मंजूर ७ कोटी रुपयांच्या अंडरग्राम योजनेचा निधी तीन वर्षांपासून पडलेला आहे. ती योजना सुरु होत नाही आणि ज्या योजनेचे पैसे कंत्राटदाराला वाटप करण्यात येतात निविदा वगैरे काहीच निघालेले नसताना दुस-या कामासाठी खर्च केल्याची कागदपत्रे विभागास सादर केलेली आहेत. साडेतीन कोटी रुपये योजनेच्या निधीमधून जनरल फंडासाठी वापरण्यात आला. याबाबत सदर मुख्याधिका-यावर काय कारवाई करण्यात येणार आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, साक्षीच्या दरम्यान जे मुद्दे उपस्थित झाले होते त्या अनुषंगाने चार मुद्यांवर विभाग कारवाई करित आहे. पहिला मुद्दा होता की, गोंदिया येथील मुख्याधिका-यांनी नियमबाह्य पद्धतीने योजनेच्या अकाऊंटमधून पैसे काढले.

योजना अस्तित्वात नसताना निधीचा वापर कसा केला असा प्रश्न समितीने उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी विशद केले की, योजनेमधून जनरल फंडाचे पैसे घेतले हे पूर्णतः नियमबाह्य आहे. नियमबाह्य पद्धतीने त्यांनी जे पैसे ट्रान्सफर केले याबाबत या मुख्याधिका-यांकडून स्पष्टीकरण मागविण्यात आले होते.

संबंधीत मुख्याधिका-यांवर काय कारवाई केली याबाबत समितीला स्पष्ट सांगावे असे समितीने विभागास सांगितले असता विभागीय सचिवांनी असे अवगत केले की, सामान्य प्रशासन विभागाच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार कारवाई करावी लागते. याबाबत त्यांच्याकडून खुलासा मागविण्यात आला होता. खुलासा प्राप्त झालेला आहे. हे स्पष्ट आहे की, त्यांनी जे पैसे ट्रान्सफर केले ते नियमबाह्य होते. आता त्यांच्यावर विभागीय चौकशीची कारवाई सुरु आहे.

जोपर्यंत अशाप्रकारच्या अधिका-यांवर निलंबनाची कडक कारवाई करणार नाही तोपर्यंत अशाप्रकारच्या घटना वारंवार होत राहणार. साडेतीन कोटी रुपये जनरल फंडमध्ये खर्च करून टाकायचे यावर समितीने नापसंती दर्शवून हे चुकीचे विनियोजन असल्याचे मत व्यक्त केले असता समितीने ज्या सूचना दिलेल्या आहेत याची गंभीरपणे नोंद घेण्यात येत आहे असे विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले.

यांसंदर्भात जिल्हाधिका-याने मान्यता दिलेली, विभागाने मान्यता दिलेली नाही आणि त्याच्या पलीकडे जाऊन जनरल बॉडी म्हणते की हे चांगले केले. असा प्रकार करणा-या प्रत्येकाला निलंबनाच्या कारवाईच्या पलीकडे विभागीय चौकशी वगैरे करण्यात यावी अशी कारवाई करून समितीला आठ दिवसांच्या आत कळविण्यात यावे असे समितीने सूचित केले असता विभागीय सचिवांनी विदित केले की, याची नोंद घेण्यात आलेली आहे. लोकलेखा समितीच्या साक्षीतून विभाग नेहमी काहीतरी सुधारणा करण्याचा प्रयत्न करित असतो. विभागाने एक जापन काढलेले आहे जेणेकरून मुख्याधिका-यांमध्ये अधिक स्पष्टता यावी की योजनेच्या अकाऊंटमधून कोणत्याही प्रकारचा निधी जनरल फंडासाठी वापरता येणार नाही.

मालमत्ता करांबद्दल विभागाचे काय धोरण आहे ? अशी विचारणा करून समितीने पुढे असे मत मांडले की, मालमत्ता कर वसूलच होत नाही. त्यासाठी जेव्हा अमृत योजना लागू करण्यात येते त्यावेळी त्यामध्ये काहीतरी अट टाकण्यात यावी. योजना मान्य करताना फक्त क्वालिटीकडे न पाहता नगरपालिकेने सुद्धा काहीतरी निधीचा सहभाग दिला पाहिजे असे समितीने विभागास सूचित केले.

यासंदर्भात निधी जमा करायलाच पाहिजे. नगरउत्थान योजनेलाही ही अट आहे असे विभागीय सचिवांनी सांगितले. परंतु सदर अटीचे विभाग पालन करित नाही असे समितीला निदर्शनास आणले.

याबाबत विभागाने एक परिपत्रक काढलेले आहे की सर्वच नगरपरिषदांनी यापूढे असे करू नये तसेच समितीने केलेल्या सूचनांची दखल विभागाने घेतल्याचे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

पद निर्मितीशिवाय नगरपालिका कसे काम करेल ? तसेच जेवढ्या नगरपंचायती आहेत तेथे एकही मुख्याधिकारी यांचे पद रिक्त आहे याबाबत समितीने माहिती विचारली असता तत्कालीन शासनाने फक्त नगरपंचायती करण्याचा निर्णय घेतला असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

जेव्हा विभाग अंमलबजावणी करतो तेव्हा योजना आकारून केले पाहिजे असे समितीने विभागास सूचविले असता विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, जानेवारी, २०१५ मध्ये महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाला विभागाने कळविले होते व कोणाच्या मान्यतेची वाट न पाहता केवळ माननीय मुख्यमंत्र्यांची मान्यता घेतली होती तसेच सामान्य प्रशासन व वित्त विभागाच्या मान्यतेच्या अधिन राहून कळविले होते.

शेवटी नगरपंचायतीमध्ये पदाची निर्मिती नाही तर काही अर्थच राहणार नाही असे समितीने मत व्यक्त करून वेगवेगळ्या विभागाचे सरप्लस डेप्युटी इंजिनियर आहेत, तो कॅडर व मुख्याधिकारी यांचा कॅडर सारखा आहे, त्यांना जर एक महिन्याची व दोन महिन्याचे प्रशिक्षण दिले तर, १०० टक्के या पदाचे काम करू शकतात विभागाने असे करण्याबाबत समितीने सूचित केले. यावर विभागाला पद निर्मितीची आवश्यकता असून तत्काळ कर्मचारी वर्ग उपलब्ध करून देण्यात यावा अशी विनंती विभागीय सचिवांनी वित्त विभागाला केली.

नगर पंचायत कार्यालयाची परिस्थिती बिकट आहे. कर्मचारी वर्गाअभावी नगरपंचायती बरखास्त करून टाकावी का ? याबाबत काही तरी निर्णय घेणे गरजेचे आहे असे समितीने मत व्यक्त केले. यासंदर्भात पद भरतीची पूर्ण प्रक्रिया झालेली आहे व प्रस्तावाची एचपीसीसाठी शिफारस केली आहे तसेच समितीने पाठपुरावा केला तर, लवकरात-लवकर भरती प्रक्रिया पूर्ण होऊ शकेल असे विभागीय सचिवांनी विशद केले.

ग्रामपंचायतीचे जे मानधन पद्धतीचे कर्मचारी आहेत त्यांना सामावून घेणार आहेत का ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत माहिती देताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, प्राथमिक अधिसूचना निघाली. आकृतीबंधात नियमित कर्मचारी येतात त्यांनाच सामावून घेण्यात येणार आहे.

अभिप्राय व शिफारशी :-

“मलप्रणाली उपचार संयंत्रात जादा गुंतवणूक”

२.३ सदरहू परिच्छेदासंदर्भात नवी मुंबई महापालिका तिच्या नागरिकांना दररोज ३२९ दशलक्ष लिटर पाण्याचा पुरवठा करते. त्यानुसार मलप्रणालाची निर्मिती २३० दशलक्ष लिटर प्रतिदिन (७०%) इतकी होते. नंतर असे दिसून आले की, नवी मुंबई महापालिकेजवळ DPR तयार करण्याच्या वेळी २८० दशलक्ष लिटरची तीन मलप्रणाल पाण्यावर उपचार (STPs) करण्यासाठी होती, जी अस्तित्वात असलेल्या १०५.१५ दशलक्ष लिटर प्रतिदिन प्राथमिक मलप्रणाल उपचार करण्याची क्षमता असलेल्या पाच STP व्यतिरिक्त होती. या प्रकारे नवी मुंबई महानगरपालिकेने बांधलेली व तिच्याजवळ उपलब्ध असलेली क्षमता २१.७% जास्त होती आणि जर प्राथमिक सुविधांचाही विचार केला तर ती जानेवारी, २०११ ला असलेल्या आवश्यकतेपेक्षा ६७% जास्त होती. पुरेशी उपचार क्षमता मंडळाच्या खाली नवी मुंबई महानगरपालिकेने प्रस्तावित केलेली १४४ दशलक्ष लिटर प्रतिदिन क्षमता असणारी आणखी तीन STP मंजूर केल्या आणि निष्पादित केल्या गेल्या. या प्रकारे ताबडतोब आवश्यकता नसताना रु. ४६७.७५ कोटी खर्चाची तीन आणखी STPs घेतलेली मंजूरी समर्थनीय नव्हती असे महालेखापालांनी आक्षेप घेतलेले आहेत. समितीने सदरहू परिच्छेदासंदर्भात विस्तृत चर्चा केली व त्याअनुषंगाने अनेक बाबी विभागीय सचिवांकडून समितीसमोर स्पष्ट करण्यात आल्या. नवी मुंबई महानगरपालिकेच्या माध्यमातून नेरुळ, वाशी व ऐरोली येथे २८० MLD चे व त्यानंतर बदलापूर, सानपाडा आणि कोपरखैरणे येथे १४४ MLD साठी JNNURN अंतर्गत बांधकाम करण्यात आलेले आहे. सदरहू प्रकल्पाला केंद्रीय मान्यता व संनियंत्रण समिती (CSMC) ने सविस्तर प्रकल्प अहवालाला (DPR) मंजूरी दिल्याचे विभागीय सचिवांनी समितीसमोर विदित केले. सदरहू प्रकल्प आता पूर्ण झालेला असल्यामुळे व केंद्रीय समितीने यास मान्यता दिली असल्यामुळे व भविष्यात या प्रकल्पाचा उपयोग नवी मुंबई महानगरपालिकेने केलेल्या नियोजनाप्रमाणेच होईल अशी आशा करते. परंतु त्याच वेळी समितीसमोर काही प्रश्न अनुत्तरीत राहतात ते नमूद करणे समितीला आवश्यक वाटते. उदा. जुन्या सीव्हेरेज ट्रिटमेंट कॅपेसिटीमध्ये वाढ करून त्यास अपडेट करता येऊ शकले नसते काय ? सन २०४२ मध्ये अतिरिक्त ७७ MLD पाण्याचे डिस्चार्ज होणार असतानाही आताच १४४ MLD चा प्रकल्प कार्यान्वित करणे, सन २०४२ मध्ये उपयोगात येणा-या प्रकल्पासाठी आतापासूनच एवढ्या मोठ्या प्रमाणात निधी गुंतवणूक ठेवण्याची आवश्यकता नव्हती. **महापालिकेने गरज नसताना प्रकल्प**

राबविल्यामुळे सदर प्रकल्पावर झालेला खर्च वाया गेला. वास्तविक महापालिकेने आवश्यकतेनुसार व नविन तंत्रज्ञानासह त्या-त्या वेळी STP चे बांधकाम करणे योग्य ठरलेले असते. गरज नसताना या प्रकल्पावर झालेला खर्च अन्य आवश्यक बाबींवर खर्च करता आला असता. एकंदरीत महानगरपालिकेने योग्य नियोजन केलेले नाही ही बाब समितीच्या निदर्शनास आली. आवश्यक नसताना असा खर्च करण्यास जबाबदार अधिकारी व कर्मचा-यांची शासनामार्फत सखोल चौकशी करण्यात यावी व चौकशीअंती दोषी अधिका-यांवर कारवाई करावी तसेच नवी मुंबई महानगरपालिकेने ज्या पद्धतीने अनावश्यक खर्च केला तसा खर्च अन्य महानगरपालिकांकडून होणार नाही याबाबत सर्व महानगरपालिकांना आवश्यक ते निर्देश देण्यात यावे व तसा अहवाल समितीस सादर करावा. अतः शासनाने महालेखाकारांनी नोंदविलेल्या आक्षेपाची व समितीने नोंदविलेल्या अभिप्रायाची योग्य ती दखल भविष्यात घ्यावी व उपरोक्त निर्देशानुसार कारवाईचा अहवाल ३ महिन्यात समितीस सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“DPR तयार करण्याकरिता निष्फळ खर्च”

२.४ मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे महानगरपालिकांनी DPE SLNA (State Level Nodal Agency) द्वारा केंद्रीय मान्यता व संनियंत्रण समिती (CSMC) कडे मंजूरीकरिता सादर करणे आवश्यक होते. प्रकल्प प्रस्ताव सादर करण्याकरिता महानगरपालिका स्तरावर संख्यात्मक मर्यादा विहित केल्या नव्हत्या. तथापि, माहे ऑगस्ट, २००९ मध्ये केंद्र शासनाने अर्थसंकल्पिय वाटपाच्या मर्यादेमध्ये SLNA द्वारा DPR सादर करण्याकरिता निर्बंध घालण्याचा निर्णय कळविला. SLNA च्या अभिलेख्यांच्या छाननीत असे निदर्शनास आले की, केंद्र शासनाला रक्कम रु. ७४,०६६.४८ कोटी रकमेचे २१८ DPR पाठविले होते. त्यापैकी रु. १२,४८९.३९ कोटी रकमेचे फक्त ९३ DPR मंजूर केले गेले आणि रु. ६१,५७७.०९ कोटीचे उर्वरित १२५ DPR संचालनालयाजवळ प्रलंबित आहेत. या १२५ DPR करिता रु. २५० कोटी खर्च करण्यात आले. त्यामुळे १२५ DPR वर झालेला खर्च प्रति DPR रु. २ कोटीच्या मर्यादेत निष्फळ ठरला असा आक्षेप महालेखापालांनी नोंदविलेला आहे. या संदर्भात विभागीय सचिवांनी केंद्र शासनाने मंजूर न केलेल्या सदर १२५ DPR पैकी काही DPR केंद्र शासनाने नव्याने घोषित करण्यात आलेल्या अमृत अभियानांतर्गत वापरण्यात येतील असा खुलासा समितीस सादर केला. या संदर्भात जर १२५ DPR मंजूर झाले असते तर जवळजवळ रु. ९१,००० कोटी एवढ्या निधीची आवश्यकता होती व एवढा मोठा निधी एका राज्याला मिळू शकत नसतानाही JNNURM अंतर्गत महापालिकेने एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर प्रस्ताव तयार करण्याची आवश्यकता काय, अशी समितीने विचारणा केली असता JNNURM अंतर्गत मार्गदर्शक सूचनेनुसार DPR तयार केल्याचे समितीसमोर विदित करण्यात आले. तसेच तयार करण्यात आलेले DPR भविष्यातील तंत्रज्ञानामधील बदल शहराची लोकसंख्या आधार सामुग्रीतील व प्रत्यक्ष वातावरणातील बदलामुळे निरुपयोगी ठरू शकतात, जिल्हादर सूचीमधील दरवाढीमुळेही DPR च्या किंमतीमध्ये तफावत येते, ही बाब साक्षी दरम्यान समितीने उपस्थित केली. ही बाब विचारात घेता या DPR चा भविष्यात उपयोग होऊ शकतो ही सबब समिती मान्य करू शकत नाही. विभागाच्या अयोग्य नियोजनामुळे एवढ्या मोठ्या प्रमाणात DPR तयार करण्यात आले व त्यावर खर्च करण्यात आलेले रुपये २५० कोटी वाया गेले यावर विभागाचे अयोग्य नियोजन व कामकाजामध्ये ढिसाळपणा दिसून येतो. आवश्यकतेपेक्षा जास्त रकमेचे DPR बनविणे व त्यावर रुपये २५० कोटी ज्यादा खर्च करण्यास जबाबदार असलेले अधिकारी व कर्मचा-यांची चौकशी करून दोषींवर कारवाई करावी. अतः विभागाने भविष्यातील योजना मंजूर झाल्यावर यासाठी मंजूर निधी विचारात घेवून किती रकमेचे DPR महानगरपालिकेने राज्य शासन व केंद्र शासनास सादर करावेत याबाबत निर्बंध घालावेत, जेणेकरून DPR वरील निष्फळ खर्च टाळता येईल. याबाबत विभागाने उपाययोजना निश्चित करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

२.५ DPR तयार करताना महानगरपालिकेची आर्थिक परिस्थिती, राज्य शासनाने द्यावयाच्या हिश्याची रक्कम व केंद्राकडून मिळणारा अपेक्षित निधी या सर्व बाबींचा विचार करून DPR तयार करण्याची आवश्यकता असल्याचे मत समितीने नमूद केले. तसेच DPR तयार करताना यामध्ये संपूर्ण आराखडा तयार करणे अपेक्षित असते. जसे भविष्यात यात नवीन योजनांचा समावेश होणार आहे काय ? तसेच इनेज, लाईटच्या केबल, रस्त्याचे काम या सर्व बाबींचा देखील DPR तयार करताना विचार करणे आवश्यक असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले. शासनाच्या संगणकीकरणाच्या धोरणानुसार महापालिकेअंतर्गत सर्व मालमत्तेचे संगणकीकरण करण्यात यावे व सर्व मालमत्ता पोटी अपेक्षित कर वसूल करण्यात यावा. अतः शासनाने DPR तयार करणेबाबत व मालमत्ता वसुलीबाबत वरीलप्रमाणे कारवाई करावी व केलेल्या कारवाईचा अहवाल ३ महिन्यात समितीला सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“जमिनीचे संपादन न करता प्रकल्प प्रारंभ करणे”

२.६ सदरहू परिच्छेदांतर्गत महालेखाकारांचा महत्वाचा आक्षेप असा आहे की, जमिनीचे संपादन न करता प्रकल्प प्रारंभ करणे ही बाब समितीच्या मते देखील अशा प्रकल्पांवर भविष्यात गंभीररित्या परिणाम करणारी ठरू शकते. महानगरपालिका अथवा शासनामार्फत राबविण्यात येणा-या प्रकल्पांमध्ये भूसंपादन व इतर अनेक परवानग्या प्रलंबित असतानाही प्रकल्पाचे काम सुरु करण्यात येते. परिणामी प्रकल्प नंतर रखडतो तसेच विलंबामुळे प्रकल्पाच्या मूळ खर्चात वाढ होते. ज्याची जबाबदारी स्थानिक संस्थांनाच घ्यावी लागते. **प्रस्तुत आक्षेप कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिकेसंदर्भात आहे. केंद्र शासनाचे मार्गदर्शक सूचनेनुसार जमिनीचे संपादन न करता प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करणे चुकीची माहिती राज्य शासनास व राज्य शासनामार्फत केंद्र शासनास सादर करून केंद्र शासनाची मान्यता प्राप्त करणे ही बाब गंभीर स्वरूपाची आहे. सदर चुकीच्या कारवाईस जबाबदार अधिकारी/कर्मचा-यांची चौकशी करण्यात यावी व दोषी अधिकारी व कर्मचा-यांवर कारवाई करण्यात यावी तसेच भविष्यात अशा पध्दतीची पुनरावृत्ती इतरही महानगरपालिकेमध्ये होणार नाही तसेच राज्य व केंद्र शासनाच्या सूचनांचे तंतोतंत पालन होईल याबाबत निश्चित उपाययोजना विभागाने करावी. विभागाने केलेली उपाययोजना व दोषी अधिका-यांवर केलेला कारवाईचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे. अयोग्य नियोजनामुळे निष्फळ खर्च.**

२.७ लातूर नगरपरिषदेने माहे एप्रिल, २००५ ते मार्च, २०११ या कालावधीत रस्ते पदपथ, उघडे जलनिःस्सारण, विभाजक यांचा बांधकामचा प्रकल्प ९० कोटी या निविदा किंमतीच्या १९.३२ टक्के जास्त दराने हाती घेतला. याप्रकारे उघड्या जलप्रणाल पध्दतीवर केलेला रु. १०७ कोटींचा खर्च हा सांडपाण्याच्या विल्हेवाटीच्या भविष्यातील आवश्यकतेकरिता उपयोगी पडणारा उपाय नव्हता असे आक्षेप महालेखापालांनी नमूद केलेले आहेत. लातूर महानगरपालिकेने सन २००६ मध्ये कव्हर्ड ड्रेनेज आणि एसटीपी प्लॅन्ट असा प्रस्ताव तयार करून CPHEEO (Central Public Health and Environment Engineer Organisation) कडे पाठविला. स्टॉर्म वॉटर ड्रेन आणि कव्हर्ड ड्रेनेज सिस्टीमकरिता रु. १०८ कोटींचा DPR तयार करण्यात आला. परंतु सर्वसाधारण गाईडलाईन्सप्रमाणे १३५ LPCD पाण्याची उपलब्धता असल्याशिवाय तेथे एसटीपी प्लॅन्ट फिजीबल होत नाही व लातूरला त्यावेळी केवळ ७० LPCD एवढेच पाणी होते. त्यामुळे एसटीपी प्लॅन्ट तेथे फिजीबल नव्हता व त्यामुळे त्यास मान्यता मिळाली नाही. केवळ भुयारी गटार योजना निकषात बसत नसल्यामुळे ओपन स्टॉर्म वॉटर ड्रेनेज केले. परंतु असे करताना यातून उद्भवणारे जलप्रदूषण, तसेच उद्भवणा-या अन्य धोकादायक बाबी तसेच हे करणेपूर्वी कुठलाही तांत्रिक सल्ला न घेण्यात येणे या बाब देखील विचारात घेणे आवश्यक होते. ओपन स्टॉर्म वॉटर ड्रेनेज ही कायमस्वरूपी उपाययोजना असू शकत नाही. अशा परिस्थितीत केवळ तात्पुरत्या उपाययोजनेसाठी एवढा मोठा निधी खर्च करणे समर्थनीय नाही **असे समितीचे मत आहे.** साक्षी दरम्यान लातूरकरिता १३५ LPCD पाणी उपलब्ध करून देण्याचा शासनाचा विचार सुरु होता असेही विभागीय सचिवांकडून नमूद करण्यात आले, असा विचार शासनस्तरावरून होतच होता तर उघड्या जलप्रणाल पध्दतीला मान्यता का देता का देण्यात आली? अशा परिस्थितीत अयोग्य नियोजनामुळे खर्च निष्फळ ठरला या महालेखाकारांच्या आक्षेपाला पुष्टी मिळते. शासनाने हा प्रश्न नियमानुसार सोडविण्यासाठी कायमस्वरूपी उपाययोजना करण्याची आवश्यकता होती असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. उपरोक्त वस्तुस्थिती पाहता शासनाने भविष्यात पाण्याची उपलब्धता, प्रकल्पासाठी होणारा खर्च व त्याची उपयुक्तता लक्षात घेऊनच या संदर्भातील निर्णय अधिक गांभीर्याने घेऊन अशा प्रकारांवर आळा घालण्यासाठी आवश्यकता आहे **व अशा बाबींची पुनरावृत्ती होणार नाही याचा विभागाने दक्षता घ्यावी.** त्याअनुषंगाने शासनाने आवश्यक ती पुढील कार्यवाही करावी अशा समितीची शिफारस आहे.

“वितरण व्यवस्थेशिवाय पाणी पुरवठा योजनेचे निष्पादन”

२.८ जालना नगरपरिषदेत CDP मध्ये पाणी पुरवठा पध्दती व वितरण व्यवस्था दोन्ही समाविष्ट करून DPR मध्ये मंजुरीकरिता प्रस्तावित केल्या. तथापि, महाराष्ट्र शासनाने वितरण व्यवस्था वगळून फक्त पाणी पुरवठा प्रकल्पाला मंजुरी दिली व जालना नगरपरिषदेकडून रु. १०४.७७ कोटीच्या निविदा किंमतीच्या ९५.४८ टक्के जास्त दराने ते काम केले गेले. माहे सप्टेंबर, २०११ पर्यंत या कामावर रु. १४४.३० कोटी खर्च झाले. परंतु तो प्रकल्प अद्याप पूर्ण झाला नाही. व्यापक नियोजनाच्या अभावी प्रमुख बांधकामे, पुरवठा पाईप लाईन व पाणी उपचार संयंत्र यांच्या बांधकामाचा समावेश असलेला पाणी पुरवठा ज्यावर झालेला कोट्यवधीचा खर्च वायफळ राहिल. कारण माहे ऑक्टोबर, २०११ पर्यंत वितरण व्यवस्थेच्या बांधकामाची स्वतंत्र योजना मंजूर झालेली नाही असे आक्षेप महालेखाकारांनी त्यांचे परिच्छेदात नमूद केलेले आहे.

या संदर्भात माहे एप्रिल, २०१३ रोजी योजना पूर्ण झाली असून जालना नगरपरिषदेने प्राप्त झालेल्या विविध अनुदानातून रु. ५.३० कोटीचे वितरण व्यवस्थेचे काम करून त्यामधून व जुन्या निजामकालीन वितरण व्यवस्थेमधून शहरात पाणी पुरवठा केला जात असल्याचे विभागाने उत्तरात नमूद केले आहे. अद्यापपर्यंत जालना येथील पाणी वितरण व्यवस्था सक्षमरित्या कार्यान्वित झालेली नाही. अतः शासनाने याबाबत योग्य नियोजन करून या वितरण व्यवस्थेचा पूर्ण लाभ होण्याच्या दृष्टिने व त्यातील उणिवा दूर करण्याचा शासनाने पूर्ण प्रयत्न करावा अशी समितीची शिफारस आहे. तसेच हा प्रश्न केवळ जालन्या पुरताच मर्यादित नसून शासन पातळीवर धोरणात्मक स्वरूपाचा आहे. पाणीपुरवठा योजना व पाणी वितरण प्रणाली या दोन्ही गोष्टी एकमेकांसाठी अपरिहार्य स्वरूपाच्या आहेत. त्यातील कोणतीही एक योजना दुस-याशिवाय उपयोगी ठरूच शकत नाही. त्यामुळे या दोन्ही बाबींचा समांतर पातळीवरून शासनाकडून विचार होणे आवश्यक आहे असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. शासनमार्फत राबविण्यात येणा-या अन्य वेगवेगळ्या योजनांमधून जरी यास मान्यता देणे शक्य आले तरी या बाबी समांतर पातळीवर राबविणे आवश्यक आहे. तसेच यासाठी काही आर्थिक भार नगरपरिषद अथवा महानगरपालिकांनी सोसावा असे शासनास अपेक्षित असेल तर तो आर्थिक भार सोसण्यास त्या स्थानिक स्वराज्य संस्था सक्षम आहे किंवा नाही, की ज्याचा परिणाम प्रकल्प विलंबावर होऊ शकतो याचा देखील शासनाच्या माध्यमातून सखोल विचार होण्याची आवश्यकता असल्याचे समितीचे मत आहे. शासनाने भविष्यात पाणीपुरवठ्याच्या योजना मंजूर करताना पाणीपुरवठा व पाणी वितरण प्रणाली याचा एकत्रित विचार करावा. त्यासाठी आवश्यक निधी उपलब्धतेची खात्री करूनच योजना मंजूर करावी. जेणेकरून योजना मंजूरीचा मूळ उद्देश सफल होईल व जालना नगरपरिषदेत घडलेल्या आक्षेपाई बाबींची पुनरावृत्ती टाळता येईल. अतः शासनाने या सर्व बाबींची गांभिर्याने दखल घ्यावी व आवश्यक ती उपाययोजना करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“DPR मध्ये पुनर्भिसरण पंप आणि पंप घर याची तरतूद न करणे ”

२.९ वाशिम, जालना आणि काटोल नगरपरिषदांमध्ये पाणीपुरवठा प्रकल्पांतर्गत घेतलेल्या पाणी वापराच्या संयंत्राच्या DPR मध्ये धुण्याकरिता वापरलेल्या पाण्याचे पुनर्भिसरण करण्याकरिता पुनर्भिसरण पंप व पंप घराची तरतूद केली नव्हती. याचा परिणाम पाण्याचा अपव्यय होईल, या शिवाय प्रदुषणाचा धोका वाढेल व नगरपरिषदांना पाण्याच्या जलचक्रमुळे मिळणारा लाभ व बचत याचा फायदा होणार नाही. या महालेखाकारांच्या आक्षेपासंदर्भात विभागीय संचिवांनी सादर केले की, सदर पुनर्भिसरण पंप व पंपघराच्या कामाकरिता जालनामध्ये रु. २४ लक्ष काटोलमध्ये रु. ८.५ लक्ष, तर वाशिममध्ये रु. १६.५ लक्ष एवढा खर्च अपेक्षित आहे. सदर खर्च नगरपालिकांच्या स्वनिधी मधून करण्यात येईल व नगरपालिकांना निधीची कमतरता भासली तर १४ व्या वित्त आयोगातून निधी देण्याबाबत विशेष परवानगी देण्यात येईल व सदरचे काम पूर्ण करण्यात येईल असे आश्वासित केले. याबाबत तीनही नगरपरिषदांनी हे काम पूर्ण करून या संदर्भातील अहवाल ६ महिन्यांत समितीस सादर करावा असे निर्देश समितीच्या दिनांक १८-११-२०१५ रोजीच्या बैठकीत देण्यात आले होते. तथापि, अद्याप अहवाल अप्राप्त आहे ही बाब गंभीर असून समितीचा अवमानना करणारी आहे. सदर विलंबास जबाबदार अधिका-यांवर कारवाई करावी व केलेल्या कारवाईचा अहवाल तसेच विभागीय संचिवांनी आश्वासित केल्यानुसार वाशिम, जालना आणि काटोल नगरपरिषदेमध्ये पाणी पुरवठा प्रकल्पंतर्गत पुनर्भिसरण पंप पंपघराचे काम पूर्ण केल्याचा अहवाल ३ महिन्यांत समितीस सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“मंडळाकडून प्राप्त झालेल्या रु. २७.९३ कोटीचा वापर न करणे ”

२.१० नागपूर महानगरपालिकेने टाकाऊ पाण्याचे पुनर्चक्र व पुनर्वापर प्रकल्पाच्या कामासाठी व पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेकडे, घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्पाकरिता घरगुती कचरा पात्रांच्या खरेदीकरिता मिळालेले अनुक्रमे रु. २२.७६ कोटी व ५.१७ कोटी अशी एकूण रु. २७.९३ कोटी रक्कम विनावापर राहिली. यासाठी प्रामुख्याने समितीसमोर आलेली कारणे ही अनधिकृत ले-आऊट व आरक्षित जागा, अतिक्रमण तसेच निविदा प्रक्रियेतील अडचणी ही आहेत. परंतु या नियमित येणा-या अडचणी महानगरपालिका का सोडून शकत नाही? याबाबत समितीने आश्चर्य व्यक्त केले. वास्तविक नागपूर महानगरपालिकेने सदर प्रकल्पाकरिता जागा उपलब्ध आहे. अतिक्रमण नाही व जागेचा ले-आऊट अधिकृत आहे या बाबींची खात्री करून प्रस्ताव सादर करणे आवश्यक होते. तथापि अशी कोणतीही खात्री न करता निधी मागणीचा प्रस्ताव सादर करण्यात आला व सन २००८ मध्ये प्राप्त झालेला निधी विना खर्च २०१४ पर्यंत पडून राहिला. सदर विलंबामुळे प्रकल्प खर्चात वाढ झाली तसेच वेळीच योजना न राबविल्यामुळे घनकचरा व्यवस्थापनात विलंब होऊन जनतेची गैरसोय झाली. जागा महानगरपालिकेच्या ताब्यात

आहे. याची खात्री न करणे, अतिक्रमण न हटविणे, निधी मागणीचा प्रस्ताव चुकीच्या पद्धतीने सादर करणे, निविदा प्रक्रियामधील अडचणी दूर न करणे या सर्व बाबीस जबाबदार असलेल्या अधिकारी व कर्मचारी यांची चौकशी करण्यात यावी व दोषी अधिका-यांवर कारवाई करण्यात यावी. तसेच भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती होऊ नये यासाठी योग्य ते नियोजन करावे व केलेल्या कारवाईचा अहवाल समितीचा अहवाल ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ केंद्र शासन/राज्य शासन यांनी रु. १६८ कोटीचे अनुदान न देणे ”

२.११ महालेखापालांच्या लेखापरिक्षणात असे निदर्शनास आले की, मुंबई, पिंपरी-चिंचवड, नाशिक व नांदेड या ४ महानगरपालिकांनी माहे फेब्रुवारी, २००९ ते २०११ या दरम्यान मागणी केलेल्या दोन व नंतरच्या हप्त्यांचे रु. १६८.३२ कोटी केंद्र शासन/राज्य शासनाने महानगरपालिकांनी सुधारणांची परिपूर्ती न केल्यामुळे व स्वतंत्र आडावा व सनियंत्रण प्राधिकरणाने अभिक्षणांचे पालन न केल्याने दिलेले नव्हते. या संदर्भात महानगरपालिकांनिहाय चर्चेच्या दरम्यान असे निदर्शनास आले की, महानगरपालिकांनी निधी मिळण्याबाबत आवश्यक रि-फॉर्मची पूर्तता केलेली नाही, त्रयस्थ संस्थेकडून तपासणी केलेली नव्हती, तसेच अपेक्षित द्विनोंदी लेखा पद्धत कार्यान्वित केलेली नव्हती यामुळे निधी वितरीत झालेला नाही. त्यानंतर सदर सुधारणांची पूर्तता केल्यावर निधी वितरीत करण्यात आलेला आहे. तथापि, द्विनोंदी लेखा पद्धत सर्व महानगरपालिकांमध्ये अद्यापही परिपूर्णरित्या कार्यान्वित नाही असे समितीने चर्चे दरम्यान मत व्यक्त केले. यास्तव शासनाने सर्व नगरपालिका व महानगरपालिकांमध्ये द्विनोंदी लेखा पद्धतीबाबत पुनःश्च निर्देश द्यावेत व सर्व नगरपालिका व महानगरपालिकांमध्ये द्विनोंदी लेखा पद्धत कार्यान्वित होईल याबाबत निश्चित स्वरूपाची उपाययोजना करावी तसेच भविष्यात अशा योजना राबविताना केंद्र/राज्य शासनाने ठरवून दिलेले निकष/सुधारणांची महापालिकांनी पूर्तता करूनच निधी मागणीचा प्रस्ताव राज्य/केंद्र शासनास सादर करणेबाबत सर्व महानगरपालिकांना आवश्यक त्या सूचना विभागांमार्फत देण्यात याव्यात व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ प्रकल्प किंमतीतील घटीमुळे केंद्र शासन/राज्य शासन यांचा हिस्सा परत न करणे ”

२.१२ महाराष्ट्र शासनाने UIDSSMT अंतर्गत रु. ४५.११ कोटीची पाणीपुरवठा योजना मालेगाव महानगरपालिकेसाठी मंजूर केली व त्यानुसार केंद्र शासनाचा हिस्सा रु. ३६.८८ कोटी व राज्य शासनाचा हिस्सा रु. ४.६१ कोटी महानगरपालिकेला देण्यात आला. लेखा परिक्षणात असे निदर्शनास आले की, कामाच्या काही बाबी वगळल्याने रु. ४२.५८ कोटीचा एक नविन DPR तयार केला गेला व तो नगरपालिका प्रशासन संचालनालयाने माहे डिसेंबर, २००९ मध्ये मंजूर केला. सदर प्रकल्पाच्या किंमतीत घट झाली असतानाही महाराष्ट्र शासन/संचालनालय नगरपालिका यांनी त्यांच्या हिश्यांचा दुसरा हप्ता जुन्या किंमतीप्रमाणे महानगरपालिकेस दिला. परिणामी रु. ३ कोटीचे जादा प्रदान महानगरपालिकेस झालेले आहे. याबाबत विभागाने साक्षी दरम्यान खुलासा केला की, मालेगाव महानगरपालिकेने सदर प्रकल्पास अतिरिक्त प्राप्त निधी शासनास परत केला नाही. प्रकल्पाच्या कामात बदल झाल्याने मालेगाव महानगरपालिकेस प्राप्त अतिरिक्त निधी व त्यावरील व्याजाची रक्कम समायोजित करून मालेगाव महानगरपालिकेस अनुज्ञेय असलेल्या अनुदानाची रक्कम मालेगाव महानगरपालिकेस वितरीत करण्यात येईल, असे विभागीय संचिवांनी आश्वासित केल्याप्रमाणे विभागाने त्वरीत कार्यवाही करावी. मालेगाव महानगरपालिकेकडे वितरीत अतिरिक्त निधीची वसुली करण्यात यावी, आवश्यकतेनुसार केंद्र शासनाच्या हिश्यांचा निधी केंद्र शासनास परत करण्यात यावा. तसेच महानगरपालिकेस अतिरिक्त प्राप्त निधी वेळीच परत न करण्यास जबाबदार असलेल्या अधिका-यांची चौकशी करावी व दोषी अधिका-यांवर कारवाई करण्यात यावी. याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ मान्य DPR मध्ये अभिप्रेत नसलेल्या कामाचे निष्पादन ”

२.१३ मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे मान्य DPR मध्ये अभिप्रेत नसलेल्या कामाचे निष्पादन ग्राह्य नाही. तथापि, चंद्रपूर नगरपरिषदेने मार्गदर्शक तत्वाविरुद्ध मार्ग पृष्ठभाग पुनःस्थापित करण्यावर रु. ३४ लक्ष खर्च केला. हे काम मलप्रणाली प्रकल्पाच्या मलप्रणाली पाईप लाईन टाकण्याच्या DPR मध्ये समाविष्ट नव्हते. या संदर्भातील साक्षी दरम्यान विभागाने स्पष्ट केले की, UIDSSMT योजनेत खर्ची घातलेले रु. ३४ लक्षाची अदायगी दिनांक २४-०९-२०१५ रोजी UIDSSMT ऐवजी रस्ता निधी मधून करण्यात आलेली आहे. महानगरपालिकेने चुकीच्या पद्धतीने नोंदविलेल्या खर्चाची दुरुस्ती केलेली असली तरी अशा चुकीच्या पद्धतीने खर्च करण्यास जबाबदार अधिकारी/कर्मचा-यांवर कार्यवाही करण्यात यावी. तसेच या योजनेची मुळ किंमत रु. ९९.९९ कोटी इतकी होती. त्यामध्ये रस्त्या खोदण्याचे व तो पुन्हा नव्याने बनविण्याचे काम समाविष्ट होते. त्यामधून पाईप लाईन टाकण्याच्या कामावरील खर्च रु. १८ कोटी वगळण्यात आला होता व उर्वरित रु. ७२ कोटी खर्च झाला आहे. तथापि, जनतेला

या योजनेचा लाभ मिळू शकला नाही. या प्रकल्पाच्या स्थळाबाबत अनेक आक्षेप आहेत. सदरहू प्रकल्प फ्लड झोनमध्ये आणि नदीपात्रामध्ये कार्यान्वित करणे चुकीचे आहे. तत्कालीन मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांनी चंद्रपूर जिल्ह्याच्या भेटीच्या वेळी चुकीच्या स्थळाबाबत निर्देश दिले होते. तरीही त्याच ठिकाणी मलप्रणाली प्रकल्प उभारण्यात येत आहे ही अत्यंत गंभीर बाब आहे. मलप्रणाली प्रकल्पाकरिता चुकीची जागा निवडण्यास जबाबदार असलेले अधिकारी, तत्कालीन मा. मुख्यमंत्री यांच्या निर्देशाचे पालन न करण्यास जबाबदार अधिकारी, रुपये ७२ कोटीचा खर्च होऊनही अद्यापही योजना अर्धवट राहण्यास व परिणामी योजनेचा लाभ अद्यापही जनतेस मिळू शकला नाही. यास जबाबदार असलेल्या सर्व दोषी अधिका-यांवर कारवाई करावी. सदर प्रकल्पाकरिता आवश्यक जोडण्या लवकरात लवकर देणे आवश्यक आहे. अन्यथा या प्रकल्पावर झालेला रु. ७२ कोटीचा खर्च निष्फळ ठरण्याची शक्यता असल्याने समितीने मत व्यक्त केले. याबाबत शासनाने पुनर्विचार करावा, वित्त विभाग व नगर विकास विभागाने एकमेकांशी समन्वय साधून प्राधान्याने चंद्रपूर जिल्ह्यातील व त्याचबरोबर राज्यातील अपूर्ण भुयारी गटार योजनांच्या कामांना मदत करावी. अपूर्ण भूमिगत गटार योजनांची कामे नियोजित वेळेत पूर्ण करावीत अन्यथा राज्य व केंद्र शासनाचा कोट्यवधी रुपयांचा निधी जो यापूर्वीच खर्च झालेला आहे तो निष्फळ ठरेल. शासनाने या बाबींकडे गांभीर्याने लक्ष देण्याची आवश्यकता आहे. विभागाने या संदर्भात निश्चित स्वरूपाचा धोरणात्मक निर्णय घ्यावा व या संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीचा व दोषी अधिका-यांवर केलेल्या कारवाईचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ मंजूर झालेल्या DPR मध्ये समाविष्ट नसणा-या कामाचे निष्पादन ”

२.१४ मंडळाच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे फक्त जी कामे मंजूर DPR मध्ये समाविष्ट आहेत ती कामे निष्पादित करावयाची आहेत. नाशिक महानगरपालिकेने घनकचरा व्यवस्थापनाकरिता रु. ५९.९९ कोटीचा DPR तयार केला व तो केंद्र शासन/राज्य शासनाने मंजूर केला. नाशिक महानगरपालिकेच्या लेखा परिक्षणामध्ये असे निदर्शनास आले की, मंजूर DPR मधील बाबींशिवाय जमिनीचा भर करण्याकरिता रु. २.५१ कोटी, डंपर ट्रकची खरेदी रु. ०.२७ कोटी असे एकूण रु. २.९६ कोटी किंमतीची अतिरिक्त कामे हाती घेण्यात आली व त्यावर रु. २.४७ कोटी एवढा खर्च करण्यात आला. त्यामुळे सदरहू खर्च नियमबाह्य असल्याचा आक्षेप महालेखापालांनी नोंदविला. या संदर्भात विभागाने खुलासा सादर करताना स्पष्ट केले की, DPR व्यतिरिक्त केलेल्या कामावरील खर्च महानगरपालिकेने स्वनिधी मधून केलेला आहे. ही जरी वस्तुस्थिती असली तरी ही बाब समितीला मान्य करण्यासारखी नाही. जो निधी महानगरपालिकांना राज्य/केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणे शक्य होते तो केवळ अधिका-यांनी बनविलेल्या चुकीच्या DPR मुळे महानगरपालिकांना प्राप्त होऊ शकला नाही व त्यांना यासाठी स्वनिधी खर्च करावा लागला. इलेक्ट्रीकल अथवा अन्य मुलभूत बाबींचा DPR मध्ये समावेश न करणे ही तर गंभीरच बाब आहे, त्यायोगे हे नुकसान महानगरपालिकेला सोसावे लागले. या संदर्भात चर्चे दरम्यान महानगरपालिकेचे DPR बनविताना ज्या अधिका-यांनी या बाबींचा समावेश DPR मध्ये केला नाही त्या अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात येईल, या शिवाय इलेक्ट्रीकल कंपोनेंटचा समावेश DPR मध्ये केला नव्हता याबाबतही जबाबदारी निश्चित करून कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीला स्पष्ट केले होते. तथापि, या संदर्भात अहवाल अद्यापही अप्राप्त आहे. विभागाने या संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल १ महिन्यांत समितीस सादर करावा तसेच समितीला आश्वासित करूनही माहिती समितीला वेळेत सादर न करणे ही अधिकृत गंभीर बाब आहे व याबाबतही जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करावी व समितीला १ महिन्यांच्या आत कळविण्यात यावे अशी समितीची शिफारस आहे.

“ चुकीचे स्टार दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान ”

२.१५ पुणे महानगरपालिकेच्या बाणेर भुयारी मार्ग बांधण्याचे काम, पौडफाटा ते चांदणी चौकाच्या क्रॉक्रीटीकरण व डांबरीकरणाचे काम मूळ कामाला जोडले होते, पुणे महानगरपालिकेने सदर कामाच्या करारनाम्यात स्टार दर नमूद केलेले नव्हते, करारनाम्यात स्टार दर नमूद नसताना महानगरपालिकेने माहे डिसेंबर २००७ ते फेब्रुवारी, २००८ मधील सरासरी दर विचारात न घेता माहे ऑगस्ट, २००८ चे दर इंडायसेसच्या किंमतीत तफावत काढण्याकरिता स्वीकृत केले. त्यामुळे रु. २९ लाखाचे जादा प्रदान झाल्याचे महालेखापालांनी आक्षेपात नमूद केले आहे. याबाबत विभागीय सचिवांनी खुलासा सादर करताना पुणे महानगरपालिकेने प्रस्तुत कामाचे रनिंग बील क्र. ३९ मधून रु. ४१.१४ लक्ष वसूल करण्यात आल्याचा खुलासा सादर केला. सदर काम दिनांक १५-०६-२०११ रोजी पूर्ण झाले, काम पूर्ण होवून ४ वर्ष पूर्ण झालेली असतानाही प्रस्तुत कामाचे अंतिम देयक अद्याप अदा करण्यात आलेली नाही ही बाब समितीच्या निदर्शनास आली. याबाबत समितीने महानगरपालिकेच्या

कामकाजाबाबत तीव्र नाराजी व्यक्त केली व काम पूर्ण झाल्यानंतरही दीर्घ कालावधीकरिता (४ वर्ष) अंतिम देयक थकित ठेवणे योग्य नाही. यामुळे ही रक्कम पुन्हा समायोजित करावयाची होती की काय? अशी शंका महालेखापालांच्या मनामध्ये निर्माण झाली. विभागाने या संदर्भात तातडीने कार्यवाही करावी व १ महिन्यात अंतिम देयक अदा करावे असे निर्देश समितीने दिनांक १८-११-२०१५ रोजीच्या बैठकीत दिले होते. त्यास विभागीय सचिवांनी सहमती दर्शविली. **तथापि, अद्यापही अंतिम देयकांचा अहवाल अप्राप्त आहे. सदर अहवाल विलंबाने सादर करण्यास दोषी अधिका-यांवर कारवाई करण्यात यावी.** तसेच चुकीचा दर विचारात घेणे प्रकरणी जबाबदार असणा-या सर्व संबंधितांवर कारवाई करण्यात यावी व या संदर्भात केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस १ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ स्टार दर सुधारीत न केल्याने जादा प्रदान ”

२.१६ पुणे महानगरपालिकेने कात्रज, हडपसर भागावर BRT पथदर्शी प्रकल्पाचे निष्पादन करताना निविदेतील अटी शर्तीप्रमाणे आवश्यकता वाटल्यास लोखंड व बिटुमन यांचे दर कंत्राट देण्याआधी प्रचलित बाजार परिस्थितीवर आधारित सुधारीत करणे अपेक्षित असताना लोखंड व बिटुमन स्टार दर सुधारीत केले नव्हते. त्यामुळे रु. १.४२ कोटीचे जादा प्रदान करण्यात आले. विभागीय सचिवांच्या साक्षी दरम्यान असे निदर्शनास आले की, महाराष्ट्र शासनाच्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाने दिनांक १६-०५-२००५ रोजी बेस रेट संबंधी शासन निर्णय निर्गमित केलेले आहेत. त्यानुसार ज्या वर्षी दराची परिगणना केली जाते त्या वर्षीच्या DSR च्या आधीच्या क्वार्टरमधील इंडायसेस मधील दर बेस रेट म्हणून करणे आवश्यक आहे. त्यानुसार अन्य महानगरपालिकांमध्ये कार्यवाही करण्यात येते. तथापि, पुणे महानगरपालिकेने सदर शासन निर्णयाचे पालन केलेले नाही, दर निश्चितीबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा स्पष्ट शासन निर्णय अस्तित्वात असताना त्याच्या विपरीत पुणे महानगरपालिका अशाप्रकारे स्वतःचे सोईप्रमाणे धोरण ठरवू शकत नाही व या कार्यपद्धतीबाबत समिती तीव्र नापसंती व्यक्त करित आहे. अतः पुणे महानगरपालिकेने जादा प्रदान केलेली रक्कम रु. १.४२ कोटी **संबंधितांकडून त्वरीत वसूल करावेत तसेच अतिप्रदानास जबाबदार अधिकारी व कर्मचा-यांवर जबाबदारी निश्चित करून कारवाई करण्यात यावी** व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल १ महिन्यात समितीस सादर करावा. तसेच सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा दर निश्चिततीबाबतचा अद्ययावत शासन निर्णय सर्व महानगरपालिकांनी पाळावा अशा स्पष्ट सूचना शासनामार्फत सर्व महानगरपालिकांना निर्गमित करण्यात याव्यात अशी समितीची शिफारस आहे.

“ आधार साहित्याचा किंमत निर्देशांक विचारात घेतलेले जादा प्रदान ”

२.१७ मुंबई व ठाणे महानगरपालिकेच्या अभिलेखांच्या छाननीमध्ये असे निदर्शनास आले की, नरम लोखंड प्लेट ही नरम लोखंड पाईप निर्माण करण्यासाठी आधार साहित्य असल्यामुळे एमएस पाईपच्या किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करताना लोखंड पोलादाचे दर आणि किंमत निर्देशांक विचारात घेतले पाहिजे. तथापि, या दोन्ही महानगरपालिकांनी एमएस पाईपच्या किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करताना लोखंड पोलादाचे दर घेतले होते व परिणामी रु. ११.५७ कोटी (मुंबई महानगरपालिका रु. १०.५१ कोटी व ठाणे महानगरपालिका रु. १.०६ कोटी) जादा, प्रदान झाले. सदर महालेखापालांच्या आक्षेपासंदर्भात साक्षी दरम्यान विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले की, या संदर्भात शासनाने दोन शासन निर्णय आहेत. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या शासन निर्णय दिनांक १६-०५-२००५ नुसार स्टीलचे इंडायसेस विचारात घ्यावे असे अभिप्रेत आहे व पाणीपुरवठा विभागाच्या शासन निर्णय दिनांक ०१-०७-२००५ अन्वये मूळ दरातील मॉईलंड स्टील पोलादाचा दर वापरण्यात यावा असे अभिप्रेत आहे. महानगरपालिकांनी दिनांक १६-०५-२००५ च्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या शासन निर्णयानुसार परिगणना केलेली आहे असा खुलासा सादर केला. याबाबत समितीने विचारणा केली की, दोन वेगवेगळे शासन निर्णय निर्गमित करण्याची आवश्यकता नव्हती. जे साहित्य वापरण्यात आले त्याचा दर निश्चित करणे आवश्यक होते, मटेरिअल एक वापरले व मूळ दर दुस-या मटेरिअलचा वापरण्यात आला. निविदेमध्ये लोखंड आणि स्टीलचा दर निश्चित करण्याची आवश्यकता नव्हती. पाणी पुरवठा विभागामार्फत पाईप लाईनचे काम करण्यात आले असताना त्याच विभागाच्या शासन निर्णयानुसार परिगणना करणे आवश्यक होते. साक्षी दरम्यान महालेखापालांनी पुढे असेही स्पष्ट केले की, उपरोक्त दोन्ही महानगरपालिकांनी अवलंबिलेली दर निश्चितीची कार्यपद्धती तपासते वेळी राज्यातील अन्य महानगरपालिकांमार्फत या संदर्भात कुठली कार्यपद्धती अवलंबिण्यात येते याची देखील छाननी केली असता केवळ मुंबई व ठाणे महानगरपालिकेनेच अशी कार्यपद्धती अवलंबिली असून अन्य महानगरपालिकांमध्ये यथोचित नियमानुसार ही दर निश्चिती केली जाते. असे असताना या दोन महानगरपालिकांनी वेगळा

निर्णय घेण्याची अशी कोणती आवश्यकता होती व त्यास शासनाची मान्यता होती काय? या संदर्भात देखील प्रश्न उपस्थित होतात. शासन निर्णयामुळे जर संप्रभु निर्माण होत असेल तर अधिका-यांनी शासनाच्या हिताचा निर्णय घेणे अभिप्रेत असताना तसे झाल्याचे दिसून येत नाही. याबाबत निविदा चुकीच्या अटी व शर्तीनुसार काढण्यास जबाबदार अधिकारी/निविदा काढणारे अधिकारी तसेच महानगरपालिका आयुक्त यांचेवर जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ किंमतीतील तफावतीचे परिगणन करताना चालू किंमतीच्या जकातीचा समावेश केल्याने जादा प्रदान ”

२.१८ मुंबई व नागपूर महानगरपालिकांच्या अभिलेखांच्या छाननीमध्ये असे निदर्शनास आले की, महानगरपालिकांनी हाय स्पीड डिझेल वरील जकातीबाबत व्यवहार करताना एकरूपता ठेवली नाही, स्विकारलेली मूळ किंमत ही जकातीशिवाय होती आणि स्विकारलेली चालू किंमत जकातीसहित होती. त्यामुळे मुंबई महानगरपालिकेचे रु. २३ लक्ष व नागपूर महानगरपालिकेचे रु. ९ लक्ष एवढे जादा प्रदान झाले. महालेखापालांनी ही बाब लेखा परिक्षणात निदर्शनास आणून दिल्यानंतर मुंबई महानगरपालिकेने रु. २३ लक्ष कंत्राटदाराच्या देयकातून वसूल केले. नागपूर महानगरपालिकेने रु. २.५८ लक्ष इतकी वसुली केली व उर्वरित वसुली महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळाच्या देयकातून करण्यात येईल असा खुलासा सादर केला. दोन्ही महानगरपालिकेतील जादा प्रदानासाठी जबाबदार असणा-या संबंधित अधिका-यांवर जबाबदारी निश्चित करून कार्यवाही करण्यात यावी. तसेच नागपूर महानगरपालिकेने अद्याप वसूल न केलेली रक्कम तातडीने वसूल करावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस १ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ चुकीची किंमत/दर विचारात घेतल्याने जादा प्रदान ”

२.१९ पुणे, ठाणे, नाशिक व नागपूर या चारही महानगरपालिकांनी JNNURM प्रकल्पांतर्गत बांधावयाच्या STP घनकचरा व्यवस्थापन प्रकल्प, रेल्वेवर पुल बांधणे या कामाची देयके अदा करताना रु. १.४१ कोटीचे जादा प्रदान केल्याचे महालेखापालांनी आक्षेपात नमूद केले आहे. एक्ससलेशनचे दोन शासन निर्णय असताना यापैकी सोयीस्कररित्या जेथे प्राईज इंडेक्स कमी झाला तेथे जुना प्राईज इंडेक्स वापरला आहे. या अतिशय गंभीर व आक्षेपार्ह कार्यपद्धतीने देयकाचे जादा प्रदान करण्यात आलेले आहे. केवळ महालेखाकारांनी लेखापरिक्षणादरम्यान आक्षेप नोंदविल्यामुळे मोठ्या प्रमाणात महसूल प्राप्त झाला आहे. अन्यथा शासनाने मोठ्या महसूलाचे नुकसान अधिका-यांच्या निष्काळजीपणा व बेजबाबदारपणामुळे झाले असते. शासनस्तरावरून या बाबींची गंभीर दखल घेणे अत्यंत आवश्यक आहे असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. विभागाने साक्षी दरम्यान सादर केले की, ठाणे महानगरपालिकेने रु. ८९ लक्ष व पुणे महानगरपालिकेने रु. २९ लक्ष रकमेची वसुली केलेली आहे. नाशिक महानगरपालिकेने रु. २ लक्ष वसुली कंत्राटदाराच्या सुरक्षा अनामत रकमेतून केलेली आहे. नागपूर महानगरपालिकेने रु. ११.६३ लक्ष एवढे जादा प्रदान केलेली रक्कम वसूल करण्याबाबत महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळास कळविलेले आहे. तथापि, अद्याप वसुली झालेली नाही. सदर प्रलंबित वसुली तातडीने करण्यात यावी, तसेच पुणे, ठाणे, नाशिक व नागपूर महानगरपालिकांकडून जादा प्रदान रकमेबाबत संबंधित अधिका-यांवर तातडीने कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे. तसेच समितीच्या वेळोवेळी असे निदर्शनास आले की, अनेक महानगरपालिकांच्या स्तरावरून एकवाक्यता न राहता वेगवेगळ्या महानगरपालिकांमध्ये वेगवेगळी कार्यपद्धती व निर्णय घेण्यात येतात. शासनाने या संस्थांच्या स्वायत्ततेवर बाधा न आणता सर्व महानगरपालिकांना मार्गदर्शक सूचना निर्गमित कराव्यात जेणेकरून शासन निर्णयांच्या अंमलबजावणीत एकवाक्यता राहिल अशीही समितीची शिफारस आहे.

(I) “ अतिरिक्त बाबींमुळे जादा खर्च/जादा प्रदान ”

२.२० नांदेड-वाघाडा महानगरपालिकेने निविदेत सारख्या विनिर्देशांकरिता दर असतानाही या बाबींना अतिरिक्त बाबी मानून त्यांचे दर मान्यताप्राप्त निविदेतील दराप्रमाणे विनियमित केले नाहीत. त्याऐवजी चालू विभागीय दर सूचीतील दरापेक्षा आधीच कमी असल्याने त्याचा परिणाम जादा प्रदानात झालेला आहे. नांदेड-वाघाडा महानगरपालिकेस नदीच्या दर्शनी भागाचा विकास उत्तर किनारा झोन-३ चे कामामध्ये निविदेतील मुळ बाबींची अतिरिक्त बाबींशी तुलना करताना असे निदर्शनास आले की, अतिरिक्त बाबींमध्ये ग्रॅनाईट हा ट्रेड रायझर आणि लॅण्डींगवर लावण्यात आला होता. त्यामुळे रु. १०.८९ कोटीची अतिरिक्त बाब मंजूर करणे आवश्यक नसताना ती मंजूर करून रु. ४.५१ कोटीचा जादा खर्च करण्यात आला होता. या संदर्भात विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, पाटबंधारे विभाग, नांदेड यांनी नमूद केल्यानुसार ग्रॅनाईट दगड हा घाट क्षेत्राच्या समय

जिन्याकरिता वापरला गेला नव्हता, तर फक्त सजावटीकरिता आणि लाद्यांचे कंटाळवाळेपणा मोडण्याकरिता वापरला गेला होता आणि सल्लागाराच्या आरेखनाप्रमाणे लहान आकाराचा ग्रॅनाईट जिन्याकरिता वापरला गेला आणि लहान आकाराच्या ग्रॅनाईट दगडाची तरतूद नसल्याने ही बाब अतिरिक्त बाब म्हणून निष्पादित केली होती. जिन्यासाठी वापरण्यात आलेला ग्रॅनाईट दगड हा लहान आकारात कटींग केला गेला व त्यामुळे वेस्टेज ३०% मोल्डींग-कटींग-फिक्सींगकरिता मजुराचा लागणारा वेगळा दर या सर्व बाबींमुळे मूळ दर व अतिरिक्त बाबी यामध्ये तफावत दिसून येत असल्याचे विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले. **सदरहू विषया संदर्भात साक्षी दरम्यान समितीने असे मत नोंदविले की, सदरहू काम योग्य पद्धतीने करणे आवश्यक होते. तथापि, ते काम योग्य पद्धतीने झालेले नाही व या नदीवरील घाटाच्या कामावर रु. ६३ कोटी खर्च झालेला आहे. याबाबत समितीने नापसंती दर्शविली.** मूळ निविदेमध्ये बाब समाविष्ट न करणे व अतिरिक्त बाब म्हणून कोट्यवधी रुपयांचे अतिरिक्त प्रदान करणे हे राज्याचे आजच्या आर्थिक परिस्थितीस अनुसरून नाही. अशा पद्धतीने खर्च झाल्यास इतरही ठिकाणी नदीवरील घाट बांधण्याचे काम होईल व सदर बाब शासनास **अथवा महापालिकांना** परवडणारी नाही. **याप्रकरणी एक्स्ट्रा आयटम वाढविण्याचा निर्णय महानगरपालिका स्तरावर घेण्यात आला. तथापि, चुकीचा प्रस्ताव महानगरपालिकेतील अधिकारी व आयुक्तांनी सर्वसाधारण सभेत मान्यतेस का सादर केला याची चौकशी करण्यात यावी व दोषी अधिका-यांवर कारवाई करण्यात यावी.** याबाबत शासनाने अशा खर्चास आळा घालण्याच्या दृष्टीने मार्गदर्शक तत्वे घालून दिली असली तर असा खर्च टाळता आला असता. विभागाने या संदर्भात ठोस उपाययोजना करावी आणि भविष्यात महानगरपालिका व आयुक्तांना अशाप्रकारचा खर्च टाळण्यासंदर्भात स्पष्ट निर्देश द्यावेत अशी समितीची शिफारस आहे. याशिवाय सार्वजनिक बांधकाम विभाग अथवा महाराष्ट्र राज्य जीवन प्राधिकरण यांनी तयार केलेले DSR दर व प्रत्यक्ष बाजारातील दर हे प्रसिद्ध करावेत. तसेच उपरोक्त प्रकरणातील DSR दरामधील तफावतीची फेर तपासणी करून योग्य ती कारवाई करावी व याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“ दोन महानगरपालिकांमध्ये अतिरिक्त बाबींकरिता चुकीचा दर स्वीकारल्यामुळे त्याचा परिणाम रु. २.०७ कोटींच्या जादा प्रमाणात होणे ”

२.२१ सदरहू परिच्छेदाअंतर्गत नांदेड-वाघाळा व ठाणे महानगरपालिकांमध्ये अतिरिक्त बाबींकरिता चुकीचा दर स्वीकार केल्यामुळे त्याचा परिणाम रक्कम रु. २.०७ कोटींच्या जादा प्रदानात झाल्याबाबत महालेखाकारांनी आक्षेप नोंदविलेले आहेत. या संदर्भात ठाणे महानगरपालिकेने वसूल पात्र रक्कम वसूल करण्यात आल्याचे उत्तरात लेखी नमूद केले आहे. परंतु या प्रकरणी कुणावरही जबाबदारी निश्चित केलेली नाही. अतः शासनाने संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करून दोषी अधिका-यांवर कारवाई करावी व केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस ३ महिन्यांत सादर करावी समितीची शिफारस आहे.

“ अतिरिक्त बाबींचे प्रदान ”

२.२२ सदरहू परिच्छेदाअंतर्गत पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने भुयारी गटार प्रकल्प तयार करताना Water Bound Mecadam (W. B. M.) ला वेगळे पैसे देणे अपेक्षित नव्हते, अंडर ग्राऊंडचे काम पूर्ण झाल्यानंतर डांबरीकरण केले असते तर त्याला पैसे देणे अपेक्षित होते. ज्यावेळेस हे काम हाती घेतले तेव्हा प्रथम भुयारी गटार काम ठेकेदाराने करावयाचे आहे असे ठरले. तरीही अभियंत्यांनी WBM ला आवश्यकता नसताना रु. ८ लक्ष दिले व महालेखाकारांचा आक्षेप आल्यानंतर रकमेची वसुली करण्यात आली. या संदर्भात संबंधितांवर काय कारवाई केली? अशी विचारणा समितीने केली असता समिती जो निर्णय देईल तो विभागास मान्य असेल असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीसमोर स्पष्ट केले. तथापि, सदर प्रकरणी विभागाने या संदर्भात स्वतःहून कोणतीही कारवाई केलेली नाही याबाबत समितीने तीव्र नाराजी व नापसंती व्यक्त केली संपूर्ण प्रकरण अतिशय स्पष्ट असताना व अधिका-यांनी केलेल्या चुकीमुळे झालेल्या अतिरिक्त प्रदानाची रक्कम वसूल केली असताना संबंधित अधिका-यांवर मात्र विभागाने कोणतीही दंडात्मक कारवाई केली नाही. ही बाब गंभीर असून भविष्यात अशा बाबींची पुनरावृत्ती होण्याची शक्यता नाकरता येत नाही. प्रकरण समितीपुढे आल्यानंतर समितीने याबाबत निर्देश दिले तरच कारवाई करायची अन्यथा विभाग प्रमुख म्हणून स्वतःहून कोणतीही जबाबदारी पार पाडायची नाही ही तर अधिकच दखलपात्र व गंभीर बाब आहे. वास्तविक पाहता महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपानंतर समितीसमोर साक्षीसाठी येताना विभागीय प्रतिनिधींनी संबंधितांवर कारवाई करूनच समितीसमोर येणे अपेक्षित आहे. परंतु तसे झाल्याचे दिसून येत नाही. अतः समिती विभागाच्या उदासीन भूमिकेबाबत तीव्र नापसंती व्यक्त करून अशी शिफारस करते की, विभागाने या प्रकरणी सर्व संबंधितांवर तातडीने कारवाई करून समितीस ३ महिन्यांच्या आत अवगत करावे व भविष्यात अशा प्रकरणांची पुनरावृत्ती टाळावी.

“पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेतील घनकचरा व्यवस्थापन ”

२.२३ पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने केरकच-याच्या वाहतुकीसाठी ६० लहान डंपर रिक्शा पुरवठ्याकरिता निविदा मागीतल्या होत्या. प्रतिसादामध्ये ८ निविदा प्राप्त झाल्या आणि तांत्रिक निविदा उघडल्यानंतर मेसर्स पियागियो ऑटोमोबाईल व मेसर्स जेम्स ऑटोमोबाईल तांत्रिकदृष्ट्या पात्र आढळून आले. त्यानंतर या दोघांच्या वित्तीय निविदा उघडण्यात आल्या. मे. पियागियो ऑटोमोबाईलचा न्युनतम दर हा प्रती रिक्शा रू. १,७६,७४० एवढा होता. तथापि, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने सदर संस्था तांत्रिकदृष्ट्या योग्य नाही असे कारण नमूद करून द्वितीय बोलीदार मे. जेम्स ऑटोमोबाईल यांचा प्रती रिक्शा दर रू. २,१९,६०० एवढा स्वीकारून त्यांना पुरवठा आदेश दिल्यामुळे खरेदी केलेल्या **प्रतिरिक्शा रूपये ४२,८६० याप्रमाणे ६० रिक्शाकरिता प्रदान रू. २५,७१,६०० एवढ्या रकमेचे** नुकसान झाल्याचे महालेखापालांनी आक्षेपात नमूद केले आहे. या संदर्भात रिक्शाची ट्रायल न घेता वित्तीय निविदा उघडपणे ही चूक झाल्याचे विभागीय सचिवांनी साक्षी दरम्यान मान्य केले. त्यामुळे तत्कालिन महानगरपालिका आयुक्तांवर कार्यवाही करण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी आश्वासित केले. अतः या प्रकरणाची शासनस्तारावरून कार्यवाही करावी, तसेच एका रिक्शा मागे जवळपास रू. ४२,८६० **जादा प्रदान करून एकूण ६० रिक्शावर २५,७१,६०० चे अधिकचे प्रदान करण्यात आले याबाबत** करण्यात आले याबाबत अॅन्टी करप्शन ब्युरोमार्फत कार्यवाही करावयास हवी असे समितीने साक्षीदरम्यान सूचित केल्यानुसार आवश्यक ती कारवाई करून केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यांत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“तयार मिक्स काँक्रीटच्या वाहतुकीवर अग्राह्य प्रदान”

२.२४ पुणे महानगरपालिकेच्या अभिलेखांच्या छाननीत असे निदर्शनास आले की, निविदेमध्ये मिक्स काँक्रीटची वाहतुकीची बाब समाविष्ट असतानाही मिक्स काँक्रीट वाहतुकीकरिता रू. ७१३ प्रती घनमीटर या दराने एक अतिरिक्त बाब मंजूर करण्यात आली व कंत्राटदाराला रू. २७,२४१.३९१ घनमीटर आरएमसी च्या वाहतुकीकरिता रू. १.९४ कोटी अतिरिक्त प्रदान करण्यात आले असा आक्षेप महालेखापालांनी नोंदविला. याबाबत खुलासा सादर करताना विभागाने नमूद केले की, तयार मिक्स काँक्रीट वाहतुकीबाबत काम केल्याच्या वर्षानुसार दर पत्रिकेतील दरानुसार आवश्यक परिगणना करून ठेकेदाराचे १८ वे व अंतिम देयकामधून रू. २८,६९,०३२ एवढ्या रकमेची वसुली करण्यात आलेली आहे. सदर कामाच्या निविदा बाबीमधील दरामध्ये **RMC** वाहतुकीचा समावेश आहे. त्यामुळे या बाबीकरिता ठेकेदार यांनी स्वतंत्र वाहतूक दर दिलेला नाही. परंतु निविदेतील उर्वरित काँक्रीट आयटम ई-२, एफ-२, एफ-३, एफ-४ व जी-५ या बाबींचा निविदा दरामध्ये **RMC** वाहतुकीचा अंतर्भाव नसल्याने या बाबींकरिता स्वतंत्रपणे जादा बाब म्हणून त्या त्या आर्थिक वर्षातील दरानुसार काँक्रीट वाहतुकीकरिता अदायगी करण्यात आलेली आहे. **असे विभागीय सचिवांनी स्पष्ट केले तथापि, या बाबींकरिता वाहतूक दर स्वतंत्र देण्यात येतो असाही उल्लेख निविदेमध्ये नसल्यामुळे अदा करण्यात आलेली रक्कम संशयास्पद आहे असे मत समितीने व्यक्त केल्यानंतर महानगरपालिकेने** तयार मिक्स काँक्रीटच्या वाहतुकीबाबत केलेल्या अतिरिक्त अदायगी रू. २८,६९,००० करिता जबाबदार अधिका-याला खुलासा विचारण्यात येईल असे विभागीय सचिवांनी समितीला आश्वासित केले. या प्रकरणी संबंधितांविरुद्ध तातडीने कार्यवाही करून त्याबाबतची माहिती समितीस १ महिन्यांच्या आत कळविण्यात यावी असे निर्देश दिनांक ६-१-२०१६ रोजीच्या बैठकीत दिले होते. तथापि माहिती अद्यापही अप्राप्त आहे. ही तर अधिकच गंभीर बाब आहे विभागाने स्वतःहून सदरहू प्रकरणी कोणतीच कारवाई केलेली नाही. समितीने निर्देश दिल्यानंतरही व याबाबत समितीस आश्वासीत करूनही समितीस माहिती अद्यापपर्यंत न देणे ही तर बाब निश्चितच समितीचा अवमान करणारी ठरते. अतः शासनाने सदरहू प्रकरणी दोषी अधिका-यांवर तसेच समितीला आश्वासीत माहिती न देणा-या अधिका-यांवर तातडीने कारवाई करावी व त्यानुसार केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस **१ महिन्यांच्या आत** सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“रस्त्याच्या पुनःस्थापनेवर जादा प्रदान”

२.२५ पिंपरी-चिंचवड व कल्याण डोंबिवली महानगरपालिकांनी उपयोगिता सेवा टाकण्यासाठी उत्खनन केल्यानंतर रस्त्याला त्या त्याच्या मूळस्थितीत आणण्यासाठी पृष्ठभागाचे पुनःस्थापन करणे आवश्यक होते. पिंपरी-चिंचवड व कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिकेच्या अभिलेखांच्या छाननीत असे निदर्शनास आले की, पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने रू. २० लक्ष व कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिकेने रू. ६७ लक्ष एवढी रक्कम कंत्राटदारांना रस्त्याच्या पुनःस्थापनेकरिता नियमबाह्यरित्या अतिरिक्त प्रदान केले होते. पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने **WBM** पातळीपर्यंत रस्ता पूर्ववत करण्यासाठी आलेला खर्च

रु. २० लक्ष कंत्राटदाराच्या देयकातून वसूल केला. कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिकेने सदर प्रकरणी खोदाई मातीने खड्डा (चर) पुन्हा भरणे, खडीकरण व डांबरीकरण करणे या सर्व बाबींची अदायगी निविदेतील अटी शर्तीनुसार झालेली आहे, त्यामुळे अतिरिक्त अदायगी झालेली नाही असा खुलासा सादर केला. या संदर्भात चर्चा करताना समितीच्या असे निदर्शनास आले की, कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिकेने देयकाची अदायगी निविदेमधील अटीनुसार केलेली नाही. अतः कल्याण-डोंबिवली व पिंपरी-चिंचवड या दोन्ही महानगरपालिकांमध्ये झालेल्या नियमबाह्य अदायगीस जबाबदार अधिका-यांची चौकाशी करून दोषींवर कारवाई व कल्याण-डोंबिवली महानगरपालिकेने अद्याप वसूल न केलेले रु. ६७ लाख तातडीने संबंधितांकडून वसूल करावे व तसा अहवाल समितीस ३ महिन्यांच्या आत सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“टाळता येण्याजोगा खर्च”

२.२६ पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने मलप्रणाल प्रकल्प टप्पा या कामाचे प्राकलन मऊ स्तराचे उत्खनन करण्याचा रु. १००.८० प्रति घनमीटर हा दर काढताना मऊ खडक ही चुकीची बाब आणि मऊ व कठीण मुरुम ही बाब यांची सरासरी रु. ६४.४५ प्रति घनमीटर कठीण मुरुमाचे आणि टोळ यांचे उत्खनन व मऊ व कठीण मुरुम यांचे उत्खनन यांच्या सरासरी ऐवजी विचारात घेतले. परिणामी रु. ३४ लक्ष एवढा जादा खर्च करण्यात आला असे महालेखापालांनी नमूद केले. या संदर्भात समितीसमोर साक्षी दरम्यान मुळात दाराना MJP ने स्वतंत्र मंजूरी दिली असताना या तिनही बाबींना एकत्रित करून त्यांचा सरासरी दर काढणे नियमानुसार नसून सदरहू कार्यपध्दती निश्चितच नियमबाह्य आहे. या प्रकरणी पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने महालेखाकारांसमोर वस्तुस्थितीचा स्वीकार करून हे चुकीने घडल्याचे मान्य केले. या प्रकरणी महानगरपालिका अधिका-यांकडून चुक झालेली आहे. त्यामुळे ज्या अधिका-यांनी चूक केली आहे त्यांचे प्रथम निलंबन करून विभागीय चौकशी करण्यात यावी व त्यानुसार आवश्यक ती कारवाई करावी. तसेच अतिरिक्त प्रदानाची संबंधितांकडून वसुली करावी व भविष्यात अशाप्रकारची पुनरावृत्ती टाळावी व याबाबत केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“उत्पादन शुल्क लाभाची वसुली करणे”

२.२७ MJP च्या दरसूचीच्या सर्वसाधारण सूची क्र. ३२ प्रमाणे ESR पर्यंत पिण्याचे पाणीपुरवठा योजनेकरिता वापरलेल्या पाईपवर उत्पादन शुल्काची सूट आहे. उत्पादन शुल्काची ही सुट घेण्याकरिता प्रकल्प अधिकारी/जिल्हाधिकारी यांचे आवश्यक प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे. ठाणे महानगरपालिकेत पुरवठादाराला पिण्याच्या पाईपच्या पुरवठ्याकरिता प्रदान केलेली किंमत उत्पादन शुल्क समाविष्ट असलेली होती. निविदेत अशी तरतूद होती की, उत्पादन शुल्काच्या सुट्याचा लाभ जर कंत्राटदाराला / जिल्हाधिकारी यांनी निर्गमित केलेल्या प्रमाणपत्राच्या आधारावर मिळाला असेल तर तो त्याने महानगरपालिकेला परत केला पाहिजे. तथापि, महालेखापालांच्या लेखा परीक्षणात असे दिसून आले की, पिसे हेड वर्क मधून ११० MLD पाणीपुरवठा योजनेच्या कामासाठी कंत्राटदाराने उपयोग करून घेतलेल्या उत्पादन शुल्काच्या सुट्याचा फायदा त्याने महानगरपालिकेला परत दिलेला नाही. परिणामी रु. ३१ लक्ष एवढी रक्कम कंत्राटदाराकडून वसूल झाली नाही. महालेखापालांनी निदर्शनास आणलेली ही बाब ठाणे महानगरपालिकेने स्वीकृत करून संबंधित कंत्राटदाराकडून रु. ३२.१९ लक्ष एवढी रक्कम वसूल केलेली आहे. केवळ महालेखापालांनी निदर्शनास आणल्यामुळे सदरची वसुली होवू शकली ही बाब अत्यंत गंभीर आहे. विभागाने या प्रकरणी चुकीच्या देयक प्रदानाबाबत तसेच कंत्राटदाराकडून वेळीच वसुली न करण्यास जबाबदार अधिका-यांवर कार्यवाही करून केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

“निष्क्रिय व नाकारलेले अनुमित इंधनाच्या कार्य न करण्यामुळे निधी अवरुद्ध (Blocking) होणे”

२.२८ नाशिक महानगरपालिकेने नागरी बांधकामासहीत केरकच-याची व पूर्ण विल्हेवाटी, नाकारलेले अनुमित इंधन घटक आणि निष्क्रिय घटक बांधणे क्रियान्वीत करण्याचे काम एका कंत्राटदाराला आठ महिन्यात पूर्ण करण्यासाठी रु. २४.२६ कोटी किंमतीला सन २००८ मध्ये दिले होते. परंतु नागरी बांधकामे आणि यंत्रसामुग्री बसविण्याचे काम माहे फेब्रुवारी, २००९ मध्ये पूर्ण झाले. तथापि, RDF व निष्क्रिय घटक ज्यावर रु. १७.२७ कोटीचा खर्च झाला ते विजेच्या न उपलब्धतेमुळे अजून क्रियान्वीत झालेले नव्हते. शिवाय या घटकांकरिता खरेदी केलेली रक्कम रु. १.८८ कोटीची २० जड वाहने गेल्या १८ महिन्यांपासून पडून असून याप्रकारे रु. १९.१५ कोटीचा खर्च जवळजवळ २ वर्षांकरिता विनावापर राहिला असे महालेखापालांनी आक्षेप घेतलेले आहेत.

साक्षी दरम्यान विभागीय सचिवांनी समितीसमोर असे विदीत केले की, शासनाकडून नाशिक महानगरपालिकेला या संदर्भात ज्या कन्सल्टनने सदर प्रोजेक्ट केला त्यांच्यावर कारवाई करणे तसेच सदर प्रकल्प महानगरपालिकेने ६ महिन्यांच्या आत पूर्ण क्षमतेने कार्यान्वित करावा अशा सूचना दिल्याचे सांगण्यात आले. शासनाच्या सुचनेनुसार पुढील कारवाई करण्यात यावी. महानगरपालिकेने ट्रायल बेसीसवर १५० मेट्रिक टन प्रती दिन क्षमतेने सन २०१२ मध्ये आर. डी. एफ. प्रकल्प सुरु केला परंतु तो प्रकल्प पूर्ण क्षमतेने कार्यान्वित होऊ शकला नाही. सुरुवातीच्या काळात काही उत्पादन घेतल्यानंतर त्या उत्पादनाला बाजारात पुरेशी मागणी देखील नाही असे निदर्शनास आले. तसेच माला करीता आवश्यक असलेले संभ्याव्य मार्केट हे चंद्रपूर सारख्या अत्यंत दूर अंतरावर उपलब्ध होते. ही बाब विचारात घेता वाहतूक खर्चात त्यामुळे मोठ्याप्रमाणात वाढ होऊन परिणामी मालाची किंमत देखील वाढणारी होती. तसेच १० महिन्यांच्या कालावधीत १७ कोटी रुपयांचा खर्च करण्यात आला असून २ कोटी रुपयांची जड वाहने अगोदरच खरेदी करण्यात आली. सदर प्रकल्पासाठी ३ वर्षे वीज कनेक्शन मिळू शकले नाही. या सर्व बाबी पाहता प्रकल्प अहवाल तयार करताना नियोजनाचा पूर्ण अभाव असल्याचे समितीच्या निदर्शनास आले. नियोजन शून्य कामामुळे सदरहू प्रकल्प अव्यवहार्य ठरला व यासाठी लागलेला २४-२६ कोटी रुपयांचा खर्च हा निष्फळ ठरून वाया गेला. सद्यःस्थितीतसुद्धा हा प्रकल्प अव्यवहार्य आहे. अधिका-यांच्या नियोजन शून्यतेमुळे केवळ निधी उपलब्ध झाल्यामुळे तो फक्त खर्च करण्यात आलेला आहे. परंतु त्याची उपयोगिता कुठेही तपासण्यात आल्याचे समितीच्या निदर्शनास आले नाही. ही बाब गंभीर स्वरूपाची असून त्यामुळे शासनाचा मोठ्याप्रमाणात निधी वाया गेला आहे. सदरहू प्रकरणी तत्कालीन सर्व संबंधित अधिका-यांचे निलंबन करून विभागीय चौकशी करण्यात यावी व दोषी अधिका-यांकडून वसुलीची कारवाई तातडीने करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस ३ महिन्यांच्या आत देण्यात यावी तसेच सदरहू प्रकल्प पूर्ण क्षमतेने तातडीने सुरु करणेबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात यावी व या प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीची सविस्तर माहिती समितीला तातडीने देण्यात यावी व अशा बाबींची भाविष्यात पुनरावृत्ती टाळण्यासाठी विभागाने नगरपालिका व महानगरपालिकांना योग्य निर्देश द्यावेत. जेणेकरून अशा प्रकारे निधीचा अपव्यय होणार नाही. अशी समितीची शिफारस आहे.

“ संमंत्रक (consultant) कडून आयकराची कमी वसुली ”

२.२९ आयकर अधिनियमाच्या कलम १९४ (३) प्रमाणे व्यावसायिक सेवा व तांत्रिक सेवा दिलेल्या प्रत्येक व्यक्तीकडून त्याला देय असलेल्या फी वर १०% आयकर टीडीएस म्हणून वजा केला पाहिजे. सन २००८-२००९ या वर्षाकरिता तांत्रिक सेवेकरिता फी देताना ११.३३% आयकर (सरचार्ज सहीत) टीडीएस म्हणून वजा करणे आवश्यक होते. नागपूर शहर महानगरपालिकेने धरमपेठ क्षेत्राच्या पथदर्शी भागात अखंडीत पाणीपुरवठा करण्याचा कामाकरिता कंत्राटदाराला प्रदान करताना आयकर ११.३३% ऐवजी ५.१५% दराने वजा केला. त्याचा परिणाम रु. २० लक्षच्या कमी वसुलीवर झाला. शासनाने खुलासा सादर करताना मूळ परिच्छेदामध्ये नमूद रु. ३२,३४,७७५ एवढी रक्कम आयकर म्हणून कंत्राटदाराच्या देयकातून वसूल करावयाची होती. त्या ऐवजी महानगरपालिकेने रु. १०,१५,८०७ एवढी रक्कम वसूल केली आहे व उर्वरित रक्कम सल्लागाराच्या प्रलंबित देयकातून वसूल करण्यात येईल असा खुलासा समितीसमोर सादर केला. य संदर्भात महानगरपालिकेने वसूल न केलेला टीडीएस वसूल करण्यात यावा व देयकातून योग्य दराने टीडीएस वसूल करण्यास जबाबदार अधिका-यावर कारवाई करण्यात यावी व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल समितीस ३ महिन्यात सादर करावा अशी समितीची शिफारस आहे.

परिशिष्ट - अ

मंगळवार, दिनांक १५ सप्टेंबर, २०१५

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक १५ सप्टेंबर, २०१५ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी १.५५ वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि. स. स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि. स. स.
 (३) श्री. संजय सावकारे, वि. स. स.
 (४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि. स. स.
 (५) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि. स. स.
 (६) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि. स. स.
 (७) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि. स. स.
 (८) श्री. योगेश सागर, वि. स. स.
 (९) डॉ. अनिल बोंडे, वि. स. स.
 (१०) श्री. प्रशांत ठाकूर, वि. स. स.
 (११) श्री. संजय केळकर, वि. स. स.
 (१२) श्री. सुरेश गोरे, वि. स. स.
 (१३) श्री. जयंत पाटील, वि. प. स.
 (१४) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि. प. स.
 (१५) संजय दत्त, वि. प. स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) डॉ. अ. ना. कळसे, प्रधान सचिव
 (२) श्री. यु. के. चव्हाण, सचिव
 (३) श्री. सु. सा. गायकवाड, वित्तीय सल्लागार
 (४) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
 (५) श्री. सोमनाथ सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार यांचे कार्यालय, मुंबई

(१) श्रीमती शिला जोग, महालेखाकार, नागपूर.

वित्त विभाग, मंत्रालय :-

(१) श्रीमती मनिषा वर्मा, सचिव, लेखा व कोषागारे.

साक्षीदार :-

(२) श्री. व्ही गिरिराज, प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. २.१, ३.३, ३.४ संदर्भात सचिव, ग्रामविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक ३० सप्टेंबर, २०१५
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ३० सप्टेंबर, २०१५ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.२५ वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
(५) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.
(६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
(७) श्री. सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
(८) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.
(९) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.
(१०) श्री. जयंत पाटील, वि.स.स.
(११) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्री. उत्तमसिंह चव्हाण, सचिव
(२) श्री. सु. सा. गायकवाड, वित्तीय सल्लागार
(३) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(४) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

महालेखाकार कार्यालय, मुंबई

- (१) श्रीमती माला सिन्हा, प्रधान महालेखाकार
(२) श्रीमती शिला जोग, महालेखाकार

वित्त विभाग, मंत्रालय :-

- (१) श्री. विजय कुमार, सचिव

साक्षीदार :-

- (२) श्री. व्ही गिरिराज, प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. २.१, ३.३, ३.४ संदर्भात सचिव, ग्रामविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक १७ नोव्हेंबर, २०१५

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक १७ नोव्हेंबर, २०१५ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.०० वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.

(३) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.

(४) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(५) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.

(६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. उ. कि. चव्हाण, सचिव

(२) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव

(३) श्री. श्री. चुं. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.

(४) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई :-

श्रीमती मनिषा वर्मा, सचिव

प्रधान महालेखाकार, यांचे कार्यालय :-

श्रीमती शीला जोग, महालेखाकार, नागपूर.

साक्षीदार :-

श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक १८ नोव्हेंबर, २०१५
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १८ नोव्हेंबर, २०१५ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी ११.३० वाजता सुरु होऊन दुपारी १.४९ वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.

(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.

(५) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(६) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.

(७) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.

(८) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.

(९) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव

(२) श्री. श्री. चुं. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.

(४) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई :-

श्रीमती मनिषा वर्मा, सचिव

प्रधान महालेखाकार यांचे कार्यालय :-

श्रीमती शीला जोग, महालेखाकार, नागपूर.

साक्षीदार :-

श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक ५ जानेवारी, २०१६

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक ५ जानेवारी, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.२५ वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
 (३) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
 (४) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.
 (५) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
 (६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
 (७) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
 (८) श्री. प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.
 (९) श्री. सत्यजित पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
 (१०) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
 (११) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
 (१२) श्री. अमरसिंह पंडित, वि.प.स.
 (१३) संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
 (२) श्री. श्री. चुं. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.
 (३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई :-

श्री. विजय कुमार, सचिव

प्रधान महालेखाकार यांचे कार्यालय :-

श्रीमती शीला जोग, महालेखाकार, नागपूर.

साक्षीदार :-

श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक ६ जानेवारी, २०१६
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ६ जानेवारी, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.२० वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
(३) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
(४) श्रीमती माधुरी मिसाळ वि.स.स.
(५) श्री. सत्यजित पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
(६) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
(७) संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव
(२) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(३) श्री. श्री. चुं. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.
(४) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई :-

श्री. विजय कुमार, सचिव

प्रधान महालेखाकार यांचे कार्यालय :-

श्रीमती शीला जोग, महालेखाकार, नागपूर.

साक्षीदार :-

श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक २ फेब्रुवारी, २०१६

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २ फेब्रुवारी, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.१५ वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
 (३) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
 (४) श्रीमती माधुरी मिसाळ वि.स.स.
 (५) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
 (६) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
 (७) श्री. प्रशांत ठाकूर वि.स.स.
 (८) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.
 (९) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.
 (१०) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
 (११) श्री. भास्कर जाधव, वि.स.स.
 (१२) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.
 (१३) श्री. अमरसिंह पंडित, वि.प.स.
 (१४) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
 (२) श्री. श्री. चुं. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.
 (३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई :-

श्रीमती मनिषा वर्मा, सचिव

प्रधान महालेखाकार यांचे कार्यालय :-

श्रीमती शीला जोग, महालेखाकार, नागपूर.

साक्षीदार :-

श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक २ मार्च, २०१६

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक २ मार्च, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.१५ वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(३) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.

(४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(५) श्रीमती माधुरी मिसाळ वि.स.स.

(६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.

(७) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.

(८) श्री. सत्यजित पाटील-सरुडकर वि.स.स.

(९) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.

(१०) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.

(११) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.

(१२) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव

(२) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

निमंत्रित :-

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई :-

श्रीमती मनिषा वर्मा, सचिव

प्रधान महालेखाकार यांचे कार्यालय :-

श्रीमती मनिषा मिश्रा, महालेखाकार, नागपूर.

साक्षीदार :-

श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, ग्रामविकास विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.१ संदर्भात प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक ३० नोव्हेंबर, २०१६

लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक ३० नोव्हेंबर, २०१६ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.३० वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

(२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.

(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.

(४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(५) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.

(६) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.

(७) श्री. अशोक उर्फ भाई जगताप, वि.प.स.

(८) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव

(२) श्री. श्री. चुं. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.

(३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालासंदर्भात समितीने तयार केलेला प्रारूप अहवाल विचारात घेतला.

मंगळवार, दिनांक ६ डिसेंबर, २०१६
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक ६ डिसेंबर, २०१६ रोजी विधान भवन, नागपूर येथे दुपारी ३.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी ५.३० वाजता स्थगित झाली.

उपस्थिती

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

सदस्य

- (२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
 (३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
 (४) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
 (५) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.
 (६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
 (७) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
 (८) श्री. प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.
 (९) श्री. सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.
 (१०) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
 (११) श्री. जयंत पाटील, वि.स.स.
 (१२) श्री. भास्कर जाधव, वि.स.स.
 (१३) श्री. जयंत पाटील, वि.प.स.
 (१४) श्री. अशोक उर्फ भाई जगताप, वि.स.स.
 (१५) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

- (१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
 (२) श्री. श्री. चुं. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.
 (३) श्री. सो. न. सानप, अवर सचिव

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २०१०-२०११ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालासंदर्भात समितीने तयार केलेला प्रारूप अहवाल विचारात घेऊन संमत केला.